2005. OKTÓBER

XXXVIII. évfolyam 10. szám

Színház

342 Ft

MAGYAR SZÍNHÁZI TÁRSASÁG

ORSZÁGOS SZÍNHÁZTÖRTÉNETI MÚZEUM ÉS INTÉZET

+16 oldal VILÁGSZÍNHÁZ

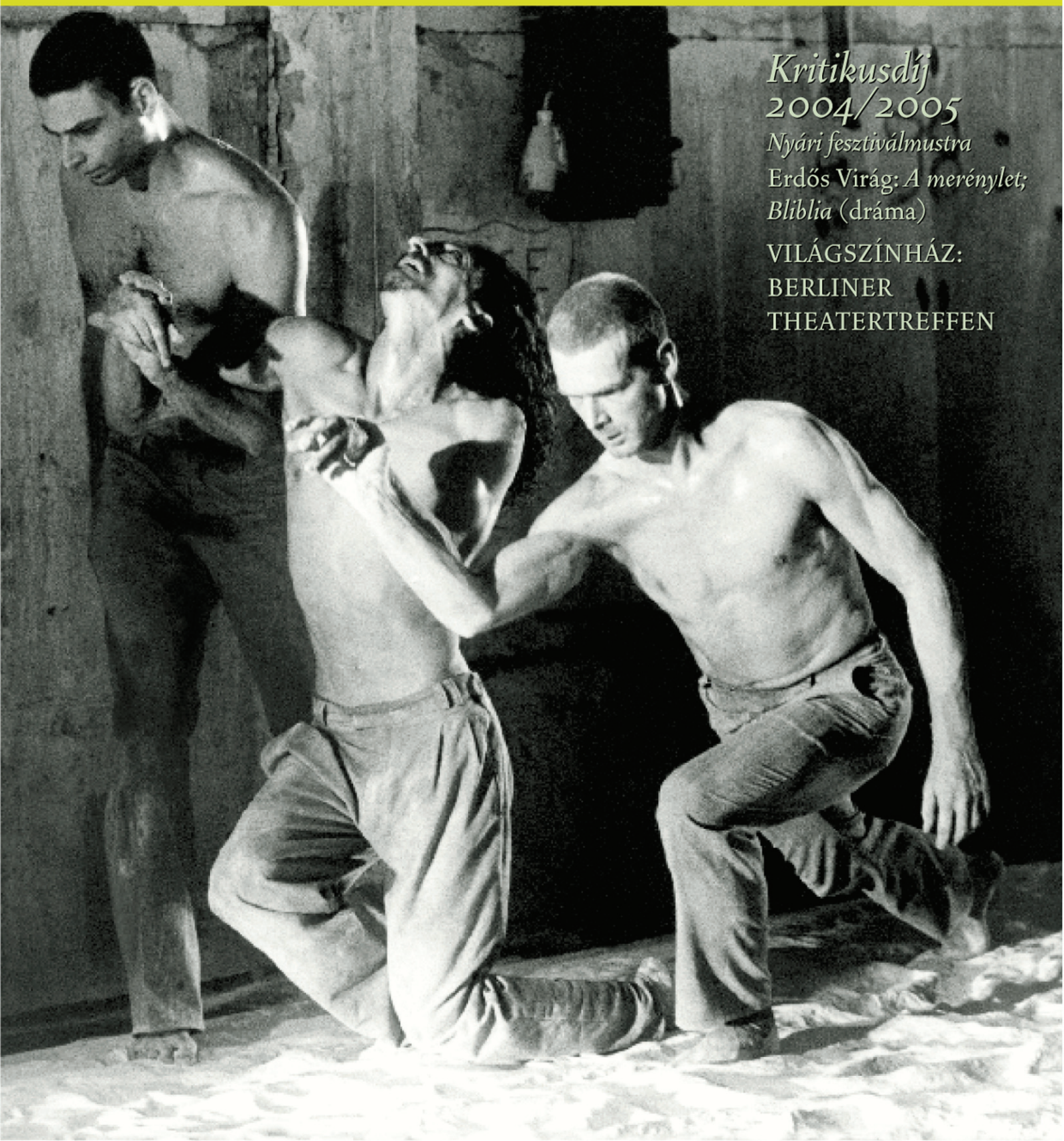

Kritikusdíj 2004/2005

Nyári fesztiválmustra

Erdős Virág: *A merénylet; Bliblia* (dráma)

VILÁGSZÍNHÁZ: BERLINER THEATERTREFFEN

Koncz Zsuzsa felvétele

Gyulai Várszínház – Shakespeare-koszorú

Veréb Simon felvétele

Szegedi Szabadtéri Játékok – Csárdáskirálynő

Matthias Horn felvétele

Berliner Theatertreffen – Hotel Paraíso

Főszerkesztő: KOLTAI TAMÁS
A szerkesztőség: CSÁKI JUDIT ▪ CSOMOR MÁRTONNÉ (szerkesztőségi titkár) ▪ KONCZ ZSUZSA (képszerkesztő) ▪ KUTSZEGI CSABA (tánc) ▪ SZÁNTÓ JUDIT ▪ TOMPA ANDREA (Világszínház, OSZMI)

Szerkesztőség: 1126 Budapest, XII., Németvölgyi út 6. III/2.
Telefon/fax: 214–3770; 214–5937; e-mail: szinhaz.folyoirat@axelero.hu
Kiadó: SZÍNHÁZ ALAPÍTVÁNY, 1126 Budapest, XII., Németvölgyi út 6. III/2.
Telefon: 214–3770; 214–5937; www.lap.szinhaz.hu.
Felelős kiadó: KOLTAI TAMÁS

Terjeszti LAPKER Rt. és alternatív terjesztők.
Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap Üzletág.
Előfizethető a szerkesztőségben, közvetlenül a postai kézbesítőknél, az ország bármely postáján, Budapesten a Hírlap Ügyfélszolgálati Irodákban és a Központi Hírlap Centrumnál
(Bp., VIII., Orczy tér 1. Tel.: 06 1/477–6300; postacím: Bp., 1900).
További információ: 06 80/444–444; hirlapelofizetes@posta.hu
Pénzforgalmi jelzőszám: 11991102–02102799
Előfizetés egy évre: 3000 Ft – Egy példány ára: 342 Ft

Tipográfia: Kálmán Tünde. Nyomdai előkészítés: Dupla Studio
Nyomás készült: Multiszolg Bt., Vác

A folyóirat a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma, a Nemzeti Kulturális Alapprogram, a Fővárosi Közgyűlés Kulturális Bizottsága támogatásával készül.

Megjelenik havonta
XXXVIII. évfolyam
HU–ISSN 0039–8136

Színház

MAGYAR SZÍNHÁZI TÁRSASÁG
ORSZÁGOS SZÍNHÁZTÖRTÉNETI MÚZEUM ÉS INTÉZET
XXXVIII. évfolyam 10. szám ▪ 2005. október

KRITIKUSDÍJ

▪ A SZÍNIKRITIKUSOK DÍJA 2004/2005 ..... **2**

ÉVADNAPLÓ

▪ Karsai György: VOLT EGYSZER EGY SZEZON VI. **18**

FESZTIVÁLOK

GYULA
▪ Zappe László: VIDNYÁNSZKY-SHAKESPEARE **22**
Shakespeare-koszorú
▪ Selmeczi Bea: SHAKESPEARE VAGY AMIT AKARTOK **24**
Vendégjátékok

ZSÁMBÉK
▪ Perényi Balázs: TAJTÉKOS KÉPEK **27**
Boris Vian: Tutajon
▪ Urbán Balázs: ÚJRA ITT VAN... ..... **29**
BelemenekülŐk
▪ Karsai György: MUNKABEMUTATÓRÓL MUNKAKRITIKA **30**
D. J., avagy „Az istentagadó büntetése”

MISKOLCI OPERAFESZTIVÁL
▪ Márok Tamás: LASSÚ TŰZ, LASSÚ VÍZ **32**

KISVÁRDA
▪ Nánay István: HATÁRON TÚLI JÓK **35**
▪ FIATAL KRITIKUSOK ÍRÁSAI **36**

THEALTER
▪ Tompa Andrea: MEZÍTLÁB A ZSINAGÓGÁBAN **42**

SZIGET
▪ Halász Tamás: A MAGYAR ÉS A TARKA **44**

SZEGEDI SZABADTÉRI JÁTÉKOK
▪ Márok Tamás: ORFEUM A KATEDRÁLIS TÖVÉBEN **47**
Csárdáskirálynő

VILÁGSZÍNHÁZ BERLINER THEATERTREFFEN

▪ Fábri Péter: JELENETEK A NÉMET SZÍNHÁZBÓL I. **49**
Berliner Theatertreffen, 2005

MŰHELY

▪ Gyárfás Vera: EGY KIS ZENÉT MOST **62**
Jánosházy György Vízkereszt-fordítása

DRÁMAMELLÉKLET:
Erdős Virág: *A merénylet; Bliblia* (drámamelléklet)

A CÍMLAPON: Vida Gábor, Pálffy Tibor (Jézus) és Fosztó András a *Passió*ban (Közép-Európa Táncszínház)

Koncz Zsuzsa felvétele

A HÁTSÓ BORÍTÓN: A Bábrándozók *Androgün* című előadása (Szegedi Thealter)

Katkó Tamás felvétele

A Színikritikusok Díja 2004/2005

- **A legjobb új magyar dráma:** TÉREY JÁNOS: A NIBELUNG-LAKÓPARK
- **A legjobb előadás:** MÉDEIA (Katona József Színház, rendezte: Zsámbéki Gábor)
- **A legjobb rendezés:** ADRIENNE (Kecskemét, rendezte: Zsótér Sándor), MÉDEIA (Katona József Színház, rendezte: Zsámbéki Gábor)
- **A legjobb zenés-szórakoztató előadás:** –
- **A legjobb független színházi előadás:** A SÜTEMÉNYEK KIRÁLYNŐJE (Pintér Béla Társulat, rendezte: Pintér Béla)
- **A legjobb gyerekelőadás:** KELEKÓTYA JONATHÁN (Stúdió „K", rendezte: Fodor Tamás)
- **A legjobb női főszereplő:** FULLAJTÁR ANDREA (*Médeia,* Katona József Színház)
- **A legjobb férfi főszereplő:** KULKA JÁNOS (*III. Richárd,* Nemzeti Színház)
- **A legjobb női mellékszereplő:** BALOGH ERIKA (*Adrienne,* Kecskemét)
- **A legjobb férfi mellékszereplő:** MÁTÉ GÁBOR (*Médeia,* Katona József Színház)
- **A legjobb díszlet:** LEDARÁLNAKELTŰNTEM (Kamra, tervezte: Bagossy Levente)
- **A legjobb jelmez:** ÍGY ÉL A VILÁG (Katona József Színház, tervezte: Szakács Györgyi)
- **A legígéretesebb pályakezdő:** KERESZTES TAMÁS
- **Különdíj:** SÁRY LÁSZLÓ (a *Négerek* zenéjéért)
- **A Fővárosi Önkormányzat különdíja:** SZERVÉT TIBOR (*IV. Henrik,* Radnóti Miklós Színház)

A művészi alkotások megítélése a legritkább esetben egyértelmű. Némi bizonyosságot a klasszikussá avató idő adhat a kollektívvá váló értéktudatnak, ám a színházművészet megítéléséhez éppen ez a távolság hiányzik. Az alkotó és a néző egyidejű jelenlétét feltételező művészet, a színház esetében nem adatik meg az utólagos, akár évek, évtizedek múltán érvényesülő (át)értékelődés lehetősége. Talán ezért türelmetlenebb, egyszersmind határozottabb, kategorikusabb gyakran a színikritika – nemigen működhet az időnek ez a nemcsak a művet, de bírálóját is minősítő kontrollja.

Feltehetően ezért is szóródnak a szavazataink időnként olyannyira, hogy esetenként egy-egy díj ki sem adható. Az idén azonban csupán egyetlen kategóriára igaz ez: zenés/szórakoztató előadáson immár annyifélét értünk – jelentősen eltávolodva a kategóriát létrehívó eredeti szándéktól –, hogy a jövőben elhagyását fontolgatjuk. Minden más viszont a szokottnál is egyértelműbb: ritka magas pontszámmal volt kiadható például a legjobb új magyar dráma díja, a legjobb női főszereplőre adott szavazatok pedig egészen kivételes minőséget jeleznek – más évben a most második helyet jelentő huszonkilenc pont bőven elég lett volna a díjhoz, Fullajtár Andrea Médeia-alakítása azonban minden eddiginél magasabb, ötvenkét ponttal kapta meg azt. De igen meggyőző a legjobb férfi főszereplőre adott pontok száma is, és szokatlanul magasak a legjobb női mellékszereplőnek megszavazottak. S hosszú évek óta először nem kellett az egy-egy tervező több munkájára adott szavazatokat összevonni a díj kiadhatósága érdekében: mind a díszlet, mind a jelmez esetében egyetlen előadás megkapta a szükséges öt szavazat többszörösét. (Csak emlékeztetőül, illetve az „újszülöttek" kedvéért: minden szavazó minden kategóriában három jelöltet állíthat – az első helyezés három, a második kettő, a harmadik egy pontot ér –, de egy-egy díj kiadásához legalább öt szavazat kell. Szavazásra pedig a Színikritikusok Céhének azon tagjai jogosultak, akik legalább hetven előadást láttak az adott évadban.)

Már a három jelölt állításának lehetősége is azért vált gyakorlatunkká, mert bár a szavazatokhoz fűzött személyes értékelések rendre úgy (vagy valami hasonlóval) kezdődtek, hogy még a tavalyinál is gyengébb volt az évad, ugyanakkor egyre szaporodtak a megosztott szavazatok – ami némiképp a bőség zavarára utalt. S a tendencia, úgy látszik, folytatódik: most már néhány szavazólapon a három jelölt között is megjelentek kettős nominációk – tehát két első, két második, két harmadik helyezett –, ami azt mutatja, hogy a több kiemelkedő között olykor szinte lehetetlen rangsorolni.

S hogy valóban olyan ínséges-e értékekben a magyar színházi élet, mint az sokszor publicisztikákban, interjúkban megfogalmazódik, arra nézvést talán érdekes adalék, hogy összesen tíz új színpadi mű-dráma-szöveg neveztetett meg a legjobb címre érdemesként, előadásként, illetve rendezésként – a függetleneket és a gyerekelőadásokat is figyelembe véve több mint ötven –, s ugyancsak több mint ötven férfi- és ugyanennyi női alakítás a legemlékezetesebbekként.

A színház természetéből adódóan nem bízhatjuk a jövőre, nekünk itt és most kell ezeket az értékeket ünneprontás nélkül elismernünk a magunk módján, szavazatainkkal és díjainkkal.

SZŰCS KATALIN ÁGNES
a Színházi Kritikusok Céhének elnöke

BALOGH TIBOR
Criticai Lapok, Debrecen Online

- **A legjobb új magyar dráma:** VINNAI ANDRÁS–BODÓ VIKTOR: LEDARÁLNAKELTŰNTEM – PINTÉR BÉLA: A SÜTEMÉNYEK KIRÁLYNŐJE – TÉREY JÁNOS: A NIBELUNG-LAKÓPARK
- **A legjobb előadás:** LEDARÁLNAKELTŰNTEM (Kamra, rendezte: Bodó Viktor) – OTHELLO (Sepsiszentgyörgy, rendezte: Bocsárdi László) – RÓMEÓ ÉS JÚLIA (Kecskemét, rendezte: Bodolay Géza)
- **A legjobb rendezés:** TÓTÉK (Beregszász–Gyula, rendezte: Vidnyánszky Attila) – ADRIENNE (Kecskemét, rendezte: Zsótér Sándor) – LEDARÁLNAKELTŰNTEM (Kamra, rendezte: Bodó Viktor)
- **A legjobb zenés/szórakoztató előadás:** NEW YORK, NEW YORK (Debrecen, rendezte: Bodolay) – KÉPZELT RIPORT EGY AMERIKAI POFESZTIVÁLRÓL (Szolnok, rendezte: Szikora János)

Koncz Zsuzsa felvétele

A legjobb új magyar dráma: Térey János: A Nibelung-lakópark. Terhes Sándor a Krétakör Színház előadásában

- **A legjobb független színházi előadás:** A SÜTEMÉNYEK KIRÁLYNŐJE (Pintér Béla Társulat, rendezte: Pintér Béla) – HALNI JÓ! (Stúdió „K", rendezte: Fodor Tamás)
- **A legjobb gyerekelőadás:** –
- **A legjobb női főszereplő:** BÖRCSÖK ENIKŐ (*Adrienne,* Kecskemét) – FULLAJTÁR ANDREA (*Médeia,* Katona József Színház) – BALOGH ERIKA (*Adrienne,* Kecskemét)
- **A legjobb férfi főszereplő:** TRILL ZSOLT (*Tóték,* Beregszász–Gyula) – PÁLFFY TIBOR (*Othello,* Sepsiszentgyörgy) – MAKRANCZY ZALÁN (*Rómeó és Júlia,* Kecskemét)
- **A legjobb női mellékszereplő:** TÓTH ILDIKÓ (*Szerelem,* Tatabánya–Vidám Színpad) – CSÁKÁNYI ESZTER (*Kasimir és Karoline,* Krétakör Színház) – SZÉLES ZITA (*Hajszál híján,* Nyíregyháza)
- **A legjobb férfi mellékszereplő:** MÁTÉ GÁBOR (*Médeia,* Katona József Színház) – CSENDES LÁSZLÓ (*Oidipusz,* Eger) – VÁTA LORÁND (*Othello,* Sepsiszentgyörgy)
- **A legjobb díszlet:** CSERESZNYÉSKERT (Radnóti Miklós Színház, tervezte: El Kazovszkij) – MÉDEIA (Katona József Színház, tervezte: Khell Csörsz) – LEDARÁLTAKELTŰNTEM (Kamra, tervezte: Bagossy Levente)
- **A legjobb jelmez:** IV. HENRIK (Radnóti Miklós Színház) és SIRÁLY (Örkény István Színház), tervezte: Füzér Anni – OTHELLO (Sepsiszentgyörgy, tervezte: Dobre-Kóthay Judit) – ADRIENNE (Kecskemét, tervezte: Benedek Mari)
- **Különdíj:** –

Szavazataimról a következő elgondolás szerint határoztam:

– legjobb előadásnak azt tartom, amely az összbenyomást tekintve mutatkozott a legkiforrottabbnak;

– legjobb rendezésnek azt, amely esetben a rendezői felfogás művészi/szellemi terjedelme mögött elmaradt némiképp az előadás-teljesítmény;

– legjobb főszereplőnek azt, aki a maga ösztöni többletével, lényegi fokon toldotta meg a rendezői elképzelést;

– legjobb díszletnek és jelmeznek azt, amelyik az elképzelt vizuális élmény autentikus megjelenítése fölött az előadás koncepciójára korrekciós befolyással is bírt.

A 2004–2005-ös színházi évad jelentékeny eseményének tartom Bodó Viktor rendezését a budapesti Kamrában. Kafka-vízió-jának dinamikája, pszichikai sodrása részint alapos felkészülést bizonyít, részint megmutatja a társulat pszichofizikai alkalmasságát a nagy sebességű játékra. A mesterségi és nemzedéki sikerhez szorosan hozzátartozik Zsámbéki Gábor „öndekonstrukciója": a *Ledarálnakeltűntem* bennem Wesker *A konyha* című darabjának hajdani, nemzeti színházi bemutatóját idézi fel. Az a pedagógusi lelemény, amellyel Zsámbéki visszavetíti a maga szakmai ifjúságába a társulatát, a tanítványát, és onnan építi fel mindnyájukat együtt, a feladathoz – megérdemli a méltató szót.

Bocsárdi László *Othello*-rendezése szintúgy egy képletben szunnyadó szubsztancia kifejtésével tűnik ki. Amint Bodónál a mátrix-manifesztációban, a sepsiszentgyörgyiek előadásában is az emberi nem összetermészete mutatkozik meg: a homogén közegből kimetsződő személyes sorsvonulatok – miután megcsillantak – visszaolvadnak a világ egykedvű rendjébe. Az irónia, az önirónia s a gúnyváltozatok kevercséből vont lepel alatt a rendező ifjonti bölcsessége lapul.

A szophoklészi belenyugvás platformján, a halott *Rómeó és Júlia* aranyszobra talapzatánál, díszfaültetéssel végződik Kecskeméten a Montague és Capulet família harminc éve dúló háborúskodásának friss epizódja: az előrehozott élet komédiája. Jelenné pördíti az időt Bodolay: buli van, és balhé áll az ősdinasztiák ifjai között, s a játék sodra nem enged fölös filozófiát. A három – általam legjobbnak vélt – előadás közös értéke az innovatív plusz. Elérik (képesek megszólítani) a célközönséget, kiérződik belőlük a személyiségformáló potenciál.

Vidnyánszky Attila *Tóték*-rendezése Örkény-kép *(„Play Örkény").* Történelem- és társadalom-lélektani háttérben mutatja meg a féltésében megalázkodó embert, a gyarlóság hősi vállalását és a szorongó fasizmust. A paradoxonokba mártott, organikus részvételjesség sugárzik a jelenetekből – a színészi adottságok vegyessége mellett.

Utóbbi hiányérzetem hangsúlyozásával tartom kiemelkedő előadásnak Zsótér Sándor kecskeméti *Adrienne*-rendezését. A szereplők elhelyezésének geometriája formáz erőteret: színészpontok között drámai ívfények lobbannak/világlanak. A színjáték átcsap a színház falain, beleivódik a civil szférába és viszont: a színház falai között civil következménye lesz az alakoskodásnak. Mindenki színlel és játszik. A szereptévesztő belehal.

Bodó Viktor érdeme a konvertálható minőség. Olyan irányt nyitott, amely csatlakozási alkalmat kínál a filozofikus képzettársítások iránt gyors fogékonysággal nem rendelkező közönség számára, ugyanakkor nem zárja ki az asszociatív elmélyülés lehetőségét sem. Az életkora szempontjából idejében érkezett lehetőség egyben lehetőség arra, hogy majd valamely későbbi pályaszakaszán a *Josef K.*-szindrómával újra találkozzék.

Rövid indoklások

– CSÁKÁNYI ESZTER, TÓTH ILDIKÓ és CSENDES LÁSZLÓ a produkció érvényét meghatározó alakítást nyújtott.

– EL KAZOVSZKIJ Csehov ízléskarikatúrájának képzőművészeti megfelelőjét fogalmazta meg, csökkentve az adekvát fordítás lehetetlensége miatt keletkező hiányérzetet.

– BENEDEK MARI a civil és a színházi, a történelmi és a kortalan mezsgyéjén rajzolt lélektani üzeneteket közvetítő jelmezeket.

– TÓTH ORSI különszáma volt a nemzeti színházi Zsótér-produkciónak: mint figura érdemel kiemelést.

– Bodolay Géza NEW YORK, NEW YORK-rendezése Magyarországi bemutató volt, az értékeléséhez nem szolgált összehasonlítási alap. Ugyanakkor a debreceni színház sűrű játékrendje miatt különböző színvonalú előadásokat nézhetett a látogató. Magam egy nyilvános főpróbán és a premieren POSZT-ra érdemesnek tartottam; amikor a válogató látta, elképzelhető, hogy indiszponáltan játszottak a színészek.

– Szikora János KÉPZELT RIPORTját a darab műfaji beillesztethetetlensége miatt ajánlom különdíjra. Egyébként – a vegyes kategóriában – az érdemei számosak.

BOGÁCSI ERZSÉBET
Népszabadság

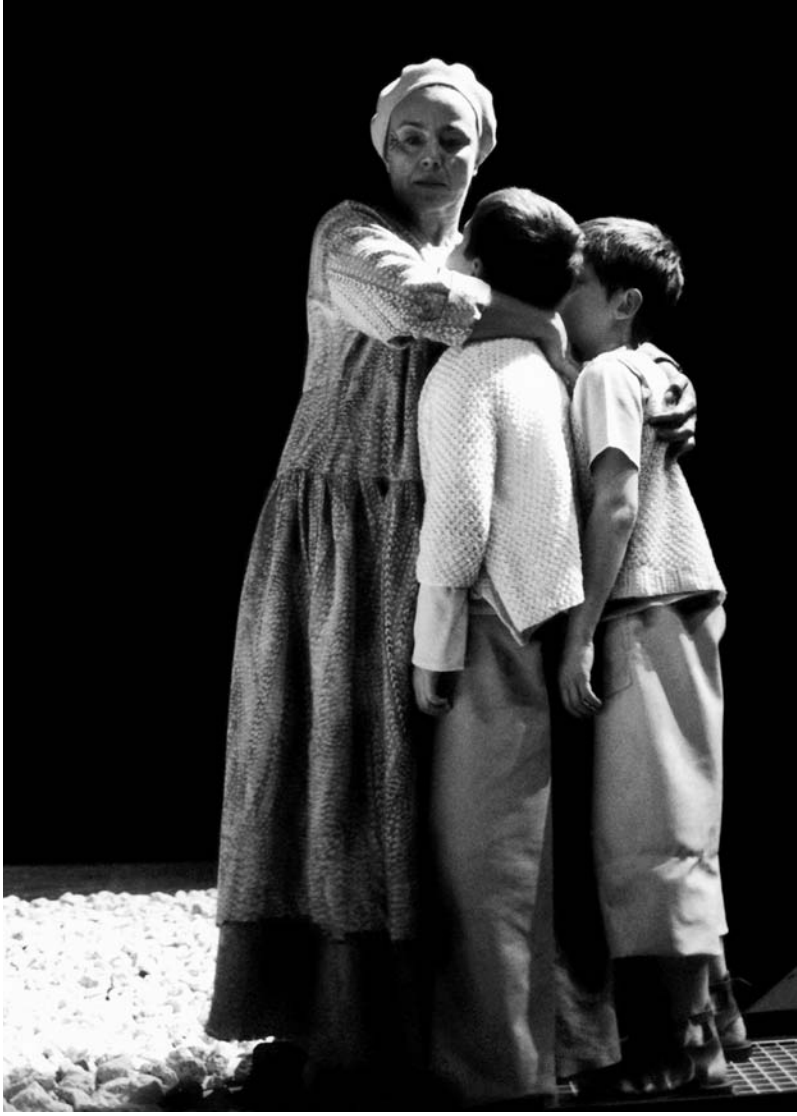

Koncz Zsuzsa felvétele

A legjobb előadás és rendezés: a Zsámbéki Gábor rendezte Médeia. Szirtes Ágnes a Katona József Színház előadásában

- **A legjobb új magyar dráma:** ZÁVADA PÁL: SZÓLJ ANYÁDNAK, JÖJJÖN KI
- **A legjobb előadás:** LEDARÁLNAKELTŰNTEM (Kamra, rendezte: Bodó Viktor)
- **A legjobb rendezés:** LEDARÁLNAKELTŰNTEM (Kamra, rendezte: Bodó Viktor)
- **A legjobb zenés/szórakoztató előadás:** –
- **A legjobb független színházi előadás:** –
- **A legjobb gyerekelőadás:** –
- **A legjobb női főszereplő:** KEREKES ÉVA (*Így él a világ,* Katona József Színház)
- **A legjobb férfi főszereplő:** ALFÖLDI RÓBERT (*Othello,* Szolnok) – STOHL ANDRÁS (*A Macskalápon,* Nemzeti Színház) – LÁSZLÓ ZSOLT (*Pentheszileia,* Nemzeti Színház)
- **A legjobb női mellékszereplő:** LÁZÁR KATI (*Sárga liliom,* Nemzeti Színház)
- **A legjobb férfi mellékszereplő:** AGÁRDY GÁBOR (*Tangó,* Pesti Magyar Színház) – MÁCSAI PÁL (*Odüsszeusz Tours,* Örkény Színház) – CSÁNYI SÁNDOR (*IV. Henrik,* Radnóti Miklós Színház)
- **A legjobb díszlet:** SÁRGA LILIOM és A MESTER ÉS MARGARITA (Nemzeti Színház), ÍGY ÉL A VILÁG (Katona József Színház), tervezte: Khell Zsolt – LEDARÁLNAKELTŰNTEM (Kamra, tervezte: Bagossy Levente) – AZ ÜGYNÖK HALÁLA (Nemzeti Színház–Thália Színház), HÁROM NŐVÉR (Új Színház), tervezte: Kentaur
- **A legjobb jelmez:** ÍGY ÉL A VILÁG (Katona József Színház, tervezte: Szakács Györgyi) – III. RICHÁRD, PENTHESZILEIA, A MESTER ÉS MARGARITA (Nemzeti Színház, tervezte: Benedek Mari)
- **A legígéretesebb pályakezdő:** NAGY SÁNDOR (*Démonológia,* Ódry Színpad; *Laura,* Zalaegerszeg; *Volt egyszer egy csapat,* Madách Színház)
- **Különdíj:** BÖRÖCZ LÁSZLÓ, FODOR BEATRIX, HÁMORI SZABOLCS, SZOLNOKI APOLLÓNIA, a *Négerek* című Maladype-produkció énekesei

Talán soha nem történt meg, hogy szavazataim listája egyezett volna az Országos Színházi Találkozó díjazottjainak névsorával. Nem egyszer, nem kétszer voltam más véleményen, különösen ami a „legjobb előadást", a „legjobb rendezést" illette. Most nem bánom, hogy magam is a *Ledarálnakeltűntem* mellett voksolok, méghozzá kétszeresen. Ahogy tavalyi jelölésemből is kitűnt, nagyra tartom azt a hangot, a realizmustól elrugaszkodó stílust, amelyet Bodó Viktor képvisel. És öröm volt látni, hogy ezen az úton a Katona József Színház fiataljai, néhány idősebb művésze is egyetértően követték. Jóllehet voltak még előadások, ahol markáns rendezővel az élen az adott társulat megnyerő összmunkával bizonyított, mégsem hozok fel többet e kategóriában. Hogy nagyobb nyomatéka legyen az egyetlen jelölésemnek.

Aligha meglepetés, tanújelét adom évről évre, hogy nem vagyok a könnyen és bőséggel osztogatott voksok híve. Nehezen döntöttem a *Szólj anyádnak, jöjjön ki* mellett is, de Závada Pál színjátékának társadalmi érzékenysége többet nyomott a latban, mint gyengeségei. Tudjuk, a drámairodalom mostohábban bánik a színésznőkkel, akik tehát e mérlegelésnél is kevesebben vannak. Az én szememben Kerekes Éva messze kiemelkedett, és nem csak az *Így él a világ* szinte azonos súlyú szereplői közül. Mert harsány korunkban ritkán látott finom eszközökkel bír. Míg Lázár Kati azzal a feltétlen odaadással nyert meg, amellyel egy szava-nincs asszonyt formál meg a *Sárga liliom*ban. Épp ilyen szűkmarkú lettem volna a szavazatokkal a férfi főszereplők, mellékszereplők tekinte-

tében is. De úgy jártam, hogy többek latolgatásakor nem tudtam különbséget tenni patikamérlegen sem. Persze, más-más feladattal mérkőztek. Alföldi Róbert szinte egymaga viseli az *Othello*-előadás terhét. Stohl András kétes értékű színművet juttat katartikus véghez. László Zsolt sajátos rendezői világban képes volt meghódítani egy legkevésbé sem hálás szerepet. Agárdy Gábor, Mácsai Pál és Csányi Sándor pedig számomra azt példázták, hogy másmás korosztályok tagjaként, különböző színházi közegben s eltérő súlyú szerepekben egyaránt képes lehet a színész kiemelkedni. Igazat szólva e két utóbbi kategória volt az, amelyre hosszú sorban álltak nálam is a jelöltek. Tervezőket pedig egyrészt azért választottam, mert a fentebb méltatottakat segítették. Bagossy Levente tere nélkül aligha született volna meg a *Ledarálnakeltűntem* sajátos miliője. Szakács Györgyi kosztümjei az *Így él a világ*ban páratlan választékosságot hoztak színre. Méltányolni kívántam másrészt azokat a munkálkodásokat, Benedek Mari, Khell Zsolt és Kentaur terveit, amelyektől látványukban nyomatékos produkciók függtek.

Minden évadban e lajstrom végéről a legkönnyebb döntenem. Kitölteni igazán fakultatív. Ha nincs jelölt, nincs. De ha van, az kivételesen örömteli. Nagyszerű, ha énekestalentumokat, Böröcz Lászlót, Fodor Beatrixot, Hámori Szabolcsot, Szolnoki Apollóniát, prózai színház csábít el. És nincs megejtőbb annál, mint amikor elénk toppan egy ígéretes tehetség: Nagy Sándor. Kincs a torkában, a szívében drámai szenvedélyek. Legyünk tanúi színházi hódításainak.

BÓTA GÁBOR
Magyar Hírlap

- **A legjobb új magyar dráma:** TÉREY JÁNOS: A NIBELUNG-LAKÓPARK – TASNÁDI ISTVÁN–SCHILLING ÁRPÁD–VERESS ANNA: FEKETEORSZÁG – PINTÉR BÉLA: A SÜTEMÉNYEK KIRÁLYNŐJE
- **A legjobb előadás:** MÉDEIA (Katona József Színház, rendezte: Zsámbéki Gábor) – TÓTÉK (Beregszász–Gyula, rendezte: Vidnyánszky Attila) – MÚLÓ RÚZS (Baltazár Színház, rendezte: Elek Dóra)
- **A legjobb rendezés:** WOYZECK (Kolozsvár, rendezte: Mihai Măniuţiu) – ADRIENNE (Kecskemét, rendezte: Zsótér Sándor) – FEKETEORSZÁG (Krétakör Színház, rendezte: Schilling Árpád)
- **A legjobb zenés/szórakoztató előadás:** KISVÁROSI LADY MACBETH (Magyar Állami Operaház, rendezte: Vidnyánszky Attila) – LILI BÁRÓNŐ (Budapesti Operettszínház, rendezte: Béres Attila) – DÉMONOLÓGIA (Színház- és Filmművészeti Egyetem, rendezte: Bagó Bertalan)
- **A legjobb független színházi előadás:** A SÜTEMÉNYEK KIRÁLYNŐJE (Pintér Béla Társulat, rendezte: Pintér Béla) – CSŐDCSICSERGŐ (Hólyagcirkusz Társulat, rendezte: Szőke Szabolcs) – TÜZES ANGYAL (Bozsik Yvette Társulat, az előadást létrehozták: Bozsik Yvette és Vati Tamás)
- **A legjobb gyerekelőadás:** MÁTYÁS KIRÁLY SZÁRNYAI (Márkus Színház, rendezte: Pilári Gábor) – TÖRPETORONY (Levendulaszínház, rendezte: Szabó Zsuzsa) – KELEKÓTYA JONATHÁN (Stúdió „K", rendezte: Fodor Tamás)
- **A legjobb női főszereplő:** FULLAJTÁR ANDREA (*Médeia,* Katona József Színház) – BÖRCSÖK ENIKŐ (*Adrienne,* Kecskemét) – TÓTH ILDIKÓ (*Szerelem,* Tatabánya–Vidám Színpad)
- **A legjobb férfi főszereplő:** TRILL ZSOLT (*Tóték,* Beregszász–Gyula) – KULKA JÁNOS (*III. Richárd,* Nemzeti Színház) – SZERVÉT TIBOR (*IV. Henrik,* Radnóti Miklós Színház)
- **A legjobb női mellékszereplő:** LEHOCZKY ZSUZSA és MEDNYÁNSZKY ÁGI (*Lili bárónő,* Budapesti Operettszínház) – OLSAVSZKY ÉVA (*Ledarálnakeltűntem,* Kamra) – KOKAS PIROSKA (*Széllel szembe,* Mikroszkóp Színpad)
- **A legjobb férfi mellékszereplő:** AGÁRDY GÁBOR (*Bob herceg,* Magyar Színház) – KUN VILMOS (*Ledarálnakeltűntem,* Kamra) – KALLAI FERENC (*Bob herceg,* Magyar Színház)
- **A legjobb díszlet:** LEDARÁLNAKELTŰNTEM (Kamra, tervezte: Bagossy Levente) – HÓFEHÉRKE ÉS A HÉT TÖRPE (Erkel Színház, tervezte: Kentaur) – SÁRGA LILIOM (Nemzeti Színház, tervezte: Khell Zsolt)
- **A legjobb jelmez:** A SÜTEMÉNYEK KIRÁLYNŐJE (Pintér Béla Társulat, tervezte: Benedek Mari) – OTHELLO (Sepsiszentgyörgy, tervezte: Dobre-Kóthay Judit) – SADE MÁRKI 120 NAPJA (Budapest Bábszínház, tervezte: Bartha Andrea)
- **A legígéretesebb pályakezdő:** KERESZTES TAMÁS – HAJDUK KÁROLY – SZEMENYEI JÁNOS
- **Különdíj:** DUMASZÍNHÁZ – RÓNAI LILI gyerekszereplő

A legjobb rendezés: a Zsótér Sándor rendezte Adrienne. A kecskeméti Katona József Színház előadásában Szarvas Attila, Börcsök Enikő és Kertész Richárd

Walter Péter felvétele

(*A Macskalápon,* Nemzeti Színház) – KÁVA MŰHELY és KEREKASZTAL SZÍNHÁZI TÁRSULÁS a drámapedagógiai munkájukért

Menetrendszerűen el lehet mondani, hogy ez az évad megint gyenge volt. Egyébként az volt az úgynevezett vagy annak kikiáltott fősodorban. De például meglehetősen sok jó alternatív és gyermekelőadást láttam, a határontúliak között is volt kiemelkedő produkció. Amit pedig a Baltazár Színház fogyatékos művészei csinálnak a *Múló rúzs*ban, az megrendítő és szórakoztató, de ugyanakkor halálosan komoly görbe tükör a sztárvilág paródiáján keresztül. Az pedig nem nevezhető gyengélkedésnek, hogy a Krétakör bemutat egy szúrósan fullánkos politikai kabarét, a *Feketeország*ot. És bemutat egy ugyan epikus, de sokatmondó darabot egy háborús föld alatti kórházban, amelynek a végigjárása akkor is színház, ha semmi nem történne benne. Vidnyánszky új és meglehetősen adekvát értelmezést adott a *Tótékn*ak, melyben Trill Zsolt lúdbőröztetően félelmetes és mulatságos őrnagy. Béres Attila nem értelmezte át, csak friss szemlélettel, negéd nélkül, ironikus humorral megrendezte a *Lili bárónő*t. Egyébként színpadra vitt egy meglehetősen érdekes *Oidipusz*t is Egerben.

Az idei szegedi alternatív színházi szemle pedig erős mezőnyt mutatott. Nem csak a már biztos befutók között lévő Pintér Bélára és társulatára meg a Szőke Szabolcs irányította Hólyagcirkuszra gondolok. Bozsik Yvette és Ladányi Andrea, Szabó Réka erőteljes táncszínházi kompozíciókkal jelentkeztek. Fantáziadúsan eredeti, felnőtteknek szóló bábelőadásokkal rukkolt elő a Figurina Animációs Kisszínpad és Felszeghy Ádám, Papp Theodóra meg a Bábrándozók.

A gyerekeknek szóló produkciók között több elsőrangú is volt. A pécsi illetőségű Márkus Színház több bábtechnikát is alkalmazó, blődlit, harsányságot míves humorral ötvöző produkciója lenyűgöző, csakúgy, mint a Levendulaszínház finom, lassú, de soha le nem lassuló költőisége.

Van néhány provokatív jelöltem. Agárdy Gábor a *Bob hercegb*en többeknél kiverheti a biztosítékot. Én azt gondolom, hogy ezt a vidéki táncoskomikusság minden ripacsériáját felhasználó színészetet, ami komoly tudást jelent, tanítani kellene, és kigyomlálni belőle, ami csak Agárdynak vagy esetleg neki sem áll jól. Annak, hogy Kállai Ferenc életében először operettben játszik, és a mamlaszságot keveri sármos időskori férfiassággal, bája van. A nagyszájú, jó hangú Kokas Piroska pedig utánpótlást jelenthet a kabarében. Olsavszky Éva és Kun Vilmos pasztellszínekkel van jelen a *Ledarálnakeltűntem* ötletkavalkádjában.

A legjobb független színházi előadás: A sütemények királynője Pintér Béla rendezésében. A képen Deák Tamás, Csatári Éva, Pintér Béla és Thuróczy Szabolcs

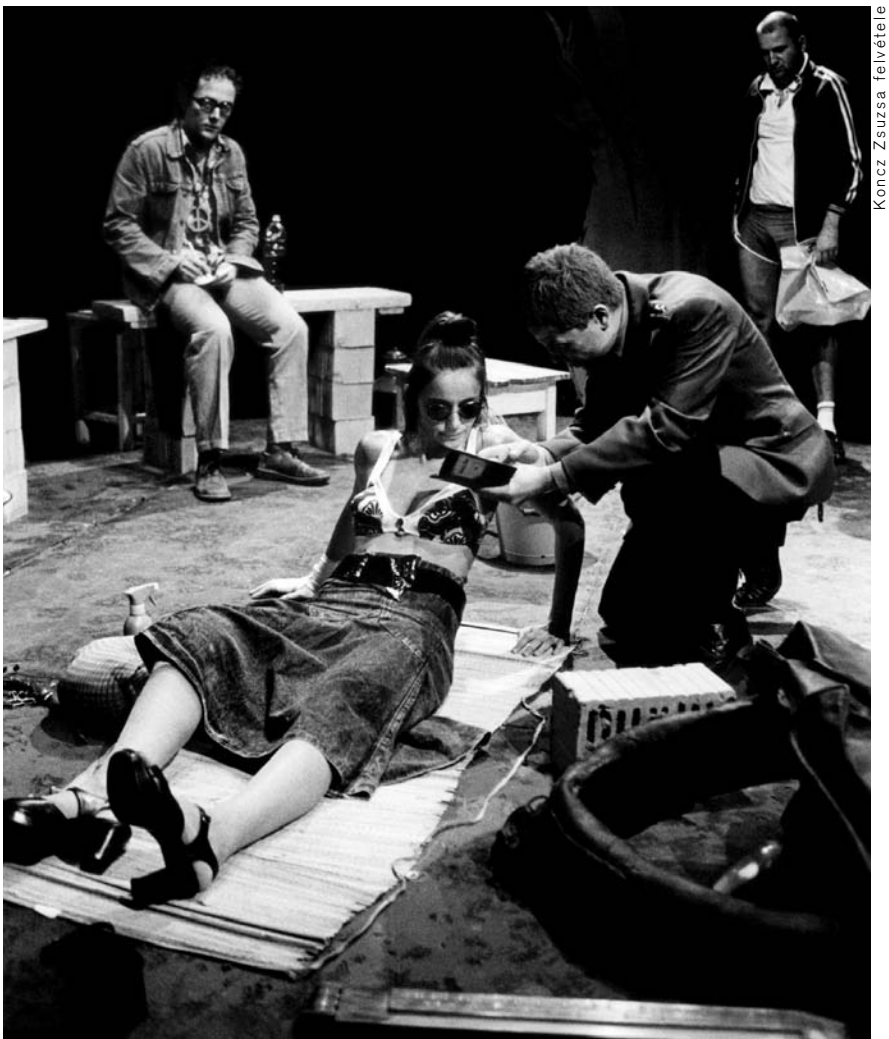

Koncz Zsuzsa felvétele

Ritkán látok olyan érett gyerekszereplőt, aki tragikus is képes lenni, és poénokat is akkora biztonsággal mond, mint Rónai Lili. Básti Juli alakítását is erőteljesnek tartom *A Macskalápon* előadásában. Máté Gábor pedig a premier óta elementáris Iaszón lett. A Dumaszínház fiataljainak be nem áll a szájuk, és sokszor telibe talál a mondókájuk. A Káva és a Kerekasztal Társulás nem csupán fontos pedagógiai munkát lát el, színházi szempontból is lényeges, amit csinálnak.

Elég sokan kiszorultak a szavazólistámról. Harkányi Endre remek volt az amúgy unalmasan érdektelen *Kávéház*ban, a Vígben. Kedveltem A *negyedik kapu*t Novák Eszter, a *Sárga liliom*ot Mohácsi János rendezésében. Elementáris dilinek gondolom a Novák Ferenc által koreografált *Mozgásőrületek*et, ami a klasszikus balettet összeereszti a breakkel, népi tánccal, cirkuszi akrobatikával. De a kissé kommersz műfajban felnőtt és gyerek számára egyaránt jó szórakozás az ifj. Harangozó által koreografált *Hófehérke és a hét törpe.* Gunyorosan mulatságos Epres Attila a Stúdió „K"-ban, a *Halni jó!*-ban. Izgalmas Jago Alföldi Róbert Szolnokon és Váta Loránd Sepsiszentgyörgyön. Sajnos be kell fejeznem a felsorolást, mert így is túlléptem a szűkmarkúan mért terjedelmet.

BUDAI KATALIN
NKÖM

- **A legjobb új magyar dráma:** FORGÁCH ANDRÁS: HALNI JÓ! – KISS CSABA: VILÁGTALANOK
- **A legjobb előadás:** A SÜTEMÉNYEK KIRÁLYNŐJE (Pintér Béla Társulat, rendezte: Pintér Béla) – FEKETEORSZÁG (Krétakör Színház, rendezte: Schilling Árpád)
- **A legjobb rendezés:** WOYZECK (Kolozsvár, rendezte: Mihai Măniuţiu) – ÍGY ÉL A VILÁG (Katona József Színház, rendezte: Ascher Tamás)
- **A legjobb zenés/szórakoztató előadás:** –
- **A legjobb független színházi előadás:** CSONGOR ÉS TÜNDE (R. S. 9. Stúdiószínház, rendezte: Balkay Géza)
- **A legjobb gyerekelőadás:** KIRÚGBERÚG (Kolibri Színház, rendezte: Benedek Judit)
- **A legjobb női főszereplő:** FULLAJTÁR ANDREA (*Médeia,* Katona József Színház) – CSÁKÁNYI ESZTER (*Feketeország,* Krétakör Színház) – PREGITZER FRUZSINA (*Tercett,* Nyíregyháza)
- **A legjobb férfi főszereplő:** KULKA JÁNOS (*III. Richárd,* Nemzeti Színház; *Anna Karenina,* Tivoli) – SZERVÉT TIBOR (*IV. Henrik,* Radnóti Miklós Színház) – AVASS ATTILA (*Hajszál híján,* Nyíregyháza)
- **A legjobb női mellékszereplő:** BALOGH ERIKA (*Adrienne,* Kecskemét)

Schiller Kata felvétele

A legjobb gyerekelőadás: a Fodor Tamás rendezte Kelekótya Jonathán a Stúdió „K"-ban. A képen Szabó Domokos, Nádasi László, Homonnai Katalin és Tamási Zoltán

- **A legjobb férfi mellékszereplő:** HONTI GYÖRGY (*A konyha,* Tatabánya) – SZERVÉT TIBOR (*A negyedik nővér,* Radnóti Miklós Színház)
- **A legjobb díszlet:** PELLÉAS ÉS MÉLISANDE (Bárka Színház, tervezte: Gombár Judit) – PLASZTILIN (Vígszínház, tervezte: Füzér Anni)
- **A legjobb jelmez:** HELGE ÉLETE (Bárka Színház, tervezte: Gadus Erika)
- **A legígéretesebb pályakezdő:** DOLMÁNY ATTILA (Vinnai András–Bodó Viktor: *Világtalanok,* Shure Stúdió)
- **Különdíj:** KISS BOTOND *(És a nyolcadik napon...)*

CSÁKI JUDIT

Színház, Magyar Narancs

- **A legjobb új magyar dráma:** TÉREY JÁNOS: A NIBELUNG-LAKÓPARK – LEDARÁLNAKELTŰNTEM – NÉMETH GÁBOR: TÚL AZ EGÉSZEN
- **A legjobb előadás:** MÉDEIA (Katona József Színház, rendezte: Zsámbéki Gábor) – SZERELEM (Jászai Mari Színház, Tatabánya–Vidám Színpad, rendezte: Novák Eszter) – III. RICHÁRD (Nemzeti Színház, rendezte: Valló Péter)
- **A legjobb rendezés:** FEKETEORSZÁG (Krétakör Színház, rendezte: Schilling Árpád) – ADRIENNE (Kecskemét, rendezte: Zsótér Sándor) – ÍGY ÉL A VILÁG (Katona József Színház, rendezte: Ascher Tamás)
- **A legjobb zenés/szórakoztató előadás:** BALKON (Művészetek Palotája, rendezte: Alföldi Róbert) – ODÜSSZEUSZ TOURS (Örkény István Színház, rendezte: Kovalik Balázs) – COMMEDIA DELL' ARTE (Kamra, rendezte: Bozsik Yvette)
- **A legjobb független színházi előadás:** A SÜTEMÉNYEK KIRÁLYNŐJE (Pintér Béla Társulata, rendezte: Pintér Béla)
- **A legjobb gyerekelőadás:** KELEKÓTYA JONATHÁN (Stúdió „K", rendezte: Fodor Tamás) – AZ APUKA, AKI NEM TALÁLT HAZA (Kolibri Színház, rendezte: Novák János)
- **A legjobb női főszereplő:** FULLAJTÁR ANDREA (*Médeia,* Katona József Színház) – BICSKEI ZSUZSANNA (*Médeia,* Sepsiszentgyörgy) – BÖRCSÖK ENIKŐ (*Adrienne,* Kecskemét)
- **A legjobb férfi főszereplő:** KULKA JÁNOS (*III. Richárd,* Nemzeti Színház) – SZERVÉT TIBOR (*IV. Henrik,* Radnóti Miklós Színház) – VARGA ZOLTÁN (*Szerelem,* Tatabánya–Vidám Színpad)
- **A legjobb női mellékszereplő:** KICSID GIZELLA (*Jóembert keresünk,* Sepsiszentgyörgy) – BALOGH ERIKA (*Adrienne,* Kecskemét) – KEREKES ÉVA (*Így él a világ,* Katona József Színház)
- **A legjobb férfi mellékszereplő:** MÁTÉ GÁBOR (*Médeia,* Katona József Színház) – KOVÁCS ZSOLT (*A maratonfutók tiszteletkört futnak,* Kaposvár) – KASZÁS ATTILA (*III. Richárd,* Nemzeti Színház)
- **A legjobb díszlet:** LEDARÁLNAKELTŰNTEM (Kamra, tervezte: Bagossy Levente) – ÍGY ÉL A VILÁG (Katona József Színház, tervezte: Khell Zsolt) – A SÜTEMÉNYEK KIRÁLYNŐJE (Pintér Béla Társulat, tervezte: Horgas Péter)
- **A legjobb jelmez:** MÉDEIA (Sepsiszentgyörgy, tervezte: Iuliana Vilsan) – ÍGY ÉL A VILÁG (Katona József Színház, tervezte: Szakács Györgyi) – ADRIENNE (Kecskemét, tervezte: Benedek Mari)
- **A legígéretesebb pályakezdő:** KERESZTES TAMÁS (Katona József Színház) – CZUKOR BALÁZS (Örkény István Színház)
- **Különdíj:** PARTI NAGY LAJOS *Farsang*-fordítása *(Karnebál)*

CSIZNER ILDIKÓ

- **A legjobb új magyar dráma:** TASNÁDI ISTVÁN: PARAVARIETÉ – VINNAI ANDRÁS–BODÓ VIKTOR: LEDARÁLNAKELTŰNTEM – NÉMETH GÁBOR: TÚL AZ EGÉSZEN
- **A legjobb előadás:** MÉDEIA (Katona József Színház, rendezte: Zsámbéki Gábor) – OTHELLO (Sepsiszentgyörgy, rendezte: Bocsárdi László) – TÓTÉK (Beregszász–Gyula, rendezte: Vidnyánszky Attila)
- **A legjobb rendezés:** A MESTER ÉS MARGARITA (Nemzeti Színház, rendezte: Szász János) – FEKETEORSZÁG (Krétakör Színház, rendezte: Schilling Árpád) – A FILLÉRES OPERA (Örkény István Színház, rendezte: Bagossy László)
- **A legjobb zenés/szórakoztató előadás:** HELLO! IGEN? (Budapesti Operettszínház, rendezte: Böhm György) – KÉK VERÉB (Nyíregyháza, rendezte: Tucker András)
- **A legjobb független színházi előadás:** FEKETEORSZÁG (Krétakör Színház, rendezte: Schilling Árpád) – HEDDA GABLER (Artéria Színházi Társaság, rendezte: Baráthy György)
- **A legjobb gyerekelőadás:** KELEKÓTYA JONATHÁN (Stúdió „K", rendezte: Fodor Tamás) – A SZÉPSÉG ÉS A SZÖRNYETEG (Budapesti Operettszínház, rendezte: Böhm György)
- **A legjobb női főszereplő:** FULLAJTÁR ANDREA (*Médeia,* Katona József Színház) – KOVÁTS ADÉL (*Cseresznyéskert,* Radnóti Miklós Színház) – TÓTH ILDIKÓ (*Szerelem,* Tatabánya–Vidám Színpad)
- **A legjobb férfi főszereplő:** SZERVÉT TIBOR (*IV. Henrik,* Radnóti Miklós Színház) – TÓTH LÁSZLÓ (*Tóték,* Beregszász–Gyula) – KULKA JÁNOS (*Anna Karenina,* Budapesti Kamaraszínház)
- **A legjobb női mellékszereplő:** BAKÓ MÁRTA (*Cseresznyéskert,* József Attila Színház) – CSOMA JUDIT (*A Macskalápon,* Nemzeti Színház) – BODNÁR ERIKA (*Így él a világ,* Katona József Színház)
- **A legjobb férfi mellékszereplő:** MÁCSAI PÁL (*A filléres opera,* Örkény István Színház) – KOVÁCS ZSOLT (*A maratonfutók tiszteletkört futnak,* Kaposvár) – LÁSZLÓ ZSOLT (*Az ügynök halála,* Nemzeti Színház)
- **A legjobb díszlet:** A MESTER ÉS MARGARITA (Nemzeti Színház, tervezte: Khell Zsolt) – CSERESZNYÉSKERT (Radnóti Miklós Színház, tervezte: El Kazovszkij) – MÉDEIA (Katona József Színház, tervezte: Khell Csörsz)

Koncz Zsuzsa felvétele

A legjobb női főszereplő: Fullajtár Andrea a Médeiában

- **A legjobb jelmez:** A MESTER ÉS MARGARITA (Nemzeti Színház, tervezte: Benedek Mari) – SIRÁLY (Örkény István Színház, tervezte: Füzér Anni) – YVONNE, BURGUNDI HERCEGNŐ (Kecskemét, tervezte: Földi Andrea)
- **A legígéretesebb pályakezdő:** KOVÁCS PATRÍCIA (Eger) – CZUKOR BALÁZS (Örkény István Színház) – MÉSZÁROS BÉLA (Katona József Színház)
- **Különdíj:** VARRÓ DÁNIEL fordítása (*Így él a világ,* Katona József Színház) – BOZSIK YVETTE koreográfiája (*Commedia dell' arte,* Kamra) – SZALAY KRISZTA szereplővezetése (*És a nyolcadik napon...,* Thália Stúdió)

Bár évek óta jóval több előadást nézek, mint a szavazáshoz elégséges hetven, mégis először voksolok. Több mint száz látott produkció alapján. Az évad elején még nem tudtam, hogy bármilyen összegzésre kell készülnöm, ezért azok az előadások maradtak versenyben, amelyek nyomot hagytak bennem, amelyekre egyáltalán emlékeztem az évad végén. Mert bizony a látottak között nem egy olyan volt, amelyet már a színházból való kilépéskor jobb volt elfelejteni. Az őszinteség, az eredetiség, a tehetség és a szív, ami a leginkább megragadott, s a rutinériával lehetett a leginkább kihozni a béketűrésemből.

Ennyi *entrée* után következzék az indokolás. Az *első* konklúzióm, hogy az elmúlt évadokhoz képest inkább jó adaptációk, parafrázisok születtek, s kevés új magyar dráma. A *második,* hogy a határon kívüli magyar színházakban és a függetlenekben arányában több figyelemre érdemes előadás készült. A *harmadik,* hogy az ezerszer átkozott Nemzeti Színház nem csak Jordán Tamás szerint zárt sikeres évadot. A *negyedik,* hogy van néhány folyamatos jó formát mutató rendezőnk (mint Vidnyánszky, Zsámbéki, Ascher, Bagossy, Schilling), és van, aki ritkán szól, de akkor nagyon (mint Szász). Az *ötödik,* hogy Fullajtár Andrea Médeiája számomra elsöprő erejű volt, olyan katartikus élményben részeltetett, mely ritkán adatik. És sajnálom, hogy a sok jó női alakítás között nem választhattam az első háromba Vári Éváét, Básti Juliét, Börcsök Enikőét, Udvaros Dorottyáét, a sepsiszentgyörgyi Kicsid Gizelláét vagy a beregszászi Szűcs Nelliét. A *hatodik,* hogy Szervét Tibor azért lett az első az egyenlők között, mert IV. Henrikként egymaga tett izgalmassá egy előadást. Nem az elsőt az utóbbi években. Csakúgy, mint Kulka, Máté, Alföldi, Mácsai, László Zsolt, Fekete Ernő vagy a beregszászi Trill Zsolt. A *hetedik,* hogy Kentaur az elmúlt évadban két díjazásra érdemes díszletet tervezett *(Az ügynök halála, Az operaház fantomja),* és nálam mégis „csak" a negyedik. A *nyolcadik,* hogy azért neveztem a hajdani Máté-tanítványokat a legígéretesebb pályakezdő kategóriájában, mert az indulásuktól eltelt két évben volt lehetőségük bizonyítani, és szerepformálásaik tehetségükről árulkodtak. A *kilencedik,* hogy szeretnék egy citromdíjat ítélni az általam sokra tartott Valló Péternek vígszínházi félrelépéseiért. A *tizedik,* hogy *mea culpáznom* kell az érintetteknél azért, mert nem láttam elég gyermek- és ifjúsági előadást. Ígérem, jövőre fontosságuknak kijáró megkülönböztetett figyelemmel kísérem ezeket, s így legalább lélekben visszafiatalodhatom.

DÖMÖTÖR ADRIENNE

- **A legjobb új magyar dráma:** TÉREY JÁNOS: A NIBELUNG-LAKÓPARK – KISS CSABA: VILÁGTALANOK
- **A legjobb előadás:** WOYZECK (Kolozsvár, rendezte: Mihai Măniuţiu) – ÍGY ÉL A VILÁG (Katona József Színház, rendezte: Ascher Tamás) – III. RICHÁRD (Nemzeti Színház, rendezte: Valló Péter)
- **A legjobb rendezés:** SÁRGA LILIOM (Nemzeti Színház, rendezte: Mohácsi János) – MURLIN MURLO (Szabadkai Népszínház, rendezte: Hernyák György) – HÉTKÖZNAPI ŐRÜLETEK (Kamra, rendezte: Gothár Péter)
- **A legjobb zenés/szórakoztató előadás:** COMMEDIA DELL' ARTE (Kamra, rendezte: Bozsik Yvette) – A GAZDAG SZEGÉNYEK (Komárom, rendezte: Schlanger András) – A DZSUNGEL KÖNYVE (Újvidéki Művészeti Akadémia, rendezte: Puskás Zoltán)
- **A legjobb független színházi előadás:** FEKETEORSZÁG (Krétakör Színház)
- **A legjobb gyerekelőadás:** –
- **A legjobb női főszereplő:** FULLAJTÁR ANDREA (*Médeia,* Katona József Színház) – KÉZDI IMOLA (*Woyzeck,* Kolozsvár) – BÖRCSÖK ENIKŐ (*Adrienne,* Kecskemét)
- **A legjobb férfi főszereplő:** KULKA JÁNOS (*III. Richárd,* Nemzeti Színház) – BOGDÁN ZSOLT (*Woyzeck,* Kolozsvár) – SZERVÉT TIBOR (*IV. Henrik,* Radnóti Színház)
- **A legjobb női mellékszereplő:** VICEI NATÁLIA (*Murlin Murlo,* Szabadkai Népszínház) – ENYEDI ÉVA (*A sütemények királynője,* Szkéné, Pintér Béla Társulat) – KEREKES ÉVA (*Sirály,* Örkény István Színház)
- **A legjobb férfi mellékszereplő:** DOLMÁNY ATTILA (*Világtalanok,* Budapesti Kamaraszínház) – MÁCSAI PÁL (*Odüsszeusz Tours,* Örkény István Színház) – HARKÁNYI ENDRE (*Pisti a vérzivatarban,* Vígszínház)
- **A legjobb díszlet:** SÁRGA LILIOM (Nemzeti Színház, tervezte: Khell Zsolt) – LEDARÁLNAKELTŰNTEM (Kamra, tervezte: Bagossy Levente) – MURLIN MURLO (Szabadkai Népszínház, tervezte: Szilágyi Nándor)
- **A legjobb jelmez:** III. RICHÁRD (Nemzeti Színház), ADRIENNE (Kecskemét), tervezte: Benedek Mari – ÍGY ÉL A VILÁG (Katona József Színház, tervezte: Szakács Györgyi) – WOYZECK (Kolozsvár, tervezte: Valentin Codoiu)
- **A legígéretesebb pályakezdő:** HAJDUK KÁROLY (számos Katona József színházi alakításáért, legutóbb: *Így él a világ,* Witzingham) – FERENC ÁGOTA (számos újvidéki előadásban nyújtott alakításáért; legutóbb: *A dzsungel könyve,* Csil) – KERESZTES TAMÁS (a *Ledarálnakeltűntem* főszerepéért, Kamra)

■ **Különdíj:** az *M vagy mégsem* című előadás (Nyíregyháza) SZEREPLŐGÁRDÁJA a csapatmunkájáért – KOVÁCS MÁRTON a *Sárga liliom* (Nemzeti Színház) zenéjéért – VAVA STEFANESCU a *Woyzeck* (Kolozsvár) koreográfiájáért

---

GABNAI KATALIN
Színház- és Filmművészeti Egyetem

■ **A legjobb új magyar dráma:** PINTÉR BÉLA: A SÜTEMÉNYEK KIRÁLYNŐJE – KISS CSABA: VILÁGTALANOK
■ **A legjobb előadás:** WOYZECK (Kolozsvár, rendezte: Mihai Măniuțiu) – KISVÁROSI LADY MACBETH (Magyar Állami Operaház, rendezte: Vidnyánszky Attila) – SZERELEM (Tatabánya–Vidám Színpad, rendezte: Novák Eszter)
■ **A legjobb rendezés:** MÉDEIA (Katona József Színház, rendezte: Zsámbéki Gábor) – MÉDEIA (Sepsiszentgyörgy, rendezte: Mihai Măniuțiu) – ÍGY ÉL A VILÁG (Katona József Színház, rendezte: Ascher Tamás)
■ **A legjobb zenés/szórakoztató előadás:** FEKETEORSZÁG (Krétakör Színház, rendezte: Schilling Árpád) – VOLT EGYSZER EGY CSAPAT (Madách Színház, rendezte: Szirtes Tamás)
■ **A legjobb független színházi előadás:** A SÜTEMÉNYEK KIRÁLYNŐJE (Pintér Béla Társulat, rendezte: Pintér Béla)
■ **A legjobb gyerekelőadás:** TÖBBSINCS KIRÁLYFI (Soltis Lajos Színház, rendezte: Somogyi István)
■ **A legjobb női főszereplő:** FULLAJTÁR ANDREA (*Médeia,* Katona József Színház) – BÖRCSÖK ENIKŐ (*Adrienne,* Katona József Színház, Kecskemét) – KOVÁTS ADÉL (*Cseresznyéskert,* Radnóti Miklós Színház)
■ **A legjobb férfi főszereplő:** KULKA JÁNOS (*III. Richárd,* Nemzeti Színház és Anna Karenina, Budapesti Kamaraszínház) – BOGDÁN ZSOLT (*Woyzeck,* Kolozsvár) – EPERJES KÁROLY (*Vőlegény,* Új Színház)
■ **A legjobb női mellékszereplő:** MOLNÁR PIROSKA (*A Macskaláp*on, Nemzeti Színház) – BOZÓ ANDREA (*Éjjeli menedékhely,* Eger) – EGRI MÁRTA (*Othello,* Szolnok)
■ **A legjobb férfi mellékszereplő:** HONTI GYÖRGY (*Tempefői, A negyedik kapu,* Tatabánya–Nyíregyháza) – GYABRONKA JÓZSEF (*Feketeország, Kasimir és Karoline,* Krétakör Színház) – VAJDAI VILMOS (*Commedia dell' arte; Hétköznapi őrületek,* Kamra)
■ **A legjobb díszlet:** VOLT EGYSZER EGY CSAPAT (Madách Színház, tervezte: Kentaur) – LEDARÁLNAKELTŰNTEM (Kamra, tervezte: Bagossy Levente) – A SÜTEMÉNYEK KIRÁLYNŐJE (Pintér Béla Társulat, tervezte: Horgas Péter)
■ **A legjobb jelmez:** ÍGY ÉL A VILÁG (Katona József Színház, tervezte: Szakács Györgyi) – A SZÉPSÉG ÉS A SZÖRNYETEG (Budapesti Operettszínház, tervezte: Túri Erzsébet) – KAVIÁR (József Attila Színház, tervezte: Schäffer Judit)
■ **A legígéretesebb pályakezdő:** NAGY SÁNDOR (*Volt egyszer egy csapat,* Madách Színház) – SZEMENYEI JÁNOS (*Volt egyszer egy csapat,* Madách Színház) – VASS TERÉZ (Vizsgaelőadások, módszertani bemutatók)
■ **Különdíj:** TIHANYI ÁKOS (*Volt egyszer egy csapat* – koreográfia, Madách Színház) –PARTI NAGY LAJOS (*Farsang*-fordítás, Nemzeti Színház)

Nem maradhat említetlenül Stohl András és Csoma Judit nagyszerű alakítása az ingoványosra sikeredett *A Macskaláp*onban, Máté Gábor rendkívül összetett Iaszónja a Katona *Médeiá*jában, Csomós Mari varázslatos anyafigurája, Varga Zoltán és Tóth Ildikó remeklése a tatabányai *Szerelem*ben. Eseménynek számít Szervét Tibor rendező nélküli iszonyú erőfeszítése a *IV. Henrik*ben, Pető Kata színre lépése a házi fogyasztásra készült, igen kedves, kaposvári *Lili bárónő*ben, s a csúcsformában lévő Pogány Judit rémséges öregasszonya a trafóbeli Tolsztoj-darabban s könnyed komédiázása az angyalföldi bohózatban.

Az évad izgalmas alakításainak sorában van Alföldi Róbert szolnoki Jagója, Horváth Zsuzsa mint külkerületi Kurázsi, Botos Éva mint a Paulay Ede utcai *Vőlegény* házitündére, Bátori Éva, Vidnyánszky *Kisvárosi Lady Macbeth*jének címszereplője az Operában, s bemutatásra került egy igazából meg sem született előadás, a különös szépségű *Pentheszileia*-torzó, Zsótér Sándor rendezésében.

Erőt és szabadságot mutatott az *Odüsszeusz Tours* félig készen is érdekes kavarodása s az elsősorban hisztérikus gátlástalanságból építkező s előjel nélküli végeredményt adó *Ledarálnakeltűntem* a Kamrában. Iskolapélda szakmai odaadásból a *Commedia dell' arte* előadásának csapatmunkája s rendezői mindentudásból a Gothár Péter által összefogott *Hétköznapi őrületek* ugyanott. Az évad elejét meghatározó előadás volt a Nemzeti színpadán az ötletektől nehéz, de túlkelten is tartalmas, Mohácsi János rendezte *Sárga liliom.*

Ritka öröm volt hallani Molnár Piroska remekül fölkészített, Petőfi *Úti levelek*et mondó elsős egyetemistáit a Rákóczi úti vizsgán s Hernyák György neveltjeit a Szabadkai Népszínház *Murlin Murlo* című előadásában.

Végül szólni kell még valamiről. Az elmúlt évadban nagy nyilvánosság előtt, nagy nyereményekért mondtak verset színművészek. Rettentő dolgok történtek. A testre koncentráló kortárs színház rendezője ilyenkor nem segít. A versmondást undorral eltolja magától, vagy bohóckodássá, jobb esetben televíziós furcsálkodássá silányítja. Az elmúlt évad megmutatta, mit tart ma színészeink jelentős része versmondásnak. Valami olyasmit, amiben föl se tűnik a külső-belső káosz, a jelenléthiány, sőt, jutalmat kap a zavarodott tekintet, a hiteltelenség s a fájón elbutult szó. Ezért is olyan fontosak a Katona József Színház Sufnijának remek verses estéi.

A legjobb férfi főszereplő: Kulka János a III. Richárdban (Gazsó Györggyel)

Koncz Zsuzsa felvétele

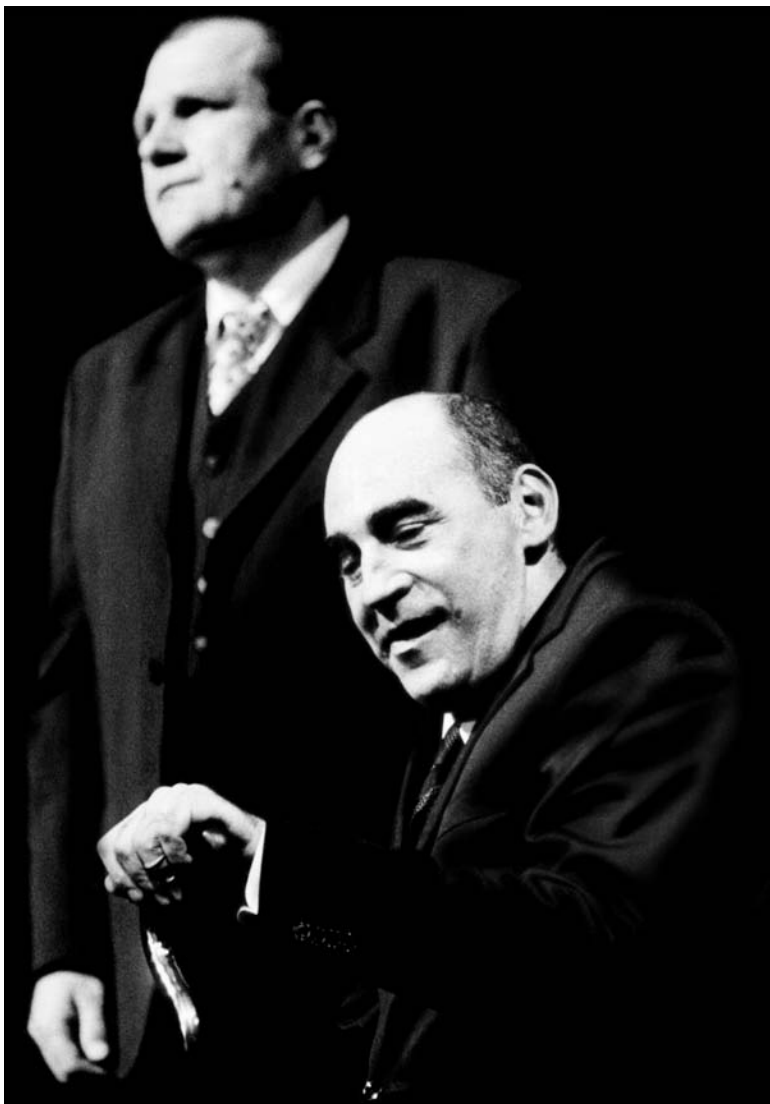

JÁSZAY TAMÁS
Criticai Lapok

- **A legjobb új magyar dráma:** TÉREY JÁNOS: A NIBELUNG-LAKÓPARK – PINTÉR BÉLA: A SÜTEMÉNYEK KIRÁLYNŐJE – FORGÁCH ANDRÁS: HALNI JÓ!
- **A legjobb előadás:** MÉDEIA (Katona József Színház, rendezte: Zsámbéki Gábor) – LEDARÁLNAKELTŰNTEM (Kamra, rendezte: Bodó Viktor) – TÓTÉK (Beregszász–Gyula, rendezte: Vidnyánszky Attila)
- **A legjobb rendezés:** WOYZECK (Kolozsvár, rendezte: Mihai Măniuţiu) – ADRIENNE (Kecskemét, rendezte: Zsótér Sándor) – NÉGEREK (Bárka, rendezte: Balázs Zoltán)
- **A legjobb zenés/szórakoztató előadás:** SÁRGA LILIOM (Nemzeti Színház, rendezte: Mohácsi János) – KISVÁROSI LADY MACBETH (Magyar Állami Operaház, rendezte: Vidnyánszky Attila)
- **A legjobb független színházi előadás:** A SÜTEMÉNYEK KIRÁLYNŐJE (Pintér Béla Társulat, rendezte: Pintér Béla) – RÓKATÜNDÉREK (Goda Gábor Társulata, rendező-koreográfus: Goda Gábor) – TÜZES ANGYAL (Bozsik Yvette Társulat, koreográfus: Bozsik Yvette)
- **A legjobb gyerekelőadás:** –
- **A legjobb női főszereplő:** FULLAJTÁR ANDREA (*Médeia,* Katona József Színház) – BÖRCSÖK ENIKŐ (*Adrienne,* Kecskemét) – KÉZDI IMOLA (*Woyzeck,* Kolozsvár)
- **A legjobb férfi főszereplő:** BOGDÁN ZSOLT (*Woyzeck,* Kolozsvár) – KULKA JÁNOS (*III. Richárd,* Nemzeti Színház) – TRILL ZSOLT (*Tóték,* Beregszász–Gyula)
- **A legjobb női mellékszereplő:** BALOGH ERIKA (*Adrienne,* Kecskemét) – LÁZÁR KATI (*Sárga liliom,* Nemzeti Színház) – KERekes ÉVA (*Sirály,* Örkény Színház)
- **A legjobb férfi mellékszereplő:** MAKRANCZI ZALÁN (*Adrienne,* Kecskemét) – VÁTA LORÁND (*Othello,* Sepsiszentgyörgy) – HATHÁZI ANDRÁS (*Woyzeck,* Kolozsvár)
- **A legjobb díszlet:** LEDARÁLNAKELTŰNTEM (Kamra, tervezte: Bagossy Levente) – ADRIENNE (Kecskemét), PENTHESZILEIA (Nemzeti Színház), tervezte: Ambrus Mária – SÁRGA LILIOM; A MESTER ÉS MARGARITA (Nemzeti Színház, tervezte: Khell Zsolt)
- **A legjobb jelmez:** NÉGEREK (Maladype Színház–Bárka Színház); PELLÉAS ÉS MÉLISANDE (Bárka Színház), tervezte: Gombár Judit – ADRIENNE (Kecskemét); PENTHESZILEIA (Nemzeti Színház); ODÜSSZEUSZ TOURS (Örkény István Színház), tervezte: Benedek Mari – MÉDEIA; ÍGY ÉL A VILÁG (Katona József Színház, tervezte: Szakács Györgyi)
- **A legígéretesebb pályakezdő:** KERESZTES TAMÁS – HAJDUK KÁROLY
- **Különdíj:** SÁRY LÁSZLÓ a *Négerek* zenéjéért – SZABÓ GYÖRGY a Trafó *Határeset*-sorozatáért

KARSAI GYÖRGY
Színház- és Filmművészeti Egyetem

- **A legjobb új magyar dráma:** TÉREY JÁNOS: A NIBELUNG-LAKÓPARK – MOHÁCSI JÁNOS: SÁRGA LILIOM – BODÓ–VINNAI: LEDARÁLNAKELTŰNTEM
- **A legjobb előadás:** LEDARÁLNAKELTŰNTEM (Kamra, rendezte: Bodó Viktor) és MÉDEIA (Katona József Színház, rendezte: Zsámbéki Gábor) – OTHELLO (Sepsiszentgyörgy, rendezte: Bocsárdi László) – A NEGYEDIK KAPU (Tatabánya– Nyíregyháza, rendezte: Novák Eszter) és SZERELEM (Tatabánya–Vidám Színpad, rendezte: Novák Eszter)
- **A legjobb rendezés:** MÉDEIA (Katona József Színház, rendezte: Zsámbéki Gábor) – LEDARÁLNAELTŰNTEM (Kamra, rendezte: Bodó Viktor) – A SÜTEMÉNYEK KIRÁLYNŐJE (Pintér Béla Társulat, rendezte: Pintér Béla)

Walter Péter felvétele

A legjobb női mellékszereplő: Balogh Erika az Adrienne-ben (Fazakas Gézával)

- **A legjobb zenés/szórakoztató előadás:** FEKETEORSZÁG (Krétakör Színház, rendezte: Schilling Árpád) – CSŐDCSICSERGŐ (Hólyagcirkusz Társulat, rendezte: Szőke Szabolcs) – LILI BÁRÓNŐ (Kaposvár, rendezte: Babarczy László)
- **A legjobb független színházi előadás:** KARC (Szabó Réka D. C.) – A CSALÁD (PONT Színház, rendezte: Keszég László) – CSŐDCSICSERGŐ (Hólyagcirkusz Társulat, rendezte: Szőke Szabolcs)
- **A legjobb gyerekelőadás:** DIÓTÖRŐ (Színművészeti Egyetem–Nemzeti Színház, Jordán–Lukáts-osztály)
- **A legjobb női főszereplő:** FULLAJTÁR ANDREA (*Médeia,* Katona József Színház) – HÁMORI GABRIELLA (*Yvonne, burgundi hercegnő,* Kecskemét; *Sirály,* Örkény István Színház) – ENYEDI ÉVA (*A sütemények királynője,* Pintér Béla Társulat)
- **A legjobb férfi főszereplő:** KULKA JÁNOS (*III. Richárd; Anna Karenina; A Macskalápon)* – PÁLFFY TIBOR (*Othello; Jóembert keresünk; Médeia,* Sepsiszentgyörgy) – SZERVÉT TIBOR (*IV. Henrik,* Radnóti Miklós Színház) és KERESZTES TAMÁS (*Ledarálnakeltűntem,* Kamra)
- **A legjobb női mellékszereplő:** CSOMÓS MARI (*Szerelem,* Tatabánya–Vidám Színpad) – ÓNODI ESZTER (*Ledarálnakeltűntem,* Kamra; *Szombathelyi pajzánságok)* – KICSID GIZELLA és PÉTER HILDA (*Othello; Jóembert keresünk; Médeia,* Sepsiszentgyörgy)
- **A legjobb férfi mellékszereplő:** GYABRONKA JÓZSEF (*Feketeország,* Krétakör Színház) – VARGA ZOLTÁN (*...és már senki sem, Szerelem,* Tatabánya–Vidám Színpad) – EPRES ATTILA (*Vaknyugat,* Vígszínház; *Halni jó!,* Stúdió „K"; *IV. Henrik,* Radnóti Miklós Színház)
- **A legjobb díszlet:** PENTHESZILEIA (Nemzeti Színház, tervezte: Ambrus Mária) – LEDARÁLNAKELTŰNTEM (Kamra, tervezte: Bagossy Levente) – A FILLÉRES OPERA (Örkény István Színház, tervezte: Horesnyi Balázs)
- **A legjobb jelmez:** PENTHESZILEIA (Nemzeti Színház) és A SÜTEMÉNYEK KIRÁLYNŐJE (Pintér Béla Társulat, tervezte: Benedek Mari) – MÉDEIA (Sepsiszentgyörgy, tervezte: Iuliana Vislan) – SZEGET SZEGGEL (Nyíregyháza, tervezte: Földi Andrea)

■ **A legígéretesebb pályakezdő:** KERESZTES TAMÁS (*Ledarálnakeltűntem,* Kamra) – GIDRÓ KATINKA (*Rómeó és Júlia,* Kecskemét; *Szerelem,* Tatabánya–Vidám Színpad) – LAJOS ANDRÁS (*Pisti a vérzivatarban* és *A kávéház,* Vígszínház)
■ **Különdíj:** BODOLAY GÉZA a legjobb előadás–zene összeállításáért (*Rómeó és Júlia,* Kecskemét) – ASCHER TAMÁS–NOVÁK ESZTER *Karácsonyi koncert* című előadása a Színművészeti Egyetemen – PUSKÁS TAMÁS a Vidám Színpad arculatának megváltoztatására tett lépéseiért

KOLTAI TAMÁS
Színház

■ **A legjobb új magyar dráma:** TÉREY JÁNOS: A NIBELUNG-LAKÓPARK – FORGÁCH ANDRÁS: HALNI JÓ! – BODÓ VIKTOR–VINNAI ANDRÁS: LEDARÁLNAKELTŰNTEM
■ **A legjobb előadás:** ÍGY ÉL A VILÁG (Katona József Színház, rendezte: Ascher Tamás) – MÉDEIA (Katona József Színház, rendezte: Zsámbéki Gábor) – SZERELEM (Tatabánya, rendezte: Novák Eszter)
■ **A legjobb rendezés:** FEKETEORSZÁG (Krétakör Színház, rendezte: Schilling Árpád) – MÉDEIA (Sepsiszentgyörgy, rendezte: Mihai Măniuţiu) – ADRIENNE (Kecskemét, rendezte: Zsótér Sándor)
■ **A legjobb zenés/szórakoztató előadás:** VOLT EGYSZER EGY CSAPAT (Madách Színház, rendezte: Szirtes Tamás) – A SZÉPSÉG ÉS A SZÖRNYETEG (Budapesti Operettszínház, rendezte: Bőhm György) – LILI BÁRÓNŐ (Budapesti Operettszínház, rendezte: Béres Attila)
■ **A legjobb független színházi előadás:** HEDDA GABLER (Artéria Színházi Társaság, rendezte: Baráthy György) – YVONNE, BURGUNDI HERCEGNŐ (Szív Kamara Stúdiószínház, rendezte: Horváth Klára) – MIRAD, EGY FIÚ BOSZNIÁBÓL (R. S. 9. Stúdiószínház, rendezte: Balogh Rodrigó)
■ **A legjobb gyerekelőadás:** KELEKÓTYA JONATHÁN (Stúdió „K", rendezte: Fodor Tamás)
■ **A legjobb női főszereplő:** BICSKEI ZSUZSANNA és FULLAJTÁR ANDREA (*Médeia,* Sepsiszentgyörgy és Katona József Színház) – HÁMORI GABRIELLA (*Yvonne, burgundi hercegnő,* Kecskemét) – BÖRCSÖK ENIKŐ (*Adrienne,* Kecskemét)
■ **A legjobb férfi főszereplő:** KULKA JÁNOS (*III. Richárd,* Nemzeti Színház) – PÁLFFY TIBOR (*Othello,* Sepsiszentgyörgy) – SZERVÉT TIBOR (*IV. Henrik,* Radnóti Színház)
■ **A legjobb női mellékszereplő:** BALOGH ERIKA (*Adrienne,* Kecskemét) – KICSID GIZELLA (*Jóembert keresünk,* Sepsiszentgyörgy) – BODNÁR ERIKA (*Így él a világ,* Katona József Színház)
■ **A legjobb férfi mellékszereplő:** VÁTA LORÁND (*Médeia,* Sepsiszentgyörgy) – KOVÁCS ZSOLT (*A maratonfutók tiszteletkört futnak,* Kaposvár) – GYURICZA ISTVÁN (*A maratonfutók tiszteletkört futnak,* Kaposvár)
■ **A legjobb díszlet:** KHELL ZSOLT (*Így él a világ,* Katona József Színház) – ÁGH MÁRTON (*Feketeország,* Krétakör Színház) – MENCZEL RÓBERT (*A Nibelung-lakópark,* Krétakör Színház)
■ **A legjobb jelmez:** SZAKÁCS GYÖRGYI (*Így él a világ,* Katona József Színház) – IULIANA VILSAN (*Médeia,* Sepsiszentgyörgy) – GOMBÁR JUDIT (*Pelléas és Mélisande,* Bárka Színház)
■ **A legígéretesebb pályakezdő:** KERESZTES TAMÁS (*Ledarálnakeltűntem,* Kamra)

Volt néhány jó előadás a szezonban, de csak kevéshez volt közöm. A *Feketeország* és az *Így él a világ* azért a legjobb (az én számomra), mert pontosan ezt gondolom a világról, és pontosan így, részint ezzel az elegánsan epatírozó *(Feketeország)*, részint ezzel az elegánsan cinikus mellékzöngével *(Így él a világ)*. Mindkét előadás szakmailag is perfekt, míg az összes többit távolról sem látom annak. Érdekes a két *Médeia.* Zsámbéki számára még létezik a hétköznapokra leigazított mitológiai tragédia, következésképp érvényes a transzcendens istenítélet; Măniuţiu szerint a világ annyira rohadt, hogy nem érdemes rajta bosszút állni (pláne nem úgy, hogy én is tönkremenjek bele), egyszerűen ki kell cseszni vele. Tetszik a gondolat, a fölfogás, és tetszik, hogy a förtelmes valóság rituálisan jelenik meg.

KOVÁCS DEZSŐ
Kritika

■ **A legjobb új magyar dráma:** TÉREY JÁNOS: A NIBELUNG-LAKÓPARK
■ **A legjobb előadás:** MÉDEIA (Sepsiszentgyörgy, rendezte: Mihai Măniuţiu) – MÉDEIA (Katona József Színház, rendezte: Zsámbéki Gábor) – SZERELEM (Tatabánya–Vidám Színpad, rendezte: Novák Eszter)
■ **A legjobb rendezés:** LEDARÁLNAKELTŰNTEM (Kamra, rendezte: Bodó Viktor) – OTHELLO (Sepsiszentgyörgy, rendezte: Bocsárdi László) – FEKETEORSZÁG (Krétakör Színház, rendezte: Schilling Árpád)
■ **A legjobb zenés/szórakoztató előadás:** –
■ **A legjobb független színházi előadás:** A SÜTEMÉNYEK KIRÁLYNŐJE (Pintér Béla Társulat, rendezte: Pintér Béla)
■ **A legjobb gyerekelőadás:** –
■ **A legjobb női főszereplő:** FULLAJTÁR ANDREA (*Médeia,* Katona József Színház) – TÓTH ILDIKÓ (*A negyedik kapu,* Tatabánya–Nyíregyháza; *Szerelem,* Tatabánya–Vidám Színpad)
■ **A legjobb férfi főszereplő:** KULKA JÁNOS (*III. Richárd,* Nemzeti Színház)
■ **A legjobb női mellékszereplő:** ÓNODI ESZTER (*Ledarálnakeltűntem; Commedia dell' arte; Így él a világ,* Kamra/Katona József Színház) – KEREKES ÉVA (*Sirály,* Örkény István Színház; *Így él a világ,* Katona József Színház) – TAKÁCS KATALIN (*Szentivánéji álom,* Új Színház)
■ **A legjobb férfi mellékszereplő:** NAGY VIKTOR (*A maratonfutók tiszteletkört futnak,* Kaposvár) – HETEY LAJOS (*Szerelem,* Tatabánya–Vidám Színpad) – DÉVAI BALÁZS (*Othello,* Szolnok)
■ **A legjobb díszlet:** LEDARÁLNAKELTŰNTEM (Kamra, tervezte: Bagossy Levente) – A MESTER ÉS MARGARITA (Nemzeti Színház, tervezte: Khell Zsolt)
■ **A legjobb jelmez:** LEDARÁLNAKELTŰNTEM; COMMEDIA DELL' ARTE (Kamra, tervezte: Berzsenyi Krisztina)
■ **A legígéretesebb pályakezdő:** –
■ **Különdíj:** GILGAMES (Kamra, rendezőtanár: Illés Györgyi)

METZ KATALIN
Magyar Nemzet

■ **A legjobb új magyar dráma:** –
■ **A legjobb előadás:** MÉDEIA (Katona József Színház, rendezte: Zsámbéki Gábor) – SZERELEM (Tatabánya–Vidám Színpad, rendezte: Novák Eszter)
■ **A legjobb rendezés:** MÉDEIA (Katona József Színház, rendezte: Zsámbéki Gábor) – ADRIENNE (Kecskemét, rendezte: Zsótér Sándor) – SZERELEM (Tatabánya–Vidám Színpad, rendezte: Novák Eszter)
■ **A legjobb zenés/szórakoztató előadás:** –
■ **A legjobb független színházi előadás:** A SÜTEMÉNYEK KIRÁLYNŐJE (Pintér Béla Társulat, rendezte: Pintér Béla)
■ **A legjobb gyerekelőadás:** –
■ **A legjobb női főszereplő:** FULLAJTÁR ANDREA (*Médeia,* Katona József Színház) – BÖRCSÖK ENIKŐ (*Adrienne,* Kecskemét) – TÓTH ILDIKÓ (*Szerelem,* Tatabánya–Vidám Színpad) és HÁMORI GABRIELLA (*Sirály,* Örkény István Színház)
■ **A legjobb férfi főszereplő:** SZERVÉT TIBOR (*IV. Henrik,* Radnóti Miklós Színház)

- **A legjobb női mellékszereplő:** BALOGH ERIKA (*Adrienne,* Kecskemét) – NAGY MARI (*Három nővér,* Új Színház)
- **A legjobb férfi mellékszereplő:** EPERJES KÁROLY (*Szentivánéji álom; Vőlegény,* Új Színház) – HIRTLING ISTVÁN (*Három nővér,* Új Színház)
- **A legjobb díszlet:** CSERESZNYÉSKERT (Radnóti Miklós Színház, tervezte: El Kazovszkij) – SZENTIVÁNÉJI ÁLOM (Új Színház, tervezte: Szergej Maszlobojscsikov) – LEDARÁLNAKELTŰNTEM (Kamra, tervezte: Bagossy Levente)
- **A legjobb jelmez:** SZENTIVÁNÉJI ÁLOM (Új Színház, tervezte: Balla Ildikó)
- **A legígéretesebb pályakezdő:** KERESZTES TAMÁS (*Ledarálnakeltűntem,* Kamra)
- **Különdíj:** –

NÁNAY ISTVÁN

- **A legjobb új magyar dráma:** TÉREY JÁNOS: A NIBELUNG-LAKÓPARK – FORGÁCH ANDRÁS: HALNI JÓ! – NÉMETH GÁBOR: TÚL AZ EGÉSZEN
- **A legjobb előadás:** PENTHESZILEIA (Nemzeti Színház, rendezte: Zsótér Sándor) – SZERELEM (Tatabánya–Vidám Színpad, rendezte: Novák Eszter) – MURLIN MURLO (Szabadka, rendezte: Hernyák György)
- **A legjobb rendezés:** NÉGEREK (Bárka Színház, rendezte: Balázs Zoltán) – LEDARÁLNAKELTŰNTEM (Katona József Színház, rendezte: Bodó Viktor) – OTHELLO (Sepsiszentgyörgy, rendezte: Bocsárdi László)
- **A legjobb szórakoztató/zenés előadás:** A LÁTSZAT DZSAL (Eger, rendezte: Csizmadia Tibor) – A DZSUNGEL KÖNYVE (Újvidék, rendezte: Puskás Zoltán) – FEKETE PÉTER (Újvidék, rendezte: Seress Zoltán)
- **A legjobb független előadás:** TRANZIT (TranzDanz, rendező-koreográfus: Kovács Gerzson Péter) – A SÜTEMÉNYEK KIRÁLYNŐJE (Szkéné Színház, rendezte: Pintér Béla) – RÓKATÜNDÉREK (Artus Színház–Nemzeti Táncszínház, rendezte: Goda Gábor)
- **A legjobb gyerekelőadás:** KELEKÓTYA JONATHÁN (Stúdió „K", rendezte: Fodor Tamás) – A CSODAFORRÁS (Csíkszereda, rendezte: Budaházi Attila)
- **A legjobb női főszereplő:** FULLAJTÁR ANDREA (*Médeia,* Katona József Színház) – BÖRCSÖK ENIKŐ (*Adrienne,* Kecskemét) – ZARNÓCZAI GIZELLA (*Barbara L.,* Thália Színház– Szkéné Színház; *Bál,* Bozsik Yvette Társulat)
- **A legjobb férfi főszereplő:** KULKA JÁNOS (*III. Richárd,* Nemzeti Színház; *Anna Karenina,* Budapesti Kamaraszínház) – SZERVÉT TIBOR (*IV. Henrik* és *Tóték,* Radnóti Színház) – VARGA ZOLTÁN (*Szerelem,* Tatabánya–Vidám Színpad)
- **A legjobb női mellékszereplő:** OROSZ MELINDA (*Tóték,* Beregszász) – MOLNÁR GIZELLA (*Jóembert keresünk!,* Sepsiszentgyörgy) – HOMONNAI KATALIN (*Halni jó!; Kelekótya Jonathán; Csődcsicsergő,* Stúdió „K")
- **A legjobb férfi mellékszereplő:** HATHÁZI ANDRÁS (*Woyzeck,* Kolozsvár) – GYŐRFFY ANDRÁS (*Szerelem,* Tatabánya–Vidám Színpad) – GANTNER ISTVÁN (*Bál,* Bozsik Yvette Társulat)
- **A legjobb díszlet:** LEDARÁLNAKELTŰNTEM (Kamra, tervezte: Bagossy Levente) – A MESTER ÉS MARGARITA (Nemzeti Színház); ÍGY ÉL A VILÁG (Katona József Színház, tervezte: Khell Zsolt) – MURLIN MURLO (Szabadka, tervezte: Szilágyi Nándor)
- **A legjobb jelmez:** PENTHESZILEIA, III. RICHÁRD és A MESTER ÉS MARGARITA (Nemzeti Színház); ADRIENNE (Kecskemét); A SÜTEMÉNYEK KIRÁLYNŐJE (Szkéné Színház) tervezte: Benedek Mari – OTHELLO és JÓEMBERT KERESÜNK! (Sepsiszentgyörgy, tervezte: Dobre-Kóthay Judit) – LEDARÁLNAKELTŰNTEM (Katona József Színház, tervezte: Berzsenyi Krisztina)
- **A legígéretesebb pályakezdő:** KERESZTES TAMÁS (*Ledarálnakeltűntem; Puntila úr és szolgája, Matti; Így él a világ,* Katona József Színház) – PÁLFI ERVIN (*Murlin Murlo,* Szabadka) – TÓTH ORSOLYA (*Pentheszileia,* Nemzeti Színház)
- **Különdíj:** BICSKEI ZSUZSA az *Asszonytánc* című szólóelőadásáért – BÁNYAI TAMÁS a fénytervezéseiért – SÁRY LÁSZLÓ a *Négerek* zenéjéért

A korábbiaknál jóval kevesebb (harmincnyolc budapesti, huszonhat vidéki, huszonhat határon túli, hét külföldi, tíz báb- és gyerek-, valamint ötvenkilenc független, főiskolás, illetve újranézett) előadás alapján szavaztam, ennek ellenére idén is néhány kategóriában háromnál több díjra érdemes teljesítményt találtam.

A látott előadások közül mindenekelőtt Zsámbéki Gábor *Médeiá*ját (Katona József Színház), Alföldi Róbert két rendezését, *Az ügynök halálát* (Thália Színház) és a *Három nővér*t (Új Színház), Mundruczó Kornél *A Nibelung-lakópark III.*-át és Schilling Árpád *Feketeország*át (Krétakör Színház), Vidnyánszky Attila *Tótek*ját (Beregszász) és *Kisvárosi Lady Macbeth*jét (Magyar Állami Operaház), Novák Esztertől *A negyedik kapu*t (Tatabánya), Máté Gábor

A legjobb férfi mellékszereplő: Máté Gábor a Médeiában Koncz Zsuzsa felvétele

*Éjjeli menedékhely*ét és Béres Attila *Oidipusz király*át (Eger), Zsótér Sándor *Adrienne*-jét (Kecskemét), Balázs Zoltán *Pelléas és Mélisande*-ját (Bárka Színház), Gothár Péter *Hétköznapi őrületek*jét (Kamra), Horváth Csaba koreográfiáját, a *Négy évszak*ot (Közép-Európa Táncszínház–Nemzeti Táncszínház), Fodor Tamás *Halni jó!*-ját (Stúdió „K"), Szabó Mátétól *Az arab éjszakát* (Marosvásárhely), illetve az orosz Szergej Maszlobojscsikov *Szentivánéji álom*ját (Új Színház) és a román Mihai Măniuţiu *Woyzeck*jét (Kolozsvár) tartom az évad megkülönböztetetten értékes produkciójának.

Ha lehetne, a színészek közül díjaznám még – többek között – Básti Julit *(A Macskalápon),* Vicei Natáliát *(Kés a tyúkban, Murlin Murlo),* Péter Hildát *(Othello, Jóembert keresünk!),* Csomós Marit *(Szerelem, Tóték),* Takács Katit *(Három nővér, Szentivánéji álom),* Tóth Ildikót *(Szerelem, A negyedik kapu),* Györgyi Annát és Tímár Évát *(Anna Karenina),* Pesitz Mónikát *(Murlin Munro),* Szoták Andreát *(Mese a halott cárkisasszonyról),* Szűcs Nellit *(Tóték),* Kézdi Imolát *(Woyzeck),* Tokai Andreát *(Ibusár),* illetve László Zsoltot *(Pentheszileia, A Mester és Margarita),* Trill Zsoltot *(Tóték),* Bogdán Zsoltot *(Woyzeck),* Végvári Tamást *(A filléres opera, Sirály),* Epres Attilát *(Halni jó!, Vaknyugat),* Kaszás Gergőt *(Éjjeli menedékhely, A látszat dzsal),* Bodrogi Gyulát *(Az ügynök halála),* Máté Gábort *(Médeia),* Pálffy Tibort *(Othello, Jóembert keresünk!).*

A muzsikusok és tervezők közül pedig Tallér Zsófia *(Anna Karenina, Stuart Mária, Hétköznapi őrületek),* Kovács Márton *(Sárga liliom),* Lázár Zsigmond *(Szerelem),* Kiss Ferenc *(A negyedik kapu)* színpadi zenéjét, Ambrus Mária *(Pentheszileia, Adrienne),* Khell Csörsz *(Médeia),* Zeke Edit *(Szerelem, A negyedik kapu, Anna Karenina),* Füzér Anni *(Sirály, Hajszál híján, IV. Henrik),* Gombár Judit *(Négerek, Pelléas és Mélisande),* Szakács Györgyi *(Így él a világ, Médeia),* Horgas Péter *(A sütemények királynője, Éjjeli menedékhely),* Horesnyi Balázs *(Farsang),* Szegő György *(Halni jó!)* díszleteit és/vagy jelmezeit emelném ki.

S nem mellékesen Verebes Istvánnak a határon túli színházaknál végzett színészpedagógiai munkáját és Ungár Júliának Zsótér Sándor mellett betöltött alkotó dramaturgiai szerepét is díjjal ismerném el.

SÁNDOR L. ISTVÁN
Ellenfény

- **A legjobb új magyar dráma:** –
- **A legjobb előadás:** A NEGYEDIK KAPU (Tatabánya–Nyíregyháza, rendezte: Novák Eszter) – SÁRGA LILIOM (Nemzeti Színház, rendezte: Mohácsi János) – HAJSZÁL HÍJÁN (Nyíregyháza, rendezte: Forgács Péter)
- **A legjobb rendezés:** A NEGYEDIK KAPU (Tatabánya–Nyíregyháza); SZERELEM (Tatabánya–Vidám Színpad); CSAK ÚGY (Honvéd Kamaraszínház), rendezte: Novák Eszter – LEDARÁLNAKELTŰNTEM (Kamra), M VAGY MÉGSEM (Nyíregyháza), rendezte: Bodó Viktor – HÉTKÖZNAPI ŐRÜLETEK (Kamra), TÓTÉK (Radnóti Miklós Színház), rendezte: Gothár Péter
- **A legjobb zenés/szórakoztató előadás:** CSŐDCSICSERGŐ (Hólyagcirkusz Társulat, rendezte: Szőke Szabolcs) – FEKETEORSZÁG (Krétakör Színház, rendezte: Schilling Árpád)
- **A legjobb független színházi előadás:** NAGYVÁROSI IKONOK (Közép-Európa Táncszínház, rendező-koreográfus: Horváth Csaba) – A NIBELUNG-LAKÓPARK (Krétakör Színház, rendezte: Mundruczó Kornél) – COMMEDIA DELL' ARTE (Bozsik Yvette Társulat, Kamra, rendező-koreográfus: Bozsik Yvette)
- **A legjobb gyerekelőadás:** AZ APUKA, AKI NEM TALÁLT HAZA (Kolibri Színház, rendezte: Novák János) – MESÉK A TÚLPARTRÓL (Kerekasztal Színházi Nevelési Központ, rendező-tanár: Kaposi László) – SZERELMESEK (Vaskakas Bábszínház, rendezte: Krzysztov Rau)
- **A legjobb női főszereplő:** BÖRCSÖK ENIKŐ (*Adrienne,* Kecskemét) – TÓTH ILDIKÓ (*Szerelem,* Tatabánya–Vidám Színpad) – HÁMORI GABRIELLA (*Yvonne, burgundi hercegnő,* Kecskemét)
- **A legjobb férfi főszereplő:** KOVÁCS ZSOLT (*A maratonfutók tiszteletkört futnak,* Kaposvár) – ZNAMENÁK ISTVÁN (*A maratonfutók tiszteletkört futnak,* Kaposvár) – GYURICZA ISTVÁN (*A maratonfutók tiszteletkört futnak,* Kaposvár)
- **A legjobb női mellékszereplő:** LÁZÁR KATI (*Sárga liliom,* Nemzeti Színház) – SZORCSIK KRISZTA (*Helge élete,* Bárka)
- **A legjobb férfi mellékszereplő:** SERESS ZOLTÁN (*Helge élete,* Bárka) – HUNYADKÜRTI GYÖRGY (*A maratonfutók tiszteletkört futnak,* Kaposvár) – HOLLÓSI FRIGYES (*Sárga liliom,* Nemzeti Színház)
- **A legjobb díszlet:** LEDARÁLNAKELTŰNTEM (Kamra, tervezte: Bagossy Levente) – SÁRGA LILIOM (Nemzeti Színház, tervezte: Khell Zsolt) – A FILLÉRES OPERA (Örkény István Színház, tervezte: Horesnyi Balázs)
- **A legjobb jelmez:** A FILLÉRES OPERA (Örkény István Színház), SÁRGA LILIOM (Nemzeti Színház), tervezte: Remete Kriszta – A NEGYEDIK KAPU (Tatabánya–Nyíregyháza, tervezte: Zeke Edit) – HAJSZÁL HÍJÁN (Nyíregyháza, tervezte: Füzér Anni, Kovalcsik Anikó)
- **A legígéretesebb pályakezdő:** KERESZTES TAMÁS
- **Különdíj:** KÁRPÁTI PÉTER drámakötetéért – Az ÖRKÉNY SZÍNHÁZ merész, újító szellemű évadjáért – A KORTÁRS DRÁMAFESZTIVÁL idei programjaiért

SŐREGI MELINDA
Kontextus

- **A legjobb új magyar dráma:** PINTÉR BÉLA: A SÜTEMÉNYEK KIRÁLYNŐJE – TASNÁDI ISTVÁN: PARAVARIETÉ
- **A legjobb előadás:** MURLIN MURLO (Szabadkai Népszínház, rendezte: Hernyák György) – MÉDEIA (Sepsiszentgyörgy) és WOYZECK (Kolozsvár), rendezte: Mihai Măniuţiu
- **A legjobb rendezés:** MÉDEIA (Sepsiszentgyörgy) és WOYZECK (Kolozsvár, rendezte: Mihai Măniuţiu) – HELGE ÉLETE (Bárka Színház, rendezte: Czajlik József)
- **A legjobb zenés/szórakoztató előadás:** –
- **A legjobb független színházi előadás:** NÉGEREK (Maladype Társulat–Bárka Színház, rendezte: Balázs Zoltán) – A SÜTEMÉNYEK KIRÁLYNŐJE (Pintér Béla Társulat, rendezte: Pintér Béla)
- **A legjobb gyerekelőadás:** –
- **A legjobb női főszereplő:** BICSKEI ZSUZSANNA (*Médeia,* Sepsiszentgyörgy) – TÓTH ILDIKÓ (*A negyedik kapu,* Tatabánya–Nyíregyháza)
- **A legjobb férfi főszereplő:** BOGDÁN ZSOLT (*Woyzeck,* Kolozsvár)
- **A legjobb női mellékszereplő:** VICEI NATÁLIA (*Murlin Murlo,* Szabadkai Népszínház) – MÁRTON ESZTER (*Paravarieté,* Kaposvár) – PREGITZER FRUZSINA (*A chioggiai csetepaté,* Nyíregyháza)
- **A legjobb férfi mellékszereplő:** SZABÓ TIBOR (*Lakodalom,* Gyergyószentmiklós; *Othello; Médeia,* Sepsiszentgyörgy), HUNYADKÜRTI GYÖRGY (*A maratonfutók tiszteletkört futnak,* Kaposvár)
- **A legjobb díszlet:** WOYZECK (Kolozsvár, tervezte: Mihai Constantin Ranin) – MÉDEIA (Katona József Színház, tervezte: Khell Csörsz) – FABULA (Bárka Színház, tervezte: Mezei Kinga)
- **A legjobb jelmez:** –
- **A legígéretesebb pályakezdő:** BODOLAY BALÁZS (*A negyedik nővér,* Marosvásárhely)
- **Különdíj:** SÁRY LÁSZLÓNAK a *Négerek* zenéjéért

STUBER ANDREA

- **A legjobb új magyar dráma:** TASNÁDI ISTVÁN: PARAVARIETÉ – TÉREY JÁNOS: A NIBELUNG-LAKÓPARK – PINTÉR BÉLA: A SÜTEMÉNYEK KIRÁLYNŐJE

Schiller Kata felvétele

A legjobb jelmez: Így él a világ. Tervezte: Szakács Györgyi

- **A legjobb előadás:** WOYZECK (Kolozsvár, rendezte: Mihai Măniuţiu) – MÉDEIA (Katona József Színház, rendezte: Zsámbéki Gábor) – SZERELEM (Tatabánya–Vidám Színpad, rendezte: Novák Eszter)
- **A legjobb rendezés:** OTHELLO (Sepsiszentgyörgy, rendezte: Bocsárdi László) – HALLELUJA (Eger, rendezte: Anger Zsolt) – FEKETEORSZÁG (Krétakör Színház, rendezte: Schilling Árpád)
- **A legjobb zenés/szórakoztató előadás:** TÓTÉK (Beregszász–Gyula, rendezte: Vidnyánszky Attila) – LEDARÁLNAKELTÚNTEM (Kamra, rendezte: Bodó Viktor) – HELGE ÉLETE (Kecskemét, rendezte: Tóth Miklós)
- **A legjobb független színházi előadás:** FEKETEORSZÁG (Krétakör Színház, rendezte: Schilling Árpád) – HEDDA GABLER (Artéria, rendezte: Baráthy György) – A SÜTEMÉNYEK KIRÁLYNŐJE (Pintér Béla Társulat, rendezte: Pintér Béla)
- **A legjobb gyerekelőadás:** AZ APUKA, AKI NEM TALÁLT HAZA (Kolibri Színház, rendezte: Novák János) – KELEKÓTYA JONATHÁN (Stúdió „K", rendezte: Fodor Tamás)
- **A legjobb női főszereplő:** FULLAJTÁR ANDREA (*Médeia,* Katona József Színház) – POKORNY LIA (*Wőlegény,* Új Színház) – TOKAI ANDREA (*Ibusár,* Temesvár)
- **A legjobb férfi főszereplő:** BOGDÁN ZSOLT (*Woyzeck,* Kolozsvár) – KULKA JÁNOS (*III. Richárd,* Nemzeti Színház; *Anna Karenina,* Budapesti Kamaraszínház) – MÉSZÁROS MÁTÉ (*Halleluja,* Eger)
- **A legjobb női mellékszereplő:** CSONKA SZILVIA (*Kurázsi mama,* Gózon Gyula Kamaraszínház; *Tóték,* Radnóti Miklós Színház) – BALSAI MÓNIKA (*Hazatérés Dániába,* Győr) – G. ERDÉLYI HERMINA (*Csirkefej; Tragoedia,* Szabadka)
- **A legjobb férfi mellékszereplő:** VARGA ZOLTÁN (*Szerelem,* Tatabánya–Vidám Színpad) – SCHNEIDER ZOLTÁN (*Cseresznyéskert,* Radnóti Miklós Színház) – BAJOMI NAGY GYÖRGY (*Sárga liliom,* Nemzeti Színház)
- **A legjobb díszlet:** KASIMIR ÉS KAROLINE (Krétakör Színház, tervezte: Volker Thiele) – LEDARÁLNAKELTŰNTEM (Kamra, tervezte: Bagossy Levente) – CYRANO (Pécs, tervezte: Horgas Péter)
- **A legjobb jelmez:** PENTHESZILEIA (Nemzeti Színház, tervezte: Benedek Mari) – FABULA (Bárka Színház, tervezte: Janovics Erika) – II. JÓZSEF (Komárom, tervezte: Gadus Erika)
- **A legígéretesebb pályakezdő:** HAJDUK KÁROLY – GIDRÓ KATALIN – TELEKES PÉTER
- **Különdíj:** a legjobb színházi zenéért: KOVÁCS MÁRTON (*Sárga liliom,* Nemzeti Színház) – MEZEI SZILÁRD (*Fabula,* Bárka Színház)

Százkilencven színházi este (éjszaka, délelőtt, délután) van mögöttem a 2004. július 1. és 2005. június 30. közötti időszakból. (Itt jegyzem meg, hogy azokat az előadásokat, amelyekről kritika vagy pontozás formájában nem publikálok véleményt, nem feltétlenül nézem végig. Előfordul, hogy a szakmai érdeklődésem maradéktalanul kielégül a szünetig.)

Akikre még szívesen szavaztam volna, de már nem fértek be a keretbe: Szervét Tibor a *IV. Henrik*ben, Szűcs Nelli a beregszászi *Tóték*ban, Gyöngyössy Katalin a győri *Sógornők*ben és Gulyás Sándor a székesfehérvári *Illatszertár*ban nyújtott alakításáért.

SZÁNTÓ JUDIT
Színház

- **A legjobb új magyar dráma:** KISS CSABA: VILÁGTALANOK
- **A legjobb előadás:** ÍGY ÉL A VILÁG (Katona József Színház, rendezte: Ascher Tamás) – SIRÁLY (Örkény István Színház, rendezte: Mácsai Pál)
- **A legjobb rendezés:** MÉDEIA (Katona József Színház, rendezte: Zsámbéki Gábor) – III. RICHÁRD (Nemzeti Színház, rendezte: Valló Péter) – HÁROM NŐVÉR (Új Színház, rendezte: Alföldi Róbert)
- **A legjobb zenés/szórakoztató előadás:** –
- **A legjobb független színházi előadás:** NÉGEREK (Maladype Színház–Bárka Színház, rendezte: Balázs Zoltán) – FEKETEORSZÁG (Krétakör Színház, rendezte: Schilling Árpád)
- **A legjobb gyerekelőadás:** –
- **A legjobb női főszereplő:** FULLAJTÁR ANDREA (*Médeia,* Katona József Színház) – HÁMORI GABRIELLA (*Sirály,* Örkény István Színház)
- **A legjobb férfi főszereplő:** TRILL ZSOLT (*Tóték,* Beregszász–Gyula) – SZERVÉT TIBOR (*IV. Henrik,* Radnóti Miklós Színház) – KULKA JÁNOS (*III. Richárd,* Nemzeti Színház)
- **A legjobb női mellékszereplő:** KEREKES ÉVA (*Így él a világ,* Katona József Színház) – FÜR ANIKÓ (*A filléres opera,* Örkény István Színház)
- **A legjobb férfi mellékszereplő:** RÁBA ROLAND (*Kasimir és Karoline,* Krétakör Színház) – MÁTÉ GÁBOR (*Médeia,* Katona József Színház) – DOLMÁNY ATTILA (*Világtalanok,* Budapesti Kamaraszínház)
- **A legjobb díszlet:** HÁROM NŐVÉR (Új Színház, tervezte: Kentaur) – PELLÉAS ÉS MÉLISANDE (Bárka Színház, tervezte: Gombár Judit) – MÉDEIA (Katona József Színház, tervezte: Khell Csörsz)
- **A legjobb jelmez:** NÉGEREK (Maladype Színház–Bárka Színház), PELLÉAS ÉS MÉLISANDE (Bárka Színház, tervezte: Gombár Judit) – ÍGY ÉL A VILÁG (Katona József Színház, tervezte: Szakács Györgyi)
- **A legígéretesebb pályakezdő:** HAJDUK KÁROLY (több szerepéért a Katona József Színházban)
- **Különdíj:** MESÉS GÁSPÁR (*A Legyek Ura,* Bárka Színház)

SZŰCS KATALIN ÁGNES
Criticai Lapok

- **A legjobb új magyar dráma:** TÉREY JÁNOS: A NIBELUNG-LAKÓPARK – PINTÉR BÉLA: A SÜTEMÉNYEK KIRÁLYNŐJE
- **A legjobb előadás:** WOYZECK (Kolozsvár, rendezte: Mihai Măniuţiu) – MÉDEIA (Katona József Színház, rendezte: Zsámbéki Gábor) – OTHELLO (Sepsiszentgyörgy, rendezte: Bocsárdi László
- **A legjobb rendezés:** MÉDEIA (Katona József Színház, rendezte: Zsámbéki Gábor) – ADRIENNE (Kecskemét, rendezte: Zsótér Sándor) – SÁRGA LILIOM (Nemzeti Színház, rendezte: Mohácsi János)

- **A legjobb zenés/szórakoztató előadás:** COMMEDIA DELL'ARTE (Kamra, rendezte: Bozsik Yvette) – A GAZDAG SZEGÉNYEK (Komárom, rendezte: Schlanger András) – VOLT EGYSZER EGY CSAPAT (Madách Színház, rendezte: Szirtes Tamás)
- **A legjobb független színházi előadás:** A SÜTEMÉNYEK KIRÁLYNŐJE (Pintér Béla társulat, rendezte: Pintér Béla) – NÉGEREK (Maladype Színház–Bárka, rendezte: Balázs Zoltán) – CYMBELINE (R. S.9. Stúdiószínház, rendezte: Balkay Géza)
- **A legjobb gyerekelőadás:** AZ APUKA, AKI NEM TALÁLT HAZA (Kolibri Színház, rendezte: Novák János) – KELEKÓTYA JONATHÁN (Stúdió „K", rendezte: Fodor Tamás) – KIRÚGBERÚG (Kolibri Színház, rendezte: Benedek Judit)
- **A legjobb női főszereplő:** BÖRCSÖK ENIKŐ (*Adrienne,* Kecskemét) – FULLAJTÁR ANDREA (*Médeia,* Katona József Színház) – KÉZDI IMOLA (*Woyzeck,* Kolozsvár)
- **A legjobb férfi főszereplő:** BOGDÁN ZSOLT (*Woyzeck,* Kolozsvár) – KULKA JÁNOS (*III. Richárd,* Nemzeti Színház) – VARGA ZOLTÁN (*Szerelem,* Tatabánya)
- **A legjobb női mellékszereplő:** BALOGH ERIKA (*Adrienne,* Kecskemét) – LÁZÁR KATI (*Sárga liliom,* Nemzeti Színház)
- **A legjobb férfi mellékszereplő:** HATHÁZI ANDRÁS (*Woyzeck,* Kolozsvár) – KOVÁCS ZSOLT (*A maratonfutók tiszteletkört futnak,* Kaposvár) – SZERVÉT TIBOR (*Tóték,* Radnóti Miklós Színház)
- **A legjobb díszlet:** LEDARÁLNAKELTŰNTEM (Kamra, tervezte: Bagossy Levente) – SÁRGA LILIOM (Nemzeti Színház, tervezte: Khell Zsolt) – MÉDEIA (Katona József Színház, tervezte: Khell Csörsz)
- **A legjobb jelmez:** II. JÓZSEF (Komárom, tervezte: Gadus Erika) – MÉDEIA (Katona József Színház, tervezte: Szakács Györgyi) – ADRIENNE (Kecskemét, tervezte: Benedek Mari)
- **A legígéretesebb pályakezdő:** HAJDUK KÁROLY – MAKRANCZI ZALÁN – SZEMENYEI JÁNOS
- **Különdíj:** SÁRY LÁSZLÓ a *Négerek* zenéjéért – VAVA STEFANESCU a *Woyzeck* koreográfiájáért

A szavazatok valójában nem szorulnak magyarázatra – öröm volt hezitálni, hogy a *Woyzeck*et vagy a *Médeiá*t soroljam-e első helyre legjobb előadásként, másként elementáris erejű ugyanis mindkettő, előbbi mellett számomra a döbbenetes zsigeri hatás szólt; miként az általam megjelölt rendezések mellett is nyomós érveim vannak, itt is nehezítve a sorrendállítást –, inkább azokat az értékeket érdemes még megemlíteni, amelyek nem szerepelnek közöttük, de amelyeket mégis fontosnak vagy figyelemre méltónak tartok az elmúlt évadban.

A Katona József Színház minden produkciója ott lehetne a legek között a minőség okán, s nemcsak a legjobb előadás vagy rendezés kategóriájában, hanem a színészi alakításokat tekintve is. E rendületlen frissességnek, társulati erőnek magyarázata lehet az olyanféle munka is, mint a Sáry Lászlóval létrehozott *Remek hang a futkosásban* vagy a posztgraduális beszédképzésből lett *Gilgames.* A Krétakör Színház társulata hasonlóképpen igen jó kondícióban van, előadásai érzésem szerint mégis a lehetőségei alatt maradtak ebben az évadban: a *Feketeország* csak a felszínt karcolja, a *Kasimir és Karoline* nem jut el a darab kínálta mélységekig, *A Nibelung-lakópark* pedig inkább mint kalandszínház volt izgalmas, az egyébként lenyűgöző Térey-szöveg színpadképességét egyelőre számomra nem sikerült bizonyítania – igaz, az ellenkezőjét sem. A Radnóti Színház Gothár Péter rendezte *Tóték*ja a kritikai visszhanggal ellentétben számomra egy érvényes értelmezése a drámának, pontos színészi alakításokkal, s a *Cseresznyéskert*nek is vannak kivételes színészi erényei, mindenekelőtt Kováts Adél Ranyevszkaja-alakítása és Schneider Zoltán Lopahinja, ha összhatásában leegyszerűsítőnek tűnik is az előadás. Szervét Tibor pedig bravúros a *IV. Henrik* második felvonásában, és Csányi Sándor is remek, miközben az előadás egésze megoldatlan. Erőteljes-szép előadás a *Helge élete* a Bárkán, az Újvidékről ide szerződött Nagypál Gábor remekel benne, miként Szorcsik Kriszta is – a darab, közhelyessége ellenére, működik, és erőteljesen hat. S ha már határon túlról átigazolt színészek említtetnek, a Szabadkai Népszínház *Murlin Murló*ja is reveláció, mind a díszletet, mind a színészi játékot tekintve: Pesitz Mónika és Vicei Natália méltán kaptak a kisvárdai fesztiválon díjat alakításukért. S a sepsiszentgyörgyi *Othello* címszereplője, Pálffy Tibor, a Jagót alakító Váta Loránd és a Desdemonát játszó Kicsid Gizella, valamint Emiliaként Péter Hilda, Cassióként pedig Mátray László is igen emlékezetes. Élvezetes, szellemes előadás az Örkény Színház *Odüsszeusz Tours*a, míves munka a *Sirály* – az Örkény Színház is igazolja, amit egyébként az egri és a tatabányai is –, hogy ahol a szakmai szempontok érvényesülhettek a színházvezetői kinevezéseknél, ott nincs baj a minőséggel. A szájbarágó és teljesen fölösleges aktualizálástól eltekintve megnyerő előadás az Új Színház *Vőlegény*e, amelyben Eperjes Károly színészként végre ismét egykori önmaga, Pokorny Lia pedig ismét bebizonyítja, hogy előadást lehet és érdemes építeni rá. Az apró örömök, szépségek, finomságok még sorolhatók volnának, a terjedelem szorításában azonban végezetül már csak néhány felejthetetlen férfialakítást említek: magam ugyan mindenekelőtt Kovács Zsolt játékát emeltem ki *A maratonfutók tiszteletkört futnak* Keszég László rendezte, rendkívül élvezetes kaposvári előadásából, de hát a Hunyadkürti Györggyel, Gyuricza Istvánnal és Znamenák Istvánnal alkotott kvartett egészen kitűnő.

A legjobb díszlet: Bagossy Levente színpadképe.
A legígéretesebb pályakezdő: Keresztes Tamás (Ledaráltakeltűntem)

Schiller Kata felvétele

TOMPA ANDREA
Színházi Intézet, Színház

- **A legjobb új magyar dráma:** TÉREY JÁNOS: A NIBELUNG-LAKÓPARK
- **A legjobb előadás:** PENTHESZILEIA (Nemzeti Színház, rendezte: Zsótér Sándor) – FEKETEORSZÁG (Krétakör Színház, rendezte: Schilling Árpád) – LEDARÁLNAKELTŰNTEM (Kamra, rendezte: Bodó Viktor)
- **A legjobb rendezés:** PENTHESZILEIA (Nemzeti Színház); ADRIENNE (Kecskemét, rendezte: Zsótér Sándor) – JÓEMBERT KERESÜNK! (Sepsiszentgyörgy, rendezte: Bocsárdi László) – A NEGYEDIK KAPU (Tatabánya, rendezte: Novák Eszter)
- **A legjobb független színházi előadás:** CSŐDCSICSERGŐ (Hólyagcirkusz Társulat, rendezte: Szőke Szabolcs) – RÓKATÜNDÉREK (Artus, rendezte: Goda Gábor) – KARC (Szabó Réka)
- **A legjobb zenés előadás:** CSŐDCSICSERGŐ (Hólyagcirkusz Társulat, rendezte: Szőke Szabolcs)
- **A legjobb gyerekelőadás:** –
- **A legjobb női főszereplő:** BÖRCSÖK ENIKŐ (*Adrienne,* Kecskemét) – BICSKEI ZSUZSANNA (*Médeia,* Sepsiszentgyörgy) – PÉTER HILDA (*Jóembert keresünk,* Sepsiszentgyörgy)
- **A legjobb férfi főszereplő:** KULKA JÁNOS (*III. Richárd,* Nemzeti Színház) – RÁBA ROLAND (*A Nibelung-lakópark,* Krétakör Színház) – EPRES ATTILA (*Halni jó!,* Stúdió „K")
- **A legjobb női mellékszereplő:** KICSID GIZELLA (*Jóembert keresünk!,* Sepsiszentgyörgy) – BALOGH ERIKA (*Adrienne,* Kecskemét) – CSÁKÁNYI ESZTER (*Feketeország;* Kasimir és Karoline, Krétakör Színház)
- **A legjobb férfi mellékszereplő:** MÁTÉ GÁBOR (*Médeia,* Katona József Színház) – HATHÁZI ANDRÁS (*Woyzeck,* Kolozsvár) TILO WERNER (*Feketeország; A Nibelung-lakópark,* Krétakör Színház)
- **A legjobb díszlet:** LEDARÁLNAKELTŰNTEM (Kamra, tervezte: Bagossy Levente) – PENTHESZILEIA (Nemzeti Színház, tervezte: Ambrus Mária)
- **A legjobb jelmez:** ADRIENNE (Kecskemét, tervezte: Benedek Mari) – ÍGY ÉL A VILÁG (Katona József Színház, tervezte: Szakács Györgyi)
- **A legjobb pályakezdő:** KERESZTES TAMÁS *(Ledarálnakeltűntem,* Kamra) – TÓTH ORSOLYA (*Pentheszileia,* Nemzeti Színház) – WÉBER KATA (*A negyedik kapu,* Tatabánya–Nyíregyháza; *A negyedik nővér,* Radnóti Miklós Színház)
- **Különdíj:** PARTI NAGY LAJOS *Farsang*-fordítása *(Karnebál)*

URBÁN BALÁZS

- **A legjobb új magyar dráma:** TÉREY JÁNOS: A NIBELUNG-LAKÓPARK – FORGÁCH ANDRÁS: HALNI JÓ!
- **A legjobb előadás:** WOYZECK (Kolozsvár, rendezte: Mihai Măniuţiu) – LEDARÁLNAKELTŰNTEM (Kamra, rendezte: Bodó Viktor) – A NIBELUNG-LAKÓPARK (Krétakör Színház, rendezte: Mundruczó Kornél)
- **A legjobb rendezés:** ADRIENNE (Kecskemét, rendezte: Zsótér Sándor) – MÉDEIA (Katona József Színház, rendezte: Zsámbéki Gábor) – OTHELLO (Sepsiszentgyörgy, rendezte: Bocsárdi László)
- **A legjobb zenés/szórakoztató előadás:** VESZETT FEJSZE (Kaposvár, rendezte: Mohácsi János)
- **A legjobb független színházi előadás:** NÉGEREK (Maladype Színház–Bárka Színház, rendezte: Balázs Zoltán)
- **A legjobb gyerekelőadás:** –
- **A legjobb női főszereplő:** FULLAJTÁR ANDREA (*Médeia,* Katona József Színház) – BÖRCSÖK ENIKŐ (*Adrienne,* Kecskemét) – KÉZDI IMOLA (*Woyzeck,* Kolozsvár)
- **A legjobb férfi főszereplő:** KULKA JÁNOS (*III. Richárd,* Nemzeti Színház) – BOGDÁN ZSOLT (*Woyzeck,* Kolozsvár) – VARGA ZOLTÁN (*Szerelem,* Tatabánya–Vidám Színpad)
- **A legjobb női mellékszereplő:** KEREKES ÉVA (*Így él a világ,* Katona József Színház) – BALOGH ERIKA (*Adrienne,* Kecskemét) – CSOMÓS MARI (*Szerelem,* Tatabánya–Vidám Színpad)
- **A legjobb férfi mellékszereplő:** HATHÁZI ANDRÁS (*Woyzeck,* Kolozsvár) – MÁCSAI PÁL (*Odüsszeusz Tours,* Örkény István Színház) – EPRES ATTILA (*Halni jó!,* Stúdió „K")
- **A legjobb díszlet:** LEDARÁLNAKELTŰNTEM (Kamra, tervezte: Bagossy Levente) – ADRIENNE (Kecskemét, tervezte: Ambrus Mária) – WOYZECK (Kolozsvár, tervezte: Mihai Constantin Ranin)
- **A legjobb jelmez:** (Kecskemét, tervezte: Benedek Mari), ODÜSSZEUSZ TOURS (Örkény Színház, tervezte: Benedek Mari) – NÉGEREK (Maladype Színház), PELLÉAS ÉS MÉLISANDE (Bárka) tervezte: Gombár Judit – SZENTIVÁNÉJI ÁLOM (Új Színház, tervezte: Balla Ildikó)
- **A legígéretesebb pályakezdő:** KERESZTES TAMÁS (*Ledarálnakeltűntem,* Kamra) – CZUKOR BALÁZS (*Sirály,* Örkény Színház)
- **Különdíj:** VAVA STEFANESCU (a kolozsvári *Woyzeck* koreográfiájáért)

Igazán kimagasló előadást keveset, ám izgalmasat, érdekeset, színvonalasat annál többet hozott a gyengén induló, majd a végére kifejezetten erőssé váló évad. Külön öröm számomra, hogy ezúttal a drámák között is nyugodt lelkiismerettel szavazhattam, hiszen Térey János monumentális drámaciklusának egy része végre színre került (méghozzá jelentékeny előadásban). Voltak

A Fővárosi Önkormányzat különdíja: Szervét Tibor a IV. Henrikben (Schneider Zoltánnal)

Koncz Zsuzsa felvétele

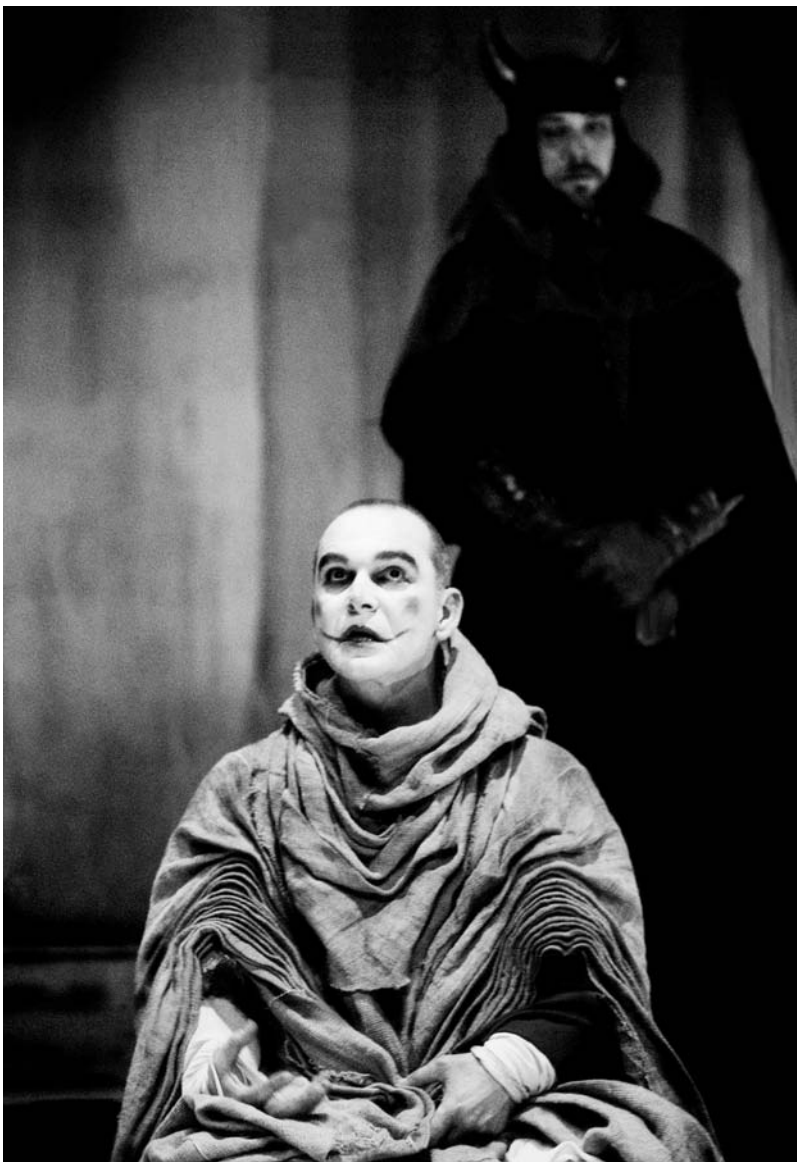

persze több fejtörést okozó kategóriák is, mint a zenés/szórakoztató előadásé, melyből igazán kedvemre valót idén sem láttam. Mohácsi János kaposvári *Veszett fejszéje* jóval több, mint szórakoztató előadás, de az is; úgy véltem, megengedhető a „kegyes csalás", mellyel e kategóriába írtam be a produkciót. Annál is inkább, mivel Mohácsi másik idei rendezése, a Nemzeti Színházban bemutatott *Sárga liliom* is versenyben volt az előadások között. „Duplázhatott" volna Mihai Măniuţiu is, aki a *Woyzeck* mellett Sepsiszentgyörgyön rendezett egy eredetien izgalmas *Médeiá*t, vagy Balázs Zoltán, aki az engem lenyűgöző *Négerek* mellett még egy egészen kifinomult *Pelléas és Mélisande*-ot is színre állított. Nagyon jó évadja volt a Katonának, ahonnan egy kivétellel minden idei előadás a listára kerülhetett volna; egyaránt átlag feletti, ugyanakkor stilárisan, nyelvileg eltérő előadások jöttek létre az egyre izgalmasabb színházi műhellyé váló Örkényben; a Krétakörnél sem csak *A Nibelung-lakópark* jelentett eseményt, hanem a politikai kabaré műfaját újraértelmező *Feketeország* is; Kaposvárott pedig Mohácsi rendezése mellett *A maratonfutók...* is meggyőzően demonstrálta a társulat szakmai színvonalát. A listámra kerülhetett volna még a beregszászi *Tóték,* a tatabányai *Szerelem,* a nyíregyházi *Hajszál híján,* sőt akár az *M vagy mégsem* is, vagy némi jóindulattal az egri *Tudós nők.* (Az egri társulat látványos megerősödése és a társulat nélküli tatabányai színház műhely szintű működése amúgy is az elmúlt egy-két évad legörvendetesebb jelenségei közé tartozik.) Ugyanakkor Pesten, vidéken és határon túl is egyre élesebbek a társulatok közti különbségek, s egyre kevésbé jönnek létre problematikusan működő együtteseknél – mintegy véletlenszerűen – sikerült előadások. S hogy mi van a leszakadókkal, milyen előadások láthatók egyes színházakban, arról – már csak a terjedelmi korlátok miatt is – tanácsosabb most hallgatni.

A legtöbb lelkifurdalással a főszereplők neveinek kitöltésekor küzdöttem; úgy érzem, mind a férfiaknál, mind a nőknél jelentős teljesítmények maradtak le a listámról. Orvosolni ezt legfeljebb úgy tudom, ha leírom a nüánszokkal lemaradók nevét is: Hámori Gabriella *(Sirály; A filléres opera; Yvonne...),* Bodnár Erika, Ónodi Eszter *(Így él a világ),* Tóth Ildikó *(Szerelem),* Parti Nóra *(Szent Johanna),* Györgyi Anna *(Anna Karenina),* Bicskei Zsuzsanna *(Médeia),* Anger Zsolt *(Tudós nők),* Trill Zsolt *(Tóték),* Rába Roland *(A Nibelung-lakópark),* Bertók Lajos, Dolmány Attila *(Világtalanok),* Pálffy Tibor, Váta Loránd *(Othello),* Szervét Tibor *(IV. Henrik),* Végvári Tamás *(A filléres opera).*

ZAPPE LÁSZLÓ
Népszabadság

- **A legjobb új magyar dráma:** –
- **A legjobb előadás:** MÉDEIA (Katona József Színház, rendezte: Zsámbéki Gábor) – SZERELEM (Tatabánya–Vidám Színpad, rendezte: Novák Eszter) – COMMEDIA DELL' ARTE (Katona József Színház, rendezte: Bozsik Yvette)
- **A legjobb rendezés:** MÉDEIA (Katona József Színház, rendezte: Zsámbéki Gábor) – SZERELEM (Tatabánya–Vidám Színpad, rendezte: Novák Eszter) – ADRIENNE (Kecskemét, rendezte: Zsótér Sándor)
- **A legjobb zenés/szórakoztató előadás:** LILI BÁRÓNŐ (Budapesti Operettszínház, rendezte: Béres Attila)
- **A legjobb független előadás:** A SÜTEMÉNYEK KIRÁLYNŐJE (Pintér Béla Társulat)
- **A legjobb gyerekelőadás:** KELEKÓTYA JONATHÁN (Stúdió „K", rendezte: Fodor Tamás)
- **A legjobb női főszereplő:** FULLAJTÁR ANDREA (*Médeia,* Katona József Színház) – BÖRCSÖK ENIKŐ (*Adrienne,* Kecskemét) – PARTI NÓRA (*Szent Johanna,* Győr)
- **A legjobb férfi főszereplő:** TRILL ZSOLT (*Tóték,* Beregszász–Gyula) – KULKA JÁNOS (*Anna Karenina,* Budapesti Kamaraszínház) – HAUMANN PÉTER (*Puntila úr,* Katona József Színház)
- **A legjobb női mellékszereplő:** CSÁKÁNYI ESZTER (*Feketeország; Kasimir és Karoline,* Krétakör Színház) – SZŰCS NELLI (*Tóték,* Beregszász–Gyula)
- **A legjobb férfi mellékszereplő:** MÁTÉ GÁBOR (*Médeia,* Katona József Színház) – RÁBA ROLAND (*Kasimir és Karoline,* Krétakör Színház) – MAKRANCZI ZALÁN (*Adrienne,* Kecskemét)
- **A legjobb díszlet:** CSERESZNYÉSKERT (Radnóti Miklós Színház, tervezte: El Kazovszkij)
- **A legjobb jelmez:** ÍGY ÉL A VILÁG (Katona József Színház, tervezte: Szakács Györgyi)
- **A legígéretesebb pályakezdő:** KERESZTES TAMÁS (*Ledarálnak eltűntem,* Katona József Színház)
- **Különdíj:** HUNYADKÜRTI GYÖRGY, KOVÁCS ZSOLT, GYURICZA ISTVÁN, ZNAMENÁK ISTVÁN (*A maratonfutók tiszteletkört futnak,* Kaposvár) – PARTI NAGY LAJOS a *Farsang* fordításáért – MIRAD, EGY FIÚ BOSZNIÁBÓL (R. S. 9. Stúdiószínház, rendezte: Balogh Rodrigó)

Az idén a listát kitölteni ugyanazért volt nehéz, amiért könnyű is: eléggé szerény keretből kellett válogatni. Az évadban nem volt túlságosan sok érdemleges előadás. Az ugyan elvben normális lehetne, hogy egy-egy szezonban mindössze öt-hat igazán jó produkció születik, az azonban aligha elfogadható, hogy most már az évről évre egyre szaporodó színházi termésből mind kevesebb a fontos, valamiféle művészi értéket hordozó, pláne valamilyen szempontból eredetinek mutatkozó alkotás. Nem is beszélve olyanokról, amelyek új irányok kijelölésével hatnának revelációnak. Revelációnak manapság a *Szerelem* előadása hat, amelyben Novák Eszter újabban lappangóvá lett szakmai erényeket csihol elő jobb színészeiből. Vagy Fullajtár Andrea, aki szinte példátlan művészi bátorsággal fogalmazta meg a maga *Médeiá*jának sötét szenvedélyeit.

Amúgy a szokott fogalomzavarok okozzák a legtöbb gondot. Tavaly beírtam három címet a legjobb magyar dráma elnevezésű listába, némi lelkiismeret-furdalás közepette. A „legjobb" ugyanis, bármennyire relatív fogalom, mégiscsak tartalmazz a „jó" szót. Ezért aztán most inkább csak itt sorolom fel azt a néhány magyar darabot, amelyre egyáltalán emlékezni érdemes lehet: Forgách András: *Halni jó!,* Závada Pál: *Szólj anyádnak, jöjjön ki!,* Kiss Csaba: *Világtalanok.* Mindenféle pályázatok adatai szerint évente százával születnek a magyar drámák. Hol lehetnek, ha nem a színházakban? Rejtély.

A „független" kategóriát egyre fölöslegesebbnek érzem. Az a néhány társulat, amely itt szóba jöhet, ma már a magyar színjátszás szerves, egyenrangú részét képezi, az anyagi hátrányból esztétikai előnyt csihol, és egyáltalán: lefordíthatatlan a finanszírozás miként je esztétikai értelemre. Valaha az „amatőr" kifejezés sajátos stílust is jelentett, manapság azonban a stílusok teljesen függetlenedtek a finanszírozási formától. Mindenki mindennel kísérletezik, hol költségvetési, hol pályázati pénzekből. Mindazonáltal Pintér Béla az idén is megérdemel egy díjat. Balogh Rodrigó *Mirad, egy fiú Boszniából* című munkáját viszont éppen azért nem írtam mellé, mert igazi amatőr, a hatvanas évek irodalmi színpadi eszközeit és politikai-társadalmi szenvedélyét rokonszenvesen idéző produkció.

Bajba kerültem még a hármas kerettel is. A „legjobb" kifejezés ugyan számomra elvben kizárná a többes jelölést, valami vagy a legjobb, vagy nem, gyakorlatilag azonban kétségkívül kényelmesebb nem dönteni igazán, csak úgy nagyjából. Három közé többnyire valamennyi egyáltalán jónak ítélhető teljesítmény belefér kategóriánként. A szabályt erősítő kivétel volt az idén *A maratonfutók tiszteletkört futnak.* Ebben történetesen négy egyenrangú, egymásra épülő, sőt egymásból építkező férfialakítást láthattunk. Ez bizony sehogy se fér be a háromba. Így kerültek a különdíjhoz. S végül nem hagyhatom említetlen Balogh Erikát, aki ugyancsak éppen nem fért bele a háromba a női főszereplők között, mellékszereplésnek pedig a legkevésbé sem mondható, ahogyan kiegészítette, ellenpontozta Börcsök Enikő *Adrienne*-jét.

Karsai György

Volt egyszer egy szezon VI.

Georg Büchner: Pulcinella közlegény – Soldato Pulcinella (Woyzeck)

Zsámbéki Nyári Színház

2004. július 14.

Koncz Zsuzsa felvétele

Jelenet az előadásból

Régi rakétabázis, főpróba, ahová Balázs még a múlt héten hívott meg (sepsiszentgyörgyi félrevonultságukból). Igaz, hogy múlt év augusztusi bemutató, de Balázs esküszik rá, hogy ez a változat köszönő viszonyban sincs az akkorival. Rövidebb, feszesebb, más hangsúlyok, más jelenetek. Én meg azt gondolom, hogy azzal védhetem (ha kell...) az előadás esetleges válogathatóságát, hogy a nyári színházak eddig elfelejtett, nem létező terület volt, ám az általam felállított szempontrendszer szerint ez már nem igaz: minden „játszik", ami színre kerül.

Sajnos annyira, de *annyira* hideg van, hogy az szinte elképzelhetetlen. Minden összeesküdött ez ellen az este ellen. A főpróba csúszott (valami bonyolult, a külföldi művészeket érintő kifizetési ügy miatt), végül kilenc után kezdődött (fél nyolc helyett), Kőmíves Sanyi bácsi frissen gégemetszve nem is bírta, hazament, beugrás. Dióssi Gábor ugyan ott volt, de – hangkímélés, azt hiszem, ez volt az ok – nem játszott, helyette Simon Balázs (!) a Kikiáltó (jól csinálja, nem vitás). Vacogó-didergő jelenlétünk, a kétfős „nézősereg" sem lehetett eléggé motiváló erő a fegyelmezett játékra. És a farkasordító hideg, amelyben nemcsak üldögélni, de játszani sem lehet nagy élmény a zsámbéki éjszakában. Balázs valamit el is számolhatott, mert bizony jócskán elmúlt éjfél, mire elgémberedett tagjainkat megpróbálhattuk kicsomagolni a kölcsönkapott, kőkeményre fagyott (na jó, ez költői túlzás, de majdnem, tényleg) tábori takarókból. Mindez nem lenne akkora baj, ha korszakalkotó zsenialitást látnánk, de sajnos nem eléggé jó az előadás; pontosabban sok a dramaturgiai egyenetlenség. Például Gazsó körülbelül az első rész felétől eltűnik a darabból. Ez nemcsak zavaró – a Kapitány és Woyzeck kapcsolatának alakulása így nem motiválja W. sorstragédiáját –, hanem színházilag is indokolatlan, hiszen Gazsó rendkívül erős egyéniség, remek alakítást nyújt, luxus őt „elfelejteni". De ugyanígy zavaró, hogy a térkezelés (még?) nagyon nincs a helyén, rendkívül széthúzott a szín, egyszerűen követhetetlen a hatalmas térben zajló, sokféle cselekmény. A soknyelvűség miatt pedig féltem az előadást: az európai díjak, európai támogatás mind jól hangzik, és valóban különleges hatása van az egymásba simuló jeleneteknek, amelyeket nem befolyásol a nyelv. „Nemzetek és kultúrák feletti" történet – én értem, a *feinschmecker* közönség is értékelni fogja, de mi lesz Perugia főterén, amikor majd nyaraló holland családok és „Európa öt napban"-típusú japán turistacsoportok töltik meg a nézőteret?

Neil Simon: Mezítláb a parkban

Tatabányai Jászai Mari Színház

a Városmajori Szabadtéri Színpadon

2004. augusztus 12.

Szép György felvétele

Borbás Gabi és Bács Ferenc

Meglepetés: telt ház, nekem úgy kell belógnom (színművészetis tanítványaim csempésznek be). Valami zavar lehet a Városmajori Színpad szervezése körül, állítólag egy előadást lemondtak az eredetileg tervezett háromból, merthogy nem fogytak a jegyek. Látva ezt a csütörtök esti tolongást, nehezen hihető magyarázat. Júniusban az *Én és a kisöcsém*en jó harmadház volt (pedig igazán ügyes, teljesen vállalhatót produkáltak a főiskolások), majd néhány héttel később a *Virgonc hölgyek* egyszerűen elmaradt, annyira nem volt érdeklődés – engem a színház szervezése azzal hívott fel, hogy „technikai okok miatt" marad el az előadás..., rövid utánajárás derített fényt a dicstelen valóságra; a technikai ok ez esetben a jegyek pénztárban maradását jelentette. Ehhez képest most kirakható a „minden jegy elkelt" tábla. Nem hiszem, hogy a remek szerző, Neil Simon vagy a kitűnő rendező, Tasnádi Csaba neve önmagában ekkora húzóerőt jelentene, hogy miattuk tömegek indulnak meg egy csendes nyári estén a Városmajor szebb napokat megélt, siralmasan lepusztult színpada felé (nem mellékesen közlekedési káoszt okozva a környéken). Valami titok lappang itt, amelynek megfejtése meghaladja szerény képességeimet: szervezés?, propa-

A sorozatot júniusi számunk óta folyamatosan közöljük. (A Szerk.)

ganda?, tömegpszichózis? Nem tudom, de valakinek érdemes lenne talán elemezni e jelenséget s levonni az esetleges tanulságokat.

Az előadásról nem kell sokat beszélni: igazi, hamisítatlan *nyáresti kikapcsolódást* nyújtó szórakozás. Jó, hogy ilyen is van. Borbás Gabi és Bács Ferenc lubickolnak szerepükben, jókedvűen komédiáznak, nem harsányak, de nem is finomkodnak, mindkettejüknél mintha az (ön)irónia is helyet kapna az időskori szerelem megszületésének felrajzolásában. Sajnos az ifjú házaspárt alakító Sztankay Orsolya és Szakács Tibor – elsősorban az utóbbi halvány alakítása miatt – nem tud az idősebb generáció egyenrangú partnerévé válni. Sztankay Orsolya is sokkal bátrabban, erőteljesebb eszközökkel komédiázhatna; időnként az a gyanúm, hogy nem létező mélységet próbál belecsempészni ebbe a habkönnyű történetbe, valami tragikus színt próbál festeni erre a kedves, de üres fejű asszonykára. De nincs baj, mondom, az előadás korrekt, a közönség hálásan veszi a lapot, nevetés, taps, rendben.

Heinrich von Kleist: Az eltört korsó

Újvidéki Magyar Színház

2005. január 18.

Újvidék. A sors keze (fintora?), hogy „újvidéki" napokat élek: vasárnap a Bárkán láttam az innen frissen elszármazott három sztár, Mezei Kinga, Szorcsik Kriszta és Nagypál Gábor első magyarországi fellépését, a *Helge életét*, tegnap Tatabányán összefutottam az előadás több szereplőjével *A negyedik kapu*n, ma meg itt ülök az újvidéki színházban.

Az előadás sajnos rossz: szerintem már az alapanyaggal is súlyos bajok vannak – közepes pamflet, vagy halvány ötletecske feltupírozva, amit talán zseniális rendezéssel el lehetne játszatni –, ám itt tempótlan a rendezés, téblábolnak a színészek, nem épülnek viszonyok, nincsenek összecsapások és tétek, tarka helyett csiricsárék, harsányak a jelmezek és a maszkfestések, zavaros a világítás, és nehezen átlátható, nehezen bejátszható a díszlet. De nagyon jó színészi alakítások teszik elviselhetővé az előadást: Elor Emina nagyon otthon van a színpadon, jól mozog, szép a hangja, az intonációja, mindehhez még vonzó jelenség is, tehetséges is; Újvidéken hosszú időre megoldottnak látszik a fiatal női főszerepek kiosztásának kérdése. László Sándor remekül komédiázik, gazdag színészi eszköztárral rendelkezvén szinte észrevétlenül irányítja az előadás ritmusát.

Gavrilo Grujity felvétele

Jaskov Melinda, Ferenc Judit, Huszta Dániel

Dés – Geszti – Békés: A dzsungel könyve

Újvidéki Színház (II. és IV. évesek vizsgája)

2005. február 3.

Lelkesek, de ez még kevés...: a koreográfia időnként szétesik, az énekhangok megbicsaklanak, elvétik a magasságot-mélységet. De a legnagyobb baj az értelmezéssel van. Olyan „nocsak, itt kitaláltak valamit" érzése van az embernek, amikor a lepusztult külváros díszletet megpillantja, hátul a kibelezett kis Polskival. És jól is kezdődik: a farkasok egy emberbanda, Sir Kán erős huligán stb. És működik az egész, mármint dramaturgiailag (a fenti bajok – mozgás, ének, játék – a későbbiekben elmúlhatnak). Csakhogy aztán teljesen elfelejtődik ez a szál, és a szöveg első szintje, egy valódi erdő-dzsungel élete játszódik, vagyis egy tradicionális Kipling–Dés–Geszti-értelmezés, ami szintén nem lenne baj, ha közben nem másként kezdték volna. No meg ott a díszlet, ami azért soha nem bír dzsungellé változni, és ettől persze inkább zavar a második részben, mint segít. De Elor Emina, Pongó Gábor és Ferenc Ágota így is kiragyog az előadásból; nagyon jó hír, hogy bármilyen vérveszteség érje is ezt a színházat, tudatos utánpótlás-neveléssel pótolni tudják a Szorcsik–Mezei–Nagypál trió távozását.

Délelőtt – ha már úgyis itt vagyok – órát tartottam a főiskolán a színészeknek; *Médeiát* kértek, mivelhogy Tompa Gábor nemsokára kezdi az Euripidész-tragédia próbáit. Nagyon szimpatikusak voltak, érdeklődők, okosan kérdeztek, láthatóan jól ismerték a darabot: jó volt.

Varga Tamás és Huszta Dániel

Gavrilo Grujity felvétele

Szép Ernő: Patika

Pécsi Nemzeti Színház Kamaraszínháza
2005. február 9.

Tóth László felvétele

Stubendek Katalin, Lipics Zsolt és Köles Ferenc

És nem jó. Nem sikerült. Pedig milyen jól kezdődik! Bátor, provokatív, remek hangulatot teremt a ráérősen elnyújtott kártyázási jelenet (ha lehetne jelenetet válogatni, isten bizony, ez benne lenne a programban). De aztán minden elmúlik, az első felvonás még csak-csak kitart valahogy a lerobbant, posványos, kiábrándítóan üres élet ábrázolása mellett (a mulatozás *úri muris* jellege kifejezetten ötletgazdag, kitűnő magánszámokkal; különösen Lipics Zsolt, Stenczer Béla, Rázga Miklós és Fillár István jó). A jóval rövidebb második felvonás – ahol jönnek az érzelmek, „kibontakozik a szerelem" –, illetve a még ennél is rövidebb harmadik a minden illúziót lezáró „hepienddel" már semmit sem tud megőrizni sem a realista, sem a kiábrándult-kiábrándító értelmezésből, de még a szép színészi pillanatok is elmaradnak (hát persze, hiszen a nagyon erős férfi színészek itt vagy egyáltalán nem, vagy csak nyúlfarknyi szerepben lépnek fel; dramaturgia?!). Ahogy gondolkozom a bukás okain, egyre biztosabb vagyok benne, hogy az alapprobléma a szép patikusné (Stubendek Katalin). Sajnos, ez szereposztási tévedés, amelynek taglalásába nem tudom, miként lehetne tapintatosan belefogni. Mindegy, talán elhiszik az érintettek, hogy nem bántani akarok, mindössze egy sokat ígérő, biztató kezdetekkel ékes, majd nagyon elbukó előadás ilyetén alakulását szeretném megérteni. Stubendek Katalinból hiányzik mindaz, ami egy ideálokat kergető fiatalember szemében őt az álmok asszonyává avathatná.

John Steinbeck: Egerek és emberek

Miskolci Nemzeti Színház
2005. február 11.

Megint tapasztalom – immár sokadszorra –, hogy a színészek hiányán mindenképpen elbukik egy előadás. Tordy hozza a formáját, semmi eget verő ötlet, de *megcsinált* rendezés, látszik az odafigyelés, a munka. A rendezői pályáján kakukktojásként remek *Amerikai Elektrá*jától eltekintve (Kováts Adél, Alföldi remekel) ő nekem a magyar színházcsinálás Szabolcska Mihálya, már ahogyan azt Karinthy oly utolérhetetlen pontossággal megfogalmazta a költővel kapcsolatban: „nincsen benne semmi, ámde az legalább érthető". Ez korántsem negatív értékítélet egy rendezői pálya kapcsán! Óriási becsülete van előttem (s ez az év ebben csak megszilárdította véleményemet) azoknak az előadásoknak, ahol tisztességes, fegyelmezett és pontos munkát látok a produkció mögött. Tordy munkája ilyen, és áldassék érte az ő neve: érthető, jól követhető történetmesélés, semmi perc alatt megrajzolt jellemek, megfelelően kidomborított üzenet (itt és most: *rossz a magány, gonoszak az emberek, nincs kiemelkedés, életút-változtatási lehetőség, sivárság, jaj* – bizony, ilyen az élet, s ezt már én teszem hozzá). A közönség szereti, érti Tordy színházát, s ez fontos, becsülendő érték. Igazi diákelődáson láttam, tíz–tizennégy évesek ültek a nézőtéren, és az ilyen közegben az első öt percben pavlovi reflexként működő, kötelező mocorgások-röhögcsélések után pisszenés nélkül (!) követték az előadást, együtt éltek Lennie és George szerencsétlen történetével.

Bodor Németi Gyöngyi és Hunyadkürti István

Éder Vera felvétele

Zeke Edit díszlete és jelmezei ugyanezt a korrekt játékmódot illusztrálják, minden megfelel az érthetőség, jólkövethetőség kívánalmainak. Semmi elvontság, a pajta az pajta, a kihívó ruha a lányon tényleg kihívó, a melósok melósruhában, a gazda fia gazdafiús, a melósokhoz képest olyan tenyérbemászóan ficsúros stb., stb., minden nagyon *korrekt*. Mondom, minden rendben lenne ezzel az előadással, ha a Hunyadkürti István–Mihályi Balázs duón kívül lenne még színész a színpadon. De nincs, és itt most nem akarok személyeskedni, ezért nem részletezem, milyen szintű hibák sorozata teszi szomorúan sivárrá az összképet, kezdve egy kutya pórázon való vezetésének színészi feladatként való megoldhatatlanságától az indulatosság ábrázolására való alkalmatlanságon át a halál egészen amatőr színvonalú eljátszásáig. Megannyi kudarc, s fogalmam sincs, vajon nagyobb rendezői eréllyel lehetett-e volna segíteni a bajokon, vagy egyszerűen ez a maximum, ami *hic et nunc* kihozható a társulatból.

David Hare: Amy világa

Pécsi Nemzeti Színház, Stúdió
2005. február 16.

Sztankay Orsi miatt nézem meg az előadást, amelyről a budapesti (Ericsson stúdióbeli) változat után oly szomorúan-kiábrándultan írtam. Verebes Linda (aki pedig Bogácsi kritikája szerint fantasztikus tehetség) maníros vonaglásai, hamis hangja, rossz mozgása mindent tönkretett számomra, s ez már a harmadik, teljesen félresikerült alakítása volt az idényben, amelyhez jelenlétemmel asszisztálnom kellett (Szeged: *Történetek a Bécsi erdőből*, Tivoli és ez), úgyhogy megalapozottnak érzem az általam egyébként nagyra becsült Bogácsi ítéletével szemben megfogalmazott magánvéleményemet. A pécsi változat nemcsak abban különbözik a pestitől, hogy Sztankay Orsi élettel tölti meg Amy (amúgy nem túl izgalmas) alakját – ez csak természetes, elvárható ettől a nagyon tehetséges (s érthetetlenül alulfoglalkoztatott) színésznőtől –, de az igazi meglepetés Vári Éva és Balikó Tamás kettősének érett, finom összjátéka. A néhány hónappal ezelőtti változathoz képest letisztult, apró gesztusokkal, egymásnak szóló csendekkel és rebbenésekkel-gesztusokkal gazdagodott mindkét alakítás, és végre láttam Vári Évát *nagyon jónak*. Sajnos a darab egésze így sem győzött meg arról, hogy érde-

mes színre vinni: szirupos, életidegen szituációk, fel nem épített jellemek (hogyan lesz a gátlásos fiúból férj, sikeres médiamogul, szörnyférj, majd lelkifurdalásos agg?, mitől ilyen a nagy színésznő, Grace?, ki ez a nagymama?, miért hal meg Amy? stb., stb.). És Ilan Eldad rendezése semmilyen ötlettel nem gazdagítja ezt a soványka-gyenge szalondarabot; csak szöveg, szöveg és szöveg, időnként arcpirítóan gyenge párbeszédekkel.

Balikó Tamás, Vári Éva és Sztankay Orsolya

Tóth László felvétele

Walter Péter felvétele

Kertész Kata és Szarvas Attila

Eugène Scribe: Adrienne Lecouvreur

Kecskeméti Katona József Színház
2005. március 8.

Még egy Zsótér-remeklés a szezonból. Ezúttal hangsúlyosabb a könnyed-humoros megközelítés (bár mind a *Stuart Mária*ban, mind a *Pentheszileiá*ban nagyon sok a vidám pillanat, csak ott ezeket nehezebb észrevenni – vagy talán a néző egyszerűen nem meri elhinni, hogy a végtelenül puritán játékstílus megfér a nevetéssel, a humorral). A tőrőlmetszett romantikus történet, az ünnepelt díva és a fess katona tragikus szerelmi története valószínűtlenül komolyan van véve (egészen a „gyilkos rózsa" motívumáig!), s attól, hogy ez a nagyon nem mai problemakör oly halálos komolyan van véve, valahogy elemelkedik az előadás a hétköznapoktól, légiesen könnyű és andalítóan-megindítóan szép lesz. Börcsök Enikő úgy uralja a színpadot, hogy közben magával ragadja a többieket is, játéka, viselkedése érezhetően parancsoló mérce valamennyi színész számára. A legjobb példa Makranczi Zalán, aki néhány héttel ezelőtt Rómeóként nekem bizony nagyon halványnak tűnt, most pedig olyan finom megoldásai vannak, hogy csak ámulok. Balogh Erika egyszerre fanyar, féltékeny és gonosz asszony, majd ragyogó, csábító szépség. Szarvas Attila pedig hősszerelmes, majd nők szerelme között vívódó bájgúnár. Sok – mármint a mai Zsótérhoz képest sok – a mozgás, s a különböző helyszínek valóban megjelennek: a függöny- és oszlopjátékok, a fények egy egész várost, benne utcákat, tereket, sőt a zegzugos házakat is képesek megjeleníteni.

William Shakespeare: Othello

Szolnoki Szigligeti Színház
2005. március 20.

Rengeteg rohangálás, ordítozás, a *gondolat* teljesen háttérbe szorul. Szövegfölmondás értelmezés nélkül – kivétel (s így tisztelet illeti): Alföldi Róbert és Egri Márta, szenvednek is rendesen; komolyan az volt néha az érzésem, hogy Alföldi egyszer csak félbeszakítja az éppen aktuális jelenetét valamelyik rettentően rossz partnerével, és azt mondja: na, ebből ennyi elég, ilyen színvonalon nem lehet színházat csinálni. Isten bizony, megértettem volna. Akkor van *élet* a színpadon, amikor ő vagy/és Egri Márta színen van (illetve még amikor Kovács Frigyes Brabantiója játszik; bár ez oly nyúlfarknyi szerep, hogy csak találgatni tudok, miért kellett erre a szabadkai magyar színház igazgatóját, egyben egészen kiváló színészt szerződtetni). Szegény Czapkó Tóni (egyik kedvenc tanítványom, tehát ha elfogultsággal vádolható vagyok, az csak pozitív irányban lehetne igaz!) nem érett erre a szerepre. Nem érti és ezért nem is tudja mondani a szöveget, egyáltalán nincs hitele sem férfiúi, sem hadvezéri erényei, illetve elvakultsága megnyilvánulásainak. És a testével – kezével, járásával, mimikájával – még mindig nem tud mit kezdeni. Desdemonához pedig semmi köze; igaz, ebben Gubik Ági jéghidegségének, érzelemmentességének is komoly szerepe van. Ebben a környezetben azután nem csoda, hogy Alföldi sem tudja egyenletes színvonalon hozni színészi nagyságát: nagyon szép és igaz a gonosszá válását taglaló monológja, de még ő is átmegy deklamálós ordítozásba, hiteltelen csapkodásba, rohangálásba, amikor folyamatosan azzal szembesül, hogy egyedül kellene megoldania partnerei helyett – pontosabban nélkülük – a jeleneteket. Nem értem az első részben elburjánzó Lenin-sapkákat (?), az egyenruhákat – ezek a másodikra jobbára elfelejtődnek –, s ugyanígy nem értem, minek a kétszintes, összevissza lépcsősorokkal szabdalt színpadkép – hacsak nem az állandó egzaltált rohangáláshoz kellett terepasztalt készíteni.

Alföldi Róbert és Czapkó Antal

Katkó Tamás felvétele

GYULA

ZAPPE LÁSZLÓ

Vidnyánszky-Shakespeare

■ SHAKESPEARE-KOSZORÚ ■

Shakespeare-összest játszani manapság alighanem könnyebb, mint a mester egy-egy darabját előadni. Egyszerűbb csúfondároskodó tisztelgéssé vagy hódoló paródiává olvasztani remek költői szövegeket, híressé lett drámai helyzeteket, közhelyessé koptatott kapcsolatokat, mint megfejteni s ráadásul érvényes egyéni olvasattal megfejelni valamely tragédiát vagy pláne vígjátékot. Jó negyedszázada Amszterdamban, a Bolondfesztiválon találkoztam először igen szellemes Shakespeare-zanzával – angol diákszínjátszók adták elő, s nyilvánvalóan a tankönyvekbe gyömöszölve klasszikussá nyomorított szellemen köszörülték nyelvüket és egyéb színjátszásra alkalmas eszközeiket, főképp vécépumpákat a veszettül vidám fiatalok. A gúnyolódás persze a nagy írót is kiszabadította a kanonizáltság ketrecéből. S főképp azt bizonyította, hogy Shakespeare-rel mindent lehet, ő mindent elvisel, mindenen diadalmaskodik.

Blaskó Péter, Szűcs Nelli és Takács Katalin

Nem bizonyít mást Vidnyánszky Attila *Shakespeare-koszorú*ja sem, amelyet a Gyulai Várszínház Shakespeare-fesztiválja bevezetéseként készített. A keret szerint Don Quijote és Tolsztoj vitatja az életművet, de ez a keret ezúttal szó szerint értendő. Nincs sok köze a képhez, nincs igazi kapcsolata az eljátszott részletekkel. Igaz, azoknak se egymással. Legalábbis racionális logikával nehéz szoros összefüggéseket találni a szöveg egyes elemei között. Az előjátékban ígért per igazából nem folyik le. A szerzők – a rendező és Verebes Ernő – óvakodnak a nyilvánvaló didaxistól: magukat óvják a kínosan szájbarágó magyarázkodásoktól, a nézőt pedig a könnyen befogadható értelmezéstől. Nem szigorúan egymásba kapaszkodó érvek és ellenérvek támaszául jelennek meg a részletek. Sőt, az egész mintha éppen fordítva működne. Cervantes hőse az ismerős mulatságos lovagi jelmezben, páncélban, dárdával és borbélytányérral a fején, továbbá a minden logika nélkül itt-ott fölbukkanó Dulcineával, valamint a kaszájával, főképp muzsikként, de haláljelképként is közlekedő Tolsztoj csak azért kísérgeti a nagy drámaszerzőt, hogy ürügyet szolgáltasson a szonettekből és a darabokból vett szövegekhez kapcsolódó rendezői vízióknak és asszociációknak.

Merthogy nem is drámarészletek jelennek meg elsősorban, hanem sokkal inkább költői szövegek, amelyek közül a legátütőbbek többször is fölbukkannak, vándorolnak a szereplők ajkán. Ezekből a szövegekből nem áll össze új darab, nem keletkezik újabb Shakespeare-dráma, de még csak egy Vidnyánszky–Verebes-opus sem, hanem librettó születik, egy színházi előadás szövegkönyve. S ez az előadás nagyrészt szabadon szárnyaló, merészen röpülő, olykor viszont eltompultan lepuffanó szürreális kavalkád. Megfoghatatlan értelmű jellegzetessége például, hogy az előjáték végén a nézőket kettéosztják, egy részük a várárokban lényegében a *Romeo és Júlia* története-kivonata köré szerveződő persziflázst, karikatúrát, fergeteges farceot, zenés-táncos vásári komédiázást, gátlástalan játékos őrjöngést láthat. A címszereplő szerelmeseket gyerekek játsszák, bájosan kacér Júliából több is van, a párbajokat zöldségdobálás helyettesíti. Az erkélyjelenet az árok mélye és a várfal magaslata között zajlik, a bentről kilátogató Don Quijote, Shakespeare és Tolsztoj árnya hatalmasan vetül a várfalra, a szerelmesek párbeszédét Ruttkai Éva és Latinovits Zoltán hangján is hallhatjuk. Máskor meg a nőnemű szereplők fúvós hangszereket kapnak a lábuk közé, tölcsérrel előre, amiből játékos malackodás támad. Ugyanekkor bent a várban a *Hamlet* és a *Macbeth* vagdaléka megy lényegesen halkabban, keserűbb, fájdalmasabb iróniával, tragikusabb hangvétellel, de tulajdonképpen semmivel sem komolyabban, semmivel sem kevesebb torzítással, gúnyolódással. A címszereplők tőröket pottyantanak a padlódeszkába, hol sikerrel, hol sikertelenül, Hamlet időnként gyóntatószékbe zárja Opheliát. Szünetben a nézők helyet cserélnek, s ki-ki megnézheti, amit addig nem látott. A játszók számára nyilvánvalóan kínosan szép szakmai feladat kétszer eljátszani ugyanazt, mégpedig ügyelve arra, hogy a két helyszínen bizonyos fokig szinkronban folyjék a produkció, egyes

szereplők ugyanis át-átlátogatnak a másik játszóhelyre. A nézők szemszögéből kevésbé látszik termékenynek ez az ötlet. Számukra ugyanis alighanem kimerül az értelme abban, hogy a két felük fordított sorrendben látja az első, illetve a második felvonást. Hogy ez tényleges különbséget jelent-e, azt legfeljebb az előadás másodszori megtekintésével lehetne ellenőrizni, s ez az áldozatkészség azért a legtöbb nézőtől nem várható el. Ezen túl még el kell viselnie, hogy a kinti harsányság behallatszik a várudvarra. Ami elvben adhatna valami többletet azoknak, akik másodiknak nézik a benti játékot, ugyanis bennük elvben a kinti zajok fölidézhetnék az előző felvonást. Igazi, gondolattársítást keltő összecsengést azonban nem sikerült felfedeznem közöttük, ellenben a behallatszó zajok ugyanúgy zavartak, mint nyári helyszíneken általában a közeli diszkó és légifolyosó szokott.

Koncz Zsuzsa felvételei

Az előtérben: Nagy Ervin

A harmadik felvonásban aztán ismét összetalálkozhatnak a nézők a tószínpadon, ahol fejfákról olvashatjuk le a Shakespeare-hősök neveit. A nagy Shakespeare-temetőről azonban hamarosan kiderül, hogy valójában inkább Prospero szigete, ahová orrukon mesei jelképeket, például egyszarvút hordozó csónakokon érkeznek a főbb szereplők. Az élet tarka áradatát és a halál fekete-fehér ridegségét ábrázoló felvonások után tehát a mesélő, a transzcendenciát, manókat, tündéreket, légi szellemeket, szóval az emberi fantáziát, hitvilágot megidéző költészetet láthatjuk. Don Quijote és Tolsztoj egy végső, egymásra az eddigieknél semmivel sem inkább felelő dialógust ad elő, a szerző pedig eltöri pálcáját, a színre hatalmas vízzuhatag árad, benne ázva táncolnak az ifjabb és áldozatkészebb játszók.

Amúgy a főbb szerepeket játszó ismertebb színészek vannak nehezebb helyzetben. Blaskó Péter számára még csak-csak hálás feladat a kicsit ütődötten jámbor lovag képében jönni-menni, Takács Katalin is megoldja egy titokzatos-elnéző mosollyal a frakkba öltöztetett női Shakespeare-t. Gertruddal éppoly keveset tud kezdeni, mint Kamarás Iván Macbethtel és Nagy Ervin Hamlettel. A töredék szövegek, az önkényesen összevágott darabrészletek sem határozott értelmezésre, sem igazi paródiára nem adnak lehetőséget, és valószínűleg a nyári próbaidőszak sem nyújtott elegendő időt arra, hogy a tragikus Shakespeare-t bemutató felvonás stílusát a rendező és a színészek együttesen igazán kidolgozzák. Annál is kevésbé, mert Kamarás Iván a jelek szerint később került a produkcióba. Pálfi Katalin élesen karikírozva mondja-játssza Lady Macbeth szövegeit és a hozzájuk társított koloratúrákat, Nemcsák Károly alighanem jobb híján ad avíttan öblögető Claudiust. Vidnyánszky beregszászi színészei viszont remekül érzik magukat és a játékot a várárokban. Tóth László persze csak annyit jelezhet Tolsztojból, amennyit a szövege megenged, Szűcs Nelli számára azonban a természetes színházi létezésre ad alkalmat Dulcinea – amúgy a darabban teljesen fölösleges – szerepe.

Nem kétséges, a csaknem négyórás, hatalmas demonstrációnak azért megvan a nem is túlzottan rejtett értelme, még ha az alkotók valamilyen posztmodern tartózkodás hatására röstellik is kimondani: Shakespeare az emberi teljesség, ha tetszik, a teremtés maga, fölérhetetlen, fölfoghatatlan, megközelíthetetlen óriás. S ebben nincs is vitám velük.

SHAKESPEARE-KOSZORÚ
(Gyulai Várszínház)

RENDEZŐ: Vidnyánszky Attila.

SZEREPLŐK: Blaskó Péter, Takács Katalin, Kamarás Iván, Nemcsák Károly, Szűcs Nelli, Nagy Ervin, Pálfi Katalin és a Beregszászi Illyés Gyula Magyar Nemzeti Színház művészei.

Selmeczi Bea

Shakespeare vagy amit akartok

■ VENDÉGJÁTÉKOK ■

A Gyulai Várszínház az idén rendezett először Shakespeare-fesztivált. Jóformán minden irodalmi és színházi műfaj képviseltette magát, a szonettkoszorútól a bábprogramon keresztül a rituális és mozgásszínházig. Shakespeare ugyan egyetlen darabjára sem ismerne rá, de nem ez a fontos. Az eredeti művek csak kiindulópontot jelentettek az előadások számára, sem a szöveghűség, sem a korabeli világnézet tükrözése, sem a hagyományokhoz való ragaszkodás nem jellemezte őket. Az interpretációs folyamat során olyan messzire távolodtak a kezdőponttól, hogy lényegében független alkotásokká váltak.

A craiovai *Vízkereszt* nyerte el ebben az évben Romániában a legjobb rendezés díját. A látvány alapján jogosnak tűnik az elismerés, de mivel a gyulai Sportcsarnokban nem tudták megoldani a feliratozást, a szöveg elsikkadt, csak a román anyanyelvűek időközönként felharsanó kacaja nyugtatott meg afelől, hogy az átírt szöveg se lehet rossz.

A színpad kezdetben sötét, a tomboló vihar hangjait egy zongorista festi alá, hol a melodráma szabályai szerint szenvedélyesen, hol gúnyosan a *Szamárindulót* játszva. Amikor a hajótöröttek némafilmszerűen menekülnek a fel-felvillanó viharlámpa fényében, a háborgó tenger moraját imitáló félelmetes zene szól. Mintha a természet erői, főképp a szél és az eső irányítanák a történetet.

A némafilmjelleg az egész estét végigkíséri: tetten érhető Cesario-Viola és Sir Andrew Aguecheek (szó szerint Vízfejű, Radnóti Miklós Keszegnek fordította) verekedésében, az eltúlzott szeretkezésekben és a többnyire fekete-fehér jelmezekben.

A nemi identitások nem körvonalazhatóak pontosan, hiszen – a rendező, Silviu Purcărete szerint – „minden személy bizonyos arányban magában hordozza mindkét nem valóságát". Az eredeti műben az ikertestvérek egyike, Viola férfiruhába bújik, így könnyen összetéveszthető bátyjával, Sebastiannal. Itt azonban Sebastian is férfiruhába öltözött nő, aki valójában férfi – vagy nem. Androgün léte még inkább hasonlóvá teszi húgához, ráadásul félreérthetetlenül viszonya van megmentőjével, Antonio hajóskapitánnyal.

Orsino herceg ebben a felfogásban kilógó sörhasú, nevetséges, zöld frakkos, idősödő kéjenc. Vásári mutatványoshoz hasonló, a szerelem bolondja. Akárcsak Malvolio, aki Olivia intendánsaként még sárga harisnyát is hajlandó ölteni úrnője kedvéért. Ezt Shakespeare is így írta meg.

A Cesariónak öltözött Viola sem utasítja vissza egyértelműen Olivia közeledését, aki ezúttal nem a megszokott szűzies, hanem túlerotizált nő. Fekete kabátból, fátyolból, napszemüvegből és tollas legyezőből álló gyászruháját sztriptízszerűen veti le, amikor Cesariót megkívánja. A világtól elvonult grófnő egy pillanat alatt csábító démonná válik tűsarkú cipőjével, kibontott hajával és miniszoknyájával. Olivia a szenvedélynek él, csak a testével gondolkodik, és amikor érzéseinek tökéletesen átadja magát, oldalt felhasított szatén hálóingbe bújik, végképp kiszolgáltatva meztelenségét.

Személyzete frottír fürdőköpenyben járkál, eltunyultságot és naplopást érzékeltetve. A ruháknak fontos jelentéshordozó funkciójuk van: míg Cesario és Sebastian fehér öltönye és nyakkendőtűje hangsúlyozza fiatalos eleganciájukat, a többiek konzervatív fekete szmokingot hordanak. Antonio, aki kölcsönadta ruháját a hajótörött Sebastiannak, egy szál ágyékkötőben hívja fel a figyelmet dagadó ösztöneire.

Jelenet a Silviu Purcărete rendezte Vízkeresztből

A színpad farsangi mulatozás, házibuli utáni csatatér, ahonnan a vendégek mindent elvittek. Az aranyozott rokokó fotelek és asztalok a gazdagságot hirdetik, míg az üveges szekrények a hanyatlást jelzik, hiszen nincsen tragikusabb látvány egy üres könyvtárnál, az elveszett tudás és a halandóság szimbólumánál. Az almáriumok paravánként funkcionálnak: tetejükön, mint a koloniál bútor díszítőelemei, kerti törpék gubbasztanak. Második nézőközönségként követik az eseményeket. Az első felvonásban a paravánok a színpad hátsó részén Olivia tengerre néző ablakait jelzik, elhatárolják az őselemet a szárazföldi létezéstől.

A második részben a szekrénysor viszont a közönség és a színpad közé kerül, amitől a nézők fizető *voyeur*ökké válnak. A szereplők az almárium ablakszerű ajtaján közlekednek ki-be, mint Erich Kästner *Május 35* című regényében. Az események csúcspontján a többfunkciós bútordarabok hirtelen egyszerű szekrényként működnek tovább. A finálé már-már egy céllövölde szépségét idézi, kár, hogy a törpék nem világítanak.

A darab végén korábbi bűneiért Antoniót fáslival bebugyolálva, leragasztott szájjal a herceg elé cibálják. A félreértések tisztázása után Malvoliót dobozba zárják, amelyből elpanaszolja az őt ért sérelmeket, majd dobozostól elrepül. Sir Aguecheek egy hűtőszekrényből lép elő, majd vissza. A párok egymásra találnak, mindenki menyasszonyi fátyollal borítja fejét. Az identitászavar teljes, most már végképp nem tudjuk, ki nő, ki férfi, a szexuális fantazmagóriák részeg valósággá és éber rémálommá változtak. Az esküvőn a hosszú fekete kabátos, szatírszerű Bohóc énekel, a daimóni férfiú, aki ironikus mélabújával egyszerre mosolyogja meg a szereplők különböző mértékű és típusú őrültségét, és elmélkedik a halandóság tragikumáról.

A boldog végítéletben mindenki elfeledkezik Antonióról, aki a padlón múmiaként bebugyolálva fekszik, az elhagyott szerető siralmas pózában.

Az előadás mégsem itt ér véget, hanem a meghajlás után, amikor két lány a színház nevében virágkosarat helyez a színpadra. A magára hagyott múmia meghajol, de mozdulni továbbra sem tud.

■

A litván Oskaras Koršunovas Színház a *Szentivánéji álmot* mozgásszínházi eszközökkel állította színpadra, puszta jelek szintjére csupaszítva. A rendezésben – amely ugyancsak elhozhatta volna a legjobbaknak járó díjat – az álom és a valóság még inkább összefonódik, mintha valakinek a képzeletében vándorolnánk.

Ezt erősíti a görög drámákat idéző kórus szerepeltetése, amely úgy adja meg az alaphangot, hogy nem kommentálja vagy előrevetíti az eseményeket, hanem körbefolyja őket. A színész sokszor a karból lép ki, és jelenete után újra abba olvad bele. A tökéletes szervezettség, együttmozgás falanszterré alakítja át Athént, ahol a szerelmeseket nem a szülői akarat szakítja el egymástól, hanem a falak. Az alakok karaktere még árnyaltabb. Egéust kizárólag apai hiúsága vezérli, igazi zsarnok, még lányának vőlegényét is szolgaként kezeli. Demetrius saját testének rabja, Frenák Pál-os madárszerű mozgása csupa szenvedést és félelmet tükröz. A gyáva Lysander csak távolról „kakaskodik" vetélytársával. Mindkét férfit valójában a nők irányítják. Heléna még kislány, naiv és szentimentális, ugyanakkor iszonyatosan agresszív, hisztérikus. Mindent erővel akar megszerezni. Hermia karaktere ezzel szemben elnagyolt, igazi hős(nő)szerelmes. A tündérek kapcsolatait is a fenti felállás jellemzi. Oberon inkább pajkos kisfiú, mint tündérkirály, az amazon Titania uralkodik rajta.

A kézművesek, ha lehet, még egyszerűbb figurák a korábbi feldolgozások mesterembereinél, hadarnak, mintha a szöveg mellékes lenne, és a művészi hatás fokozásaként néha recitálnak.

A díszlet, a jelmez és a világítás is minimalista: a folyamatosan szerepet cserélő színészek kék kertésznadrágos munkaruhát viselnek. Kivéve Oberont és Titaniát, akiket fehér vászonnadrágjuk különböztet meg a földi halandóktól. Puck fekete harisnyájában, szűk felsőjében és csuklyaszerű sapkájában egyszerre manó és ördögfióka. A szimbolikus éjszakai bolyongás Koršunovasnál a szereplők jellemét is átformálja: Heléna és Hermia kezdeti sutaságuk után a beteljesült szerelem hatására felnőtt nőkké válnak, amit a rendező jelmezváltással hangsúlyoz (Heléna piros pöttyös, Hermia tiszta fehér vászonnadrágot húz).

A Szentivánéji álom Oskaras Koršunovas rendezésében

Koncz Zsuzsa felvételei

A díszletet falapok alkotják, amelyek egyúttal kellékként is szolgálnak, hatásuk azonban jóval művészibb bármilyen, gondosan megtervezett hagyományos háttérnél. Kezdetben az egymás mellé helyezett lapok pajzsszerűen takarják el a kórust, ebből az alakzatból emelkedik ki az aktuális beszélő. A tündérek a deszkákat egymásra rakva hordozzák a tündérkirályt. Későbbi orgiájukon a tárgy szexuális partnerré válik, a faelem a földet jelképezve megtermékenyül. Amikor Oberon csínytevésen kapja Puckot, ajtók lesznek, amelyeken áthaladva megzavarják a tündérek intim pillanatait. Majd paravánként működnek, amelyen a meselények ujjaikkal bábszerűen táncolják el a *Szentivánéji álom* balettverzióját. A szerelmesek hol súlyos teherként a hátukon cipelik, hol szemérmességből maguk közé helyezik őket. Végső elkeseredésükben keresztként veszik vállukra, és amikor leheverednek a fűbe, megannyi sírkő marad utánuk. Mindent falapok jelenítenek

Kiss Zoltán felvétele

Előszó a Macbethhez (DAH Színház)

meg: az erdő fáit, a palotát, a trónt, az ágyat és a kézművesek színpadát. A világot jelentő deszkákat.

A fények ugyancsak kifejezőek: az athéni színnél természetes drapp színhatásúak, míg az erdő fekete, a tündérek jelenlétét pedig narancs és zöld lidércfények jelzik. A megvilágítás kitűnően érzékelteti a szférák közti átmenetet. Hasonló erővel rendelkezik Puck csörgő varázsgömbje is, amellyel a kobold játékosan irányítja a sorsokat, és mossa össze az égi és földi szerelmet. Valamint a színészi játékot.

A letisztult előadásban a cselekmény háttérbe szorul, a metaforák erdejében bolyongunk.

■

Shakespeare-től leginkább az ukrán DAH Színház vendégjátéka, az *Előszó a Macbethhez* távolodott el, mégis katartikus élményt nyújtott. A rituális színház Kuroszava *Macbeth*-interpretációjának, a *Véres trón*nak szellemét idézte, de az ukrán folklórt modern megoldásokkal ötvözte. Vladyslav Troitsky rendező ukrán környezetbe helyezi a cselekményt, az ország mai politikai helyzetére utalva. A darabot tavaly szeptemberben mutatták be, az ukrán választási csalások kellős közepén. Shakespeare-nél orgyilkosok végeznek Banquóval, Macbeth politikai ellenfelével, de Troitsky az eredetileg tőrrel elkövetett gyilkosságot méregre módosította. A rendező „próféta lelke": a bemutató után valóban megpróbálták megmérgezni Juscsenkót, a későbbi államfőt. Az átirat a hatalmi harcok mögött meghúzódó „női kezekről" szól, a gomba módra szaporodó kiskirályokról (mint a *Kiskirályok* című orosz film), a DAH Színház következő produkciójához, a *III. Richárd*hoz hasonlóan.

Az előadás a gyulai vár egész belső terét betöltötte, a játékteret százötven éves, kézzel szőtt esküvői szőnyegekkel borították, térelválasztóként a falakról festett anyagok lógtak, a trónt és a színes futóval leterített lépcsőt egyaránt népi motívumok díszítették. A szintén százötven éves jelmezek (többségüket múzeumokból kölcsönözték) autentikus atmoszférát varázsoltak elénk. A zenészek (a DakhaBrakha etno-káosz zenekar) a vár belső falán húzódó lodzsán foglaltak helyet fehér parasztingben és kucsmában – felidézve az egykori falusi énekmondók világát. Polifon énekeik az ukrán mitológia ősi dalaiból születtek, tibeti és orosz dallamok felhasználásával. Megszokott népi hangszereik indiai dobokkal, rumbatökkel, tibeti gonggal és gordonkával egészültek ki, erősítve az általános emberi jelleget.

A félmeztelen katonák kozákos bő nadrágja és kötényszerű szoknyája a féktelen indulatot és szabadságvágyat jelképezi. A boszorkányok Troitsky felfogásában cigányok, bő színes szoknyát viselnek, és jellegzetes zenei futamok kísérik megjelenésüket. Üst helyett tenyérből jósolnak, babákat szurkálnak, örömükben pedig szilaj táncot lejtenek. Ők irányítják az eseményeket, nem is boszorkányok, inkább fekete mágusok.

Lady Macbeth még az esküvőjén is fekete özvegyi ruhában és fátyolban jelenik meg (az ukrán változatban csak később lesz Macbeth felesége). Mint fekete menyasszony a romboló női erő megtestesítője. Ellentéte a fehér madár (Shakespeare-nél nem szerepel), az ukrán kultúra szimbóluma, egyfajta totemállat népviseletben, pártában és madárcsőr-maszkban.

A boszorkányok az eredeti műben Hekatéval szövetkeznek, akit itt egy haláldémon jelenít meg. A hollószerű fekete haláldémon meggyalázza a fehér madarat, szárnyait megtépi – egy olyan nép jelképe, amely önmaga kultúráját mocskolja be. Ezt fejezi ki Lady Macbeth és a madár találkozása is. A királynő terméketlensége az előadásban különös hangsúlyt kap. A boszorkányok ezt kihasználva kergetik őrületbe, amikor egy élőnek tűnő bábut csempésznek szobájába.

Érdekes Duncan király megjelenítése: arany tógája és koronás maszkja a letűnt idők istenuralkodóit juttatja eszünkbe, akinek elpusztítása szinte apokaliptikus jellegű. Amikor a Macbeth házaspárt királlyá szentelik, ők is ugyanezt a csillogó inget és maszkot kapják, emberi érzéseik végképp megszűnnek, hiszen egy isteni fenség nem egyszerű halandó többé. Tabuvá válnak, a hatalom tébolyult dimenziójába lépnek. A két zsarnok arca már a kezdetekkor lárvaszerűen fehérre van festve. A halotti maszkokon csak a csillapíthatatlan birtoklási vágy tükröződik.

A játék ősi rítusként a színház gyökeréig nyúlik vissza. Még nem a patriarchális apakirály jelenik meg, hanem az együtt kormányzó uralkodópár. A hatalom kétpólusú, a rendezés a nemek dualitását ábrázolja. A koronázási bálra az ugyancsak egyenrangú Nap és a Hold is megérkezik félelmetes izzással, mindketten korongot viselnek fejükön, szoknyájukra varrt apró csengettyűkkel táncolnak, az archaikus világrend kettősségét képviselik.

Macbeth Shakespeare-nél a véletlennek és a bosszúvágynak esik áldozatul, itt azonban a meggyilkoltak szellemei jönnek el hozzá a birnami erdő „fűzfáinak" álcájában. Az áldozatok vére kiált hozzá, a vércseppek megannyi Erinnüszként zakatolnak fejében. Nincs más választása az önkéntes halálon kívül. Banquónak azonban itt nincsen fia, aki az ország irányítását kezébe vehetné. A pusztulás teljes, Ukrajna jövője kilátástalan.

ZSÁMBÉK

PERÉNYI BALÁZS

Tajtékos képek

■ BORIS VIAN: TUTAJON ■

Érzékeny gimnazisták nemzedékeinek kultuszregénye a *Tajtékos napok.* Újraolvasva megdöbbentő, hogy ez a „fontos" könyv mennyire modoros. Boris Vian műve szürrealista *Love Story* – na jó, *A kaméliás hölgy.* Ellentételként minden oldalra jut egy kiadós *action gratuite,* tabusértő morbiditás, fekete humor, anarchisztikus társadalombírálat, vad kultúrkritika. Hiába a görcsös könnyedség, a szürrealista stílusjegyek és gondolkodásmód: kitetszik, hogy a tüdőbaj betegségmetaforáját bontja ki a szerző. Mintha Susan Sontag *(A betegség mint metafora)* tételeit illusztrálná. Chloé légiesen áttetsző, túlfinomult, ugyanakkor szörnyen érzéki, mint a tüdőbajos nők általában. Tüdejében virág (!) nyílik, ezért nem ihat vizet, ezért hervad. Ennyi elég is talán a szörnyű kór romantikus átesztétizálásáról. Mégis nemzedékről nemzedékre nagy gyönyörűséggel olvassák a regényt, hiszen felejthetetlenek a boldog szerelem, betegség, gyász lenyűgöző víziói; szeretetre méltóak a kamaszosan lendületes – naiv és okos, kötetlen és odaadó – hősök; helyenként igazán szellemes a szöveg. Szerencse, hogy az előadás a mű erényeit fogalmazza színpadra – elhagyja vagy lefedi a maníros megoldásokat.

Mezei Kinga rendező és Gyarmati Kata dramaturg adaptációjából elmarad az ádáz kapitalizmuskritika – Colin nem növeszt testmelegével puskákat a fegyvergyárban, hogy kedvese gyógykezelését finanszírozza stb. (Az elemeltebb közegben viszont nem érthető, értelmezhető az adóhivatal embereinek megjelenése.) Jó érzékkel kihagyják a korabeli szellemi élet vitriolos bírálatát. A főhős barátját, Chicket nem a Jean-Sol Partre (a gyenge szóvicc is jócskán megkopott) iránti rajongás fordítja el kedvesétől, nem a filozófus-guru ereklyéinek gyűjtése teszi tönkre. Ők ketten egy zsakettes, esernyős bábot táncolnak körbe, amikor megismerkednek. A lány el tud szakadni az Apa-Halál-Barát-Bálvány-Isten figurától – az előadás nem köti meg az értelmezést –, Chicket azonban delejesen vonzza az Óriásbáb. Visszatér hozzá egy táncetűdben, nem tudja eltépni a láthatatlan kötelékeket.

A színrevitel sikerét meghatározza, hogy sikerül-e olyan imaginárius teret álmodni, amelyben megképződnek Vian fantasztikus képei (felhőn ücsörgő szerelmespártól óriáspallón át a Holtak szigetére vonuló gyászmenetig). Csík György látványterve többfunkciós tagolt tér. Az egyik állványszirtre meredek rámpa fut, a másikra lépcső vezet. Átlátható labirintus konstruálódik az építkezések deszka-vascső szerkezeteiből. Elöl szabálytalan alakú, kövekkel kirakott medence. Egy emelvényen szárnyas, kazettás üvegajtó. Szerte kisszékek – nagy gyerekeknek. Az előadás kortalan kamaszai ezeken kucorognak. A szereplők vonzó infantilizmusát az ajtóban gunnyasztó piros mackó is mutatja. Le is taglózza az ártatlan plüssállatot a magasból lezuhanó roletta-nyaktiló, mikor felnőtté avatja gazdáit a fájdalom. (Az akció szabad asszociáció Vian szóképére – „nyaktilóablak".)

Színészek és bábfigurák – színészalteregók – hevernek kezdetben kifacsart tagokkal, mozdulatlanul a szürrealista gyerekszobában. Középütt a fekete szmokingos, esernyős alak, oldalt a fahídon ollókkal teledöfködött kitömött férfizakó. A sötét öltönyök, ernyők a szürrealista ikonográfia hideg, banális tárgyi világát idézik, ahonnan a fantasztikumba repíti a köznapit az elszabaduló képzelet. A Kafka-uniformisokat extravagáns ruhaköltemények váltják a bizarr bálon, mintha Bosch, Dalí és Magritte tervezte volna őket. A tollas, kalapos, maszkos alakok több művelődéstörténeti korszak emblematikus darabjaiból válogattak. Legódonabb egy legionáriussisak, de akad hátizsákként viselt üres kalitka is (emlékezés Magritte kalitkatestű „Terapeutájára"). Ebben a groteszk kavalkádban talál egymásra Colin és Chloé. A különös, de fegyelmezett menüett rendre vad ösztöntáncba csap, majd a kaotikus halmazba merevült testek „véletlenül" mindig úgy rendeződnek, hogy a két pepita ruhás – fiú és lány – tekintete találkozzék. „Magát Duke Ellington hangszerelte" – szólítja le bohóctársát Colin.

Kettejük szerelmistáció-játékának elhagyhatatlan összetevője a zene. Irena Popovic, G. Szabó Hunor, Bakos Árpád az előadás vizuális orgiájához méltó, gazdag, sokszínű zenét komponált. Dzsessz, boogie, balkáni ritmusok, népzenei fragmentumok, délszláv siratók szépen megférnek az atmoszferikus, remek drámai érzékkel előadott élőzenében. Szükség

Mezei Kinga és Nagypál Gábor

Koncz Zsuzsa felvételei

Igor Pavlovic, Kálló Béla, Mezei Kinga és Nagypál Gábor

is van az erős muzsikára, ugyanis a beszéddel legalább egyenrangú kifejezőeszköz a mozgás. Köznapi mozdulat, megformált, kitett gesztus, szimbolikus akció, tánc – bátran fogalmaznak különböző stilizációs szinten. Számtalan különnemű kifejezőeszköz kerül egymás mellé, mégsem bántóan eklektikus az összkép, olyan eredeti, erős atmoszférájú világot teremt az előadás.

Hasonlóan sokféle megszólalásmód felel Vian nyelvi leleményeire. A narkolepsziás, hipochonder, komplexusvirtuóz, frusztrációbajnok orvos rendre hisztérikus elalvása előtti kérdéséhez illeszti a következőt, beszéde merő redundancia. Igor Pavlovic szerb akcentusa figurateremtő, karaktert értelmező megnyilvánulás: elveszettnek, világba vetettnek mutatja a különc doktort, aki nem bírja a szenvedést. A sületlen mondatok közt megbújik a kegyetlen diagnózis, a kacagtató idétlenkedés mögül felsejlik a részvét. Végül múlt időbe kerül állítása: „én voltam az orvos." Egyetlen igeidőbe sűrítik a hivatásától búcsúzó doktor nagymonológját. Pavlovic játssza az esketŏ papot is, akinek deklamációja szó szerint blabla – ezt ismételgeti prédikálós énekléssel. A jegyespár nem találja a megfelelő választ – „geni, inge" stb. után vágják ki örömmel: „IGEN." Különös, kifejező habarék nyelvet beszél a regény egérkéjének funkcióját, jellegzetességeit átvevő köztes lény. Kálló Béla szürke térdnadrágot visel, fején egérszín simlis sapka, lépései emberléptek is meg nem is. Mondaná, de nem érti senki. Elveszti gazdáit, a fényt: emberré szomorodik, mondatai kisimulnak. Az adókommandó karmazsin mellényes, szemüveges terrorbürokratái zagyva hivatali nyelven szólnak kórusban („agyabugya, náspáng és szigorú dorgálás"). A világ kalandos, rejtélyes, kaotikus, varázslatos – leírására a nyelv alig alkalmas. A nyelvi játékok ismeretelméleti paradoxonokat fogalmaznak meg frappánsan.

A *Tajtékos napok* két pár egymásra találásának és elszakadásának története. Chicket és Alise-t a közös rajongás hozza össze – körbetáncolják az esernyős bálványt. Aztán Chick „benne" marad. Kedves bohém, akin fokozatosan ütköznek ki a mániákus jegyek. Balázs Áron nagyszerűen táncol, mozog; alakításának sodrása, ritmusa, lendülete van. Chicket végül agyonverik az adótisztviselők (a regényben nem fizet adót, az előadásban azonban erről szó sem esik). A virtuózra komponált jelenetben hol a színészt, hol annak puhabáb alteregóját ütik, szól a zene. Földre hajítják a babát – Chick élettelen. Elhallgat a zene. Alise – Suzana Vukovic – finom, légies, vonzó nő. Egyedül marad. Gyásza végérvényes, magánya megmásíthatatlan. Érzékeny, gazdag, szép alakítás.

Colin huszonkét éves kamasz, alkatilag lírai költő. Nagypál Gábornak úgy sikerül megformálnia, hogy egy pillanatra sem lesz túlhabzó érzékenységű ifjonc, elkényeztetett úrifiú, idegesítő különc. A kedvesének utolsó filléréből is virágot – a gyilkos Lótusz elleni orvosságot – hozó figura nem tocsog az érzelgősségben. Szikár és technikás, könnyed és súlyos, gazdag és szellemes alakítás. Az előadás épületét ingatná meg, ha nem tudnánk szeretni a főhőst, színészi diadal, hogy tudjuk. Olyan mondatokat hallunk tőle hitelesen – „Szeretnék szeretni szerelemmel" –, amelyeket rettentő kockázatos színpadon kimondani. Chloé – Mezei Kinga. Játéka megsínylette a külső – rendezői – tekintet hiányát. A kitűnő színésznő öntudatlanul belecsúszik valami önsajnáló negédbe, ami sajnos nem idegen a történettől. Chloé kedvesen okos gyereklány, maga a megtestesült rafinált ártatlanság. A színpadon kiderül, hogy a lány nem szerep, hanem idea, így „eljátszani" szinte képtelenség.

A szerelmesek segítője az idősebb barát Nicolas, akiről a színrevitel során minden lakájos, mesterszakácsos külsőség lehull. Csernyik Árpád szikár, fanyar humora, férfias érzelmessége nagyszerű kontrasztot alkot az elszállni hajlamos szerelmesek rajongásával. Szemünk láttára öregszik bele a részvétbe.

Az előadás emlékezetbe égő gyönyörűséges képek sora. Randevúra készülődő lányok medencébe gázolva találják meg ékszer excaliburjaikat. Az esküvőn rámpán vonuló Chloé mögött óriási fehér fátyolvitorla lebeg. A lakodalmi tánc maga a balkáni könnyed, játékos eksztázis – szétáramlás és összemozdulás. Colin sárga szalagot feszít a magasból a talajig, földre szögezi az elsötétülő szobába bekéredzkedő utolsó napsugarat. Chloé hatalmas ajtóba feszülve úszik a semmiben, óriás sála lebeg a szélben, szájából virágok hullnak ki –

meghalt. Isten(ek) emeletes világítótoronyban ácsorog(nak) fehér ruhában, virágkoszorúsan – az Orvos és Egérke „játssza" őket –; a fiatal lány halála gonosz vicc. „Én nem tehetek róla", felelik részvétlenül. A temetés: Colin fekete kabátban vonszol egy kis lovatlan kocsit, le a rámpán, át a hídon. Majd lehajtott fejjel áll a medencében, a megfeneklett gyászkocsit bámulja makacsul. Nincs segítség, Chloé meghalt.

Mezei Kinga rendezéseiben *(Szelídítések, Pác)* összetéveszthetetlen formavilágot teremtett, amelyben impozáns könnyedséggel lép át a realitáson túliba. Magától értetődően teremt szimbolikus képeket, jelképes akciókat, fogalmaz színre filozofikus gondolatokat. A jelentés szörnyű súlya mégsem nyomja agyon az előadásokat, ellensúlyként ott az okos irónia, a groteszk humor. Természetesen az érvényes kifejezéshez sokoldalúan képzett, kíváncsi, együtt gondolkodni és dolgozni tudó, tehetséges színészekre van szükség, akik a közös munka során tanulják, alakítják ezt a hallatlanul izgalmas színpadi nyelvet. Ez a társulat a magyar színház egyik legizgalmasabb, legfontosabb műhelye. Teret nekik!

BORIS VIAN: TUTAJON (Zsámbéki Színházi Bázis)

DRAMATURG: Gyarmati Kata. **DÍSZLET-JELMEZ:** Csík György. **RENDEZŐASSZISZTENS:** Bajzák Anna. **RENDEZŐ:** Mezei Kinga. **ZENÉSZ:** Irena Popovic, G. Szabó Hunor, Bakos Árpád.
SZEREPLŐK: Mezei Kinga, Kálló Béla, Balázs Áron, Nagypál Gábor, Csernik Árpád, Igor Pavlovic, Suzana Vukovic.

URBÁN BALÁZS

Újra itt van...

■ BELEMENEKÜLŐK ■

Egy betűnyi a különbség a dal és az előadás között – mondhatnám azt is, hogy még annyi sem, hanem csupán egy hanghosszúságnyi, ha nem érezném a betű tipográfiai kiemelését fontosabbnak a hang jelentésmódosító hosszúságánál. Igen, ők vannak itt ismét, a műsorfüzetben talán kissé félreérthető tónusban, az előadásban szerencsére érzékelhető önirónia legendásnak titulált egykori Máté-osztály (mínusz két fő), hogy két évvel a színésszé válás és az ezzel együtt járó elválás után ismét együtt játszhassanak, s előadást hozhassanak létre Zsámbékon.

theater.hu Ilovszky Béla

Mészáros Máté, Fenyő Iván, Kovács Patrícia és Gál Kristóf

Tulajdonképpen nem kellene furcsának érezni azt, hogy egy hajdani osztály tagjai éreznek némi nosztalgiát az együtt töltött évek után, s továbbra is szeretnek közösen (és egykori osztályfőnökükkel) dolgozni – legfeljebb nem szoktunk hozzá ilyesmihez. Lehetne ez akár kényszeredett egymásrautaltság, piárfogás, miegyéb is – annak bizonyságául, hogy itt semmi ilyesmiről nincs szó, elég végignézni a színészi arcokon, látni a tekintetek egymásba kapaszkodását, a megcsillanó szemeket, egyáltalán: a játék önfeledt örömét. Ha az előadás semmi mással nem szolgálna ezen túl, már akkor sem érezné magát rosszul a befogadó; bármennyire magánügy a játék-öröm, át tud ragadni a nézőre is. De a *BelemenekülŐk* (a feltehetően nem túl hosszú próbaidőszak ellenére is) gondosan megkonstruált, szellemes ötletekkel teli, a színészi személyiségre építő, a nézőt professzionálisan szórakoztató előadás.

Az alapot Dévényi Ádám dalai jelentik, ezek a többnyire életérzést, futó és tartósabb emóciókat, hangulatokat finom érzékenységgel, bájjal, humorral közvetítő szerzemények. A dalokat élőzene kíséri, melyet maguk a játszók szolgáltatnak. A zenélés éppúgy belekomponálódik az előadásba, mint a dalok megformálása, melyet számos finoman ironikus és önironikus játék árnyal. Száraz Dénes például hosszasan, szorongva üldögél, újságot olvasgat, mígnem társa megadja a „jelt" az előadásra, Jordán Adél időnként teátrálisan előlép, hogy belekezdjen a „nagy számba", majd félrevonul. Ilyes közjátékok nemcsak a dalokhoz kapcsolódnak, hanem a ruhákhoz, a légfrissítéshez, a hangszerekhez is. Az Izsák Lili tervezte tér és a szintén általa készített ruhák az évtizedekkel ezelőtti klubéletre asszociáltatnak; bájosan bensőségessé teszik a rakétasiló belsejét, s olyan környezetet teremtenek, melyben egy-egy színészi gesztussal, mozdulattal hatásosan idézhető meg egy külsőségeiben korábbi, de lényegét tekintve nem letűnt kor. A színészek természetesen rájátszanak erre, de van a játéknak még egy rétege, amely magát a produkciót is ironizálja, s teátrális fénytörésben láttatja. Dömötör András mint ceremóniamester angolul konferálja és kommentálja a látottakat; hol a műsorfüzet enyhén reklámízű szövegét fordítja át (s teszi ezáltal idézőjelek közé), hol az Amerikából valóban frissen érkezett napszemüveges „sztárral", Fenyő Ivánnal kezdeményez kváziinterjút. Fenyő maga is hatásosan ironizálja sztár szerepét, talán kontrasztképpen jutnak neki a legkomolyabb, legkevésbé idézőjelbe foglalt dalok (mint maga a címadó is).

Maguknak a daloknak inkább a hangulatuk, mint a dallamviláguk variatív; érződik az alkotói szándék, hogy e tekintetben elütő szerzemények kerüljenek egymás mellé. Így is több persze a játékosan ironikus, bohókás szám, mint a valóban komolyan veendő, a játékba keserűbb ízeket keverő nóta, de ez így is van rendjén, hiszen így illeszthetők a dalok az előadás világába. S noha a játszók muzikalitása és vokális kvalitásai természetesen nem egyformák, valamennyien személyiségükre képesek szabni az elénekelt számokat. A már említetteken kívül kitűnik Czukor Balázs könnyed, de fegyelmezett

lezsersége, Kovács Patrícia hajszálpontos egyensúlyozása az érzelmi-hangulati végletek között, Mészáros Béla átható vitalitása, Péter Kata elfogódottságot imitáló komolysága, Máthé Zsolt robbanni kész energiái. S megmaradnak az erős pillanatok; ahogy Járó Zsuzsa a gitárt kézbe kapva, arcán halálos komolysággal ellenállhatatlanul mulatságos pózt vesz fel, ahogy Gál Kristóf zsebre dugott kézzel, a flegma pózt fokozatosan lehántva énekli el dalát, ahogy Mészáros Máté a lehető legeszköztelenebb módon pengeti gitárját, s az őszintén szomorúnak tűnő szemekben egyszerre dévaj fény csillan. Játszanak velünk és játszanak egymással, pontosan érzékelve a játék stílus-, idő- és térbeli határait. Ebben nyilvánvalóan fontos része van a rendezőként diszkréten háttérbe húzódó Máté Gábornak is, aki a nagy ötletek helyett szerencsésen talált ki számos kis játékötletet, melyek köré épülhet az előadás. Mint ahogy döntő szerepe van abban is, hogy ez az alkalmi társulás egyáltalán létrejöhetett, s van kedve és tehetsége együtt játszani – remélhetőleg nem utoljára.

BELEMENEKÜLŐK
(AlkalMáté-Trupp – Zsámbéki Színházi Bázis)

Dévényi Ádám dalai alapján. **DÍSZLET-JELMEZ:** Izsák Lili. **ZENEI VEZETŐ:** Mohai Tamás. **RENDEZŐ:** Máté Gábor.
SZEREPLŐK: Czukor Balázs, Dömötör András, Fenyő Iván, Gál Kristóf, Járó Zsuzsa, Jordán Adél, Kovács Patrícia, Máthé Zsolt, Mészáros Béla, Mészáros Máté, Péter Kata, Száraz Dénes.

Karsai György

Munkabemutatóról munkakritika

■ D. J., AVAGY „AZ ISTENTAGADÓ BÜNTETÉSE” ■

„Mozart és Da Ponte operája nyomán, talán szellemében”, hangzik a talányos-szellemes második alcím, s Simon Balázs zsámbéki rendezését elnézvén bizony igencsak indokolt az elbizonytalanító „talán” közbeiktatása. A rendező és csapata nagy fába vágta fejszéjét, hiszen nem kevesebbről van szó, mint Mozart egyik alapműként számon tartott, majdhogynem szentnek és sérthetetlennek vélt operáját radikális változtatások segítségével újraértelmezni, a „mai kor gyermekévé” avatni. Először 1787-ben Prágában került színre Mozart operája, Da Ponte librettójával, amely Molière 1665-ös drámáján, valamint az eredeti, spanyol vagabondtörténet feldolgozásain alapult. Da Ponte friss hangon, akkoriban nem egy kortársát megbotránkoztató, szerelemről, hűtlenségről s nem utolsósorban nemiségről az opera színpadán szokatlanul nyersen valló nyelvezete harmonikusan illeszkedett Mozart zenéjéhez. Az azóta eltelt évszázadok egyik fontos vívmánya, hogy teljességgel elfogadottá tették az egykoron sokkolóan ható szövegrészeket, az erkölcsök változása mintegy kilúgozta Da Ponte szövegéből az erkölcstelennek ítélt passzusokat. A zene egyértelműen fontosabb lett, mint a szöveg, s mint ez oly gyakran megtörténik az operákkal, a librettóban elmesélt történet jobbára csak ürügyül szolgált Mozart muzsikájának minél értőbb megszólaltatására.

Simon Balázs – mint azt a műsorfüzetben megosztja velünk – a mű teljes körű *áthangolását* tűzte ki célul: „A zene akusztikus karakterének átformálása párhuzamosan kellett hogy haladjon – és ez a legfontosabb – a librettó kevésbé irodalmi és jóval maibb, életszagúbb, ha kell, durvább irányú áthangolásával” – írja. Fontos iránytűt kapunk az értelmezéshez. A legkevesebb, ami elmondható a szöveg (kétszeri) meghallgatása után, hogy az *meghökkentő.* Bizonyos, hogy sokakat fel fog háborítani Da Ponte eldurvítása, a mozarti opera trágárságokkal tarkítása. Nekem tetszik ez az új librettó, szeretem a szemtelen bátorságát, a legtöbbször találó, a zene hangulatához meglepően pontosan illeszkedő durva kifejezéseket. Bizonyosan kell még rajta dolgozni, hogy a ritmika és a prozódia igazán harmonikusan illeszkedjék a dallamokhoz, de az alap meggyőző és jó!

A vállalkozás buktatója – hogy Da Ponte stílusában mondjam: a kérdés *punctum saliens*e – éppen az, ami egyben legnagyobb erénye: a radikális újraértelmezés színpadi minősége, vagyis a kivitelezés szakmai profizmusa. Egy klasszikus művészeti alkotás – lett légyen szó zeneműről, versről, festményről, szoborról, de akár épületről is – bármilyen típusú újraértelmezésének, átírásának, persziflázsának, ironikus elutasításának vagy tiszteletteljes parafrazeálásának alapfeltétele az eredeti alkotás tökéletes ismerete. Ez a mi esetünkben, Mozart *Don Giovanni*jának Simon Balázs és csapata általi megközelítését tekintve, azt jelenti, hogy akkor láthatnak *hitelesen* munkához, ha az eredeti opera előadására a fölényes profizmus szintjén képes gárda áll rendelkezésre. Mert – hogy Karinthyval szóljak –: *a humorban nem ismerünk tréfát.* A maivá tett nyelvezet, az áthangszerelt zene csak akkor hozhat létre új minőséget, ha az újfajta megszólalás minden hangjegye és szöveghangsúlya hibátlan, ha minden pillanatban értem és érzem, *mihez képest* más, új és radikálisan mai ez a mű. Simon Balázs ötlete rendkívül rokonszenves, meggyőző és helyeselhető: szívemből szól, amikor egy abszolút klasszikusból a nekünk, a mának szóló üzeneteket próbálja kihámozni, vagyis a mi kérdéseinket teszi fel Mozart művének. Nagyon is szép lenne, ha minden kor megkísérelné ebben a megközelítésben értelmezni a klasszikus alkotásokat. A színházban ez nem kevesebbet jelent(ene), mint hogy a rendező és az előadás létrehozói mindig saját koruk kérdéseire keressék a válaszokat egy-egy klasszikus színrevitelekor. Simon Balázs pontosan látja ezt a problémát, s a kérdések feltevéséig igen finom érzékkel el is jut: mit jelent az életet habzsoló, nőcsábász hős alakja *itt és most,* kicsoda Don Juan (pontosabban D. J.) *ma,* mit kezdhet vele környezete, beilleszthető-e egy ilyen, a közvélekedés szerint teljességgel amorális hős korunk értékrendjébe? Releváns, fontos kérdések, amelyekre válaszokat keres az előadás. Csak hát a kivitelezés... Az igényelt tökéletességtől a jelen állapotban még igencsak messze lévő előadást természetesen menti a rendező által az előadás előtt nyomatékkal közölt információ, mely szerint *munkabemutató* részesei vagyunk, s hogy egy két évre tervezett munkafolyamat első néhány hónapjának részeredménye a látható produkció. Most ne foglalkozzunk azzal, hogy a „munkabemutató” mint színházesztétikai kategória értelmezhetetlen terminus (hiszen akkor mi különbözteti meg a próbát a munkabemutatótól? ott is, itt is leállítja a rendező az elrontott jelenetet – jól teszi! –, a színészek a súgópéldányból olvassák szerepüket, újraindítanak párbeszédeket, áriákat stb.), mondjuk inkább azt, hogy egy adott ponton betekintést kapunk a *D. J.* munkafolyamatába. Ez izgalmas lehetőség, ugyanakkor megtisztelő is, hiszen az alkotók megkérdeznek

Pethő Kata (Zerlina) és Viola Gábor (Masetto) Koncz Zsuzsa felvétele

minket, mit szólunk ahhoz, ahol most tartanak. De ha van munkabemutató, akkor persze a kritika sem lehet más, mint munkakritika. Óvatos benyomásrögzítés – bizalomra őszinte bizalommal adott válasz –: Pajzs Miklós (*alias* Sickratman) felkérése a librettó megírására – vigyázat: nem újrafordítására, de átdolgozására! – nem akármilyen választás; szövegei a mai szleng legavatottabb ismerőit is elégedett csettintésekre ingerelhetik. Itt bizony röpködnek a vaskosabbnál vaskosabb kifejezések mind a recitatívók helyett prózai jelenetekké bővült részekben, mind az áriákban (egyik kedvencem a Pethő Kata által rendkívüli átéléssel és gyönyörű énekhangon [!] előadott ária azon részlete, ahol megcsalt vőlegényét, Masettót biztatja arra, hogy *„...basszál hátba, kúrjál szájba...”*, de a példák tárháza rendkívül gazdag, az elemzéshez remélhetőleg mihamarabb publikált formában is hozzájuthat az ínyencségek befogadására kész közönség). A szöveg érdekes módon különösen az énekelt részekben jó, *hatásos,* új értéket létrehozni képes, s gyengébb – elsősorban dramaturgiailag – a prózai jelenetek során. Mintha túlságosan sok poént szeretett volna belezsúfolni e librettóba a remek alapötlettől megrészegült szerző! Színészileg – hiszen Leporellót alakítja Pajzs – még rengeteg munkára lesz szüksége, hogy elfogadható alakítás szülessék, de az ének esetében nagy a baj: Pajzsnak olyan énekhangja van, amelyből érzésem szerint soha nem lesz elfogadható operai teljesítmény. Marad a parodisztikus megszólalás mint lehetőség, ezt viszont akkor fel kellene vállalni. Most még ott tart az előadás, mintha tökéletesen *mozarti* meg-szólalást várna el tőle; előbb-utóbb le kell majd számolni ezzel az illúzióval.

A címszerepet Novák Péter alakítja, a munka jelen állása szerint nagy kedvvel, hatalmas fizikai és hangenergiákat mozgósítva; az eredmény még nem mindig jó, de Novákban érezhetően benne van a figura tökéletes megvalósításának lehetősége. Rengeteg munka vár még rá. Viola Gábor és Pethő Kata egyértelműen remekel: két kitűnő színész, akik átlépnek az énekesek birodalmába, s így eszköztáruk már most jelentősen gazdagodott; ugyanakkor azért az is látszik, hogy ők sem profi énekesek, s ahhoz, hogy azzá váljanak, pályát kellene változtatniuk. Ők ketten, ha akarnák, át tudnák képezni magukat operaénekesekké (ez igaz Novák Péterre is), kérdés, hogy szándékukban áll-e öt-tíz évet áldozni erre. Kétlem.

Ugyanez igaz a szereplőgárda másik oldalára, a profi operaénekesekre is: Gál Gabriella, Farkasréti Mária, Nyári Zoltán és Király Miklós könnyedén hozza az énekes megszólalásokat – nem kevés kontrasztot teremtve a prózai színészek éneklésével –, s igen nagy kedvvel *színészkednek,* jól láthatóan lubickolnak a számukra nyilván szokatlan prózai jelenetekben. Ők is más és más ponton tartanak e munkában: Nyári Zoltán már *majdnem* kész prózai színész is, a két hölgy a legjobb úton halad, hogy – persze még sok munkával – eljusson a kívánt szintre (némely jelenetben már most nagyon jók: Gál Gabriella D. J.-t csábító, illetve Ottót elutasító gesztusai éppúgy színészi remeklések, mint Farkasréti Mária apró hisztijei és szerelmes elomlásai).

Egy „munkabemutató” esetében nyilván nem illendő szóvá tenni a díszlet esetlenségeit, a tér kihasználásának és a mozgásoknak sutaságait, kidolgozatlanságait. A zsámbéki rakétabázis új játszóhelye – a remek adottságú „Kis Epidaurosz” – még meghódításra, „belakásra” vár. Ugyanígy nem szabad kritikai dorgálásban részesíteni az előadás világítását sem; legyen elég annyi, hogy ez valószínűleg a produkció jelenleg legelhanyagoltabb szegmense, itt még gyakorlatilag el sem kezdődött a munka.

Ez az előadás még nagyon nincsen készen, s ezt nemcsak az általam látott két munkabemutató alkalmából bekövetkezett leállások, félresiklott hangok, szövegtévesztések és szöveg-nemtudások bizonyították. Én úgy látom – s ennyit egy munkakritika keretein belül azért le kell szögeznem –, hogy a remek alapötlet színpadi megvalósításához nem állnak rendelkezésre a megfelelő eszközök: a profi szinten énekelni és prózai szerepet is eljátszani képes színészek.

D. J., AVAGY „AZ ISTENTAGADÓ BÜNTETÉSE”
(Zsámbéki Színházi és Művészeti Bázis)

RENDEZŐ: Simon Balázs.
SZEREPLŐK: Novák Péter, Gál Gabriella, Nyári Zoltán, Király Miklós, Farkasréti Mária, Paizs Miklós, Viola Gábor, Pethő Kata.

MISKOLCI OPERAFESZTIVÁL

MÁROK TAMÁS

Lassú tűz, lassú víz

Amikor egy viszonylag nagy fesztivál egy viszonylag kis városban ötödik évfolyamához ér, arra már reflexek épülnek. A szervezők építhetnek a hagyományra, korábbi ismeretségekre és sikerekre, helyszínekre, szponzorokra, támogatókra, barátokra és ellenségekre. Fölszabadultan nyilatkozzák, hogy most már könnyebb, mint az első időszak ugarfeltörése idején. Hogy lám, a lassú víz partot mosott, beágyazódott, szokásos, kötelező, bejáratott rendezvénnyé vált a fesztivál. Hogy már mennyivel könnyebb.

Pedig dehogy könnyebb!

De megváltozik a néző (akár a kritikus mint szakértő néző) pozíciója is. Immár elvárással érkezik, emlékei vannak, hurrák és pfujok, még akkor is, ha az adott produkciók után annak idején ezt nem kiáltotta is világgá. (Bár jobb esetben később leírta.) Tudja, mire számíthat, s ettől valahogy lassúbb tűzzel vág neki az autóútnak, amely immár nem a kalandos ismeretlenbe, hanem a megbízható élmények vidékére vezet.

Szervező és néző kart karba öltve tunyul el. Emezt már nehezebb fölzaklatni, amabban pedig leapad a meghökkentés vágya. Ehhez társul némi pénzhiány és a turistásodás vágya – s már meg is érkeztünk a lényeghez: a fesztivál provincializálódott.

Persze ki tehet róla, hogy Lukács Gyöngyi megbetegedett, Giuseppe Giacomininek pedig meghalt az édesanyja? De tény, hogy a nyitó *Norma* nélkülük olyan volt, mint amikor szarvas helyett szójából készül a pörkölt. Az sem világos, miért maradt el a szentpétervári Mariinszkij Színház *Lammermoori Luciá*ja. Hiába érkezett helyette estélyiben dalolni világhírű koloratúrszoprán, mégiscsak a posztszovjet államok első operaházát kellett nélkülöznünk, amelyet Valerij Gergijev igazgat. (S amelyet már tavaly, Csajkovszkij évében is hiányoltunk.) Azt viszont a pénzhiány számlájára írhatjuk, hogy az érdekesebb alkotások nem vagy csak egy délelőtti videovetítésen szólaltak meg. *A sevillai borbély*, egy *Don Pasquale*, egy *Lammermoori Lucia* minden bokorban terem, a *Norma*, *Az ezred lánya* vagy a *Hamupipőke* minden másodikban. Ám rendkívül izgalmas lett volna színpadon látni a *bel canto* nagy drámai alkotásait: *A puritánok*at vagy *A kegyencnő*t, esetleg *Az alvajáró*t. Bellini *Romeo és Júliá*ja, az *I Capuleti ed i Montecchi* is elmaradt, a zágrábiak hozták volna. Ugyanakkor egyértelmű pénzkidobás, hogy meghívták José Curát – vezényelni. A világ egyik legjobb tenoristája ugyanis a világ egyik leggyengébb karmestere. Én egy fillért se fizetnék azért, hogy dirigálni halljam, sőt egy ésszerű összeget hajlandó lennék áldozni rá, hogy ne dirigáljon. (Innen Veronába ment az *Aidá*ra, ahol természetesen Radamest énekeltetik vele, és eszükbe nem jut, hogy pálcát adjanak a kezébe...)

Curát nem mint művészt, hanem mint reklámembert lobogtatták. Az idén a bazársor kibővült, a műsor tizennégy napra húzódott el, az eseményeket kicsit a kereskedők, a helypénz és a városi iparűzési adó szervezte.

De maradt még invenció és tartalék tűz a fesztiválban.

Tanulságos volt a Salzburgi Marionettszínház bábos *A sevillai borbély*a. Mit képesek kifejezni a bábok, és mit nem? A deli Almaviva és a szépséges Rosina hamar unalmassá válik, szerelmes ágálásuk komikus. Ugyanakkor az alacsony, pohos Bartolón minden megjelenésekor mosolygunk, miként Berta hatalmas, ringatózó fara sem veszti el báját. Sajnos, a produkció többnyire csupán a tényleges emberi mozgás imitációjára épült, kevéssé használták ki a bábok szabad, groteszk hatásokra képes lehetőségeit. Amikor a Figaro-báb egy ijedt pillanatában fölszökken a fa tetejére, nehezen fogjuk vissza kacagásunkat. Azért is sajnálatos a mozgás konzervativizmusa, mert maga a történet és Rossini muzsikája egyaránt tele van abszurd fordulatokkal, túlzásokkal, amit valós operaszínpadon lehetetlen mozgásban leképezni. Itt mód lett volna rá.

A zene egy régebbi stúdiófelvételről szólt, a hallgató fölhúzott szemöldökkel állapította meg, hogy vannak énekhangok (például Almaviváé, Rosináé vagy Bartolóé), amelyek természetesen hangzanak egy báb szájából, és vannak, amelyek rosszul illeszkednek, mint például Figaróé. Az elsőrangú énekesek kilétét nehéz megtippelni – nyugtáztuk. Igen ám, de akkor elkövetkezett a 2. jelenet közepe, és színre lépett Don Basilio. A hórihorgas, pókszerű alak mögött elképesztő basszus hang szólalt meg: hatalmas, gyönyörű, árnyalatgazdag, szuverén. Néhány frázis után a kevés lehetőség közül az ember elégedetten ismerte föl Nicola Ghiaurovot, aki egy csapásra más dimenziót adott az előadásnak. A hang személyisége átsugárzott a madzagon rángatott figurán, minden másnál pregnánsabban mutatva, hogy az operai előadás minősége menynyire személyiségprobléma. Pedig Ghiaurov partnerei, elsősorban Teresa Berganza (Rosina), Stefania Malagu (Berta) vagy Fernando Corena (Bartolo), sem éppen akárkik!

Épp az ellenkező igazság mellett érvelt a fesztivál saját produkciója, *A kékszakállú herceg vára.* (Igaz, itt nem a szereplőket, hanem

Polgár László (Kékszakállú) és Wiedemann Bernadett (Judit)

Jelenet az Ory grófjából (bal szélen: Csereklyei Andrea)

a rendezőt rángatták madzagon.) Alföldi Róbert egy rengeteget tapasztalt, érett Kékszakállút és egy debütáns Juditot kapott. Két határozott karakterű művészt – az igazán érdekes mégis az lett, amit faragott belőlük. A színen asztal két székkel, hátrébb a rivaldával párhuzamos emelvény, kétoldalt velünk szembenéző acéllemezes falakkal, középen beszögellés. Sehol egy virág, sehol valami díszítés, sehol semmi fény. Ebbe a kedélytelen térbe érkezik meg a pár – három bőröndöt cipelve. A nézőben nyomban fölötlik a kérdés: ugyan mi hozott magával Judit? Kiderül hamarost, hisz az új asszony maga pakol ki: terítőt hozott az asztalra, tányért, evőeszközt. Ahogy az otthonteremtést, a bensőséges élettér kialakítását egy nő képzeli. Pontosabban ahogy Móricka, avagy egy igen tapasztalatlan, igen sablonos gondolkodású fiatal nő. Nem a fészekrakó vágy melegsége sugárzik ebből a gesztusból, hanem Judit tudatlansága: ezek szerint fogalma sincs, hogy kivel szökött el, mik ennek a férfinak az igényei, vágyai. Az alkotók több interjúban tagadták, hogy a két énekes közötti jelentős életkorbeli különbségre építettek. Pedig ebben az előadásban nagyon is világos, hogy az idősödő herceg (Polgár László ötvennyolc éves) és az ifjú Judit (Wiedemann Bernadett huszonvalahány éves) között szerelem könnyen, életközösség nehezen képzelhető el.

A szerelmet az érintések és eltaszítások széles skálája festi. Ritkán látni ilyen gazdag testi, érzéki kapcsolatot Judit és a Kékszakállú között. Polgár és Alföldi nyilatkozataikban rendre hangsúlyozták, hogy – úgymond – „szűz" Juditot kaptak, hisz Wiedemann most debütált a szerepben. Ehhez képest a figurát tökéletesen az ő adottságaira és hangjára szabták. Inkább Polgár Lászlót kellene csodálnunk, aki oly sok forró estét töltött már ezzel a szereppel, és mégis képes volt újdonságként fogadni. Nem kész figuráját hozta, hanem Alföldi koncepcióját éli végig.

A fegyveresházat golyó lyuggatta fal jelképezi, a kínzókamrát szögesdrótok. Ha az elsőnél még lettek volna kétségeink, a második ajtónál bizonyossá válik, hogy Alföldi az elmúlt század szenvedéseire utal az ajtókkal. A rejtett kertben is csak lepréselt gazokat látunk, a híres ötödik ajtó, a Kékszakállú birodalma pedig ezúttal egy tükör, amely az önmagunkkal való szembenézést kényszeríti ki – különösen mert a nézőtér lámpái is fölgyulladnak. Szóvá tenném, hogy Kollár Imre dirigálásával a zenekar kevéssé csillogóan, kevéssé grandiózusan szólaltatta meg a nevezetes C-dúr akkordokat. De hát ebben a produkcióban nem nagyon van csillogás és lenyűgöző távlat. Persze eddigre már nemcsak a szépen vasalt abroszt rángatták le az asztalról, de az egész ebédlőgarnitúra a földön hever.

A fölvillanyozó előzmények után izgatottan várja a néző az utolsó, a hetedik ajtót. Ott azonban nincs semmi lenyűgöző, csak egy ugyanolyan asztal és szék, mint az előtérben. A három régi asszony lestrapált feleség benyomását kelti, nincs bennük semmi tündöklő. Az asztalt épp úgy terítették meg, ahogy Judit akarta (láttuk: ennek semmi értelme, a Kékszakállú nem erre vágyik), s a legifjabb arát is leültetik, levest mernek neki egy nagy porcelántálból, Judit pedig beletörődve kanalazni kezd. *„És mindig is éjjel lesz már, éjjel, éjjel"* – suttogja a földre kuporodva a Kékszakállú. Sötét, függöny.

Ha tetszik, gondolhatjuk, hogy mindennapi bűneinkkel kell szembenéznünk, el kell fogadnunk őket, ha életben akarunk maradni. Felfoghatjuk úgy is, hogy az idősödő XX. század találkozik itt az ifjú XXI.-kel. Sehogy nem értik meg egymást, nem illenek egymáshoz. A végső következtetés azonban az, hogy nincs választásunk, le kell ülni az asztalhoz, meg kell enni a levest, meg kell békülni egymással és múltunkkal. Ez után az előadás után az ember nem magyarázza meghatottan, mit is látott, mi miért történt, hanem lesütött szemmel, csendben mereng a saját sorsán.

Az egyik Bartók-örökös, egy ismeretlen nevű ügyvéd a próbát látván tiltakozott sok rendezői megoldás ellen. Bár ennek nyomán Alföldi több ponton változtatott, a kész produkció így sem tetszett neki, állítólag le is tiltatta, pert fontolgat. Merthogy ami megvalósult, az ellentétes volna a szerző szellemével. Nos, hogy mit gondolna Bartók, aki a maga korában igen jelentős újító volt, akinek *Mandarin*ját itthon ízléstelennek tartották, és nem engedték bemutatni, s aki Székely Mihály kedvéért hajlandó volt lejjebb venni Kékszakállú szólamát, azt nem tudhatjuk. Viszont tény: a *Kékszakállú* három legutóbbi hazai előadását a magyar operaszínpad talán

legtehetségesebb három fiatal rendezője, Kovalik Balázs, Kesselyák Gergely és Alföldi Róbert jegyezte. Mindegyik színvonalas, izgalmas, friss szemléletű előadás volt. Természetesen mindhárman szuverén módon, nagy fantáziával nyúltak az anyaghoz. Márpedig nagyobb jótétemény aligha érhet egy színpadi remekművet, mint ha rendre a kor legjobb alkotóinak képzeletét ragadja meg. Ez ellen tiltakozni, „betiltani" – ha valami, hát ez ellentétes Bartók szellemével. (Vajha egyszer hallanám, hogy egy mű tehetségtelen, szolgai, fantáziátlan színpadra állítása miatt tiltakoznak! Azok lennének ám az igazi örökösök!)

Égerházi Attila nem tehetségtelen, csak langyos *A csodálatos mandarin*ja ellen bezzeg nem tiltakoztak. Pedig a Mandarin ebben is McDonald's-kólával kedveskedik a Lánynak. Akit a végén le is vetkőztetnek: Linda Schneiderovát félmeztelenül teszik föl a díszletfal stilizált keresztjére. A háttér két nagy, álló téglalap alakú faltömb, az egyiket Árvay György azonban finoman jobbra billenti. Így jelzi a világ éppen hogy kizökkent rendjét. Másfelől színpadi értelemben lehetőség *nyílik,* hogy alul szereplők guruljanak a színre, és a függőleges résbe szorul be például a Mandarin sálja, amellyel aztán megfojtják őt.

Nem tudom elképzelni, hogy Donizetti is neheztelt volna, amiért Jozef Bednarik Tirolba helyezte *Az ezred lányá*nak cselekményét. A pozsonyi előadásban a vígopera első

Éder Vera felvételei

Marco Balderi karmester és Renato Bruson (Tell Vilmos) a Rossini-opera koncertelőadásában

felvonása egy sajtban, a második egy tortában játszódik, ami a kettőt képileg összekapcsolja, az néhány hófehér gipszállat: nyúl, tehénke, bárány. (Díszlettervező: Vladimir Cap.) A szereplők hol franciául, hol szlovákul énekelnek, de a fontosabb információkat a biztonság kedvéért magyarul is elmondják. A választott helyszín (Tirol) soknyelvűsége finoman összekapcsolódik a játszási hely (Bratislava, Pressburg, Pozsony) soknyelvűségével és nemzetiségi keveredésével, ami diszkréten utal egy általános közép-kelet-európai problémára. A ruhák az alapszínekben pompáznak, a piroshoz, a kékhez és a sárgához természetesen a fehér csatlakozik. A címszerepben a csillogó szépségű és nem kevésbé csillogó hangú L'ubica Vargicová tündökölt. Egykor a nagy Pavarotti Tonio szerepével lett végleg világsztár. Most L'udovit Ludha öltötte magára a parasztlegény gúnyáját. Kellemes lírai tenorral rendelkezik, és muzikálisan is énekel, állapítja meg a néző. Aztán elámul, merthogy látható nehézség nélkül, jó *bel canto* technikával, eredeti hangnemben énekli el a nevezetes áriát a kilenc magas c-vel. Ritka az a tenor, akinél a szép hangszín, a plasztikus éneklés és a jó magasság együtt van meg. Amúgy a sztori még a vígoperákhoz képest is habkönnyű: Marie-t egy ezred katona neveli föl, de amikor felserdül, egy parasztfiút választana. Aztán kiderül, hogy a lány nemesi származású, de nagynénje némi szabódás után mégis áldását adja a frigyre. A pozsonyiak előadásában az volt a legszimpatikusabb, hogy éppen annyira vették komolyan a történetet, amennyire az komolyan veszi magát.

Hogy a könnyedség megfelelő mértékét milyen nehéz eltalálni, az világosan kiderült másnap este, amikor a kiesett Bellini-darab helyett Rossinitől az *Ory gróffa* lépett elő főelőadássá. Kesselyák Gergely keze alatt elevenen szólal meg ez a csintalan muzsika, de hát a sztori még az előbbinél is jelentéktelenebb. Egy ifjú gróf egy másik gróf feleségét akarja meghódítani, akinek férje épp háborúzik, de végül lelepleződik. Selmeczi György rendező egy üdülőhelyen próbálta elhelyezni a történetet, de vagy energiája, vagy ideje nem volt arra, hogy valami épkézláb dolog kerekedjen ki. A nyelvkeveredés, ami olyan természetesnek tűnt amott, itt állandóan bosszant. Különösen ha a botor néző az eleve elég érthetetlen történet kifacsart változatában próbál eligazodni. Én nem is próbáltam. Ocsovai János a címszerepben sok-sok magas hangot produkál – de hát a hangszín sem nem férfias, sem nem behízelgő, úgyhogy a hallgató inkább bosszankodik, mintsem csodálja. Ja kérem, a magas c királya csak akkor lehet valaki, ha az alsóbb régiókon is uralkodik! A többi énekest ezen az estén nehéz volt széjjelkülönböztetni. És talán nem is érte meg.

Vannak a turistalátványosságnak előnyei is. Ilyen előadások után az ember nagy elszánással veszi célba a borfesztivált, hogy egy pohár gyógyító erejű tokajival hódoljon a környék szellemeinek, esetleg egy stampedli – a műsorfüzetben is reklámozott – méregdrága Prekop-féle Gönczi barackpálinkával kezelje megpróbáltatásait.

Hogy a szervezők előnyben részesítették a tömegvonzást a művészettel szemben, azt bizonyítja Al DiMeola meghívása. A briliáns dzsesszgitáros koncertje igazi csemege – bár semmi köze sem Bartókhoz, sem a *bel cantó*hoz, sem operához. De szívesen végighallgattuk volna, ha nem „üti" a fesztivál zeneileg legérdekesebb eseményét.

Rossini *Tell Vilmos*a igazi fesztiválprodukció. valamikor a hatvanas évek elején ment Budapesten (többek között az ifjú Ilosfalvyval!), azóta nem hangzott föl nálunk. A tavalyelőtti *Don Giovanni* és a tavalyi *A Pikk Dáma* szellemi örököse, a „dramma per musica" definíció idei igazolása. A Miskolci Nemzeti Színházban még egy apró Rossini-zenekar is nehezen fér el, a *Kékszakállú* orkesztrájának fele a szélső páholyokba kényszerült. Ezen a koncerten a színpad is túlzsúfolt volt, a szólistáknak alig-alig jutott hely. Az már a hagyomány része, hogy Renato Bruson két év után visszatért Miskolcra, s akik látták fenomenális Don Giovanniját, és nem csak a műsorfüzetet olvasták, azok nem felejtették el egyik partnerét, azt a karcsú, szép hangú ifjú basszust, aki idén visszatért: Deyan Vatchkov Masetto után most Fürst Waltert énekelte. Nos, a *Tell* első két felvonásában Bruson professzor leckét adott *bel cantó*ból. Arról, hogyan kell minden fekvésben kiegyenlített, tartalmas, csengő hangon énekelni, hogy kell a frázisokat gömbölyűre formálni. Így értünk el az opera csúcspontjához, amikor Tellnek le kell lőnie az almát fia fejéről. Bruson az emberi történelem egyik legismertebb toposzát szívbemarkolóan énekelte áriába. *„Resta immobile" – „Maradj mozdulatlan",* tanácsolja a kétségbeesett apa fiának teljesen fölöslege-

sen. Makulátlan maradt az éneklés kiegyenlített szépsége, ám a hang végtelen fájdalommal, aggodalommal telt meg, a jelenet – nincs rá jobb szó – nyomban megelevenedett. Maestro Bruson legjobb tanítványa Kátai Natasa volt, aki hatalmas puha hangon, fölényes technikával énekelte Matildot. Arnoldot egy köpcös, izgága, kedélytelen, dauerolt hajú férfi szólaltatta meg. José Sempere arcán alig tükröződött érzelem, a nagy tapsok után el sem mosolyodott. A hang magvas és fényes, magassága üzembiztos. Bár nem igéző, de kiművelt. *„In questo dolce asilo qual silenzio!" – „Ezen az édes menedékhelyen milyen csönd van!"* – énekli Arnoldként pianóban, és megpróbál ellágyulni. Varázsolni nem tud, de pontosan érzi, milyen hatást kellene elérnie. Ne becsüljük le derekas teljesítményét, a hozzá hasonló énekesek nélkül ma nem vagy csak nagy kompromisszumokkal lehetne előadni a *Tell Vilmost, A puritánok*at és még egy sor *bel canto* operát, amelynek tenor szólama extrém módon magas.

Rossini drámai operája hepienddel zárul, ami egyébként ebben a korban még nem ritkaság, többek között *Az alvajáró, A puritánok,* részben a *Mózes* is jó véget ér. A tragédia csak később lett elengedhetetlen követelménye az olasz drámai operának. (*Nota bene:* Puccini töri meg a hagyományt *A Nyugat lányá*ban Amerika kedvéért, a *Turandot*ban pedig isten tudja miért.) Az előadás forró hangulatban ért véget. A publikum lelkesedése a vezénylő Marco Balderit annyira meghatotta, hogy az egész nagy finálét megismételtette. Az előadók mosolyogva követték pálcáját, így köszönve meg a publikum lelkes ünneplését. Az újrázás nemes hagyománykövető gesztus volt, hisz abban a korban gyakran előfordult a bravúr után az ismétlés.

Tavaly elfogytak azok a szerzők, akiket Miskolcon a siker és a megvalósíthatóság reményében Bartók mellé lehetne tenni. Jó ötlet volt, hogy ezúttal nem egy, hanem három nevet és egy korszakot párosítottak vele. Gondolom, megtetszett a megoldás, hisz jövőre Bartók + verizmust terveznek, természetesen Mascagnival és Leoncavallóval, de talán nem csak a *Parasztbecsület*tel és a *Bajazzók*kal. És remélhetőleg egyéb szerzőkkel is. Jó lenne, ha megtalálnák a népszerűség, a művészi érdekesség és a magas színvonal egyensúlyát. A hagyomány megőrzésének jegyében, de az újat keresés igényével.

KISVÁRDA

Nánay István

Határon túli jók

Először meglepődtem, aztán bosszankodtam, végül örültem, amikor e cikkre készülvén rádöbbentem: az idei kisvárdai fesztivál legjelentősebb, legtöbb vitát kiváltó előadásairól (mindenekelőtt a beregszászi Tótékról, *a kolozsvári* Woyzeckről, *a sepsiszentgyörgyi* Othellóról *és az újvidéki* Médeia-körökről*) a SZÍNHÁZ már beszámolt. Örültem, mert ez azt jelenti, hogy a határon túl születő előadások legjobbjai már nemcsak egyetlen fesztivál alkalmából láthatóak, azaz egyre inkább beépülnek a hazai magyar színházi kultúrába; bosszankodtam, hisz nem sok értelme van ismét elemezni őket, viszont lehetetlen, hogy egyáltalán ne szóljunk róluk. A dilemma végül is nem fontos, ugyanis a tizenhetedik találkozó színvonalát nem csupán az a néhány színpadi alkotás határozta meg, amely jogosan vagy a divatos trendek alapján a szakmai figyelem középpontjába került.*

Igen elgondolkodtató, hogy azt a négy produkciót, amelynek rendezőit a kortárs színházi alkotók legjobbjai között jegyzik, a zsűri (Bagossy László, Csoma Judit, Dömötör Adrienne, Duró Győző és Gazsó György) a töméntelen mennyiségű díjból csupán néhányra (s nem is mindig a legrangosabbakra) tartotta érdemesnek. Ennyire érzéketlenek lettek volna? Vagy Vidnyánszky Attila, Bocsárdi László, Tompa Gábor és Mihai Măniuţiu – kétségtelenül nem a realista színház kánonját követő – rendezői világa ennyire idegennek bizonyult volna számukra? Avagy ezek az előadások a fesztiválon kevésbé sikerültek?

Nyilván az egyiknél ez, a másiknál az a feltevés állja meg inkább a helyét. Vidnyánszky Attila előadásait minden helyszínre képes adaptálni, talán az egyetlen, amely – már nem először – kifog rajta, a kisvárdai típusú „művház-színpad".

A *Médeia-körök* nem túl eredeti, jéghideg rendezői kitaláció, amelyben állítólagos ógörög töredék szavak s különböző hangeffektusok szólnak Euripidész tragédiája helyett, s kínosan fantáziátlan mozgásra kényszerülnek a máskülönben tehetségükről, kollektív jelenlétük erősségéről olyannyiszor – s most is – bizonyságot tevő újvidéki színészek.

A kolozsváriak *Woyzeck*je is kiszámított, a hatáselemeket tudatosan és pontosan adagoló előadás, amelyet nem is Kisvárdán, hanem a nyíregyházi színházban mutattak be, de a nagyszámú érdeklődő a stúdiótérre komponált produkciót hagyományos, keretes színházi előadásként láthatta, tehát aki az első sorokban kapott helyet, az többé-kevésbé bekerült a játék vonzásába, aki hátrébb, az csak a forma kereteit regisztrálhatta magában. Ennél is bebizonyosodott, hogy a vetítés, a kínzás, a fegyelmezett tömegjelenetek, az őrület különböző fokozatainak bemutatása mind sokkolhat, de igazán az a pillanat marad meg a néző emlékezetében, amikor Bogdán Zsolt (Woyzeck) és Dimény Áron (Andres) megáll, s az egymásra sem néző két férfi kétségbeesett, riadt, üzött tekintete rajtunk, nézőkön, mint egy láthatatlan körön keresztül összefonódik. (Azt csak mellékesen jegyzem meg: egymás után látva a *Woyzeck*et és a POSZT-on a sepsiszentgyörgyiek *Médeiá*ját, több mint feltűnő, hogy Măniuţiu a hatáskeltés azonos kliséivel dolgozik itt és ott.)

Bocsárdi László *Othellój*a jelentős mű, a radikálisan újragondolt dráma elképesztően erős képekben fogalmazódik meg, a szereplők közötti viszonyok új dimenziói bomlanak ki, de bizonyos rendezői és színészi megoldások lassan modorrá merevülnek, s a legtöbb színész olyan hangsúlyokkal és intonációval mondja az igencsak redukált szöveget, hogy a látvány és a dialógus egymás ellen dolgozik.

Nem győzöm hangsúlyozni, hogy ha van is fenntartásom ezekkel az előadásokkal szemben, a maga nemében mindegyik nagy formátumú alkotás, s azt, hogy ennek egyértelmű visszajelzése elmaradt, szakmai félreértésnek tartom, amely egyaránt sugall hamis értékrendet kifelé, a közönségnek és a távol lévő színháziaknak, illetve befelé, a társulatok számára. Még akkor is, ha a jelenlevők többsége egységesen és egyértelműen azokat a produkciókat fogadta kedvezően, amelyek érzelmileg is megérintették nézőiket. S akkor is, ha a fesztivál többi előadásának zöme szintén igen jó színvonalú volt.

Természetesen Darvay Nagy Adrienne és Szűcs Katalin Ágnes válogatása bizonyos fokig – és jó értelemben – torzít, azaz a Kisvárdán látott előadások értékei nem feltétlenül jellemzik az adott színház egész évadbeli munkáját, mégis számos, a társulatokra vonatkozó, illetve szélesebb körben érvényesülő tendenciára engednek következtetni.

A fesztiválprogram gerincét a kortárs dráma alkotta: Nyikolaj Koljada, Janusz Głowacki, Roland Schimmelpfennig, David Harrower, Parti Nagy Lajos, Kiss Csaba, Salinger Richárd darabjait mutatták be, de ha kicsit tágabban értelmezzük a „kortárs" kategóriát, akkor Örkény István, vagy ha a műfajhatárokat is kiszélesítjük, *A dzsungel könyve* és a *Tom Jones* alkotói is e körbe sorolhatók. Ez régebben távolról sem volt ilyen egyértelmű és minden régióra érvényes jelenség. A színházak zömmel olyan műveket választanak, melyeket Magyarországon már játszottak, de ez mit sem von le a vállalkozások értékéből, hisz egyetlen esetben sem szimpla utánjátszás vagy divatkövetés indokolta a döntést, hanem öntörvényű és sok esetben meghökkentően újszerű olvasa-

Koljada szerint a világ...

... elviselhetetlen. Legalábbis az, amelyben figurái élnek, vagy inkább vegetálnak. Egyesek közülük még csak kilépni akarnak e világból, miközben minduntalan hívják, megidézik a véget (Olga – *Murlin Murlo*), mások már a vég felé menetelnek, vagy halálba álmodják magukat (Rimma – *Mese a halott cárkisasszonyról*).

A *Murlin Murló*ban Nyikolaj Koljada még felcsillantja a menekülés, a véglény-állapotból való kilépés reményét. Nyitva hagyja, vagy inkább képzeletünkre bízza a lehetőséget: Alekszej, kezében bőrönddel, kilép-e abból a lepusztult közegből, amelybe már majdnem sikerült „beilleszkednie". Feladja (nevetséges) írói álmait, elmegy, de nem a ház lakói által használt be- és kijáraton. Ő talán még eljuthat Moszkvába vagy Leningrádba, ahova – kissé csehovian – a többiek is vágynak.

A *Mesé*ben nincs hova menni: ez már a vég. Mint a Puskintól vett cím is utal rá, a mese a halott világról, benne a halott cárkisasszonyról szól, arról, hogyan vált halottá, reménytelenné, kiégetté, embertelenné. Élőhalottá. Pedig valamikor „cárkisasszony" volt, emberséges világban, talán szeretetben is élt. Mostanra már csak a szeretet hiánya maradt. Ez a hiány„élteti" még Rimmát, illetve annak reménye, hogy a halálba vivő útján találkozik a szeretettel.

Koljada mindkét darabját láthattuk: a *Mesé*t a komáromiaktól, Czajlik József rendezésében, a *Murlin Murló*t a Szabadkai Népszínháztól, Hernyák György színrevitelében. Míg a komáromi produkció tere és egész hangulata kicsit szürrealisztikus, a szabadkaié nagyon is realista volt.

A *Murlin Murlo* közönsége szinte benne ül az előadás terében. A szörnyű bezártság érzetét keltő alagsori nyomortanya hitelesen képezi le a dráma három szintjét. A szereplők mindennapi életének színhelye a konyha, amely egyben nappali is, és csupán egy függöny teremti meg az albérlő „intimitását": az ágy fele az ő „hálószobája". A külvilág néhány ablakon keresztül érzékelhető: a mögöttük elhaladóknak azonban csupán a lábait lehet látni térdtől lefelé, valamint a pokoli ordináré hangfoszlányok utalnak arra, hol is lehetünk. A metafizikus tér is megjelenik Szilágyi Nándor díszletében. A félemelet magasságában elhelyezkedő szomszéd (öregasszony, Orosz anyácska, Isten) figyeli az alagsoriak életét. Egyszerre valóságos és elvont lény. Olga e félemeleti kuckó alatti sarokba áll, amikor látomásai vannak, ide menekül, amikor a véget sürgeti, vagy kétségbeesetten próbálja megfejteni, miért fordult el tőle Isten. Az előbbi két világ lepusztult, kiüresedett, alkoholbűzös, nincs belőle menekvés, de Koljada szerint a harmadik szint sem tud megváltást nyújtani.

Nagyszerű alakításokat láthattunk a szabadkai előadásban; külön ki kell emelnem Pesitz Mónika minden rezdülésében pontosan kidolgozott Olgáját és Vicei Natália folyamatos alkoholmámorban létező Irináját.

KÖLLŐ KATI

Pesitz Mónika, Kálló Béla és Vicei Natália

tokat láthattunk. (Előadás-beszámolóink főleg ezekről szólnak.)

Meglepő, de érvényes értelmezések jellemzik a klasszikus szövegek színpadra állítását is. Erre nemcsak az alább ismertetett *Tragédia* vagy *Lakodalom* jó példa, hanem a komáromi *II. József* (Szomory Dezső darabját Verebes István állította színpadra, s nemcsak sajátos koncepciója fontos, hanem mindenekelőtt színészpedagógiai munkája, akárcsak a temesvári *Lila ákác* rendezésekor) vagy akár az olyan – más-más okokból kevésbé sikerült – produkciók is, mint a szabadkai Kosztolányi Színpad Bornemisza-interpretációja *(Tragoedia magyar nyelven az Sophocles Elektrájából)* vagy a székelyudvarhelyiek *Szeget szeggel*-je.

A kortárs tematika hangsúlyos jelenléte összefügg azzal, hogy a produkciók rendezőinek többsége fiatal. Az előző két-három évben a kisvárdai fesztiválokról szóló beszámolóimban már hangsúlyoztam: milyen áttörést jelent a határon túli magyar színjátszásban a társulatok megfiatalodása – ez most a rendezői karról is elmondható. Ami nem azt jelenti, hogy a középkorú, illetve idősebb alkotók háttérbe szorultak volna, vagy kevésbé friss gon-

Made for USA?

■ JANUSZ GŁOWACKI: A NEGYEDIK NŐVÉR ■

Fodor Piroska, Darabont Mikold, Kárp György és Berekméri Katus

Bár Głowacki szerint darabja nem a *Három nővér* folytatása vagy átirata, a marosvásárhelyi előadást mégis Csehov tükrében kell nézni.

Głowacki három nővére – Vera (Berekméri Katus), Tánya (Darabont Mikold) és Kátya (Fodor Piroska) – Moszkvában él, és egy távoli álomvilágba, Amerikába vágyik. A negyedik „nővér" a szótlan, gyámoltalan Kolja (Bodolay Balázs), aki egy tévészereplés jóvoltából Amerikába megy. A három lány, elsősorban Tánya, abban reménykedik, hogy Kolja segítségével ők is eljutnak a tengerentúlra, ahol minden szép és mesés, ahogy azt a tévében látták.

Életükben meghatározó szerepe van a televíziónak, a médiának. Folyamatosan értesülünk a nagyvilágban történő eseményekről, a hatalmas, epermintás ággyal szemben álló képernyő tölti be a nővérek mindennapjait. Elöl a hosszú, piros szőnyeg olyan, akár az Oscar-gálán. És persze élőben közvetítik is a díjátadási ceremóniát.

Bár úgy tűnik, Tányának, a legkisebb lánynak teljesülnek álmai – a bűnöző Kosztya (Sebestyén Aba) hercegnővé teszi, mindent megkap, amire valaha is vágyott –, de végül megfosztják a boldogság lehetőségétől: a frigy előtt a férfit meggyilkolják. A rajongó, játékos lány egy pillanat alatt érik határozott nővé. Darabont Mikold finoman árnyalja azt a folyamatot, amelynek során a szőke kamasz csitriből az a Lara Croft-típusú nő lesz, aki hidegvérrel képes rálőni a gyilkosra.

Ebben a világban Kosztya anyja, Bábuska (Balázs Éva) néhány reklámfilmszerepért és a velük járó nagyvilági előnyökért könnyedén túllép fia halálán; nemcsak az információk tömkelege hatol be lakásunkba, hanem gépfegyveres bérgyilkosok is ablakunkon, s míg alszunk, álmainkat is ellopják. Az álmok, az ártatlanság feladásával a halott anyukának címzett és a lufiban postázott imák is elmaradoznak: nincs már értelme sem az életnek, sem a halálnak.

Az egyik legszebb, iróniával telített epizódban a három nővér leül az ágy szélére, s a levegőbe meredve úgy tesz, mintha teázna. A kimerevített pillanat Csehovot idézi, a Prozorov lányok Moszkva, avagy a boldogság utáni tehetetlen vágyakozását. Vagy inkább nagyon is korunkra utal.

VAJNA NOÉMI

Egy toll igézetében

■ DAVID HARROWER: KÉS A TYÚKBAN ■

Ebben a látszólag átlagos szerelmiháromszög-történetben a nyers valóság és a transzcendencia együttes jelenléte jelképessé formálódik.

A szabadkai előadásban a földműves „háza", a molnár „malma", valamint a kettő közti út egy térben jelenik meg. A teret középen egy libikóka-palló választja ketté, a két térfél zsákokkal van tele, amelyekhez bonyolult rendszerben kötelek vezetnek. Ezeket a valóságos elemeket azonban elsősorban nem rendeltetésüknek megfelelően használják. A Nő (Vicei Natália) például egy földdel teli zsákban nézi tükörképét, a földet morzsolva mossa kezeit. Kételkedik, és e kételyeknek közük van a molnárhoz. A másik „térfélen" lévő molnár felhúz egy kötelet, és a Nő előtt álló zsák, amelyben eddig tükörképét nézte, megemelkedik. Ez számára maga a bűbáj.

dolkodásúak lennének – jól példázza ezt, hogy a legtöbb díjjal jutalmazott *Murlin Murlo*t az újvidéki Akadémia ötvenes éveit taposó tanára, Hernyák György vitte sikerre.

Örvendetes, hogy az előadások igen fontos harmadát az adott régió magyar rendezői vitték színre; hogy Újvidéken a fiatal színész, Puskás Zoltán egyre nagyobb rendezői feladatokat kap, és old meg jól; hogy a budapesti Színművészetin végzett ifjú rendezők mindenekelőtt a vásárhelyi főiskolán, de másutt is lehetőséget kapnak a kölcsönösen gyümölcsöző munkára. Ezúttal is beigazolódott, milyen lényeges a román és magyar színházi tudás és tapasztalat összeolvadása, amit egyfelől a magyar rendezők (Bocsárdi, Tompa) román társulatokkal végzett munkája, illetve román rendezőknek a magyar együttesekkel kialakuló és immár folyamatossá váló kapcsolata jelez. A fesztivál-előadások tapasztalata szerint a román rendezők közül azok tudnak igazán érdemlegeset alkotni, akik nem csupán kirándulnak egy-egy társulathoz, hanem szoros együttműködés alakul ki közöttük. Sajnálatos, hogy ilyen munkakapcsolat nem vagy csak rit-

Vicei Natália és Csernik Árpád

A két világ között leginkább a Nő közlekedik a pallón keresztül. Legtöbbször csak átmegy rajta, egyszer azonban megáll – ekkor vesz fordulatot a történet, a Nő életében jelen levő két férfi egyenrangúsága megbillen. Férjét, Csikós Williamet (Csernik Árpád) megcsalja a molnárral (Katkó Ferenc), majd együtt meg is ölik.

Az előadás világa finom, majdhogynem lebegő; a színészi játék mentes a nagy és energikus mozdulatoktól, felerősödik a mimika és gesztus. A fények kiemelnek, hangsúlyoznak, ugyanakkor sejtelmessé is teszik a történéseket. Míg William térrésze többnyire homályban van, vagy csak a benne szereplő figurák kapnak erősebb fényt, a molnár terét derűs világosság ragyogja be.

A történetben kiemelt szerepet játszik a toll, amely a molnár számára áldás, a Nőnek először gonosz fortély, később kíváncsiságának tárgya, végül a megváltás, hiszen általa tud nevet adni a dolgoknak.

Az előadás két legerőteljesebb, stilizált pillanata a megcsalás és a gyilkosság. A rendező lassan vezet el a házasságtörésig: a Nő eleinte tart a molnártól, majd hogy megszabaduljon a férfi „igézésétől", odaadja magát neki. A gyilkosságnál a két térrész közötti pallót, mint egy szendvicset, összehajtják, s a rajta álló William a szerkezet alá kerül. A férfi nem csak testi valójában tűnik el – képpé fogalmazódik, ahogyan a Nő maga mögött hagyja múltját.

GÖNCZI HUNOR

Cirkuszi Csehov-mese

■ ANTON CSEHOV–KISS CSABA: DE MI LETT A NŐVEL? ■

Amikor beengedik a nézőket, a játék már elkezdődött. Hangos zene szól (*A Gyűrűk Ura* filmzenéje), a porond alakú játéktéren ott vannak a színészek, folyik az előadás. Három férfi bálba készül, és hogy az időt elüssék, beszélgetnek. Nem a fociról, nem is üzleti ügyekről, hanem egy nőről, Irina Bikulináról, akiről apránként derül ki: mindhárman kötődtek hozzá, és ez számukra épp akkora meglepetés, mint a néző

Kovács Nemes Andor, Balázs Áron és Huszta Dániel

kán születik meg a Felvidéken, a Vajdaságban és Beregszászon.

Ebben az évben is bemutatkozhattak a kolozsvári, marosvásárhelyi és újvidéki főiskolások, s a látott vizsgaprodukciók alapján az idén is, akárcsak néhány éve, az derült ki, hogy szakmailag, színészi érettség és a pályára való alkalmasság szempontjából egyaránt a vajdaságiak a legfelkészültebbek. Ezt nemcsak a végzős osztály komoly-komolytalan, az eredeti műhöz hű, de egyben azt s a maguk színész voltát persziflázó Shakespeare-előadás, a *Wyhar* igazolta, hanem a fergeteges, elragadóan ötletes, sodró lendületű és energikus *A dzsungel könyve* is, amelyben az alsóbb osztályosok is magabiztosan, jó színvonalon teljesítették a zenés műfaj megszabta követelményeket.

A tizenhetedik kisvárdai fesztivál tehát, azon túl, hogy felvonultatott húsz-egynehány előadást, számos általánosítható jelenség megállapítására is alkalmat nyújtott. A régóta ígért új színház az idén sem épült fel – majd jövőre. Így ezúttal is soksok technikai megalkuvás árán játszottak az együttesek a már megszokott színpadokon (művelődési ház és Várszínház), vala-

számára. Van itt szerelem, megcsalás, szöktetés, hepiend, mely paradox módon halálba fordul. Puskás Zoltán rendező a szaggatott jelenetezést filmes technikával oldja meg. A gyors váltások, az eszköztelen színészi játék, az elrajzolt figurák számos asszociációra adnak lehetőséget.

A játék a meséről szól, az események eljátszása a mesélés alaphelyzetébe ágyazódik. A cirkuszi porondot idéző tér nemcsak a játék körkörösségére utal, hanem egyszerre valós és szimbolikus jellegű is. Innen egy módon lehet kilépni: a középen lévő lépcső tetején található ajtón keresztül, de hogy ez hová vezet, nem tudni. Az előadást a valós és irreális elemek keveredése, a váratlan megoldások hatják át. A porondon belül álló három oszlop egyike fogorvosi székké változik, a másikból vonatfülke lesz. A férfiak hatalmas cilindere a tolkieni hobbitok kalapját juttatja eszünkbe, fehér-fekete csíkos nadrágjuk, pöttyös mellényük, fekete frakkjuk bohócos attitűdöt kölcsönöz nekik, csíkos kesztyűjük gesztusaikat, mozdulataikat teszi erőteljesebbé, hangsúlyosabbá.

Egy utazóláda bőgőtok és uzsonnaasztal lehet, de az orvos halott gyermekének ágya is. A színészek nyakába vetett fehér sál fogorvosi kellék, asztalterítő vagy öltözékkiegészítő, de ez testesíti meg Irinát is. Balázs Áron egyetlen gesztussal jelzi, amikor Irinát alakítja: nyaka köré tekeri a fehér kelmét. Játéka könnyed, légies, improvizatív. De nemcsak a nőt alakítja remekül, hiszen mint kalauz, fájós fogú gyártulajdonos vagy a szkeptikus Gyabkin is remekel. Huszta Dániel a mesélő, ő a tudója a történetnek, és ezáltal a játék irányítója is. Mimikája, gesztusai látványosan erősek. Kovács Nemes Andor Aljosája, nagyvilági színésze, megtört sorsú fogorvosa szereposztási telitalálat.

VELIN ANDREA

A szövegen túl

■ ROLAND SCHIMMELPFENNIG: AZ ARAB ÉJSZAKA ■

E kortárs német darab sajátosan posztmodern alkotás: monologikus vagy dialogikus beszédmozaikok sora. A világ kristályosan áttetsző, önmagukban értelmes részei nem állnak össze egésszé, hanem homokszemekként porlanak szét. Schimmelpfennig színpadi helyzeteit elcsépelt, közhelyszerű szövegelemekre építi, művének mégis van valamilyen kopár költőiségű szürreális rétege, melyben fontos szerepet kap az álom, a féléber képzettársítás, a sokatmondó sejtelem.

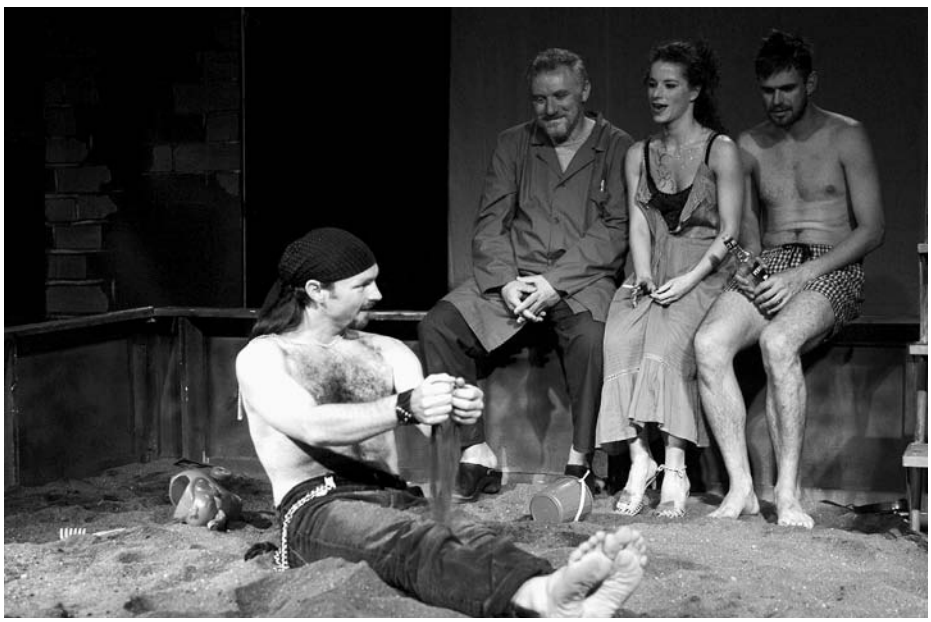

Sebesyén Aba, Györffy András, Nagy Dorottya és Zayzon Zsolt

A Marosvásárhelyi Színművészeti Egyetem színészeinek-színésztanárainak előadása egy lakótelepi homokozóban játszódik. Itt jelenik meg Lomeier (Györffy András), aki gondolatait egyes szám első személyben közli, Fatima Mansur (Nagy Dorottya) megérkezésekor azonban – a szerzői utasításoknak megfelelően – elmondja azt is, amit lát vagy csinál. A többi szereplő ugyancsak ezt teszi. A groteszk-játékos dialógusok így tulajdonképpen a szöveg mögött rejtőzködő „dolgok" között folynak.

Szabó Máté rendezői megközelítése nyitva hagyja a kérdést – s a nézőre bízza a választ: vajon egy ember (leginkább Lomeier) belsejében játszódik-e le öt monológ, vagy öt ember különkülön monológjáról van-e szó. Egy bizonyos: mindenki *köztes* állapotban van. A rendező *Az arab éjszaka* történetét kiemeli a valóságosnak tűnő helyzetből. Az eredeti szövegben a „cselekmény" helyszíne egy tömbházlakás, itt viszont az épület csak a homokozó mögötti vetítővásznon jelenik meg. A tömbházban zajló események a homokozón belül, illetve kívül zajlanak. Ez a kint-bent játék még izgalmasabbá teszi az előadást. A Franziska Dehkét alakító Tompa Klára például csak akkor lép be a homokozóba, amikor fürdeni kezd. Homokkal.

mint egy új, jól használható, bár világítási és hangosítási parkkal még igen szerényen ellátott helyszínen: a zsinagógában. A szálláslehetőségek sem javultak számottevően. Mindez hozzájárul ahhoz, hogy a társulatok csak egy-két napig tartózkodnak Kisvárdán, ezért a rendezvény az egyik legfontosabb célját: a különböző térségek művészeinek találkozását és együttlétét nemigen tudja betölteni. A hazai színházi szakmából változatlanul kevesen szánják rá magukat a hosszú utazásra; ehhez az idén az is hozzáadódott, hogy Kisvárda és a POSZT időben összecsúszott. Ennek ellenére a kritikuscéh zöme, ahogy évek óta, most is jelen volt, s a fesztiválújság is kifogástalanul betöltötte funkcióját.

A szervezés, a lebonyolítás gördülékeny, olajozott, a szó jó és kevésbé dicséretes értelmében üzemszerű. E rendezvény évekig eljár még a maga tengelyén. De immár elengedhetetlenül tisztázni kell: miként illeszkedik a hazai és nem hazai fesztiválok sorába. Mi a viszonya a gyergyószentmiklósi kollokviumhoz, amelyen az erdélyi színházak gyakorlatilag ugyanezekkel a produkci-

Szabó Máté rendezése asszociációs lehetőségek sokaságát kínálja. Az elefántos locsoló a robogót helyettesíti, a piros vödör a bukósisakot, Lomeier kabátgombjai a liftbelieket, a játék baba pedig, amelynek néha lerángatják a fejét-végtagjait, a tömbházbeli nőket, akikkel Kalil (Sebestyén Aba) különféle erotikus kalandokba bonyolódik. Úgy tűnik, a homokozóban szétszórt tárgyak közül csak a konyakosüveg-

nek nincs metaforikus jelentése, de amikor azt halljuk, hogy Peter Karpati beszorul az üvegbe, a nagy termetű Zayzon Zsoltot látva ez élénk képzelőerőt igényel a nézőtől.

A néha kissé nyomasztó képiség, a misztikus hangzású keleti zene, az elvonatkoztatott szövegmögöttiség ellenére – az öt színész remek összjátékának is köszönhetően – az előadáson nagyokat lehet nevetni.

Teljesítményüket azonban nem tudjuk megköszönni, mert az előadás végén ők már csak a vetítővásznon hajolnak meg. A rendező elképzelése szerint így kerülnek vissza a házba, a ,,filmbe".

KERESKÉNYI HAJNAL

Mozdonyok árnyékában

■ CSEHOV: LAKODALOM ■

A gyergyóiak Csehov-adaptációja egy távoli, vidéki állomás restijében játszódik. Itt nincs fényűzés, a lakodalomba érkező vendégek három, fából tákolt, hosszú asztal köré ülnek, mögöttük hatalmas szálfenyőlapok sora zárja le a színpadot. Florin Vidamski rendező és díszlettervező tánc, mozgás, gesztus és ének segítségével ábrázolja a tizenkét szereplő közötti viszonyrendszert.

A csehovi „hagyományos" szószínházzal szemben ez inkább improvizatív jellegű mozgásszínház, amely egy álmos pillanatból indulva (két szolgáló szálló-reppenő fehér abroszokkal teríti le az asztalokat) egyre gyorsabb tempóban jut el az őrületig, az abszurdig. Fatma Mohamed koreográfiája összhangban van a rendező zeneválasztásával. A többnyire halandzsa szövegű énekek dallama orosz dalokat idézi, a koreográfia ugyanakkor játékosan komponált, pontos, kidolgozott mozdulatokból áll. Időről időre nagy csoportképek születnek – a vissza-visszatérő mozdonyrobaj közeledtével a vendégek hanyatt-homlok mentik az asztalról lecsúszó poharakat, tányérokat, vagy újra meg újra belekezdenek a lakodalmi táncba –, máskülönben apró kis jelenetekben rajzolódnak ki a figurák közti kapcsolatok.

Boros Mária, Szabó Tibor, Bodea Tibor, Fekete Mária és Mirela Bucur Pál

A színészek egy-egy jellemvonást felnagyítva szinte karikaturisztikusan egyénített figurákat jelenítenek meg. Barabás Árpád matrózának minden indulata, szenvedélye, érzelme akrobatikus mozgásban fejeződik ki – ellenpontja Boros Mária vérvörös ruhában, göndör, szőke parókában merev testtartással, affektáló mozgással és sikongatva vonagló dívája. A sikoly – akárcsak a mozdonyfütty – visszatérő effektus: például a szemüveges, nem túl nőies, hamuszürke ruhát viselő távírdász kisasszony (Belényes Enikő) sikolyaival nemcsak felhívja magára a figyelmet, de a társaság középpontjává is válik. Ugyanakkor néhány felesleges vagy túlhajtott mozzanat (a menyasszony levetkőztetése, játék mozdonyt húzogató kislány, a hiteltelen akcentussal beszélő görög cukrász s az örömanya közötti szerelmi kapcsolat exponálatlansága stb.) gyengíti az összhatást.

Itt mindenki vár valamire vagy valakire. A menyasszony a matrózra, nővére a vőlegényre, a távírdász kisasszony talán arra, hogy őt is egyszer rabul ejti a mindent elsöprő szerelem. S mindannyian várják a tábornokot, de ahogy az egyéni vágyak sem teljesülnek, a tábornok helyett is csak Szabó Tibor általbornoka jelenik meg a színen mint öreg halász, hosszú, zöld esőkabátban, gumicsizmában, kezében hatalmas hallal. Mint aki eltévedt, vagy rossz ajtón nyitott be, kóválygó a színpadon. Zavart, nem tud mit kezdeni sem önmagával, sem ajándékával, melytől mielőbb szeretne megszabadulni. Az ifjú pár tiszteletére mondott halandzsa pohárköszöntője fergeteges magánszám, amely beleolvad a halálténccá fokozott végső menyasszony-táncoltatásba.

VELIN ANDREA

ókkal vesznek részt? Miként lehet rangjához méltó hírverést, propagandát kifejteni, hogy bekerüljön az ország és a régió kulturális eseményeinek központjába? Hogyan lehet olyan infrastrukturális hátteret biztosítani, hogy az előbbi feltételnek eleget tudjon tenni a város, a megye, a régió?

Ahogy átgondolandó a magyarországi színházi fesztiválok rendszere, egymáshoz és a környező államok hasonló rendezvényeihez való viszonya, előbb-utóbb a kisvárdai találkozó célja, szerepe, lebonyolítási rendje is újraértékelendő. Hogy mindaz az érték, ami az eddigi tizenhét évad nyomán megszületett, megmaradjon, de megújuljon a kor igényei és követelményei szerint a keret, amelyben ezek az értékek megmutatkozhatnak.

Munkatársaimmal-tanítványaimmal, a közelmúltban végzett vagy még diákoskodó kolozsvári és marosvásárhelyi teatrológusokkal a fesztiválon tapasztalható tendenciák érzékeltetésén túl mindenekelőtt azokról az előadásokról szeretnénk képet adni, amelyek együttesen jelzik a határon túli magyar színházi élet erejét, általános színvonalát.

Zakatoló láncfűrész

■ MADÁCH IMRE: AZ EMBER TRAGÉDIÁJA ■

A Csíki Játékszín előadása sok tekintetben szakít a *Tragédia* magyar előadás-hagyományaival. Fő célja a párbeszéd, az élő kapcsolat megteremtése a közönséggel. A rendező, Gavriil Pinte mellőzi a bonyolult filozofikus utalásokat, a közönséget az első emberpár útitársává teszi, rendezése mégis a mű egyetemes gondolatiságára reflektál.

Az első három szín statikus. Négy összetolt asztal előtt ülnek a színészek, avagy diákok, netán az égi kar. Az asztalfőn helyet foglaló idősebb színész (Fülöp Zoltán) mintha tanár vagy rendező lenne; a szituáció olvasópróbát idéz, de lehetne felolvasószínházi bemutató is. Kezdetben bárki lehet Ádám és Éva, a szöveg ízlelgetése, értelmezése, megismerése közben egy-egy pillanatra már igazi színpadi helyzetek születnek az égi vagy a paradicsomi s az azon kívüli színekben.

A színészek egyenruhát viselnek, a lányok szürkét, a fiúk feketét. Kivételt képez a többiek közül kiváló Éva (Antal Ildikó), aki ruhájára kardigánt vesz, és Lucifer (Keresztes Szabolcs), akinek fekete inge alól kivillan piros pólója, sőt, piros zoknit is kap. A fekete és a piros szín végig hangsúlyos az előadásban: feketék a tárgyak, sötét tónusú a színpadkép, míg a piros a vér, a halál, az erotika, a szellem elfajulásának és az egyéniség feladásának, illetve az erkölcsi fertőnek a szimbóluma (az V. színben a demagógok piros lepedőn ülnek, majd az alá bújva intrikálnak; piros lepel alatt teszi magáévá Lucifer Hippiát, piros hold alatt csalja meg Borbála Keplert stb.).

Kosztándi Zsolt és Antal Ildikó

theater.hu – Ilovszky Béla

Az egyiptomi színben a piramis fehér karikákból épül, amelyeket fekete vászonra festenek. Néha piros pötty kerül a karikák közepébe, jelezve: valaki meghal. A Fáraó (Kosztándi Zsolt) az asztalfőn ülve várja a feléje kúszó rabszolgát, aki úgy tolja magát a kényúr elébe, mintha már Kharón ladikjában evezne a túlsó partra. Miltiadész – a szerzői utasítással ellentétben – nem kard által hal meg, hanem láncfűrész végez vele, melyet Lucifer működtet.

Pinte *Tragédia*-változatát a Narrátor fogja össze, aki hol felbukkan, hol eltűnik, de éppúgy rányomja bélyegét a történtekre, mint a fekete és piros üzenetszerű váltakozása. Fülöp Zoltán mint az isteni mindentudás képviselője tolmácsolja az egyes színeket, így a rómait is, melynek csúcspontján Hippia, miután megcsókolja a pestisest, lisztet szitál a dőzsölő, élvhajhász társaságra, majd a maradékkal magát hinti be.

A prágai színben Kepler a horoszkópok ,,állását" színes golyókból olvassa ki, a sorsokat azonban mintha az e golyókkal biliárdozó Lucifer döntené el. Felcsendül a *Marseillaise,* de Dantonnak csak árnyképét látjuk. A tömeg hatalmas francia zászló alatt jár felalá, öklét rázza, integet. Az emberek arcát nem látni. A jelenet nyomasztó, ugyanakkor mulatságos is.

A londoni szín a szünetben, a színháztermen kívül zajlik. Igazi vásári hangulat alakul ki, van itt minden: virágáruslány, cigányasszony, szmokingos vak (!) koldusok, finom úri népség. S persze a nézők, akik egy-egy tenyérjóslás résztvevőiként bekapcsolódhatnak a játékba, be-bekiabálhatnak a szereplőknek.

A falanszter már újra a színpadon látható. A fehérbe öltözött tudós, a modern számítógépes korok doktora komputerrel irányítja a világot. Az eszkimók üvegburában vannak. Az űrjelenet vizualitásában is hatásos: a sötét színpadon neonszínű bolygók vonulnak át. Aztán a ,,reményteli" vég: Éva gyereket vár, az élet folyik tovább.

De a barátságos csöndet hirtelen megszakítja a zakatoló láncfűrész, az az eszköz, amely futószalagon szállítja a hullákat, s inkább emlékeztet a XX. század halálgyáraira (Auschwitzra vagy Srebrenicára), mint a romantika által elképzelt bukott szellemek filozofikus jajkiáltásaira és rémtetteire.

Keresztes Szabolcs Lucifere nem démoni, fölényeskedő intellektuel, inkább romboló tetteit rögeszmésen ismétlő ember. Antal Ildikó Évája sokszínű, akárcsak Kosztándi Zsolt Ádámja.

A sokatmondó fragmentumokból összeálló és sokszor előnyére meghúzott szöveg (dramaturg és a rendező munkatársa: Budaházi Attila) ugyan időnként nehéz helyzetbe hozza a főszereplőket, amikor szinte egy-egy villanásba kell jeleneteik lényegét sűríteniük, egészében mégis tisztán és érthetően, az aktualitás felhangokat is érzékeltetve adja vissza a mű gondolatvilágának egyetemességét.

KERESKÉNYI HAJNAL

THEALTER

Tompa Andrea

Mezítláb a zsinagógában

Egy alternatív fesztiválnak elvileg nemcsak úgynevezett jó előadásokat kellene felvonultatnia. Hanem mindazt, amire nehezen találunk fogalmakat: különös, más, furcsa, rendhagyó, szabálytalan, szokatlan, „érdekes" dolgokat. És ezen belül rosszakat is akár, nagy tévedéseket, elhibázott gondolatokat és félresikerült kísérleteket. Olyasmit, amiről eszünkbe jut valami – azért, mert eléggé zavarba ejtő, mert hagyományos (befogadói) szempontjaikat összekuszálja, mert nincs elég fogódzónk a megértésére. Egy ilyen fesztiválon lehessen nagyot tévedni és nagyot bukni is. A világ – és a színháztörténet is – nemcsak sikerei, de tévedései által is megy előre.

Csak egyvalamit nem kellene itt látni: hagyományos és unalmas, semmiféle alternatív színházi nyelvet nem kínáló produkciókat. Amilyeneket kőszínházban viszont oly gyakran látunk.

Az idei Thealter nemzetközi és magyar programjában nemcsak a nagyon jó és szakmai elismerésben részesült Hólyagcirkusz-előadás, a *Csődcsicsergő* jelentett élményt, hanem azok a provokatív, tulajdonképpen rossz előadások is, amelyekben – minden különbözőségük ellenére – hasonló és fontos gondolatok fogalmazódtak meg.

Révész Róbert felvétele

Ezen a fesztiválon mind a jó, érdekes előadások, mind a kevésbé sikerültek *máshogy* akarnak viszonyulni a nézőhöz. Az magától értetődik, hogy törvényszerűen nem fogadják el a színpadi teremtett világ létezésének lehetőségét; az is természetes része esztétikájuknak, hogy beemelik a nézőt a játékba (hagyományos színházi tereket egyáltalán nem használnak, csak régi-új szállodákat, zsinagógát, mozikat). Eddig még semmi új nem történt. Amikor azonban a színész megszólítja a nézőt, saját nevén mutatkozik be, és ugyanezt várja el tőlünk is, egy olyan játék kezdődik, amelyről nem tudni, hova vezet. Szabó Réka *Karc* című koreográfiája és a H.U.D.I. Társulat *Isten éltessen, Hedvig Ekdal!*-ja – e két, nagyon különböző produkció – is ugyanezzel a gesztussal indít; az orosz Oleg Zsukovszkij pedig iskolapadba ültet, hosszan dresszíroz bennünket, hogy viselkedjünk úgy, mintha iskolában lennénk, majd durván a pofánkba vágja, hogy az általa ránk osztott szerep fikció.

A fesztivál másik meghatározó gondolata a színész szerepének deteatralizálása: az a (rendezői, alkotói) gesztus, amely a színészt megfosztja egy (előre megírt) szereptől, a fiktív szerep eljátszásának lehetőségétől, és saját civil létének (mellesleg ugyancsak) szerepét osztja rá. A Hólyagcirkusz előadásában egy sértődött csellista úgy meséli el viszonyát a hangszeréhez, hogy tudjuk: a színész saját, személyes (élet)történetét halljuk. A fesztivál legmegrendítőbb produkciója, a bolgár Ivo Dimcsev előadása a színészi létezés kegyetlenségéről szóló vallomás, Zsukovszkij pedig nemcsak a nézőt, de a színészt is leleplezi: „hát ti komolyan ennyire idióták vagytok, és elhittétek, hogy én tanár vagyok?" – kérdezi. A H.U.D.I. Társulat e tekintetben is nagy kísérletbe fog.

Egyfelől tehát: „szerepet a nézőnek!"; másfelől: „fosszuk meg a színészt a szereptől!"; s a kettőből együtt ez jön ki: „mindent, csak színházat ne!" A közös nevező pedig a Valóság: tegyük valóságossá és konkréttá a nézőt, adjunk neki szerepet, és történjen meg vele (is) a színház; másrészt hántsuk le a színészről a szerepet, és hozzuk be a színpadra az ő (civil) létét. A színházból úgy lesz valóság, hogy például Ivo Dimcsev előadásában egy néző hazaviheti a színész árverésen és valóságos pénzen megvásárolt, a szemünk láttára levett vérét.

Hudi László produkciója a színész és a néző aspektusából egyaránt (számomra) a legújabb kori magyar színháztörténet legfontosabb tévedése. Bár a szó hagyományos (?) értelmében nem *jó* előadás, fontos, elgondolkodtató, akár egyenesen meghatározó esemény. Hudi nem kevesebbet ismert fel, mint hogy a néző számára azért kell valósággá tenni a színházat és ezzel kvázi eldobni minden teatralitást és felrobbantani a távolságot játszó és szemlélő közt, mert *a néző nem színházat akar* (ma?, vagy ez mindig így volt?), hanem valóságot, olyan igazi élményt, amelynek ő is aktív részese, akár a dolgok kimenetelére is hatással lévő alkotótárs. A néző színház helyett magát az életet követeli – hiszen ezért jár színházba. S hogy végül a színház ma nem tehet mást, mint vagy eldobja a teatralitást, vagy tudatosan szembesít vele – vonom le a tanulságot.

Mégis: Hudi fogalmazásmódja elhibázott. Ebben az előadásban Ibsen *A vadkacsá*jának alaphelyzetét, szereplőit és történetét úgy játsszák el, hogy a Nagy Vacsorára (ami amúgy a darab nyitó jelenete) meghívják magát a nézőt is. A szegedi történelmi Tisza Szálló báltermében hetven emberre terítenek, az érkező nézőket a színészek fogadják, megköszönik, hogy eljöttünk – nem az előadásra, hanem az estélyre. Helyünkre kísérnek, beszélgetünk, előttünk bor, ásványvíz, málnaszörp; lassan megtelik a gyönyörű terem, egy színész biztat: töltsünk, fogyasszunk, aztán egyszer csak valaki megkocogtatja a poharát, székét hátratolva feláll, és beszédet mond. Kezdődik az előadás.

Az a baj, hogy elkezdődik az előadás. És ez a baj végig itt lesz velünk. Hogy az előadás kezdődik, és nem az élet, mint ahogy itt és

Oleg Zsukovszkij szólója

Katkó Tamás felvétele

Isten éltessen, Hedvig Ekdal! (H.U.D.I. Társulat)

most e koncepció szerint történnie kellene. A közöttünk ülő, majd egyenként szólásra emelkedő színészek kézről kézre adják a beszédeket. Mi lenne, ha mi is mondanánk egyet? Megtehetnénk – elvileg fel van kínálva a beavatkozás lehetősége. Mégsem tesszük – két okból. Egyrészt mert mi, nézők, gyávák vagyunk, abba a játékba sem megyünk bele, amibe mehetnénk, túlságosan megtanultuk a passzív kívülállást. Másrészt mert ha kicsit is odafigyelünk arra, ami történik, tudjuk: ez a helyzet – a mi *résztvevői szerepünk* – csak teoretikusan teremtődött meg, ténylegesen a színész retteg attól, hogy beleszólunk, és kiszámíthatatlan irányba kormányozzuk az előadást, ártatlan „civil" beszólásokra rosszul reagál, továbbra is hagyományos szerepet játszik – *A vadkacsa* rá osztott feladatát. Mert minden szándék ellenére sem az élet történik – a kiszámíthatatlan és veszélyes –, hanem a színház: a megrendezett és előre tudott. Hudi az előadást a Nagy Gondolat felől rendezi, de sem a nézőt, sem a színészt nem sikerül kimozdítania eddigi szerepeiből. A lakoma, az Utolsó Vacsora, ahol elvileg Hedvig Ekdal testét faljuk fel – micsoda vízió veszett kárba! –, végül csak ismert fogásokat kínál.

A huszonkilenc éves bolgár táncos, Ivo Dimcsev *Lili Handel* című szólójával a nézővel való eleven kommunikálás iskolapéldáját nyújtja. A rendkívüli testtel, mozgáskultúrával és nem utolsósorban (falzett) énekhanggal megáldott színész a „Vér, költészet és zene a fehér kokott budoárjából" alcímű, kegyetlen színházat ígérő előadásában egy androgün vagy *queer,* többszörös nemi identitású figurát alakít. Ennek a lénynek is két olvasata van. Egyrészt a színészről szól, olyan értelemben, ahogy Shelley a színészt androgün lénynek tartja, aki „civil" nemét maga mögött hagyva csak a színpadon ölt nemet, azaz szerepet; ezt a meglepően mai gondolatot ugyanígy értelmezi Michel Foucault és a kortárs *queer*-testelmélet is – nem a színházban, hanem a való életben. A nemek feletti Lili Handel a színész meztelenségéről, örök kiszolgáltatottságáról, már-már nem emberi áldozatvállalásáról beszél – a kegyetlen színház nyelvén, megrendítő személyességgel, szikrázó energiával. Másrészt ez az általa alakított lény egy „hülye buzi", mint valaki a közönségből beordítja a tizedik percben, majd becsapja maga mögött a zsinagóga ajtaját. Dimcsev/Lili Handel pedig felkapja e két, számára ismeretlen jelentésű szót, ismételgeti, eljátszik velük, magára húzza, azonosul vele. A (bolgár) színész elvben nem tudja, hogy mit kiáltott neki a (magyar) néző, mégis pontosan érzékeli, és előadásának részéve avatja. Saját vérének árverése a legmegrendítőbb metafora, amit a színész létéről valaha láthattam. A meztelen színészt szakrális térben, egy zsinagógában áldozzák fel.

Szegeden kétféle fesztivál folyik párhuzamosan: egy nemzetközi és egy magyar. És mindkettőre szükség van. Kell a nemzetközi fesztivál is és az alternatív hazai. Merthogy egyikből sincs alternatíva. De az idei pillanatfelvétel, amely egy hosszú sorozatból ragad ki egy kockát – a nemzetközi Thealtert tizenötödik, az Alternatív Színházi Szemlét kilencedik alkalommal rendezték meg –, azt mutatja, hogy mind koncepcionális, mind szervezeti téren sok mindent át kell gondolni.

Elsősorban mindkét program válogatása tele van ilyen-olyan kompromisszumokkal. Egyrészt hiányokkal, másrészt a jelenlévők jelenlétének kényszerű (?) megoldásaival. A magyar programból hiányoznak a független szféra fontos színházai és előadásai; a Krétakör krónikusan nincs jelen (már tavaly sem volt, ha nem tévedek), és nincs itt az Artus idei fontos előadása, a *Rókatündérek* sem. Nem hiszem, hogy nélkülük érdemes ma a magyar független színházat felvonultatni. Nem sikerült Zsótér-előadást sem hívni, mondja egy válogató. Akkor mitől is alternatív ez a fesztivál?

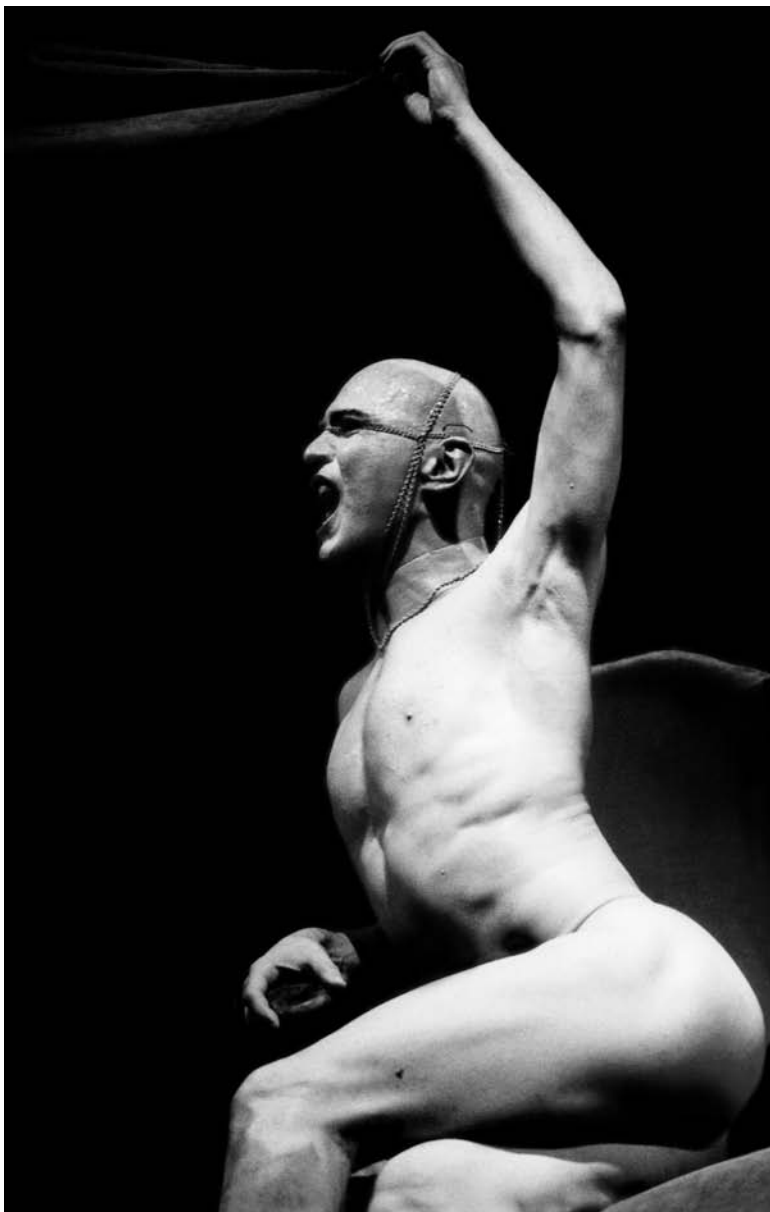

Révész Róbert felvétele

Ivo Dimcsev Lili Handel című szólója

SZIGET

HALÁSZ TAMÁS

A magyar és a tarka

Ígéretes és igen tarka műsort kínált előzetesen a Sziget Fesztivál idei színházi és (zömmel) táncművészeti programja – ha felidézhető a sodró lendületű egy hét kezdete előtti alapbenyomásunk. A sátor szervezői az idén is tehetséggel, megelégedésre válogattak az elmúlt évad hazai programjai közül: számos remek munka nem lehetett jelen ugyan, de ezek nem állták volna a sarat e rendhagyó játszóhelyen. A kezdeti évek tapasztalatai nyomán már biztos kézzel, de – vélhetőleg – szomorú szívvel rostálták ki az intimitást, a csendet, a meghittséget fokozott mértékben igénylő produkciókat. Hiszen gondoljunk csak bele, milyen nyugtalanul és indulatosan, zavartan fogadjuk a játszóhelyek laboratóriumi csendjében a legapróbb civil neszeket: köhögést, mobilcsengést, egy megszólaló autóriasztót. A Szigeten percről percre változó hangszennyezéssel kell számolnia fellépőnek és nézőnek. E laza közeg roppant kihívást jelent, önuralmat, alkalmazkodást követel – néha az önfeladás határáig.

Az idei választékban tehát izgalmas válogatást kaphattunk a hazai kínálatból – a külföldi előadások java része mintha korábbi, profán tapasztalatok nyomán került volna a programba. Kerülték a nagynevű kortárs társulatok nagyszabású munkáit (tavaly ezekből többet is láthattunk). A megtekintett vendégprodukciók nagy részének közös jellemzője volt az „ütésállóság", a Sziget körülményeihez idomuló élvezhetőség, a vidámság, humor és a jó értelemben vett harsányság, nem egy esetben a könnyen fogyaszthatóság.

A hét során gyakran támadhatott az embernek az az érzése, hogy világszerte társulatok százai produkálhatnak kimondottan ilyesfajta közegben érvényesülni képes, utcaszínházi, szabadtéri, szétkiabálhatatlan, megzavarhatatlan, laza happeningeket. Ez már csak azért is hatott meglepetésként, mert hazai együtteseink jóval kisebb számban hoznak létre ilyen, a performansz és a színház közé szituált, de igazából besorolhatatlan produkciókat. Ennek elsődleges oka a műfajhatárok honi átjárhatatlansága, általában véve egyfajta alkotói görcs és a „piac" rugalmatlansága, konzervativizmusa.

Először is: a fesztivál előadásait nézve (a versenyben összesen csak hét vett részt, mivel néhány produkció elmaradt) nem jutottam új felfedezésekre, nem találkoztam új nevekkel, csapatokkal, előadásokkal. Ennyire ne kínálnának felfedeznivalót a több mint száz tagú Alternatív és Független Színházak Szövetsége tagjainak produkciói? Másrészt: ha a versenyprogramban helyet kaphat például a Honvéd Kamaraszínház *Ragaszkodók* című előadása (amelynek a függetlenségét vagy alternatív voltát vitatom – tisztán strukturális szempontból; az előadásocska egyébként mulatságos diákszínjátszás), akkor miért ne lennének itt az igazán tehetséges és igazi diákszínjátszók, a jó amatőrök vagy végső soron bárki, aki nem szervezeti, de esztétikai szempontból kínál valamilyen alternatívát – Nyíregyházától Kaposvárig? Ha vannak ilyenek, persze. Harmadrészt: hogyha a kortárs magyar táncéletből ennyi mutatható fel – Bozsik Yvette *A tüzes angyal*a, Ladányi Andrea két koreográfiája (merthogy Horváth Csaba szólója végül elmaradt) –, akkor itt sem jobb a helyzet. Azok a jelentős függetlenek, akik itt vannak – Hudi, Hólyagcirkusz, Pintér Béla –, tényleg csak ennyien lennének? Talán nem: Szabó Réka *Karc* című, itt is látható produkciója, amely a tánc- és a prózai színház összeházasításán fáradozik, derűs, humoros játék, afféle figyelemre méltó műhelymunka.

Negyedszer: hogy egy válogatott fesztiválon miért kell megnézünk három Urbán András-rendezést, arra semmilyen esztétikai indok nem hozható fel. Először a szabadkai Kosztolányi Dezső Színház *Godot*-ját kapjuk, meglehetősen hagyományos – azaz új esztétikát nem kínáló – előadásban, két, fárasztóan hosszú részben: a drámáról nem rajzolódik ki alternatív olvasat, a szereplők, a helyzetek értelmezése esetleges és inkoherens. A „nincs isten" olyan üresen cseng itt, és úgy eresztjük el a fülünk mellett – éppen a Régi Zsinagóga falai között –, mintha a hangosbemondó nem a mi vonatunkat mondaná be. Ugyanez a társulat mutatja be a *0,1 mg* című előadást Csáth Géza, majd *A lány, aki ugatott a Holdra* címűt Sylvia Plath naplói nyomán, meglehetősen hasonló eszközökkel, előre gyártott, ismert panelekből építkezve. Különösen az előbbi kelt erős *déjà vu*-érzést, mintha a hetvenes években járnánk: a színpadon csirke- és disznófejek, rozsdás láncok, tűz-víz, az akkori alternatívok forradalmi eszköztára vonul fel, ma jócskán kiüresedve és esetlegesen egymás mellé helyezve. Nem születik költészet, a teatralitás széthullott darabjait a rendezői-dramaturgi világteremtés nem képes egybefogni, a koherenciára szándék sem mutatkozik, az egész látvány- és fizikai színházi ötletbörze marad. Ráadásul a *0,1 mg* – végképp elfogadhatatlanul – a néző testi épségét is veszélyezteti, amikor egy bizonytalan mozdulatokkal életre keltett lángszóró forró közelségbe kerül. Nézem, és azon gondolkodom, hogy tényleg Urbán András volna-e széles e színházi láthatáron az egyetlen támogatandó alternatív. Merthogy a Thealter produkciós partnerként is részt vesz előadásaiban.

Amúgy a Thealter nemzetközi programja is szerény. Nem kétlem, és sokat hallom is: ez egy mezítlábas fesztivál. De a rossz előadásokra valószínűleg a pénzhiány sem magyarázat. Néhány szerény költségvetésű gyenge produkció helyett meg lehetett volna hívni egy jót, akár szólót is: amolyan Dimcsev- és Zsukovszkij-féléket. A BlackSkyWhite nevű orosz csapat gondolattalan, de világszínvonalú fénytechnikával prezentált előadását kár volt idehozni; az *in: Errance* című német–francia táncprodukció fölöttébb unalmas és érdektelen volt (a nézők folyamatosan és egyáltalán nem szégyenkezve hagyták ott); a svájci *machine à sons (hanggép)* című előadás legalább egy újfajta, egységes színházi nyelvet használt, és nevetni is lehetett – igaz, szcenírozott koncertben (merthogy ez a műfaja) láttam színvonalasabbat is. Ha nincs a bolgár Ivo Dimcsev, az idei Thealter felfedezések nélkül marad.

Vagy mégsem. Délutánonként folyt egy harmadik – mellesleg kiválóan elgondolt és összeállított – fesztivál is: külföldi és magyar együttesek bábelőadásai. Alapvetően kétféle produkció volt e programban. Egyik típus egynemű technikával készült, ezekben a választott színházi nyelvet (karagöz árnyjáték, tükrök segítségével előállított vetített képek vagy pusztán emberi kezekből kialakított látvány és figurák) és a stiláris egységet élvezhettem. A másik típus, épp ellenkezőleg, sokféle technikát vegyített (köztük árnyjáték, fényjáték különböző multimédiás eszközeit), itt a sokféleség és találékonyság ragadott magával. Nyitó előadásnak egy hagyományos török karagöz bábjátékot szántak: itt lehetett látni a műfaj ősi gyökereit, tiszta formavilágát. A bolgár Theatre Nobodies *1,67* című produkciója viszont igazi kortárs színház volt, amelyben sokféle technika keveredett pontosan végiggondolt előadásban: a két bábos egy szövőszéken szó szerint megszőtte egy ember történetét, a születéstől a halálig. Remek magyar csapatok is voltak: a Bábrándozók az *Androgün*nel, Felszeghy Ádám és Papp Theodóra egy vizuális performansszal, a Figurina pedig *A Nap és a Hold elrablásá*val. A bábprogram erénye – és talán éppen az árnyjáték titka –, hogy technikailag kis helyre fokuszálja a néző figyelmét, mintegy kijelöli és keretbe helyezi a játékteret, ahol aztán a színészi és nézői koncentráció találkozik. Valamennyi előadáson sokat lehetett nevetni, és a programot szépszámú közönség – gyerekek és felnőttek egyaránt – élvezte.

Hogy ez az idei pillanatfelvétel hogyan illeszkedik az eddigi fesztiválok sorába, menynyire következik a múltból, és mennyire előlegezi meg a jövőt, a szervezőknek kell tudniuk. Mert legalábbis ez utóbbi az ő kezükben van.

Az első napon a francia Dynamogène társulat bűvölte el nézőit. A kiadott tájékoztató rettentő – részben a társulat honlapjának szűkszavú anyagából lefordított – szövegéből nem igazán lehetett kihámozni, mi történik majd voltaképp az orrunk előtt a *Leltár miatt nyitva* című produkcióban. Érvényes volt ugyanez több más szövegre és előadásra is…

A Színházi és Táncsátor tövében deszkalapokból kialakított nézőtér terjedelmes dobozt vett körbe. Az alkotmány mögött magas, hullámlemez fal húzódott, erre akasztottak egy régimódi táblát, rajta krétával feltüntetve az előadás kezdési időpontját. Két férfi tűnt fel a hatvanas éveket idéző öltönyben, kopottas, filmgyári kelléktárból szalasztott, öreg kofferral. Az embernél magasabb láda két oldaláról rozsdás vaslemez szárnyakat hajtottak ki – a szimmetrikus idomok közepén egy-egy ajtó nyílt, melyeket hamarosan sűrűn nyitnicsukni kezdtek. Burleszkbeli sürgölődés vette kezdetét: a fal takarásában a két szereplő ruhát váltott, váratlanul irányt is, vagy valami vicces kellékkel lépett színre. A civil öltözéket pikareszk egyenruhára cserélték: a langaléta bávatag és a tömzsi szigorú most valami lepusztult gyár portásait idéző holmiban állt előttünk. Varázsdobozt ígértek nekünk, és hamarosan megkaptuk. Az egyik játékos komótosan felkurblizta a ládáról az ódon irodai szekretert idéző redőnyt, és ami feltárult, az maga volt a csoda. Mint egy zsúfolt, öreg hangszerbolti kirakat: instrumentumok tömkelege a hatalmas zenedobozban. Számtalan kapcsolóval lehetett irányítani ezt az arzenált: a hangszereket szigorú rendben karok, verők, ütők és pöckök szólaltatták meg. Az egész masinériát egy motorosan mozgatott, fatörzsnyi henger irányította, a „klasszikus" tekerős, apró zeneládika logikája szerint. A forgó hengeren elhelyezett karmok hozták működésbe a cintányért, gitárhúrt, dudát, dobokat megszólaltató karokat. Az élvezetes zenebona és a hozzá társuló látvány szinte megbénította a közönséget. A technikai *non plus ultrá*t egy, ugyanezen az elven megszólaltatott tangóharmonika jelentette: mintha láthatatlan játékos ujjai szaladgáltak volna a billentyűkön, könnyedén mozgatva a hangszert. A két figura a zeneláda két szélén üldögélt, papírrepülők tucatjait szórta szét, aztán pezsgőt bontott, girlandokkal díszítette fel a bűvös ládát. A kétszemélyes bálban egymással lejtettek táncot – egyikük a szín szélén álló próbabáburól boakeppet és kalapkát tett magára. A francia duó alig félóra alatt képes volt roppant erős atmoszférát teremteni. Némajátékuk a – maguk készítette – fantasztikus zenedobozra mint egyedüli nagy ötletre alapult, mely köré szolid-szelíd játékot körítettek. Esetükben az „egyötletesség" egyetlen pillanatig sem volt zavaró: jóízű, igényes és mélyen megérintő vásári játékuk szemnek, fülnek, szívnek egyaránt nagyon jólesett.

Vesztl Zsófia felvétele

Leltár miatt nyitva (Dynamogène társulat)

Fesztelen könnyedséggel bűvölték el nézőiket a kanadai társulat, a Corpus művészei is. Ez a szellemes, mozgásszínházi elemekkel tűzdelt, interaktív kabaré egy kedves ötletre alapult. A fiktív, 217. Kanadai Repülőosztag gazdasági megszorítások miatt repülőgép nélkül maradt, ám az elszánt harcosok rendületlenül folytatják a kiképzést – olvashattuk előzetesen. Hat szűk, fekete dresszbe öltözött, fején stilizált, filmekből ismerős, fület takaró pilótasapkát viselő jókedvű komédiás bűvölte közönségét a roppant egyszerű produkcióban. Gimnasztikai feladatok, a katonai kiképzés sztereotip mozzanatainak karikírozott ábrázolatai szórakoztatták a nagyérdeműt, melynek egy-egy tagját estéről estére maguk közé is rántották gyakorlatozni. A harsogva pattogó vezényszavak, a civil figura evidens ügyetlenkedése, a szolgálati fegyelem megsértése, a katonásdi vicces mozzanatai és szürreális képek táplálták a fokozódó jókedvet (például flamenco-kocsmát rendeztek be a színen, ahol a kiképző kockás abroszos asztal mögül szemlélte két „pilóta" szenvedélyes táncát). A Corpus nyolc évvel ezelőtti megalakulása óta játssza groteszk, alapvetően táncos produkcióit felnőtt és gyerek közönségnek, lehetőleg civil környezetben: a kedves, de felejthető, többször is előadott *Repülők hada* gazdagította a szigeti *couleur locale*-t.

A hazai produkciók közül a Sopsits Árpád rendezte, Horváth Csaba koreografálta *Passió* igazi primőrnek számított, hiszen egy héttel bemutatóját követően láthatta a Sziget közönsége. A kétórás produkció tizennégy képben – a passióábrázolás hagyományait követve – mutatja be a krisztusi szenvedéstörténetet. Sopsits és Horváth egyenrangú munkában hozta létre e színészek és táncosok által előadott produkciót. Nem volt igazán szerencsés ötlet az előadást a Szigetre hozni: jellege, témája és terjedelme miatt nem talált igazán jó fogadtatásra. Különösen figyelemre méltó viszont, hogy roppant intimitása, jelentése, ereje – a technikai hibák ellenére – nem sérült a szabadtéri helyszínen.

Látványos, mozgó fríz e *Passió:* széles, alacsony terét hátulról embernél alig magasabb fal zárja le, a bejátszott felület nyújtott téglalapját liszt borítja, melyet – élvezettel figyeltük – érzékeny technikusi kezek simítottak, egyengettek hosszan az előadást megelőzően. Irdatlan kihívásnak kíván megfelelni e táncszínjáték: közismert alaptörténetet visz színpadra, de műfaji újdonsága, színjáték és tánc eszköztárának egyesítése alaposan megtámogatja. Gyakran mintha életnagyságú freskót szemlélnénk, melynek alakjai csodálatosképp megmozdulnak. A Krisztust formáló, nagyszerű Pálffy Tibor – akinek neve az eredeti színlapon nem található, és nem ő az egyedüli, akinek személye váratlan meglepetés a fellépők nyomtatott névsorához képest – karizmatikus alakja beragyogja a színpadot. A színészt elnézve felmerül a standard kérdés: miért van az, hogy színművészeink jelentős része csupán egy orgánum és egy arc? Pálffy mesterien bánik atletikus, engedelmes

Koncz Zsuzsa felvétele a zsámbéki előadáson készült

A Közép-Európa Táncszínház Passiója

fizikumával. Az első félórában kizárólag teste játssza a főszerepet, hiszen arcát eltakarja hosszú haja, hangját eleinte nem is hallani: izmai, bőre, mozdulatai segítségével formál, csiszol szerepet. Nem színésznek hat ő a táncosok között, hanem valódi *primus inter pares*. Az egyesített gonoszt, a Kajafást és Pilátust egymaga megjelenítő, öltönyös-nyakkendős-nadrágtartós Gazsó György Horváth Csaba *Néró szerelmem* című alkotásában (Ladányi Andrea partnereként) már megmutatta, miféle csodákra képes mozgásszínészként. Alakítása ezúttal is rendkívüli, és kiteljesedettségében példamutató. Nyakó Juli mint Mater Dolorosa csillogó egységgé dolgozza szavait és mozdulatait.

A *Passió* rendkívül összetett zenei anyagára szépen szerkesztett, okos és érzékeny koreográfiát készítő Horváth Csaba nem riadt meg tárgyától. Az előadás mintha a témában született képzőművészeti alkotások ezreiből merített volna: Pálffy Krisztusa, a csoportképek filmkockánként hivatkoznak világhíres művekre. A Caravaggiót idéző, mély, intim fényekben megannyi olajfestmény és kőszobor képe dereng fel egy-egy pillanatra. A *Passió* nem csupán a szenvedéstörténet, de az azt megjelenítő örök ember, örök kép- és szobrászművész előtt is tiszteleg. Puritán eszközökkel, lecsupaszítottan, lényegre törően, olykor brutálisan. Mel Gibson azonos című filmje vagy egy még frissebb élmény, Spiró György *Fogság*a merülhet fel a nézőben párhuzamként. Sopsits és Horváth nem egy régmúlt korból tudósít. Játékuk mintha kétezer év óta tartana: körforgást látunk, olykor lassuló tempójú körjátékot. A modern táncosokból szervezett kar (köztük a Horváth vezette Közép-Európa Táncszínház és más társulatok tagjai vagy magánzók) alázattal veszi körbe a cselekményt. A játéktér peremén lebontott hajú, láthatatlan arcú nőalak, aki fehér bádoglavórjába kapaszkodva-belemászva keretezi a cselekményt. Mária Magdolna (Kerekes Éva megformálásában) mint néma tanú, arctalan, vak figura, a butó-táncosok végtelenül lelassított mozdulataival létezik a színpadon a Nagy Árulásig. A hagyományos ikonográfia szerint szűzi tisztaságot szimbolizáló lavórból a keserves pillanatban vörös sarat önt le a színpadról, és eltűnik. Pilátus szavakkal és mozdulatokkal egyaránt igyekszik tisztázni magát. Az eszelős tömeg kiváló ritmusjátékban követeli Barabás felmentését. Pilátus lábánál vicsorgó szörnyeteg, sátáni kutya (Bora Gábor) csahol, arca, a nyakán kidagadó erek Bosch hasonló témájú alkotásainak őrjöngőit idézik. Krisztus keresztfaként a *plebs* tagjainak tehetetlen testét hurcolja, egymás után hátára veszi őket, más és más pózban: cipel, görnyed és elbukik. Az alkotói ötlet gyönyörűen ragadja meg a megváltás legfontosabb üzenetét: „értetek". A Golgota hegye: kitárt karú táncos. A kereszt, melyre Jézust felfeszítik, ugyancsak eleven emberi test. A *Passió* elismerésre méltó, kiváló alkotás: tempójának egyenetlensége, a játék terjengőssége miatt – tudom, kicsit abszurd egy passiójáték kapcsán ezt emlegetni – mégsem mestermű. Egyelőre: olyan alkotás, mely forr és alakul. Minden előadásával változik és tisztul. Mint egy festmény, amelyet befejezni nem, csupán abbahagyni lehet. Sopsits és Horváth együttműködése gesztusértékben is, az előadógárda játéka pedig összetettségében, sokféleségében, összekovácsoltságában méltó a megbecsülésre. A lisztbe írt *Passió* egyes képei napokig elkísérnek, befészkelik magukat vizuális memóriánkba, mint egy-egy képzőművészeti remekmű.

Az utcaszínházak közül a német Pan.Optikum formáció *Il Corso* című produkciója a látványos blöff jelenségének tökéletes illusztrációjául szolgált. A Színházi és Táncsátor szabadtéri színpada előtti (lelátó)domb túlfelén mint egy iker-amfiteátrumban helyet foglaló ezrek az előttük elterülő síkon felépített teret szemlélve várták a látványosan felvezetett revelációt. Hiába. Az *Il Corso* a kör alakú réten mint valami arénában rendezkedett be, melyet emelvényekkel, gongokra emlékeztető eszközökkel, tüzet okádó csövekkel vett körül. A közönség egy része a kör alakú térségben álldigállt, közéjük hamarosan egy guruló vastraverzet toltak be a társulat tagjai: az építmény magasában férfi ült, előtte írógép. A férfi beszélt – voltak más megszólalók is –, szavait azonban elvitte a rossz akusztika, a tökéletlen hangosítás. A szerkezetek köpték a monumentális gázlángot, egy távoli traverzen akrobatanő produkálta magát, háta mögött eldurrant néhány petárda is. Görögtüzek gyulladtak, egyes játékosok hatalmas, narancsszín gumilabdákkal dobálóztak. A magasban ülő férfi monológja közben gyakran sátáni kacajra fakadt, mire felcsaptak a lángok a magas csövekből. Amikor ez ötvenedszerre ismétlődött, feladtuk. Nem akart önmagánál több lenni egy másik formáció, a spanyol Sarruga Produccions utcaszínházi társulata: bár akciójuk lényegre törő címe *(Rovarok és halak)* kicsit változatosabb „szereplőgárdát" ígért, de a monumentális, biciklijeikre aggatott tengeri lények hadát így is ezrek bámulták csillogó szemmel. A vonulószínház tulajdonképpen mozgó kiállítás: a társulat tagjai gigantikus (fóliából készült), belülről megvilágított medúzákkal, halakkal, egy hajónyi méretű cápával, dübörgő zene kíséretében járták be a Szigetet. A menetet egy szintén állványra lógatott, eleven búvár zárta le.

MÁROK TAMÁS

Orfeum a katedrális tövében

■ CSÁRDÁSKIRÁLYNŐ ■

Nem először csinálnak lokált a szegedi Dóm kapujában. Az operett már régebben betört a templom alá, a nagy hagyományú szabadtéri színpadra, volt itt már A mosoly országa, Cigányszerelem, *sőt* A víg özvegy*ben Daniló az orfeumi hölgyeknek énekelte belépőjét:* „A hazaszeretetnél szerelmünk többet ér!" *Érdekes ez a mottó, hisz megannyi szabadtéri slágerdarabban viaskodnak ezzel a problémával hőseink Bánk bántól Don Carloson át Aidáig.*

A Szabadtéri Játékok egykori alapítói és későbbi vezetői azonban fontosabbnak tartották a hazát. A hatalmas színpadra komoly műveket szántak, a még hatalmasabb nézőtérnek népszínházat képzeltek el, de nem népszórakoztatást. A opera és a nagyszabású klasszikus drámai alkotások mellett a nyolcvanas évektől honosodott meg a musical és a rockopera, majd legvégül az operett. Először 1989-ben játszottak itt klasszikus nagyoperettet. Az eddigi három Lehár-darab után Kálmán Imre csak most debütált itt. Vereczki Szilviára hetvennégy évet kellett várni a Dóm téren.

Ahhoz képest meglepően jó bőrben, szellemileg frissen érkezett meg a *Csárdáskirálynő*. Alföldi Róbert rendező többet tett a darabbal, mint alapos újrasminkelést: kisebb plasztikai műtétet hajtott végre rajta. De nem új arcot faragott neki, csak hangsúlyosabbá tette az eredetit. Már azt, amellyé Kellér Dezső és Békefi István formálták. Alföldi Dóm téri debütálása egyben első operettrendezése is volt. Ehhez képest kevés elfogódottságot mutatott mind a kultikus játszóhely, mind a műfaj iránt. Bátran, biztos kézzel és látható élvezettel használja a hatalmas teret. A zenekart a színpadra teszi egy emelvényre, az árokban meg fürdőmedencét rendez be. Menczel Róbert és Selmeczi György díszletkonstrukciója nagyvonalú. Kihasználja a gigantikus méreteket, de azért a fontosabb pillanatokban a színpadi középre koncentrál. Vérbeli színházi emberek, akik jól tudják, hogy a slágerdarabon telt ház lesz, sőt oldalsó pótszékek, ahonnan szintén látni akar a nagyérdemű.

Ha fesztiválon tűznek műsorra operettet, abból a mindennapi operettistákat kizárják. A szerepek egyik részét operaénekesek, másik felét prózai színészek alakítják. A szabadtéri vezetői sokszorosan igyekeztek bebiztosítani a sikert. Két-három darabra való sztárt verbuváltak össze. A rendező érdeme, hogy az előadás nem hullik darabjaira, hanem nagyon is egységes. Csillag és csillag között azonban igen nagy különbség lehet. Van, aki megéri a pénzét, és akad olyan is, aki fölöslegesnek hat. Ez különösen azért feltűnő, mert Alföldi komolyan vette a történetet, amely történet cseppet sem bugyuta.

Hat emberi sorson tekinthetünk végig, mindegyiknek van eleje, közepe, vége, mindenki érkezik valahonnan, és tart valami felé. Az operettszerzők nagyobb figyelmet fordítanak előadóművészeik karrierjére, mint az operakomponisták. Sok darabba írtak öreg primadonna- és bonvivánszerepeket, hogy az a tapasztalat, erkölcsi tőke, amelyet az évtizedek során fölhalmoztak, ne vesszen kárba. A Kellérék átdolgozta *Csárdáskirálynő* Cecíliáját például Honthy Hannára találták ki, de azóta sok egykori Szilvia idősödött bele a szerepbe Németh Marikától Petress Zsuzsáig. Az egykori Bóni grófokból pedig Kerekes Ferkók vagy Miskák lehetnek idővel, a kevésbé szerencséseknek Leopold Mária jut. Mármost az efféle fesztiválprodukcióknál épp ennek a folytonosságnak az ereje nincs meg.

Veréb Simon felvétele

Stohl András (Bóni) és a lyányok

Az még nem volna baj, hogy Hernádi Judit Cecília helyett önmagát alakítja. A probléma az, hogy soha nem volt sem Szilvia, sem más operettdizőz, úgyhogy nincs mire emlékeznie. A figura súlytalan, csak állapota van, sorsa nincs. Pózokból építkezik. Hasonló gondok adódnak Gálffi Lászlóval is, aki Kerekes Ferkóként decensen dohányzik. Ám arca annyira fiatalos, nem öregedő típus, hogy soha nem lesz képes egy idősödő úr képzetét kelteni. Ha már a vígszínházi színészkörben gondolkodunk, ez Darvas Iván szerepe volna, ha színpadra lépne még.

Kitűnőek viszont a fiatalok. És éppen attól jók, hogy komolyan veszik magukat és a feladatot. Rálik Szilvia nem negédes orfeumcicát formál, hanem kemény nőt, aki küzd a szerelméért. A pávatollak dekorációként hatnak rajta, de szenvedélyét hitelesen viseli. Alföldi illúziótlanul szemléli a figurát: az első felvonásban, miután szerelmet vallott Edvinnek, Bóni karjaiba veti magát. Szerelmes lett a lány, de a régi reflexek, ugye, még működnek. Nem véletlenül óvják tőle az ifjú herceget. Ugyanilyen pontos Edvin és Stázi kettősének

beállítása. *„Túl az Óperencián boldogok leszünk”* – éneklik keringőritmusban, de nem egymással táncolnak, hanem egy-egy képzelt partnerrel. Rálik mutatós színpadi jelenség, magas, karcsú. Hangja is inkább volumenével, képzettségével, hajlékonyságával hat, mint érzékien szép színével. Kemény nő, pontosan neki kifaragott alakítás. Az pedig talán világcsúcs, de minden bizonnyal szabadtéri rekord, hogy egymás után énekelte el a *Nabucco* hangnyúzó Abigéljét és a legnagyobb operettprimadonna-szerepet. Nyári Zoltán kivételként az Operettből érkezett, tenorja szépen szól, a hagyományosnál nagyobb hévvel alakít. Ő pedig önmagával és a környezetével viaskodik. Stohl András kitűnően adja Bónit, nagy színészhez méltó arányérzékkel keveri a könnyelműséget az ütődöttséggel, majd az érzelmességgel, és tévedhetetlenül találja el azt a két pillanatot, amikor egy-egy komoly mondatával csendet vág a színpadon. Bodrogi Gyula a maga természetes létezésével magától értődően tölti ki Miska figuráját, anélkül hogy mélyebb értelmet adna neki.

Leopold Máriának megnyerték Gregor Józsefet, aki mindig kapható egy kis bolondozásra. A figurát sajnos nem sikerült kitalálni a számára, a herceg feledékenysége elég sovány ötlet. Az viszont teljesen helyénvaló, hogy beiktattak neki egy nótát. A sok képzett dalos közül mégis csak ő volt az, aki fölényes biztonsággal követte Silló István pálcáját.

A harmadik felvonásra már kevés fordulat marad, erősíteni kell színpadban. Alföldiék bécsi palota helyett egy fürdőhelyre helyezik át a cselekményt, Miska úszógumival közlekedik, a szerelmesek boldogsága pedig a zenekari árokban kialakított fürdőmedencékben való pancsolással teljesedik be.

Hogy mindez illik-e ide, egy templom tövébe? Persze hogy nem. Hogy fönnakadt-e ezen bárki is? Aligha. Mindenki remekül szórakozott. Kasszasiker némi állami dotációval.

CSÁRDÁSKIRÁLYNŐ (Szegedi Szabadtéri Játékok)

DÍSZLET: Menczel Róbert, Selmeczi György. **JELMEZ:** Gyarmathy Ágnes. **DRAMATURG:** Vörös Róbert. **ZENEI VEZETŐ ÉS KARMESTER:** Silló István. **MOZGÁSTERVEZŐ:** Király Attila. **ASSZISZTENS:** Lázár Katalin, Szabó Orsolya. **RENDEZŐ:** Alföldi Róbert.

SZEREPLŐK: Rálik Szilvia, Nyári Zoltán, Stohl András, Bartsch Kata, Hernádi Judit, Gregor József, Gálffi László, Bodrogi Gyula. Közreműködik továbbá: a Szegedi Nemzeti Színház Énekkara és a Szegedi Szimfonikus Zenekar.

A SZÍNHÁZ- ÉS FILMMŰVÉSZETI EGYETEM KÖNYVTÁRA KÖNYVTÁRVEZETŐ MUNKAKÖR BETÖLTÉSÉRE PÁLYÁZATOT HIRDET

PÁLYÁZATI FELTÉTELEK:
• magyar állampolgárság • felsőfokú könyvtár szakos végzettség
• büntetlen előélet • min. 3 éves vezetői gyakorlat
• min. egy középfokú nyelvvizsga valamely világnyelvből
• számítógépes felhasználói ismeretek.

ELŐNYT JELENT:
• a magyar és a nemzetközi színház- és filmkultúrában való jártasság
• könyvtári munkában szerzett legalább 5 éves tapasztalat

A PÁLYÁZATHOZ MELLÉKELTEN CSATOLNI KELL:
• részletes szakmai önéletrajzot • végzettséget, képzettséget, nyelvtudást igazoló okiratok hiteles másolatait • a pályázónak a könyvtár vezetésével kapcsolatos terveit és azok megvalósítására vonatkozó elképzeléseit (információk a könyvtárról: 266–4121, Dr. Kukorelli Tiborné, hétköznap 10.00 – 11.00 óra között)
• három hónapnál nem régebbi erkölcsi bizonyítványt.

A pályázatot a Színház- és Filmművészeti Egyetem (1088 Budapest, Vas u. 2/c) címre lehet benyújtani a Kulturális Közlönyben történő megjelenést követő 30 napon belül. A borítékon kérjük tüntessék fel: „Könyvtárvezetői pályázat”. Elbírálásra a benyújtási határidőt követő 30 napon belül kerül sor. Bérezés a közalkalmazotti törvény besorolása alapján.

ÉLET ÉS IRODALOM
IRODALMI ÉS POLITIKAI HETILAP

Szeretnénk Önt is olvasóink táborában üdvözölni, egy viszonylag szűk, ám rangos szellemi kör tagjai között. Szerzőink, akikkel a lap olvasása révén megismerkedhet, a kortárs irodalom, publicisztika és grafika élvonalbeli képviselői.

Pénteken keresse az újságárusoknál, vagy fizessen elő az ÉS-re!

Előfizetési díj egy évre: 11 300 Ft, fél évre: 6300 Ft, negyedévre: 3366 Ft

Megrendelem az **ÉS**-t .....példányban, ...időtartamra.

Kérem, küldjenek részemre előfizetési csekket.

Név:.....

.....

Cím:.....

.....

A megrendelőszelvényt kitöltve küldje vissza címünkre:
1089 Budapest, Rezső tér 15. Tel.: 303–9211, Fax: 303–9241

Nézőpont az Ön rovata Legyen Ön is a PESTI SÚGÓ szerkesztőségének tagja!

A pályázat témája:

Egy szabadon választott, ebben az évadban bemutatott darabról írt kritika

Terjedelem: 3500 karakter

A pályázatokat a szerkesztőség bírálja el, a legjobb írást a Súgóban megjelentetjük, és az alkotót színházjeggyel jutalmazzuk!

A pályázatokat a következő e-mail címre várjuk: *nezopont@sugo.hu*

Kérjük, hogy az e-mailben tüntesse fel nevét, címét és telefonszámát is!

FÁBRI PÉTER

Jelenetek a német színházból I.

■ BERLINER THEATERTREFFEN, 2005 ■

Az idén májusban Berlinben jártam. Megnéztem a Berliner Theatertreffen versenyprogramjának kilenc előadását, egy versenyen kívüli bemutatót és a Deutsches Theater három előadását. Valójában összesen négyet, de közülük egy a Theatertreffennek is része volt.

Hogy az olvasó nagyjából úgy élhesse át az élményeimet, ahogyan én éltem át őket, időrendben számolok be majd az előadásokról és az őket megelőző benyomásaimról. Először is felsorolom tehát, mi jelent meg a Theatertreffen honlapján, amikor eldőlt, mely előadásokat hívták meg Berlinbe.

- William Shakespeare: *Othello.* Rendezte: Stephan Pucher. Deutsches Schauspielhaus in Hamburg
- Friedrich Hebbel: *A Nibelungok.* Rendezte: Andreas Kriegenburg. Münchner Kammerspiele
- Lutz Hübner: *Hotel Paraíso.* Rendezte: Barbara Bürk. Schauspielhannover
- Frank Wedekind: *Lulu.* Rendezte: Michael Thalheimer. Thalia Theater Hamburg
- Max Frisch: *Homo Faber.* Regényadaptáció. Rendezte: Stephan Pucher. Schauspielhaus Zürich
- *Művészet és zöldség.* Rendezte: Christoph Schlingensief. Volksbühne am Rosa-Luxemburg-Platz, Berlin
- Edward Albee: *Nem félünk a farkastól.* Rendezte: Jürgen Gosch. Deutsches Theater, Berlin
- Michel Houllebecq: *Elemi részecskék.* Regényadaptáció. Rendezte: Johan Simons. Schauspielhaus Zürich
- Paul Claudel: *Délforduló.* Rendezte: Jossi Wieler. Münchner Kammerspiele.

És végül egy megjegyzést olvastam azon a honlapon: az Andrea Breth által rendezett *Don Carlos*t technikai okokból nem tudták elhozni Bécsből, a Burgtheaterből.

A versenyprogramon kívüli kínálatról alább lesz szó, de a pontosság kedvéért már itt elmondom, hogy kiválasztottam magamnak egy szcenírozott koncertet is:

- *Nincs szebb ország.* Rendezte: Franz Wittenbrink, Stephanie Mohr. Münchner Kammerspiele

És mivel 2001-es *Liliom*ja óta Thalheimerre annyira kíváncsi vagyok, hogy eleve nem akartam beérni a *Lulu*val, ezért amikor megérkeztem Berlinbe, gyorsan jegyet vettem magamnak az ő két további rendezésére:

- Johann Wolfgang Goethe: *Faust. A tragédia első része.* Rendezte: Michael Thalheimer. Deutsches Theater
- Gotthold Ephraim Lessing: *Emilia Galotti.* Rendezte: Michael Thalheimer. Deutsches Theater

És korábbi asszisztensének egy rendezésére is, amelyre azért voltam kíváncsi, mert mindig is nagyon szerettem Goethét:

- Johann Wolfgang Goethe: *Clavigo.* Rendezte: Martin Pfaff. Deutsches Theater

Összesen tehát tizenhárom előadást láttam Berlinben.

Az alábbiakban majdnem időrendben számolok be a látottakról. A Deutsches Theaterről azonban külön írok majd, ezért a Theatertreffen programjában is szereplő *Nem félünk a farkastól* ismertetése csak írásomnak ebben a második részében szerepel.

MI A BERLINER THEATERTREFFEN?

A Berliner Theatertreffen a *német nyelvterület* színházainak évenként májusban megtartott találkozója. A találkozót a Berliner Festspiele (www.berlinerfestspiele.de) rendezi. Az előadásokat a város különböző színházépületeiben tartják, közülük többet a Berliner Festspiele saját színházépületében, az egykori Freie Volksbühnén.

VÁLOGATÁS. Hét kritikus válogat. Minden évben összesen mintegy nyolcszáz előadást néznek végig (fejenként tehát több mint százat), ebből választanak ki tizet. Az előző év december 31-ig bemutatott produkciókat lehet benevezni, a szemle tehát inkább a naptári év, mint a szezon szemléje. Az idén az egyik előadás még korábbi volt: 2003 áprilisában mutatták be (Claudel: *Délforduló).*

VERSENYPROGRAM ÉS EGYÉB RENDEZVÉNYEK. Ezt a tíz előadást hívják meg Berlinbe, ahol mindegyiket két-három, némelyiket (a stúdió-előadásokat) több alkalommal játsszák el. Így a teljes fesztivál, amelyet egyéb rendezvények is kísérnek, körülbelül három hétig (az idén május 6-tól 23-ig) tart. Most, 2005-ben a versenyprogram, mint föntebb említettem, csak kilenc előadásból állt. Természetesen sokféle díjat osztanak ki, de úgy látom, a hosszú távú szakmai emlékezetben nem a díjak szoktak megmaradni, hanem a meghívás, a jelenlét ténye.

ÁLTALÁNOS JELLEMZŐK. A Berliner Theatertreffenre jellemzően nagyszínpadi, legrosszabb esetben kamaraszínpadi produkciókat hívnak (az idén egy ilyen volt). Ennyiben alapvetően különbözik a mi POSZT-unktól, amelynek válogatói – erőteljes szakmai nyomásra, de saját ízlésükre hallgatva is – előszeretettel hívnak meg alternatív és stúdió-előadásokat, és rendszeresen konfliktusba kerülnek a pécsi színház és a pécsi nézők igényeivel. Az érem másik oldala, hogy a német színházak nagyszínpadaikon sokkal több klasszikus és kortárs drámai produkciót mutatnak be, mint a magyarok, valamint hogy a német nagyszínpadokon nagyon komoly művészi munka folyik, a szellemileg izgalmas, új

gondolatokat hordozó, új eszközöket használó előadások nem szorulnak be a stúdiókba. Folyamatosan jelen van repertoárjukon Goethe és Lessing, Hebbel és Hauptmann, Ibsen és Csehov, de szezononként százas nagyságrendben tartanak kortárs ősbemutatót is. Ebben élen jár a Deutsches Theater, amelynek programja – bár nem nemzeti színház – valódi nemzeti színházi program. Most, 2005-ben például egyidejűleg Goethe és Lessing több művét tartják repertoáron, játszanak Hauptmannt, játsszák a félmúlt nagyjait: Dürrenmattot és Heiner Müllert, továbbá külföldi klasszikusokat, köztük azonban Shakespeare mellett Feydeau-t és Offenbachot is. Ehhez képest ma Budapesten nem lehet megnézni *Az ember tragédiáját*, a *Bánk bán*t és a *Liliom*ot. Nem egyik vagy másik nincs műsoron Budapest tíz nagyszínházában és a sok kicsiben, hanem egyik sem. Míg tehát a németek néhány évente újraértelmezik saját kultúrájukat (ugyanis, mint alább olvasható lesz, még csak véletlenül sincs szó múzeumi előadásokról), és állandóan új és új kortárs szerzők darabjait játsszák nagyszínpadaikon a régi nagyok mellett, addig Magyarországon a színházak úgy tesznek, mintha bárki másnak fontosabb lehetne a saját múltunk, a saját kultúránk, mint nekünk.

Ami a meghívott színházakat illeti: bár Németország nagyon nagy, és természetesen nagyon sok színháza van, ha valaki átnézi a Theatertreffen elmúlt néhány évtizedének műsorát, azt találja, hogy viszonylag kevés színház jutott el ide egyáltalán valaha. Az idén azt olvastam egy, a találkozó igazgatónőjével, Iris Lauffenberggel készült interjúban, hogy a német színház kezd a német futballhoz hasonlítani: egyre kevesebb csapat játszik egyre jobb színvonalon. Ezt nem tudom ellenőrizni, de ha így van, az nagyon veszélyes – véleményem szerint nem lehet jót csinálni nagyon kevesen, mert megszűnik a verseny. Inkább az a benyomásom, hogy a német nyelvterület rengeteg színháza között van körülbelül húsz-huszonöt nagy hagyományú társulat, és közülük hívnak meg évente hetet-nyolcat (mert gyakran jöhet egy színházból két előadás). És bár természetesen vannak éveken át visszatérő rendezők, azért a valódi erőt a nagy társulatok és a nagy hagyomány képviseli. A hamburgi Thalia vagy a Münchner Kammerspiele akkor is járt itt, amikor nem Thalheimer vagy Jossi Wieler rendezését hozta.

A KÍSÉRŐRENDEZVÉNYEKRŐL. A találkozót hosszú évek óta több kisebb rendezvény kíséri. Az egyik a majd' negyven éve azonos vezető, az idén nyugdíjba vonuló dr. Manfred Linke által szervezett *Internationales Forum Jünger Bühnenangehöriger.* Ezen a fórumon mintegy harminc-negyven fiatal színházi szakember jön össze, elvben a világ minden tájáról, gyakorlatilag főleg Európából. A résztvevők közül sokan a Goethe Intézet ösztöndíjával érkeznek. Négy workshop közül választhatnak, ezek között mindig van színészi, rendezői, illetve a drámai szöveggel foglalkozó workshop is. Természetesen végignézik a Theatertreffen előadásait. Az elmúlt két évtizedben már sok magyar résztvevője is volt ennek a fórumnak, például Forgách András, Németh Ákos, Rácz Erzsébet, Lengyel Anna, Perczel Enikő vagy én (1990-ben, egy kabuki-színész workshopján). Az idén az Örkény István Színház dramaturgja, Gáspár Ildikó volt itt.

A másik állandó rendezvény a *Stückemarkt.* Ez professzionális felolvasószínház, ahol komoly előkészületek után olvasnak fel új darabokat, többnyire nagyon fiatal szerzőktől. Nagyobbik részük német, de az idén például két horvát írónő egy-egy műve is szerepelt a műsoron. A darabokat itt már általában ügynökségek képviselik, és gyakran könyv alakban árulják is őket.

Egyéb rendezvények is kísérik a fesztivált. Minden produkció után van közönségtalálkozó, van továbbá egy úgynevezett *Dramatikersalon,* ennek keretében az idén George Taborival, illetve Urs Widmerrel találkozhatott a közönség.

Rendeznek koncerteket is, jellemzően színészkoncerteket. A fesztivál klubja pedig szinte folyamatosan nyitva tart.

SHAKESPEARE: OTHELLO
Rendezte: Stephan Pucher
Deutsches Schauspielhaus in Hamburg
2005. május 6.
2 óra 45 perc, egy szünet. Premier: 2004. szeptember 13.

HELYSZÍN: a Haus der Berliner Festspiele hatalmas színpada az egykori Nyugat-Berlinben. Csöndes kis utca, az óriási alapterületű színházépület megbújik a fák között.

Hamburgot az idén két színház két előadása is képviselte. Két nagyon különböző színház – ha az olvasó összeveti majd a *Lulu*ról írottakat az *Othello*ról írottakkal, érezni fogja, hogy itt két nagyon különböző művészi hagyományról van szó. De azért a hamburgi nézőknek jó dolguk lehet, föltéve, hogy szeretik a vad dolgokat. Mert ebben az egyben nem különbözik Stephan Pucher *Othello*ja és Michael Thalheimer *Lulu*ja.

A DJ-BŐL LETT RENDEZŐ: Stephan Pucher. Stefan Pucher (1965), akinek két előadását is láthatta a berlini közönség a találkozón, eredetileg DJ-ként dolgozott. Giessenben tanult alkalmazott színháztudományt (ez valószínűleg rendezést is jelent, de a német alaposságot ismerve annak nagyon komoly alapozását is), Frankfurtban ismerkedett meg a színházi avantgárd néhány fontos alakjával. A német színházi szakma a kasseli Documenta fesztiválon figyelt fel rá, amelyen angol–német Gob Squad nevű csoportjával egy úgynevezett színházi skiccet mutatott be. Dolgozott Berlinben a Frank Castorf által vezetett Volksbühnén és Marthaler intendatúrája idején a Schauspielhausban, Zürichben. (Mielőtt folytatom, meg kell említenem, hogy Pucher és a többiek életrajzát

Alexander Scheer (Othello) és Jana Schulz (Desdemona)

Arno Declair felvétele

a Goethe Intézet honlapján találtam meg, *50 Regisseure* cím alatt. Az általam kivonatolt életrajzokon kívül megtalálható ott rendezéseik teljes listája. Mint ahogyan egy másik linken rengeteg mai német drámaíró darabja és különböző nyelveken elérhető fordításaik is.)

OTHELLO, A ROCKSZTÁR. Pucher nagyszabású, dinamikus, meghökkentő *Othellój*a leginkább úgy hat a nézőre, mint egy rockopera vagy legalábbis mint a *West Side Story*. Bár nem zeneszerző, de mégiscsak DJ volt. Mintha Bernstein szellemében nyúlt volna Shakespeare-hez.

Az előadás a nézőtéren kezdődik – az egyik sor közepén feláll Jago (természetesen mai ruhában), a nézőkhöz beszél, majd meglehetős derűt keltve kimegy a sor közepéről, és előre bejelenti, hogy kénytelen lesz visszajönni. A velencei tanács ülése a fejünk fölött zajlik – a dózse és Brabantio szintén a nézőtéren, illetve egy erkélyről kihajolva beszélik meg, mi is történt Desdemonával. Amikor azután – Othello, majd Desdemona megjelenésével – a játék fölkerül a színpadra, olyan színpadképet látunk, amilyet eddig nagyon ritkán. Az egész előadás folyamán szinte mindig minden mozog, és ami nem mozog, még annak a felszíne és anyaga között is van valamilyen feszültség. A forgószínpadra épített díszletek egyike egy szikla. (Díszlet: Barbara Ehnes.) Valami gyanús ezen a sziklán. Hát igen – ez a szikla halványan ki van tapétázva. Ráadásul Pucher a jelenetek egy részét nem csak a színpadon játszatja el – ugyanazokat a szereplőket, élő jelenlétükkel egy időben, rá is vetíti a jelenetre. Mintha Pucher számára a mű legfontosabb sora az volna, amit egyszer Othello mond Jagónak: „Való és látszat egy legyen." Mert itt aztán nem egy a való és a látszat – pontosabban nem tudjuk, mi a való és mi a látszat. Látványok mozdulnak el egymáson, ami pedig viszonylag szilárdan-hagyományosan meg van építve, az például egy televíziós show-műsor díszlete – itt játszódik a ciprusi jelenetek egy része. A palotabelső teljesen popszerű – mint ahogy Othello maga is sokkal inkább nagy hatalmú popsztár, mint régi tábornok. Ezt elképesztő, talán a Beatles Bors őrmesterének ruhatárához hasonlítható öltözete is mutatja. (Jelmez: Annabelle Witt.)

Nemcsak hogy mindig minden mozog, de sokszor jelen vannak a színpadon azok a szereplők is, akikről csak szó esik. A néző így maga dönti el, mire figyel. Nincs egy-egy kitüntetett pontja, sem előre meghatározott nézőpontja a jelenetnek. Mindez természetesen erősen emlékeztet a videoklipek világára.

Érdekes módon fokozza az intim jelenetek bensőségességét, hogy Pucher ilyenkor mikrofont rak a színészre – aki így nyugodtan suttoghat, ha éppen suttognia kell. Egyes párjelenetekben pedig a próbateremben filmre vett és hatalmas felületen kivetített arcok teremtik meg azt az intimitást, amelyet a dialóg megkövetel. Vetítés közben azonban tovább zajlik a színpadi történés is. Pucher a számítógépes trükkfilmekre emlékeztető virtuális valóságot varázsol elénk, de ennek a virtuális valóságnak a valóságos színész is részévé válik. Vagy talán ő is virtuális lesz? Vagy mondjuk így: az ő virtualitása is lelepleződik?

Ezek után persze nem meglepő, hogy Jago az előadás egy pontján egy Marlene Dietrich-dalt énekel (mi mást, mint ezt: „Ich bin von Kopf bis Fuss an Liebe eingestellt"), vagy hogy Othello nagy féltékenységi monológját (amelynek során a színész rocksztárként rohangál, ugrál és gurul a kitapétázott színpadi sziklákon) Eminem egyik dala kíséri.

Frank Günther pontos, jól mondható és Shakespeare-hez hűséges modern fordításába ugyan sok helyen belenyúlt a dramaturg Ingo Berk, és ezeken a pontokon a szöveg stiláris egysége teljesen szétesett – de, mint látható, az egész produkció különböző valóságos és virtuális rétegek egymásra eresztéséről szól, így aztán az előadás végére én is feladtam a szövegkezeléssel kapcsolatos ellenérzéseimet. A művészetben esztétikai értelemben mindent szabad, csak elég tehetségesen kell csinálni. Itt minden meglepő döntésnek jelentése volt.

Egy ilyen előadás persze dinamikus, fiatal színészeket követel. Az Othellót játszó Alexander Scheer az egykori Michael Jacksonra emlékeztet. Akrobatákat megszégyenítő mozgásához elmélyült játék társul – koromfeketére festett arcából egyre kétségbeesettebben néz kifelé két hatalmas szeme.

Nemcsak Wolfram Koch feltörekvő menedzserre formált Jagója, de a gyönyörű Jana Schulz erőteljes és fájdalmas Desdemonája is méltó partnere a címszereplőnek. Elkeseredett harcot vívnak egymással Othellóért. Végül a gyilkossági jelenetet Pucher tébolyító szeretkezésként koreografálta meg. A közönség pedig, amely eleinte viszonylag hűvösen reagált az újabb és újabb meghökkentő látványokra, az előadás végén úgy tombolt, mint egy rockkoncerten.

FRIEDRICH HEBBEL: A NIBELUNGOK

Rendezte: Andreas Kriegenburg
Münchner Kammerspiele
2005. május 7.
5 óra 45 perc, két szünet. Premier: 2004. december 4.

HELYSZÍN: Volksbühne am Rosa-Luxemburg-Platz, Kelet-Berlin legnagyobb színházépülete, ahova mostanában főleg fiatalok járnak. Frank Castorf igazi kultuszhellyé változtatta – nehéz eldönteni, hogy a mosdóban látható graffitit az idejáró fiatalok egyike vagy egy díszlettervező készítette-e.

A Münchner Kammerspielét idén a versenyprogramban és azon kívül három nagyon különböző stílusú – és szerintem minőségű – produkció képviselte. Egyetlen közös van bennük: mindhárom rengeteg munkával készülhetett.

A DRÁMÁRÓL. Hebbel egy előjátékból és két, egyenként ötfelvonásos, verses tragédiából álló, a XIX. század közepén született nagy műve nálunk meglehetősen ismeretlen. Ellentétben Wagnerral, Hebbelt nem az istenek érdeklik a Nibelung-mondakörből, hanem az emberek. Az előjátékban *(Der gehörnte Siegfried – A felszarvazott Siegfried)* Siegfried tizenkét vitéze kíséretében megérkezik Wormsba, és megígéri Gunther királynak, hogy részben erejével és vitézségével, részben varázseszközei hatalmával megszerzi számára a valkűrt, Brunhildot. Cserébe Gunther húgának, Kriemhildnek kezét kéri. Az első részben *(Siegfrieds Tod – Siegfried halála)* Brunhild csel és erőszak révén, Siegfried segítségével Gunther felesége lesz, Kriemhild pedig, kölcsönös szerelemből, Siegfriedé. Csakhogy megtalálja Siegfriednél Brunhild övét, amely a valkűr lebirkózásakor került Siegfriedhez. Féltékenységében kiszedi Siegfriedből Gunther és Siegfried titkát, melyet eddig kettejükön kívül csak Gunther mindig rossznak bizonyuló tanácsokat adó segítője, Hagen ismert. A titkot kifecsegi Brunhildnek, aki egyrészt megérti, hogy tulajdonképpen ő is Siegfried miatt került ide (mindeddig azt hitte, Gunther győzte le őt, és már-már odaadó feleséggé szelídült), másrészt bosszút követel. Hogy megmentse királya becsületét, Hagen egy vadászaton a király beleegyezésével és öccseinek hallgatása mellett megöli Siegfriedet. Kriemhild bosszút esküszik.

A második részben *(Kriemhilds Rache – Kriemhild bosszúja)* Attila hun király megkéri a hét éve özvegy Kriemhild kezét, aki először hallani sem akar a házasságról, de amikor megtudja, hogy Hagen ellenzi azt, megérti, hogy a házasság nagy lehetőség a bosszúra. Feleségül megy Attilához. Attila vendégül látja Gunther családját, és feltett szándéka, hogy barátságosan viselkedik majd velük. Egyik vazallusának lánya feleségül is megy Kriemhild egyik testvéréhez. Kriemhild azonban csakis a bosszú pillanatára vár, ami annál könnyebben elérkezik, mert Hagen is eljött a családdal, és nem engedi meg nekik, hogy a lakoma közben letegyék fegyvereiket. Hagen mintegy véletlenül megöl egy hunt, de Attila ekkor még közbelép, és megpróbál békét teremteni. Hiába. Kriem-

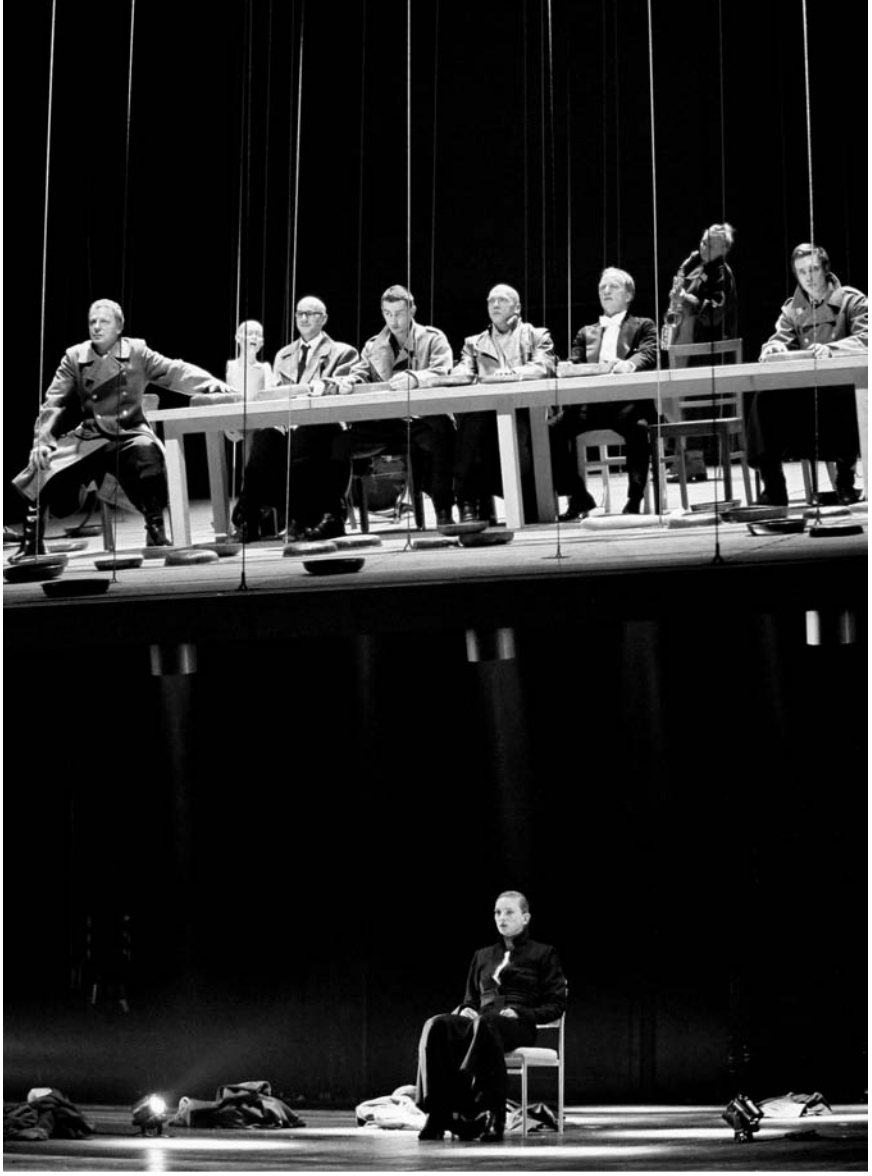

Jelenet A Nibelungokból

hild időközben már elkezdte leöletni testvérei kíséretét. Ennek híre akkor éri el Hagent, amikor behozzák Attila és Kriemhild fiát, akit Hagen bosszúból azonnal lefejez. Ekkor már mindenki elveszti a fejét, és kitör az általános öldöklés. Végül Attila és Dieterich marad a színen, az előbbinek elege van, és lemond az utóbbi javára. Függöny.

A RENDEZŐ: ANDREAS KRIEGENBURG. 1963-ban született, Magdeburgban. Dolgozott színházi technikusként és rendezőasszisztensként. Rendezett Zittauban, az Odera menti Frankfurtban és a Volksbühnén, 1994 és 1999 között a Bajor Állami Színházban és a Münchner Kammerspielében és az Ulrich Khuon vezette Alsó-szászországi Állami Színházban Hannoverben. Khuon ma az egyik legsikeresebb német színházat, a hamburgi Thaliát vezeti. Ezt azért tartom szükségesnek megjegyezni, mert én ugyan nem lettem Kriegenburg-rajongó, de ettől még őt jobbnál jobb színházakba hívják rendezni, vagyis nagy formátumú színházvezetők szeretik azt, amit csinál.

A MEGMAGYARÁZOTT NIBELUNGOK. Rendkívüli alapossággal, hatalmas munkával megrendezett, borzalmasan rossz előadást láttam. A rendező mindent agyonmagyaráz, a játékban nagyon kevés teret hagy a színész egyéni invenciójának, elemi szakmai hibákat követ el (ezekről később). A színészek végigüvöltik az előadást, rohangálnak, az amúgy is erőszakos történetben akkor is birkóznak és verekednek, amikor erre semmi szükség, a díszlet mindent értelmez, és a rendező invenciója nagyjából az első húsz perc után kifullad. Ehhez képest az előadás hat óra hosszú, mert bár Hebbel tökéletes szövegét sok helyütt meghúzták, illetve durván átírták, de sok funkciótlan játékkal és zenével terhelik meg az amúgy is elfáradó nézőt. A második rész után, amikor az előadás már négy órája tartott, a nézők csapatostul szöktek el. Én is.

Mítoszt értelmezni és modernizálni persze nem könnyű, a második világháború befejezésének hatvanadik évfordulója táján egy német mítoszt értelmezni nyilván még nehezebb, de azért az túlzás, hogy mindenki üvölt, verekszik, kivetkőzik magából, rohangál, tépi a ruháját stb. A díszlet nagyvonalú, de látványként mégis szegényes. A játék fehér térben indul, bejön Gunther király és az ő gengszterbandája, kórusban üvöltenek. Bejön az anyakirálynő, Ute és a lánya, Kriemhild, egész jelenetük folyamán szemben állnak a nézőkkel, és fésülködnek. Mivel a hajuk rövid, ez utóbbi meglehetősen funkciótlan. Majd belép Siegfried és – a darab szerint – tizenkét kísérője (*„zwölf Recken”*, mondja Hebbel, bár a színpadon tizenhármat számoltam) jogging-nadrágban és „Siegfried” feliratú trikóban, mind szőkék, és kórusban üvöltik Siegfried szövegét, amely egyébként az eredetiben egy kedves, jóindulatú, végtelenül becsületes, szinte szándéka ellenére roppant erős és most már varázshatalommal is rendelkező ember bemutatására szolgál. Siegfried ugyanis, bár mi Wagner miatt talán másképp érzékeljük, amolyan János vitéze a németeknek, ha nincs is benne annyi fantázia és kedvesség.

Később Guntherék lerántják a leplet a valóságról, vagyis a fehér lepleket az egyszerre várkastélyt, kápolnát és börtönt ábrázoló díszletről. (A kőfalak előtt végig rács, hátul a falon kereszt.) A díszlet azután végig így marad, bár néha leereszkedik egy plató, azon zajlanak az intimebb jelenetek. Vetítéssel is megsegíti őket Kriegenburg – ezt, úgy látszik, már teljes természetességgel használják a német rendezők. Itt is az intim pillanatokat nagyítják föl vele.

A világítás mintha munkavilágítás lenne, szinte végig strukturálatlanul ömlik a fény az egész színpadra. Ez különösen zavaróvá válik a *Kriemhilds Rache* elején, amikor is az özvegy Kriemhild Hebbel szövege szerint madarakkal és kisebb állatokkal barátkozik. Az előadásban ezek szelíd vadállatokká változnak, bejön ugyanis három színész, afféle gyerekszínházi medve-, majom- és tigrisjelmezben. Ez jópofa ötlet egy egész percig, csakhogy a három állat

Gunther és a legyőzött Brunhild A Nibelungokból

Andreas Pohlmann felvételei

ott marad az egész hosszú jelenet alatt, amikor már semmi dolguk, nem tudják ugyanis elhagyni a platót addig, amíg az a jelenet végén a megfelelő nyílás magasságába nem kerül. Ott téblábolnak tehát funkciótlanul és dologtalanul, és közben rendesen meg is vannak világítva, nehogy elfeledkezzünk róluk. (Meg kell azért jegyeznem, hogy később kiderült számomra: a német rendezők általában egészen másképpen világítanak, mint a magyarok. Néha a remekül világított előadásokban is alig van fényváltás – egyszer beáll a fény, a színészek pedig mozognak benne.)

A szöveg persze szépen szét van zilálva, amikor például arról van szó a darabban, hogy a vad Brunhild megszelídült, Brunhild behoz egy zacskó kukoricapelyhet, de nem tudja, hogy kell enni. Kriemhild tanácsára tejet akar inni hozzá, ekkor bekerül a színpadra egy dobozos tej, és Kriemhild jó hangsúlyosan elmondja, hogy ez Tetrapak. Na és így tovább hat órán keresztül. Vagyis négy órán át egészen biztosan, mert akkor mentem el. Ez az előadás kapta a találkozó fődíját.

KEIN SCHÖNER LAND
(NINCS SZEBB ORSZÁG)
Rendező és zenei vezető: Franz Wittenbrink
Münchner Kammerspiele
2005. május 10.
1 óra 40 perc, szünet nélkül.
(Ezt az előadást a Theatertreffen keretében láttam, de nem része a versenyprogramnak.)

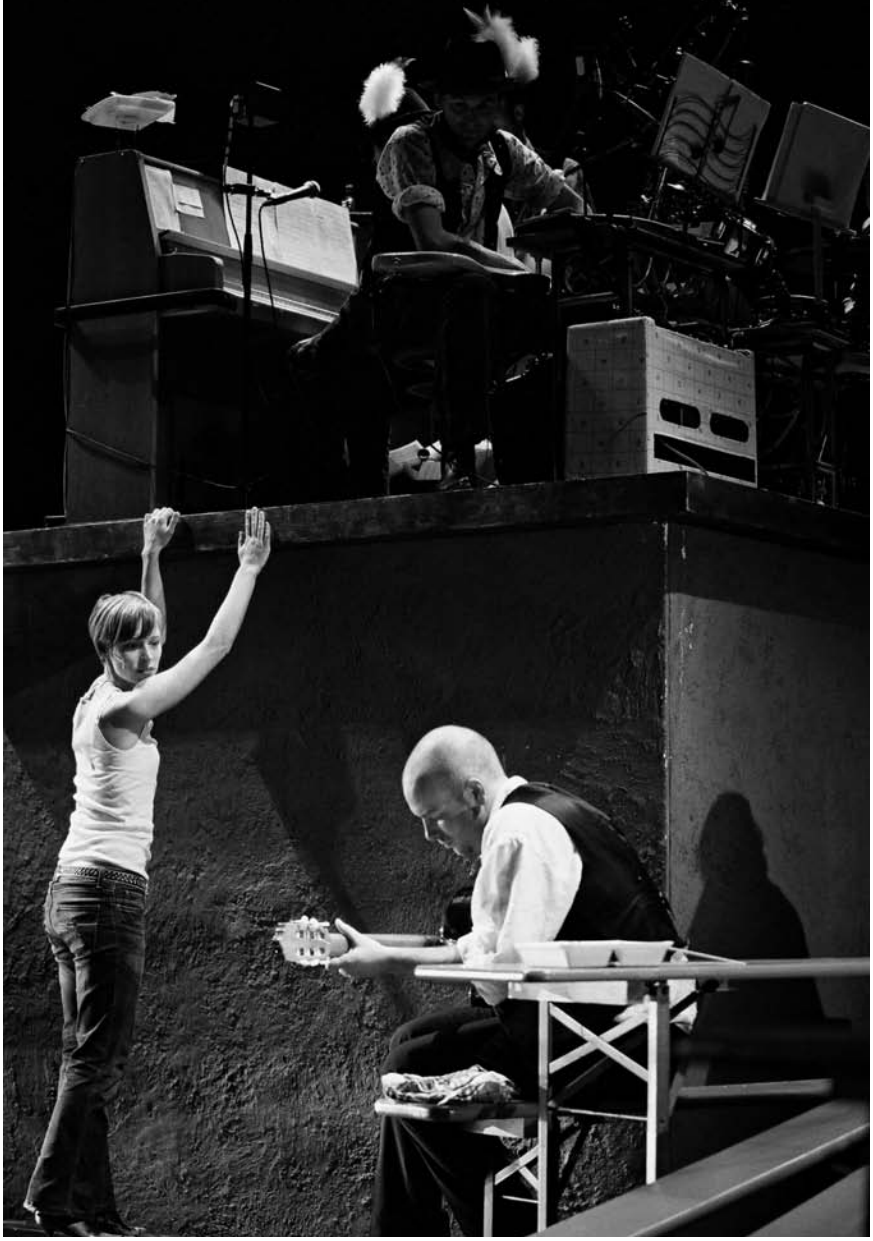

Nincs szebb ország

HELYSZÍN: ismét a Haus der Berliner Festspiele. De a publikum felismerhetően *nem* a fesztivál közönsége. Közép- és időskorú polgárok, akik érezhetően valami nagyon szórakoztatóra számítanak. Meg is kapják.

A RENDEZŐK, AKIK KETTEN VOLTAK. Franz Wittenbrinket legalább három nagyon különböző magyar muzsikushoz: Selmeczi Györgyhöz, Darvas Ferenchez vagy Fekete Máriához lehetne hasonlítani. Sokoldalú színházi zenész, pianista, hangszerelő és néha szerző, de főleg színházi ember. Wittenbrinknek egyidejűleg több, az általam látotthoz hasonló „Liederabend"-je is fut (a közeljövőben mutatja be a Berliner Ensemble Brechtről szóló összeállítását *[Die Farbe rot – A vörös szín]*, amelyben Mozart és kortárs popzenészek dalai egyaránt hallhatók lesznek). Wittenbrink komponál ugyan (a *Nincs szebb ország* néhány dalát is ő írta), de elsősorban olyan színházi zenei mindenes, aki ott ül a zongoránál, összefogja a zenekart, tempót ad a színészi játéknak, és mellesleg (Stephanie Mohrral együtt) megrendez egy ilyen nagyon hangulatos, nagyon emberséges estét, mint ez.

Stephanie Mohr 1972-ben született, rendezőasszisztensként többek között Claus Peymann és Ascher Tamás mellett dolgozott. 1996 óta rendez a német nyelvterület különböző színházaiban – a bécsi Burgtheater és Volkstheater, Klagenfurt, Nürnberg, Mannheim – stúdióprodukciókat.

EGY DERŰS ESTE. A *Nincs szebb ország* leginkább a Vígszínház *Össztánc* című produkciójára emlékeztető, különleges társulati munka. Három színésznő és négy színész énekel majd két órán keresztül dalokat, amelyek így vagy úgy Németországról szólnak. Joseph von Eichendorffot éppúgy hallunk, mint Nina Hagent, de Wittenbrink kitűnő érzékkel az egész estét stiláris egységben tartja. A dalok szituációkba kerülnek, és némelyik így egészen mást jelent, mint önmagában. A helyszín a müncheni sörfesztivál, az Oktoberfest egyik sátra. Ezt rengeteg asztal és pad jelzi a színpadon (színpadkép: Alfred Peter). Ezt a díszletet azután nagyon kreatívan használják a színészek, akik közé egy süllyesztő segítségével emelkedik föl a zenekar. A karakterek: az öreg munkás (az eredetére nézve nyilván francia Jean-Pierre Cornu játssza tökéletes németséggel – annyira, hogy neki jutnak a nacionalista dalok); az unokája, aki görkorcsolyán érkezik, hogy hazavigye, de itt ragad (Christian Friedel dinamikus alakítása); a negyvenes értelmiségi (Hannes Hellmann játssza, rengeteg önirónával); a török bevándorló szépség (Berivan Kaya szerepe talán a leghatásosabb: egyszer a „Deutschland, Deutschland über alles"-t énekli törökül, máskor egy török dal végén elkezd németül énekelni és jódlizni, közben pedig kínai evőpálcikákkal eszik valami gezemicét a müncheni sörsátorban); a magányos, esetlen pincérnő (a fergeteges humorú, sokszínű Annette Paulmann); az alternatív bige, aki egy sporttáskával rohangálva tölti el az estét (Anneke Schwabe játssza szórakoztatóan); végül a fiatal pincér, aki néha összezavarodik a rendelésektől, viszont gyönyörűen játszik gitáron (Stephan Zinner játssza magabiztosan – némelyik dalnak ő a zeneszerzője is).

Érdekes megfigyelni, hogy a kortárs német dalok (például a Die Ärzte és a Wir Sind Helden együttes vagy Nina Hagen alkotásai) erősen kötődnek a Wedekind és Brecht

Matthias Horn felvétele

Jelenet a Hotel Paraísóból

nevével jellemezhető hagyományhoz. Rendkívül konkrétak, és nagyon erős a társadalomkritikai élük. A legtöbb dal tulajdonképpen balladaként hat.

A fenti jelenetnél, amelyben a török szépség a német himnuszt énekli, nehéz többet mondani arról, milyen összetett is a haza fogalma. Ugyanilyen paradoxon a francia színész, aki öreg sörissza német nacionalistát játszik. Felejthetetlen, amikor az esetlen pincérlány utánozni kezdi a török szépség hastáncát, és végül az egész társaság táncolni kezd, amiből igazi ostoba német vonatozás lesz. A török lány nem állja meg nevetés nélkül, de egyszer csak észreveszi, hogy ott áll egyedül, a hat német pedig a színpad másik oldaláról nézi őt döbbenten. Hasonlóan erős pillanat, amikor a pincérnő elénekel egy groteszk dalt a nürnbergi törvényekről. Ezután hihetetlenül hosszú ideig teljes csend van (a nézőtéren is), majd az értelmiségi belekezd egy jiddis dalba.

Wittenbrinknek és rendezőtársnőjének arra is van gondja, hogy a nézők már az előcsarnokban színházban érezzék magukat: egy öreg, de működő zenegép fogad minket, benne kislemezek a hatvanas évekből, a falon borítók.

Külön kell szólnom az osztályon felüli hangosításról. Minden hangszert külön hallottunk, az ének mindig elöl szólt, mindig az adott színész színpadi helyének megfelelően. A mikroportokat olyan alaposan álcázták, hogy szakértő szemmel is nehéz volt őket felfedezni.

Az egész műsornak nagyon derűs hangulata van, és ha nem tekintene erős önirónával a németekre, legszívesebben azt írnám, most tudtam meg, mi az a bajor kedélyesség. A francia színésztől és a török színésznőtől.

LUTZ HÜBNER: HOTEL PARAÍSO
Rendezte: Barbara Bürk
Schauspielhannover
2005. május 13.
2 óra, szünet nélkül. Ősbemutató: 2004. október 8.

HELYSZÍN: a Haus der Berliner Festspiele oldalszínpada (Seitenbühne). Ahhoz képest, hogy stúdió-előadást látunk, még ez az oldalszínpad is nagy, de a németeknél mások az arányok. A terem méretei a Bárkáéra emlékeztetnek, de a díszlet így is épp hogy csak elfér.

EGY KORTÁRS MŰ. Lutz Hübner mai német szerző – az egyetlen, akinek az idén egy darabja eljutott a Theatertreffenre. Annak alapján, amit a német színház és a kortárs szerzők kapcsolatáról tudok, és annak ismeretében, hogy a mai német drámaírók között George Taboritól Botho Strausson át Roland Schimmelpfennigig hány nagyszerű szerző van, egyszerűen nem értem, mit keres ez a közhelygyáros egy ilyen rangos találkozón. Talán nem is volt más oka a darab meghívásának, mint hogy szerepeljen egy kortársi bemutató is a műsoron – de mivel Németországban egy-egy szezonban százas nagyságrendben tartanak ilyeneket, meg vagyok lepve, hogy nem találtak jobbat.

A darab arról szól, hogy egy átlagos német család (van ilyen?), vagyis egy mérnök apa, háztartásbeli anya és tizennyolc éves lányuk elmennek egy átlagos portugál üdülőhelyre (van ilyen?), egy átlagos szállodába (van ilyen?), ahol rajtuk kívül még összesen ketten nyaralnak: egy átlagos szépasszony (van ilyen?), akinek éppen tönkrement a vállalkozása, és egy átlagos egyetemista fiú (van ilyen?), aki szeret szörfözni. A szállodát egyetlen fiatalember üzemelteti, ő főzi a kávét, ő a recepciós, és nyilván ő takarít is, mert – bár az egész történet azonos helyszínen, a szálloda halljában (egyben reggelizőhelyiség) játszódik – mással nem találkozunk.

Ahhoz képest, hogy a darabot valami ügyetlen naturalizmus jellemzi, valahogy sok a valószínűtlen elem – rögtön például az, hogy ezeken az embereken kívül itt senki meg nem fordul. Ettől támadhatna világvége-érzésünk, ha ennek lenne dramaturgiai funkciója, és nem a puszta kényszer szülné.

A történet előre kiszámítható: a lány lázad a szülei ellen (hogy pontosan mi miatt, az nem derül ki), elcsábítja az egyetemista fiút a szépasszonytól, akivel az éppen flörtölni kezdene, majd első éjszakájuk után szétveri a szörfjét (hogy pontosan miért is, azt sem tudjuk meg). Végül sok lelkizés után megszökik, a szülei halottnak hiszik, az apja utánamegy a sziklákra, és miközben a lány végignézi, hogyan keresi őt, az apa belefullad a tengerbe. Az ostoba komédiából ostoba tragédia lesz.

EGY RENDEZŐASSZISZTENS: Barbara Bürk. Barbara Bürk 1965-ben született Kölnben. Ulmban tanult, és itt kezdett rendezni. Saját rendezései mellett Frank Castorf és Christoph Marthaler asszisztenseként is dolgozik.

AZ OLCSÓ IS LEHET DRÁGA. A nagyon gyenge darabon az előadás tovább rontott. Szerepükre csak halványan alkalmas színészek tehetetlenkedtek előttünk, a díszlet, amely a szálloda egyszerűségét volt hivatva jelezni, ordináré volt – tapasztalatból mondom, ilyet az ember Portugáliában nem lát, a bútorok mintha az NDK-ból maradtak volna itt. A színészek ténferegtek a színpadon, a kis stúdiószínpad méreteihez képest túl volt zsúfolva, minden meg volt mutatva, még a strand is.

Mint írtam, a szereplők korlátozott száma puszta kényszer. De vajon tényleg az-e? Amikor ugyanis már nagyon unatkozunk, a – német viszonyokhoz képest – olcsó kamaraprodukcióba bependerül egy húsztagú portugál néptáncegyüttes, és teljesen funkciótlanul ropja. A darabot volt szerencsém olvasni, ez nincs benne, ez a rendezőnő saját találmánya. A néptáncegyüttes amúgy nyíltszíni tapsot kapott – valamivel lelkesebbet, mint az előadás befejezése utáni kényszeredett tapsocska.

Nem tudok napirendre térni az érthetetlen tény fölött, hogy a produkciót egyáltalán meghívták. Nyilván felmerültek itt pedagógiai és kultúrpolitikai szempontok, teszem azt, támogassuk a hannoveri színházat, vagy hogy ne csak a berliniek és a zürichiek jöjjenek, ilyesmik. De akárhogy is, ez bizony silány volt, és ezzel a véleményemmel nem voltam egyedül a Festspiele oldalszínpadának kényelmetlen, szűk kis nézőterén.

FRANK WEDEKIND: LULU
Rendezte: Michael Thalheimer
Thalia Theater, Hamburg
2005. május 15.
2 óra, szünet nélkül. Premier: 2004. február 28.

HELYSZÍN: ismét a Haus der Berliner Festspiele nagyszínpada. Itt láttam 2001-ben először Thalheimer *Liliom*ját. Sokkoló, óriási élmény volt – ezzel az emlékkel ülök be a legalább ezerfős nézőtérre. Nevezhetném nosztalgiának is, ha ez a szó nem volna annyira idegen Thalheimer világától.

LULU, ŐS-LULU, MAI LULU. Wedekind először egyben megírt, majd két darabbá *(A Föld szelleme, Pandora szelencéje)* szétszedett szenvedélyes *Lulu*-darabja önéletrajzi ihletésű, elkeseredett mű, amelyben különböző életkorú, önző, erőszakos férfiak rohangálnak egy gyereklány körül, akiből sikerül *femme fatale*-t csinálniuk. Lulu némelyiküket őszintén megszereti, de nála a szerelem egészen mást jelent, mint amit ezeknek a férfiaknak. Van benne valami növényi természetesség. Ezen azt értem, hogy Lulu számára egyszerűen nem léteznek a szerelemben erkölcsi kérdések. Ezt viszont az őt birtokolni vágyó férfiak – akik a legkülönbözőbb módon, de végül is mind őmiatta, sorra belehalnak ebbe a szerelembe – képtelenek fölfogni. Luluba közben egy grófnő is beleszeret, de neki sincs vele több szerencséje. Ez tehát a többiek tragédiája. Lulué viszont az, hogy mindig használni és birtokolni akarják őt, és amikor végre eltanulja a környezetétől ezt a viselkedést, éppenséggel Hasfelmetsző Jackbe botlik, aki aztán ővele is végez.

Wedekind darabjai a XIX. század végén, amikor születtek, forradalmian új témát és stílust hoztak. Lulu története nem az érző szívű kurtizáné, amelyet *A kaméliás hölgy*ből ismerhetünk. Lulut, évtizedekkel a hasonló nevű stílus előtt, valamiféle *Neue Sachlichkeit* jellemzi – nem érzeleg a szerelemben, ő egyszerűen csak van mint a szenvedély tárgya és alanya.

Fritzi Haberlandt (Lulu) és Norman Hacker

Jörg Michel felvétele

Wedekind nyelvét átszövi a vásári hagyomány (Kikiáltót és Drámaírót is szerepeltet a darabok elején, és a keretjáték egyértelműen a szintén népi hátterű, ponyvából lett *Faust*ra utal).

A két darabot Alban Berg vonta össze operája számára *Lulu* címen, de színházban is így szokták játszani. Nálunk Forgách András fordításában a nyolcvanas évek végén a budapesti Katona József Színházban játszották a *Lulu*t, de ekkor már az időközben előkerült *ős-Lulu*t, amelyet nem sokkal korábban Peter Zadek rendezett meg először. 2004-ben a Radnóti Színház műsorán szerepelt.

A LEGOKOSABB NÉMET RENDEZŐ: Michael Thalheimer. Michael Thalheimer (1965), mielőtt színész, majd rendező lett, először hangszeres zenész, dobos volt. Színészként és rendezőként dolgozott Chemnitzben, Lipcsében, Freiburgban, Bázelban, Drezdában. A 2001-es Theatertreffenen lett országosan ismert a hatalmas sikert arató és botrányt is kavaró *Liliom*mal, amelyet a hamburgi Thalia Theaterben rendezett. (2003 őszén a budapesti nézők is láthatták a Vígszínházban.) 2005 őszétől Thalheimer a Deutsches Theater főrendezője.

EGY MINIMALISTA MEGAPRODUKCIÓ. Michael Thalheimer mindeddig talán a *Lulu*ban ment legmesszebb saját minimalista, mégis nagyszabású eszközeinek alkalmazásában.

A díszlet (Olaf Altmann munkája) egyetlen hatalmas hófehér fal a színpad hátterében. Mérete legalább 10 x 6 méter, kitakarja az egész hátteret. Ettől eltekintve viszont a színpad teljesen csupasz, oldalt minden szerelvényt látunk. Ez a fehér fal jelenetről jelenetre előbbre mozdul, míg végül, az utolsó jelenetben, már csak legföljebb kétméternyi széles sávot hagy a színészeknek a játékra. Ez természetesen növekvő feszültséget eredményez.

A világítás, amelynek eszközeit Thalheimer mindig is nagyon céltudatosan, de ugyancsak nagyon takarékosan használja, szintén minimalista. Eltekintve a jelenetek közötti sötéttől, végig azonos fényeket látunk, amelyek úgy vetülnek a színészekre, hogy egyrészt minden részletet jól megvilágítanak, másrészt segítségükkel a hátsó falra mindig kivetül a színészek többszöri hatalmas árnya, mintegy megsokszorozva őket, és betöltve velük a játékteret. Erre a nagy fehér falra vetít aztán Thalheimer az előadás legvégén, Lulu halála után egy óriási szemet, amely lassan, párhuzamosan azzal, ahogyan a fal visszahátrál, átmegy a Fritzi Haberlandt által játszott címszereplő arcába.

A ruhák maiak (jelmez: Barbara Drosihnmind), és Lulun kívül egyetlen szerep-

lő öltözéke sem változik. Lulu miniruhái egyre élénkebb színűek, párhuzamosan azzal, ahogyan egyre több férfit csábít el (akaratlanul), majd romlásának kezdetén ismét egyre fakóbbak lesznek, hogy végül fekete ruhában haljon meg Hasfelmetsző Jack kezétől.

Kellékek most is alig vannak: az öngyilkos festő borotváját, dr. Goll kábítószeres injekciós tűjét és pisztolyát látjuk csak (ez az a pisztoly, amellyel ő akarja megölni Lulut, de aztán Lulu végez övele). Bútorok hiányában a színészek vagy állni kényszerülnek, vagy a földre kell ülniük és feküdniük, ami persze ismét rendkívül hatásos effektus. Thalheimer, szokása szerint, táncos stilizálás nélküli mozgásszínházat rendez, nagyon erős jelekkel. Ezek közül talán az a legmeglepőbb, hogy mindenki ülve hal meg. Amikor másodszor látunk valakit mereven ülni (dr. Goll után Scwartzot, a festőt), már tudjuk, hogy az illető meghalt. Erre a különös, koreografált játékstílusra még visszatérek Thalheimer Deutsches Theater-beli rendezéseinek elemzésénél.

Természetesen a szöveg is minimalista. Bár nem tudom, Thalheimer melyik változatból dolgozott (talán, mint a *Faust* esetében is, mindkettőből), de ez mindegy is: szokása szerint most is szünetmentes áramforrást helyezett el a színpadon, nagyfeszültséggel – és kétórányira húzott szöveggel.

A darabban két női és tizenegy férfi szereplő van. Ez utóbbiak közül legalább öt úgyszólván azonnal ledobja a nadrágját, amint bejön a színre – mindannyian elszántan rávetik magukat Lulura. A nők nem vetkőznek. Az egész előadás az animális férfitéboly és a női rémület találkozása. Ezt a tébolyt és ezt a rémületet fejezi ki Thalheimer állandó alkotótársának, Bert Wredének a zenéje is. Akárcsak a *Liliom*ban, itt is roppant erős zenei hatásokkal él a rendező, de mindig szigorúan csak két jelenet között. Hangulati aláfestő jellege miatt filmzenére emlékeztet, azzal a különbséggel, hogy tulajdonképpen mindig önállóan szól, sohasem a jelenetek alatt, akárcsak a *Liliom*ban.

Fritzi Haberlandt, akit a budapesti közönség Julikaként láthatott, mindent el tud játszani. A férfiak által szinte tárgyként kezelt, de gyorsan önállósodó, majdnem gyereklány Lulu naivitását éppúgy, mint a leépülő démon kétségbeesését. Kicsi, vékony – és hatalmas színésznő.

MAX FRISCH: HOMO FABER

Rendezte: Stephan Pucher
Schauspielhaus Zürich
2005. május 16.
2 óra 30 perc, egy szünet. Ősbemutató: Pfauen, 2004. december 5.

HELYSZÍN: Hebbel am Ufer (HAU). Gyönyörű kis kamaraszínházi hangulatú színházépület ismét az egykori Kelet-Berlinben. És bár a neve szerint a parton áll, ezt azért nem kell komolyan venni. Ahogy nézem a szórólapokat, plakátokat, úgy veszem ki, nem nagyon lehet saját társulata – hol ilyen, hol olyan műsor van itt, koncert, *talk-show,* vendégelőadás. Kár érte – ezt a színházat arra építhették vagy száz évvel ezelőtt, hogy egy társulat és a közönsége boldog legyen benne.

DARAB HELYETT. A darab Max Frisch azonos című regényének adaptációja. Az egyes szám első személyben megírt, a főszereplő mérnök által elmesélt regény cselekménye az ötvenes évek végén játszódik. Faber sikeres svájci gépészmérnök. Rengeteget utazik. A regény elején éppen Mexikóba repül, de kényszerleszállás miatt az őserdőbe kerül. A gépen megismert fiatalemberrel együtt útra kel. Kiderül, hogy újdonsült ismerőse annak a cégnek dolgozik, ahol Faber régi barátja, Joachim is alkalmazásban van, itt Közép-Amerikában. Elindulnak megkeresni Joachimot. Egy közeli faluban szerzett dzsippel átverekszik magukat az őserdőn, és megtalálják őt – felakasztva. Néhány nappal korábban őserdei házában öngyilkos lett. Megtudjuk, hogy Joachim vette feleségül Faber fiatalkori, zsidó szerelmét, aki éppen terhes volt szakításuk idején. Hanna azért szakított Faberral, mert az rá akarta beszélni, hogy vetesse el a gyereket. A harmincas évek második felében, Zürichben találkoztak, és Hanna innen még hazautazott Németországba – Faber mostanáig nem tudta, hogy Hanna egyáltalán túlélte-e a vészkorszakot.

Fabernak aztán sikerül az őserdőből visszajutnia New Yorkba, ahol néhány napot átunatkozik aktuális (férjezett) barátnőjével, végül szakít vele. Ebben is, mint mindvégig, szárazság és érze-

A Homo Faber videoszobra

Leonard Zubler felvétele

lemmentesség jellemzi – minden mondatában ott érezzük a racionális mérnököt, aki az őserdőben is gyakorlatias. De kezd önmaga számára is meglepő dolgokat csinálni. Például ahelyett hogy repülővel térne vissza Európába, hajóra száll, és több mint egy hétig utazik. A hajón megismerkedik egy egészen fiatal, talán húszéves lánnyal, Sabethtel. Bár kapcsolatukat végig áthatja valamilyen finom erotika, csak nagyon sokára kerülnek egymáshoz testileg is közel – előbb még elmennek együtt Itáliába, ahol egyébként Fabernak semmi dolga. Innen Görögországba utaznak, itt él Sabeth anyja, és még mielőtt vele találkoznának, itt, a tengerparton szeretnek végképp egymásba. Kapcsolatuk azonban nagyon rövid életű lesz. Az egyik éjszaka nem sikerül szállást találniuk, és a parton alszanak. A lányt megmarja egy kígyó. Faber távolról látja őt elesni, odarohan, meglátja a kígyómarás nyomát. Rohanva viszi az út szélén, ahol végül fölveszi őket egy teherautó, és nagy nehezen eljutnak Athénba, ahol a lány ellenmérget kap, és van remény a felgyógyulására.

Faber itt találkozik Sabeth anyjával, aki nem más, mint Hanna. Faber a saját lányába lett szerelmes. Sabeth meghal – de nem a kígyómarástól, hanem mert nem vették idejében észre, és így nem is kezelték koponyaalapi sérüléseit. Mindeközben kiderül, hogy Fabernak rákja van. A történet végén Hanna jár be hozzá a kórházba. Kapcsolatukat Faber maga sem érti – de még mielőtt megérthetné, meghal.

Így összefoglalva látszik, mennyi valószínűtlen fordulat van ebben a történetben. Csakhogy Max Frisch tárgyilagos elbeszélői stílusa ezt olyannyira elfedi, hogy mindvégig mindent valóságosnak érzünk. És azt is sikerül érzékeltetnie, hogyan esik szét darabokra az érzelemmentes, számokban és tényekben gondolkodó Faber világa.

A DJ ÚJRA ITT VAN. A rendező Stephan Pucher az ugyancsak meghívott hamburgi *Othello* rendezője, most ő a sztár. Ez a rendezése kitűnően példázza azt, hogyan lehet az egyik produkcióban remekül bevált eszközöket pocsék eredménnyel használni egy másikban.

A díszlet eleinte egy hatvanas (vagy talán még ötvenes?) évekbeli televíziós *talkshow*-t idéz. Fabert négy színész játssza egyszerre, mindegyikük ott ül az asztalnál, és a regényből vett mondatokkal sorra bemutatkoznak nekünk. Aki nem olvasta Frisch művét, valószínűleg nem jön rá rögtön, hogy itt ugyanarról az emberről van szó, ez ugyanis elég lassan derül ki. Később különböző extrém öltözékekben megjelennek a női szereplők, így például Ivy, Faber amerikai barátnője Playboy-nyusziként, Hanna pedig, aki a regényben nem ápolónő, ápolónőként. A regény különböző jelenetei meglehetős összevisszaságban követik egymást, és közben a televíziós show látványa mintegy elszabadul. Minden jelenet ebben a show-díszletben elevenedik meg, látjuk a díszletmunkásokat, akik behordják az őserdőt jelképező pálmafákat vagy a hajót jelképező székeket. Van vetítés is, amelyben különböző civil szereplők elmondják, mit gondolnak a regényről.

A színpadon lényegében teljes – professzionálisan szervezett – zűrzavar uralkodik el. Mondhatnám, hogy ez jól kifejezi a regény lényegét, ahol ugyanis egy nagyon szigorúan rendezett életű mérnök világa esik szét – de nem így gondolom. Azt is mondhatnám, hogy a színpadon látható sokféleség, ahogyan például a színészek különböző régi slágereket adnak elő több szólamban, saját magukat profi zenészként kísérve, micsoda posztmodern effektus – de nem így gondolom. Hanem úgy gondolom, hogy egy tehetséges ember meglehetősen unalmas kabarét csinált egy remek könyvből, miközben a nézők nagy része valószínűleg hiába erőlködik, nem sikerül megértenie a történetet – az egész egy nagy tohuvabohu.

Abban a tényben, hogy Puchertől két előadást is beválogattak a Theatertreffenre, míg Thalheimer *Faust*ját nem – ahogyan három évvel ezelőtt az *Emilia Galotti*t sem –, azt a fajta kritikusi ízlésterrort vélem felfedezni, amely Magyarországon is jól ismert, s amelynek eredményeként a nézők által gyéren látogatott előadások a szakmai közönség körében mennybe mennek, miközben a klasszicitás, a világosság, a tisztaság, egyértelműség valami kerülendő, idejétmúlt dologként jelenik meg. Puchernak még ezen a produkcióján is érezni, hogy tehetséges ember, de az én szememben ez a zűrzavar sokat rontott az *Othello*val megszerzett renoméján.

MŰVÉSZET ÉS ZÖLDSÉG
(KUNST UND GEMÜSE A. HIPLER)

Rendezte: Christoph Schlingensief, Hosea Dzingirai
Volksbühne am Rosa-Luxemburg-Platz
2005. május 18.
1 óra 30 perc, szünet nélkül. Bemutató: 2004. november 17.

SZÍNHÁZ ALS-BETEGSÉG
(THEATER ALS KRANKHEIT)

Rendezte: Christoph Schlingensief, Hosea Dzingirai
Volksbühne am Rosa-Luxemburg-Platz
1 óra 30 perc, szünet nélkül. Bemutató: 2004. november 17.

HELYSZÍN: természetesen a Volksbühne am Rosa-Luxemburg-Platz. Az óriási nézőtér tele fiatalokkal. A földön is ülnek. Én is ott ülök, mert elkések. Éppen hogy elérem az előadás kezdetét, de a helyemre már nem tudom beküzdeni magam. Ülök a földön, mint sokan mások is, mert a hatalmas, tágas, ámde kissé lepusztult Volksbühne elképesztően népszerű hely. Talán azért, aminek ezen az estén is tanúja voltam: mert itt már nem kell unalmas történeteket végigkövetni. Itt színház helyett lényegében show-műsort adnak, igaz, hogy erős balos és zöld elkötelezettséggel, ami ezen a Rosa Luxemburgról elnevezett (és más utcákkal együtt szerencsére át nem keresztelt) téren egyrészt helyénvaló, másrészt ad egy kis pikáns ízt a műfajnak.

EZ EGY PROJEKT. Nincs darab. Szerző sincs persze. A címben (és nem szerzőként) megnevezett A. Hiplerről a műsorfüzetben sem derül ki, hogy kicsoda. Schlingensief működését ismerve ez része a szándékos zavarkeltésnek – hülye néző, miért gondolod, hogy ha egy cím mellett találsz egy nevet, az a szerzőé?

Eszembe jut, amikor néhány éve Athénban Huszti Péterrel ültem egy színházban. Vonagló, rosszul mozgó amatőröket kellett néznünk, akik papírfecniket szórtak szét, és hősleg működtek. Péter egyszer csak megszólalt: „Én már tudom, mi ez. Ez egy projekt."

Amit alapszövegként az előadásból ki lehet hámozni, azt majd a produkció ismertetésekor írom le. A műsorfüzet tele van magyarázatokkal, amelyek alaposan megideologizálják az előadást. Ezek a magyarázatok az előadás *előtt* egyszerűen érthetetlenek (szó esik például Schlingensief 2004-es botrányos bayreuthi *Parsifal*járól, az ALS nevű betegségről – a produkció központjában egy ebben szenvedő nő áll), idézik Adornót és Arnold Schönberget –, de hogy mi lesz az az emberi történet, amit látni fogunk, nem derül ki. Schönberget legalább okkal idézik – az előadás elején elkezdik eljátszani az *Máról holnapra (Von heute auf morgen)* című operáját, de hamar félbehagyják. A műsorfüzet magyarázatai az előadás után szimplán bosszantóak. Semmi sem lesz tőlük világosabb, viszont megérthetjük, hogy Schlingensief megtanulta az esztéta-leckét: a modern művészet nyitott műveket eredményez, a nyitott mű rendjét a befogadó állítja össze a saját fejében, hogy az alkotó mit akart, nem számít, továbbá nincsen modern művészet kommentár és önkommentár nélkül. Mint látható, az előző mondatban felsoroltam a kánondöntők kánonjának néhány közhelyét. Azért tettem ezt, hogy nyilvánvaló legyen: nincs ebben a zűrzavarban semmi új, ez is ugyanolyan erőszakos marketing, mint bármelyik más művészeti divat. Nyilván az elbizonytalanítást szolgálja a kettős cím is – most, az előadás megtekintése után sem tudom, mit láttam: a *Művészet és zöldség* vagy a *Színház ALS-betegség* című produkciót. Ugyanis hol ez van kiírva, hol

az. Ez a módszer Schlingensiefre vall – a német színház fenegyereke nem engedheti meg magának, hogy akár egyszer is, véletlenül, egyértelmű legyen. Hová lenne az imidzse? Ó, hogy visszasírtam a zavaros *Homo Faber*t!

TALÁN ITT IS KÉT RENDEZŐ VAN. Rendező talán kettő is van, bár az eredmény – nyilván szándékosan – olyan, mintha egy se lenne. Schlingensiefet producerként nevezi meg a színlap, viszont a Theatertreffen összes dokumentuma ignorálja a produkción belül (vetített szöveggel) megnevezett rendezőt, az afrikai Hosea Dzingirait, és én is csak azért említettem meg őt a címben, hogy korrekt legyek. Az alábbi néhány sor tehát nem vele, hanem Schlingensieffel foglalkozik.

Christoph Schlingensief 1960-ban született. Germanisztikát, filozófiát és művészettörténetet tanult Münchenben. A nyolcvanas években előbb rövidfilmeket forgatott, majd egy játékfilmet. Azóta néhány további játékfilmje is elkészült. 1993 óta rendez színházban, főleg a Volksbühnén. Nem darabokat rendez, hanem úgynevezett projekteket. Néha pályaudvaron vagy más közterületen dolgozik, mint például hajléktalanokkal a hamburgi Főpályaudvaron. 1997-ben letartóztatták, mert egyik preformanszában az „Öljétek meg Helmut Kohlt" feliratot is használta. 2000-ben „Chance 2000" néven pártot is alapított, és részt vett a választási kampányban. 1998 óta televíziós *talkshow*-t vezet. Rendezett Berlinben, Zürichben, Frankfurtban és Bayreuthban, itt egy – nyilván szándékoltan – botrányos hírű *Parsifal*t. *(Lásd lapunk kritikáját 2004/11. sz. – A Szerk.)*

A PROJEKT. Az előadás elején az összes színész bejön a színpadra, és egyikük (lehet maga Schlingensief is, de ebben nem vagyok biztos, és ez igazán megfelel Schlingensief szellemének) angol nyelven elmagyarázza, mit látunk majd. Ez nem előadás, ez egy kiállítás, amelyben azonban nem a térben haladunk, hanem az időben. A színpad két oldalán kivetítőernyők, itt később Schönberg *Máról holnapra* című operájának történetét látjuk némafilmen, színészekkel (egyikük a nálunk is jól ismert Udo Kier). Egy ALS-betegségben szenvedő nő (aki tehát nem tud megmozdulni) ül a nézőtér közepén, megvilágítva. Előtte számítógép, lézeres érzékelőkkel. Szeme mozgásával betűket tud kiválasztani, és így szöveges üzeneteket küldhet a színpadra, két további kivetítőre. Ez lehetne érdekes és persze jelképes is (íme, az abszolút néző), de sajnos Angela Jansen (a beteg nő) kommentárjai teljesen érdektelenek, és nem teszik meglepőbbé vagy mélyebbé a színpadi zűrzavart. A hatalmas színpad két szintre van osztva, alul néha kabaréjeleneteket látunk, majd a színészek eltűnnek egy – föltehetően komputertomográfot jelképező – alagútban. Ezután őket is vetítve látjuk. Két operaénekes elkezdi előadni a Schönberg-operát, de ez hamar félbemarad. Később a férfi King-Kongként jön vissza. A színpad fölső részén fehér leplek, itt néha emberek szaladgálnak, de nem tesznek semmi olyat, amire emlékezni tudnék. Néha New Yorkban fölvett jeleneteket vetítenek a fölső színpadra. És így tovább. Ócska polgárpukkasztás sok közpénzből. A színház zsúfolásig tele, Schlingensief igazi sztár, a közönség jókat nevet, és aki tudja, hogy átverték, az is igyekszik úgy tenni, mintha volna mit érteni ezen az erőszakos zűrzavaron.

EDWARD ALBEE: NEM FÉLÜNK A FARKASTÓL

Rendezte: Jürgen Gosch
Deutsches Theater, Berlin
2005. május 19.
Premier: 2004. november 18.

HELYSZÍN: természetesen a Deutsches Theater.

Mivel a kedves kis téren, a Reinhardtstrasse mögött található, két szorosan egymás mellett álló épülettel rendelkező Deutsches Theaterral külön foglalkozom majd, ezért részletesen erről a produkcióról is ott írok. Itt most csak röviden jelzem: a találkozónak színészileg ez volt az egyik legerősebb előadása. És azért tudott az lenni, mert azonkívül, hogy jó színészek játszották, egy színészbarát rendező egy kiváló szerepeket kínáló darabot rendezett meg. Nagyszínpadi kamaraprodukció volt ez, amely ősz óta zsúfolt házakkal megy.

MICHEL HOULLEBECQ: ELEMI RÉSZECSKÉK (ELEMENTARTEILCHEN)

Rendezte: Johan Simons
Schauspielhaus, Zürich
2005. május 20.
2 óra, szünet nélkül. Premier: 2004. június 5. Pfauen.

HELYSZÍN: a Maxim Gorki Theater az Unter den Linden közvetlen közelében. A névből látható, hogy a berliniek, akik Marx és Engels szobrát is a helyén hagyták, ezt az épületet sem keresztelték át, pedig amikor épült, 1827-ben, még Berliner Singakademie-nek nevezték. Színház csak a második világháború után lett belőle. Eredeti funkciójának megfelelően tágas, elegáns, nagyszerű akusztikájú, egy kissé túl magasra sikerült színpaddal rendelkező színházépület ez.

MÁR MEGINT EGY REGÉNY. Darab nincs – és még regényadaptáció se nagyon, de erről majd alább. A regény íróját – Michel Houllebecqet – viszont be kell mutatni, mert nálunk, bár ez a regénye magyarul is megjelent, gondolom, viszonylag kevesen ismerik. A francia író 1958-ban született, és 1994-ben megjelent, *Extension du domaine de la lutte (A hadszíntér kiterjesztése)* című regénye óta egyre népszerűbb. Ezt a könyvét eddig már mintegy harminc nyelvre fordították le. A *Les particules élémentaires* 1998-ban jelent meg, és akárcsak az előbbi, ez is több irodalmi díjat hozott az írónak. Houllebecq divatos témákról ír. Részben ennek köszönhető, hogy azóta *talkshow*-k állandó vendége, részben pedig talán annak, hogy nemcsak író, de saját verseinek és dalainak előadója is.

A Zürichben színpadra alkalmazott, viszonylag terjedelmes (350 oldalas) regény egy, a XX. század végén–XXI. elején dolgozó biológus-genetikus fiktív életrajza. Az elbeszélő a főhős XXI. század végi életrajzírója, aki már nem ember, hanem egy, a főszereplő Michel Djerzinski genetikai felfedezései alapján létrehozott új, klónozott emberszerű lény. De az egész sci-fi-keret eltűnik a könyvben, és valódi jelentőséget csak az utolsó néhány oldalon nyer, ahol is az életrajzíró elmondja, milyen hálás fajuk a lassan kihaló emberiségnek, amely megalkotta őket, akik már nem szexuálisan szaporodnak, és békében élnek egymással. A könyvet átszövi a komoly műveltségre való tudományos halandzsa, amelyet gyanúm szerint a természettudósok némi feszengéssel olvashatnak. Mint ahogy mindenki feszenghet a Michel féltestvérének, a részben pedofil Brunónak a szexuális életéről szóló, nagyon hosszú és a legvadabb pornográf szerzőket is megszégyenítő beszámolók olvastán, amelyeket csak az emel irodalmivá, hogy az író a pornográf részletek között és közben bemutatja egy valóságos ember pokoli szenvedését is.

A két féltestvérnek az anyja közös, egy hideg szépség, aki – akárcsak a két apa – hamar elhagyja őket. Bruno kollégiumban nő föl (ahol részletesen megírt jelenetekben szörnyen meg is alázzák az iskolatársai), Michelt apai nagyanyja neveli. Ketten a szexualitás két végletét képviselik: Brunót, akiből középiskolai tanár lesz, semmi más nem érdekli, Michel pedig, bár képes a szerelmi életre, lényegében aszexuális – és főleg: kamaszkorában elveszített nagyanyján kívül képtelen bárkihez is tartósan kötődni. Bruno szerencséje, hogy rosszul sikerült házassága, majd válása után megismerkedik egy megértő és jószívű tanárnővel, aki éppolyan erotomán, mint ő; idilljük azonban hamarosan véget ér, mert a tanárnő

Jelenet az Elemi részecskékből

Leonard Zubler felvétele

egy sokszereplős orgia közben lebénul (vad, groteszk jelenet ez), és miután tolókocsiba kényszerül, nemsokára öngyilkos lesz. Michel pedig képtelen viszonozni az őt hűségesen szerető barátnője, Annabelle szerelmét, míg végül, amikor húsz év után újra találkoznak, és már-már vállalná az együttélést, Annabelle-ről kiderül, hogy méhrákja van, és az operáció után ő is öngyilkos lesz. (Mint ahogy végül Michel is, valamikor 2010 körül.)

A nyomasztó regénynek, amelynek egyik mellékszereplője egy borzalmas jelenetsorban bemutatott satanista kéjgyilkos, vannak nagyon szórakoztató oldalai is. Ezek azok, ahol Houllebecq hülyét csinál a New Age mozgalomból, az áltudományos marhaságokból, az európai kultúrában az utóbbi évtizedekben elterjedt különböző felszínes megváltástanokból. Ostoba öreg hippitől tönkrement és a tarot-ban megváltást kereső középosztálybeli nőkig a legkülönfélébb lények népesítik be ezeket a nagy szatíraírók hagyományát felelevenítő lapokat.

A könyv végén néhány rövid oldalon értesülünk róla, hogy Michel felfedezése tette lehetővé az új, klónozott, nem nemi úton szaporodó ember létrejöttét. Az utolsó mondatban a klónember életrajzíró könyvét az emberiség emlékének ajánlja.

A RENDEZŐ, AKI TALÁN RÁDIÓS LEHET. Johan Simons holland színész, színházi és filmrendező. 1985-ben alapította meg ZT Hollandia nevű együttesét. Színházi produkciók mellett három filmet rendezett. Az idén ősztől a genti Nemzeti Színház vezetője.

A RÁDIÓJÁTÉK. Mint említettem, darab nincs. A terjedelmes regény mintegy tizedét viszont majdnem szó szerint halljuk – ugyanis az előadás lényegében rádiójáték. Öt színész áll a színpadon (ott is széksorok, viszont a nézőtér első sorai fölött dobogó). Az egyetlen díszletelem egy hatalmas, süppedős fehér szőnyeg, ezen járnak, nagyon bizonytalan léptekkel, a színészek, három nő és két férfi. Már amikor járnak – ugyanis keveset mozognak. A regény részletei nincsenek dramatizálva, a szereplők elmondják a saját sorsukat. A tudományos halandzsából nem sokat hagytak meg az adaptálók, a pornográf részletekből többet – a közönség hálás nevetéssel jutalmazza a jól öltözött színészek szájából kissé groteszkül hangzó mondatokat. Színészi játékról nem, legföljebb hanghordozásról beszélhetek – öt közepes rádióbemondó énekelte végig levegősen, lebegtetett hangokkal a történetet.

Amikor az előadás véget ért, én eljöttem. Még az utcán is hallottam a tapsot. Nagy siker volt. Elgondolkodtam, miért. Végül – a semmilyen határt nem ismerő sznobizmuson túl – arra a magyarázatra jutottam, hogy ez a sok ember valószínűleg nem vette a fáradságot, hogy elolvassa a regényt, az előadásból megtudta, nagyjából miről van benne szó, és most hálás, hogy nem kell napokig pornográfiát olvasnia.

Megjegyzem, feltűnő, hogy Zürichből két regényadaptációt is meghívtak a fesztiválra. De a regény és a színpadi mű két különböző műfaj. Ezt az egyszerű tényt a színházi rendezők egy része nem veszi tudomásul. Kultúrmítoszok alapjává lett regények esetében ez érthető – azokat már könnyen lehet adaptálni, mert a nézők általában ismerik a hátteret, az eredeti történetet, de legalábbis a híressé vált alakokat (*Don Quijote, Švejk, A három testőr* stb.). A görög dráma alapja is a görög mitológia, amely először epikai formában jelent meg az irodalomban. Ahol azonban előbb meg kellene értenünk, miről van szó, ott talán mégis jobb színpadi szerzőre bízni az adaptációt. Szerencsés esetben az íróra magára (lásd Spiró György: *Az ikszek,* illetve *Az imposztor*). A dráma nélküli színházművészet eddigi tapasztalataim szerint ritkán eredményez jelentős színpadi műveket.

PAUL CLAUDEL: DÉLFORDULÓ (MITTAGSWENDE)

Rendezte: Jossi Wieler
Münchner Kammerspiele (Schauspielhaus)
2005. május 21.
2 óra 40 perc, egy szünet. Bemutató: 2003. április 3.

HELYSZÍN: Deutsches Theater

EGY MEGTAGADOTT VALLOMÁS. Claudel ezt az 1905-ben írt darabját nem sokkal később teljesen megtagadta. Ennek súlyos személyes oka volt: a darab ugyanis Claudel nagy szerelmének történetét dolgozza fel. Az erősen stilizált nyelven írott történet szereplői középkori hangzású nevet kaptak, de a történet modern, és a legfontosabb mozzanatok önéletrajziak. A fiatal konzul, Mesa Kínába utazik, és a hajón megismerkedik egy férjes, négygyermekes asszonnyal, Ysével (a név a *Trisztán és Izolda* Izoldájára utal), akivel egymásba szeretnek. Az első felvonás a hajón játszódik. A konzulon és a kereskedő férjen (De Ciz) kívül megismerjük a kalandor Amalricot, Ysé egykori szeretőjét. Tulajdonképpen ő indítja el a történetet azzal, hogy elmondja a mélyen vallásos és egyházi pályára áttérni készülő Mesának, milyen izgalmas ez a nő.

A második felvonás egy hongkongi temetőben játszódik. De Ciznek sürgős üzleti ügyben el kell utaznia. Felesége kérleli, hogy ne menjen el – mintha félne saját érzelmeitől. Joggal: megjelenik Mesa, és itt, a temetőben csókolják meg egymást először. Belép De Ciz, és úgy tesz, mintha semmit sem tudna. Elbúcsúzik Mesától, és rábízza a feleségét.

A harmadik felvonás egy felkelők által körbevett épületben (a müncheni előadás díszlete szerint egy pincében) játszódik. Itt lakik együtt, már nagyon rossz és veszedelmes körülmények között, Ysé és Amalric, valamint Ysének Mesától született gyereke (akit nem látunk). Amalric rövid időre távozik, közben megjön Mesa, és megpróbálja rávenni Ysét, hogy – a konzulátusról hozott papírok segítségével – szökjön el vele a felfordult városból. Visszajön Amalric, a két férfi összeverekszik, Amalric leüti Mesát. Ysé és Amalric eldöntik, hogy a Mesánál talált papírok segítségével elmenekülnek a városból. Ysé kimegy a gyerekért (a szomszéd helyiségbe) – és visszatér a hírrel, hogy az meghalt. Elmennek. Mesa magához tér, és hosszú monológot mond el a megváltásról és a szerelemről. Megjelenik Ysé – visszajött Mesához. Lövés éri a pincét, és mindketten meghalnak.

A valóságban a mélyen katolikus és a pápa által is nagyra tartott Claudelnak ez a szerelme évtizedekig tartott. A kapcsolatból valóban született egy lány. Talán nem csoda, hogy Claudel nem tudta összeegyeztetni ezt a darabot azzal a szereppel – a vezető katolikus értelmiségi szerepével –, amelyet közben játszott. Évtizedekkel később Jean-Louis Barrault beszélte rá Claudelt, hogy engedélyezze számára a bemutatót. Claudel végül átírta a darabot, és Barrault ezt mutatta be. Az utóbbit nem ismerem, én is az 1905-ös változatot olvastam.

EGY NAGY RENDEZŐ. Az 1951-ben, Németországban született Jossi Wieler Izraelben tanult színházrendezést, és kezdetben a Habima Színházban dolgozott. 1982 óta rendez Németországban: Düsseldorfban, Stuttgartban, Bonnban. Először 1985-ben hívták meg a Theatertreffenre, Kleist *Amphytrion*jának bonni produkciójával. Később dolgozott Bázelben, majd a hamburgi Schauspielhausban. 1994-ben ismét meghívták a Theatertreffenre, ezúttal Elfriede Jelinek *Wolken, Heim* című darabjával. Ez a produkció több fesztiválmeghívást és jelentős díjakat kapott.

Wieler azóta Stuttgartban, Bázelben, Hannoverban, San Franciscóban és a Salzburgi Ünnepi Játékokon is rendezett. 2000 óta a Staatschauspiel Hannover, a Schauspielhaus Zürich és a Münchner Kammerspiele rendezője. Tagja a Berlini Művészeti Akadémiának. 2002-ben elnyerte a Konrad Wolf-díjat.

EGY GAZDAG ELŐADÁS. Ahhoz képest, hogy a Theatertreffenre meghívott előadások közül a legjobbak mennyire lecsupaszították az elmondott történetet (a gyengébbek is ezt tették, de átgondolatlanul), ez a kevés eszközzel dolgozó, de nagyon átgondolt produkció szinte anekdotikusan gazdagnak látszik, pedig nincsen benne semmi fölösleges. Talán azért van ez így, mert a darab a fordulatos cselekmény ellenére eleve szűkszavú (a legfontosabb fordulatokról néhány mondatos utalásokból értesülünk), és – ellentétben például a meglehetősen túlírt *Lulu*val, amelyből mindenki folyton és joggal húz – itt inkább az lehetett a rendező gondja, hogyan öltöztesse föl a történetet emberi gesztusokba.

Claudel szövege ugyan meglehetősen poros (bár nekem a német fordítás így első hallásra modernebbnek tűnt, mint az általam olvasott, túlságosan is szimbolista francia eredeti), de egészen remek helyszíneket és jeleneteket kínál (még ha kissé sok is benne a monológ – de Wieler ezeket is biztos kézzel helyezi szituációba). A három felvonás három helyszíne erősen jelképes – ezért is a díszlettel kezdem tehát. De, mint látható lesz, a díszlet olyannyira meghatározza a színészek mozgásterét, hogy leírása átvezet a színészi játék leírásába. (A díszletet és a jelmezeket Anja Rabes tervezte.)

A díszlet szerkezetileg végig azonos. Egy nem teljesen szimmetrikus, perspektivikus térben vagyunk. Az oldalfalak, a tető és a padló egyaránt egy körülbelül 3,5 x 1,5 méteres, leginkább egy képernyőre emlékeztető felületben fut össze. A falak és a padozat az első felvonásban teljesen fehér, a másodikban már inkább vajszínű, a harmadikban szürkés-színtelen. A képernyőféleség az első felvonásban a kék eget és a vizet, a másodikban egy kínai temető képeit (feliratok és fotók) mutatja, a harmadikban ablakká válik, amelyet leszakadt redőny takar. Az első felvonásban tehát ég és tenger között, szó szerint a tengerszint fölött vagyunk, szinte az égben; a másodikban – a temetői jelenetben! – a föld felszínén, de az alvilág határán; a harmadikban pedig már a föld alatt (a pincében), vagyis bizonyos szempontból a pokolban, ahová csak a leszakadt redőny által eltakart ablak egyik sarkán át jön be némi fény. A színészek az első felvonásban feljönnek a fedélzetre a hajólépcsőn (a képernyő alatt), a másodikban horizontálisan közlekednek (az oldalsó járásokat használják), a harmadikban lefelé érkeznek a színre (az ablak melletti, jobb oldali járáson, amely a pince lépcsőjét jelenti).

Az első felvonás ferde padozatán úgy mozognak a színészek, ahogyan az ember bizonytalan talajon jár. Elképesztően alapos színészi munka lehet ebben a mozgásban – soha egy pillanatra sem érezzük koreografáltnak, de egy másodpercre sem felejtjük el közben, hogy a tengeren, a nyílt vízen vagyunk. Wielernek erős képessége van arra, hogy a konkrétat és a stilizáltat egyszerre mutassa meg – ez nemcsak a színészek egyedi mozgásában nyilvánul meg, hanem abban is, ahogyan különböző csoportokba rendezi őket. Ezek egyrészt látványosan szép és az adott pillanat emberi kapcsolatait rendkívül szuggesztíven kifejező kompozíciók, másrészt viszont mindig tökéletesen indokolt helyváltoztatásokból következnek. A dekoratív, lebegő hatást erősíti, hogy a sötét öltönyt viselő Mesa kivételével mindenki világos ruhában van –

Jelenet a Délfordulóból

Andreas Pohlmann felvétele

Ysé elegáns fehérben, De Ciz fehér ingben, világos nadrágban, Amalric halvány, sportos khakiben.

A második felvonásban, mint említettem, a fehér díszlet elkezd szürkülni. A ragyogó nyári napsütést kora őszi alkonyat váltja fel, a világításban is. A ruhákon megjelennek az első árnyalatok és színek – Ysé piros kabátban jön be, De Ciz szürke ballonban. A színészek mozgása sietős lesz, és ez érdekes feszültséget kelt a Claudel által szájukba adott hosszú, monológszerű megszólalásokkal. Mintha mindenki arra várna, hogy a másik végre döntsön.

A harmadik felvonásban lepusztult pincében vagyunk. Amalric sietős, türelmetlen mozdulatai különös ellentétben vannak Ysé fásult heverészésével (a szoba közepén hatalmas matrac, gyűrött ágyneművel). Mesa itt is, mint az első és második felvonásban, sötét öltönyt visel sötét inggel (a második és harmadik felvonásban rajta is kabát van). Ysé a felvonás végén újra az első felvonásban látott hófehér ruhában jön vissza, ezzel is jelezve, hogy az a különös feltámadás, ahogyan Mesa magához tér, miután Amalric leütötte, nem feltétlenül valóságos.

Nina Kunzendorff varázslatos. Nemcsak szép, nemcsak érdekes, nemcsak pontos, de kedvessége és természetessége mögött ott hordozza azt a titkot, amelytől ez a banális történet meghökkentően magasra emelkedik. Claudel monológjainak közhelyes szimbolizmusa új értelmet kap a közelében.

Stephan Bissmeier Mesája eleinte kevésbé meggyőző. Inkább unott, mint töprengő. De már a második felvonásban, amikor szenvedélyessé válhat, kezdtem elhinni neki, hogy valóban dráma játszódik le benne, a hit és a szerelem közti választás drámája (amely szerintem csak felstilizált változata a tanult magatartási kód és a szenvedély közti választás sokkal valóságosabb drámájának). A harmadik felvonás pokolian nehéz monológját pedig elhitetően oldja meg, és ezzel indokolttá teszi (amikor olvastam, az volt az érzésem: na ez az, amit nyilván alaposan meghúznak majd).

Jochen Noch viszonylag fiatal kora ellenére a nagy epizodisták tapasztaltságával játssza el De Ciz hálátlanra írt, de jó színész által jól megemelhető szerepét. Apró, félbehagyott gesztusai, a felesége iránt érzett szerelem fájdalmas megjelenése az arcán szinte filmes élményt jelentett (pedig a tizenharmadik sorban ültem, tehát elég messze a színpadtól). Hans Kremer Amalricban eleinte a könnyed szélhámost, a darab végén a gátlástalan bűnözőt játssza el. Ugyanolyan hitelesen sármos a darab elején, mint amilyen elkeserítően gátlástalan a végén.

Nagyszerű előadás volt, és fájdalmas emberségével, megértésével mind a kilenc előadástól elütött, amelyet eddig a Theatertreffenen láttam. (Thalheimer a *Lulu*ban könyörtelenül – bár felemelő éleslátással – mutatja be a szereplőit.) Ebben különbözik a Deutsches Theaterban látott, egy kivételével nagyszerű előadásoktól, még a csodálatos *Emilia Galotti*tól is, amelyik pedig szintén úgy fejeződik be, hogy a rendező igent mond az életre és a szerelemre. (Erről később.)

TANULSÁGOK – DIVAT ÉS KORSZERŰSÉG

A Theatertreffenen tehát kilenc előadást és egy szcenírozott koncertet láttam. A kilenc produkcióból négy klasszikus szerző (Shakespeare, Hebbel, Wedekind, Claudel) műve volt. A négyből három nagyszerű előadás volt, Shakespeare és Wedekind esetében ismert darabok izgalmas újraértelmezése, Claudel esetében egy alig ismert darab kitűnő előadása. Egy új kortárs drámát láttam (Hübner), szívesen elfelejteném. Egy kortárs klasszikust (Albee), remek előadásban. Két modern regény adaptációját (az egyik kortárs), e két adaptáció közül az egyik érdekes színpadi látványokat nyújtott (Max Frisch), de zűrzavaros volt, a másik gyenge rádiós adaptáció (Houllebecq). Végül pedig láttam egy teljesen zűrzavaros, de nagy felhajtással kísért marhaságot (Schlingensief).

Látható, hogy a legerősebb előadások klasszikus művekből születtek.

A számomra legszebb, egyben az egyik leglátványosabb, mélyen átgondolt és emberséges produkció a Jossi Wieler által rendezett müncheni Claudel-előadás volt. Bár megvoltak benne a német színház hagyományos erényei (pontosság, az anekdotikus részletek teljes mellőzése, a fölösleges kellékek és díszletelemek kerülése, dinamizmus, elegancia), mégis, az egész előadásból áradt valami olyan megértés, melegség és emberszeretet, ami a *Nincs szebb ország*on (tehát a szcenírozott müncheni sörfesztiválon) kívül egyetlen másból sem. Így az összesen három produkcióból, amelyet a Münchner Kammerspielétől láthattam, kettő emberségesebb volt, mint a Theatertreffen összes többi előadása együttvéve (és ez igaz a Deutsches Theater később elemzendő előadásaira is).

Egyértelmű szenzáció volt Pucher hamburgi *Othellő*ja. Hogy mégis a végére hagytam, annak az az oka, hogy minden érdekessége, rendezői és színészi értéke mellett nem tűnt olyan mélyen átgondoltnak, mint Wieler és Thalheimer produkciói. Sajnos valószínű, hogy ez az előadás divatot csinál, és erőteljes eszközeit zavaros módon látjuk majd viszont másoknál. Maga Pucher is elég silány eredménnyel alkalmazta ugyanezeket az eszközöket a Max Frisch-regény adaptálásakor. Sajnálom, hogy nem láttam korábbi rendezéseit (bár évek óta meghívják őket a Theatertreffenre), így nem tudom összehasonlítani mostani produkcióját az eddigiekkel. Annyit azért meg merek állapítani, hogy bár véleményem szerint Michael Thalheimer és Jossi Wieler mélyebb és nagyobb művészek, Pucher ma korszerűbb – vagy másképpen fogalmazva: valószínűleg még a nagyon sikeres Thalheimernél is divatosabb.

Persze ami a divatot illeti – itt van például a ruhák kérdése. A korhűség már régen, mára pedig az arra történő stilizált utalás is teljesen eltűnt a német színpadokról. Azt hiszem, Ascher Tamás legutóbbi rendezése, az *Így él a világ* radikális avantgárdnak számítana itt a maga korhű díszletével és jelmezeivel.

Gyárfás Vera

Egy kis zenét most

■ JÁNOSHÁZY GYÖRGY VÍZKERESZT-FORDÍTÁSA ■

Jánosházy György fordítói munkássága valószínűleg példa nélkül áll a magyar Shakespeare-fordítások történetében. A Marosvásárhelyen élő szerző több Shakespeare-darabot ültetett át magyar nyelvre, mint eddig bárki, ráadásul jórészt kedvtelésből. E lelkesedésből, szeretetből születtek kitűnő Jánosházy-fordítások, amelyek részint a Látó című folyóiratban, részint – több kötetben – a marosvásárhelyi Mentor Kiadónál jelentek meg. A Mentor a következő darabokat adta ki: Julius Caesar *(1996);* A két nemes rokon *(1997);* Coriolanus *(1998);* Harmadik Edward; Ahogy tetszik; Szemet szemért; Macbeth; Pericles *(*Öt dráma, *1999);* Hamlet, Troilus és Cressida, Lear király, Téli rege, A vihar (Hamlet, Lear... és a többiek, *2002). Újabb vígjátékgyűjteménye többek között a* Vízkereszt *és a* Szentivánéji álom *fordítását tartalmazza. A* János királyt *a Látó közölte. Jánosházy a sokéves munka befejezéseként elkészült az* Antonius és Kleopátra *fordításával is, amely valószínűleg csak jövőre jelenik meg. Színpadra még csak a* Julius Caesar *jutott el: néhány évvel ezelőtt Pécsett játszották.*

A *Vízkereszt* az egyik leggyakrabban játszott Shakespeare-darab Magyarországon, ezért esett rá a SZÍNHÁZ és Jánosházy György választása. Népszerűségét az is jelzi, hogy sokan, sokféleképpen próbálták már lefordítani: elsőként Lemouton Emília, majd az első gyűjteményes Shakespeare-kiadás számára Lévay József. A XX. században először Radnóti Miklós kezdett hozzá a munkához, befejezni azonban nem tudta, így az utolsó három felvonás Rónay György nevéhez fűződik. Létezik egy kéziratos Szabó Lőrinc-fordítás is, és Mészöly Dezső is elkészítette a maga változatát. A színházak általában a Radnóti–Rónay-, illetve a Mészöly Dezső-féle fordítást játsszák.

Jánosházy új, kitűnő megoldást talál a beszélő nevekre: a két figurából Böfögh Tóbiás és Nyeszleh András lett. Amint az többek között a *Szentivánéji álom*-fordításához fűzött előszóból is kiderül (Látó, 2001/8–9.), Jánosházy elsősorban a színpad követelményeit tartja szem előtt, mégis olyan nevet talál, amely olvasva – a nyilvánvalóan néma „h" miatt – még humorosabb: Böfögh. Mészöly Dezső mellett Jánosházy az egyetlen, aki a Bohócnak nevet is ad (méghozzá találó nevet): Kaján (Mészöly a Fityinget választja).

A szójátékok átültetése hálás, de rendkívül nehéz feladat. Amint a következő példákból kiderül, Jánosházy kiválóan oldotta meg őket:

MÁRIA A húgod, az én úrnőm, erősen neheztel rád a kimaradásaid miatt.
TÓBIÁS Csak hadd nehezteljen, amíg el nem nehezül.
MÁRIA El kellene viselned ennyi szabályt a rend kedvéért.
TÓBIÁS Elviselni? Nem kell nekem más viselet, mint ami rajtam van. (I. 3.)

MARIA Your cousin, my lady, takes great exceptions to your ill hours.
SIR TOBY Why, let her except, before excepted.
MARIA Ay, but you must confine yourself within the modest limits of order.
SIR TOBY Confine? I'll confine myself no finer than I am.

A *nehezül–elnehezül*-játék értékét csak növeli, hogy a korábbi fordítók teljesen más megoldásokat találtak *(kicsapong–rácsap, kifogás–kifogják, kikap–kikapós).*

TÓBIÁS Hát galliarde-ot táncolsz-e, lovag? Mit szeretsz benne legjobban?
ANDRÁS Én bizony a kapri ugrást.
TÓBIÁS Én már inkább birkahúshoz a kapribogyót. (I. 3.)

SIR TOBY What is thy excellence in a galliard, knight?
SIR ANDREW Faith, I can cut a caper.
SIR TOBY And I can cut the mutton to't.

KAJÁN Jól mondod, uram. Micsoda idők! Eleven eszű embernek olyan minden, mint a kecskebőr kesztyű: egyből a visszájára fordítja.
VIOLA Szentigaz. Aki sokat játszik a szóval, annak a kezén könnyen kifeslik.
KAJÁN Szeretném is, ha a húgomnak neve se volna.
VIOLA Ugyan miért?
KAJÁN Azért, uram, mert a neve is csak szó, és ha eljátszanak vele, még feslett személy lehet a húgomból. (III. 1.)

CLOWN You have said, sir. To see this age! A sentence is but a chev'ril glove to a good wit – how quickly the wrong side may be turned outward!
VIOLA Nay, that's certain: they that dally nicely with words may quickly make them wanton.
CLOWN I would therefore my sister had had no name, sir.
VIOLA Why, man?
CLOWN Why, sir, her name's a word, and to dally with that word might make my sister wanton.

Jánosházy remek szavakkal, kifejezésekkel igyekszik visszaadni az eredeti szöveg ízét, metaforáit. Jó példa erre a darab nyitó jelenetének első néhány sora:

Ha a zene a szerelem étke, rajta,
Telítsetek vele a jóllakásig,
Hogy csömörébe haljon bele éhem.

If music be the food of love, play on,
Give me excess of it, that, surfeiting,
The appetite may sicken, and so die.

Ugyancsak telitalálat a „kerge lovag" *(foolish knight* – I. 3.) vagy a „mint bábaasszony a papramorgótól" *(like aqua-vitae with a midwife* – II. 5.); egyszerű, pontos, hű fordítás, de sikerült megtalálni hozzá a lehető legjobb kifejezést. Idekívánkozik még a harmadik felvonás negyedik jelenetéből Tóbiás mondata: „egy pattogó hangon elkutyateremtézett, rettentő káromkodás" *(a terrible oath, with a swaggering accent sharply twanged off).*

A kritika nem kritika, ha nem szól az esetleges negatívumokról is. Jelen esetben ebből szerencsére nincs sok. Az első felvonás második jelenetében olvasható a következő részlet:

Egy jó erkölcsű szűz, egy gróf leánya;
Egy éve annak, hogy az apja *meghalt,*
S a lányt jó bátyjának gondjára hagyta,
De az is *meghalt,* s oly nagyon *szerette,*
Hogy megfogadta, mondják, férfi őt
Nem látja meg.

A virtuous maid, the daughter of a count
That died some twelvemonth since; then leaving her
In the protection of his son, her brother,
Who shortly also died; for whose dear love
(They say) she hath abjur'd the company
And sight of men.

Az első sorban kétszer is szerepel az „egy" szócska – valószínűleg a szótagszám miatt –, ráadásul a második sor elején is ez a szó áll, igaz, nem névelőként, hanem számnévként, mégis szóismétlésnek hat. A szöveg értelmezését zavarhatja (főleg ha színházban halljuk, ahol nincs mód ismétlésre), hogy a dőlt betűs igék alanya három különböző személy. Az első esetben még kimondatik az alany („apja"), a második esetben már csak „az" szerepel (de itt még mindig könnyedén értelmezhető a mondat), a „szerette" viszont Oliviára vonatkozik.

Ugyanebben a jelenetben mondja a Kapitány:

[...]
önmagát –
Amint bátorság és remény sugallta –
Egy vízen úszó árbochoz kötözte.

... bind himself –
Courage and hope both teaching him the practice –
To a strong mast that liv'd upon the sea.

Az eredeti szövegben ugyan „bind himself" szerepel, de valószínűleg inkább 'kapaszkodni', mint 'kötözni' értelemben. Nehéz elképzelni, hogy valaki hajótörés közben (után) oda tudná kötözni magát az árbochoz (vagy bármihez).

A darab nyitó jelenetében szerepel a következő fordulat: *„(All this to season) a brother's dead love".* A magyar fordításban a „dead" már a „brotherre" vonatkozik: „holt bátyjáért". Ezt az apró hibát csak azért érdemes megemlíteni, mert Lévay Józsefen kívül (aki a Kisfaludy Társaság első, teljes Shakespeare-kötete számára magyarította a vígjátékot) a darab minden fordítója elkövette (Lemouton Emília: „holt testvér iránti szeretetből"; Lévay: „fivére holt szerelmét"; Radnóti Miklós–Rónay György: „halott bátyja emlékét"; Szabó Lőrinc: „halott bátyja bús emlékezetét"; Mészöly Dezső: „holt bátyjáért").

Sokszor tapasztalhatjuk, hogy a magyar fordító „finomítja" Shakespeare szövegét, a sikamlósabb, kétértelműbb részeket szárazabban teszi át. Jánosházy szerencsére nem. Egy példa:

TÓBIÁS Félreértesz, lovag. „Durr bele" azt jelenti, hogy nézz jól a szemébe, mondj szépeket, udvarold körül, vedd le a lábáról.
ANDRÁS Igazán nem szeretném így társaságban lefektetni. (I. 3.)

SIR TOBY You mistake, knight. „Accost" is front her, board her, woo her, assail her.
SIR ANDREW By my troth, I would not undertake her in this company.

Amikor Malvolio a csali-levelet olvassa: „Úgy éljek, az úrnőm írása. Az ő i-je, az ő en-je és á-ja, és pont ilyen a nagy P-je is." (II. 5.) *(By my life, this is my lady's hand: these be her very C's, her U's, and her T's, and thus makes she her great P's.* – Az angolban a *„cut"* szó a női nemi szerv egyik elnevezése.)

Egy fordítás megítélésekor talán az a legnagyobb dicséret, ha elmondhatjuk, hogy a magyar szöveg önmagában is megállja a helyét, olvasása vagy hallgatása közben nem tolakszik az idegen nyelvet is ismerő szeme elé az eredeti szöveg. Jánosházy fordítását – legyen bár szó bohózati vagy lírai részről – feltétlenül megilleti ez a dicséret. A vidám jelenetek pattogósak, tréfásak, természetesek. Álljon itt egyetlen, kiragadott példa:

TÓBIÁS Hol van hát, a szentségit? Ha a pokol minden ördöge bújt is belé, ha egy sereg démon szállta is meg, én beszélek vele.
FABIAN Itt van, ni, itt van. *(Malvolióhoz)* Hogy vagy, uram, hogy vagy, jóember?
MALVOLIO Menjetek innen, elbocsátlak. Hadd élvezzem magányomat. Eredjetek.
MÁRIA Ha, hogy mocorog benne az ördög! Nem megmondtam? Tóbiás lovag, úrnőm kér, hogy viseld gondját.
[...]
TÓBIÁS Kérlek, nyughass már, nem ez a módja. Nem látod, hogy ingereled? Hagyjatok magamra vele.
FABIAN Ezt nem lehet, csak szép szelíden, szelíden, szelíden. Az ördög goromba, ezért nem tűri a gorombaságot.
TÓBIÁS Hogy vagy hát, szép fiú? Hogy vagy, galambocskám?
MALVOLIO Uram!
TÓBIÁS Ejnye, kis csibém, gyere ide szépen. Komoly emberhez nem illik a Sátánnal egy tálból cseresznyézni. Hagyd a fenébe azt a ronda füstöst! (III. 4.)

SIR TOBY Which way is he, in the name of sanctity? If all the devils of hell be drawn in little, and Legion himself possessed him, yet I'll speak to him.
FABIAN Here he is, here he is. How is't with you, sir? How is't with you, man?
MALVOLIO Go off, I discard you. Let me enjoy my private. Go off.
MARIA: Lo, how hollow the fiend speaks within him! Did not I tell you? Sir Toby, my lady prays you to have a care of him.
[...]
SIR TOBY Prithee hold thy peace, this is not the way. Do you not see you move him? Let me alone with him.
FABIAN No way but gentleness, gently, gently: the fiend is rough, and will not be roughly used.
SIR TOBY Why, how now, my bawcock? How dost thou, chuck?
MALVOLIO Sir!
SIR TOBY Ay, biddy, come with me. What, man, 'tis not for gravity to play at cherry-pit with Satan. Hang him, foul collier!

Még ebben a rövid részletben is megfigyelhetőek a különböző regiszterek. Malvolio például egészen máshogy – nevetségesen fennhéjázva – beszél, mint a többiek.

A líraibb részek is kiválóak. Ennek alátámasztására emelünk ki néhány olyan részletet, amely önmagában, magyar szövegként (versként) is szép, és híven tükrözi az eredeti hangulatát.

Egy kis zenét most. Jó reggelt, urak.
Még egyszer azt a dalt, Cesario,
A tegnap este hallott régi dalt.
Az jobban enyhítette bánatom,
Mint nyugtalan, sietős napjaink
Szedett-vedett és léha dalai. (Orsino, II. 4.)

Give me some music. Now good morrow, friends.
Now, good Cesario, but that piece of song,
That old and antic song we heard last night;
Methought it did relieve my passion much,
More than light airs and recollected terms
Of these most brisk and giddy-paced times.

Cesario, a tavasz üde, zsenge
Rózsáira és lánybecsületemre:
Szeretlek, és sem ész, sem büszkeség
Nem rejtheti el érzésem hevét.
Ne erőltess józanságot te sem;
Vallottam, vallj hát te is, kedvesem.
Gondold meg, úgy vagyunk a szerelemmel:
Szép, hogyha kérjük, szebb, ha kérni sem kell. (Olivia, III. 1.)

Cesario, by the roses of the spring,
By maidhood, honour, truth, and everything,
I love thee so, that maugre all thy pride,
Nor wit nor reason can my passion hide.
Do not extort thy reasons from this clause,
For that I woo, thou therefore hast no cause;
But rather reason thus with reason fetter:
Love sought is good, but given unsought is better.

Végezetül érdemes a versbetétekről is szólni. Általában ezek is jól sikerültek, a legszebb talán a második felvonás negyedik jelenetében elhangzó dal, amely híven tükrözi az eredeti kicsit szomorkás, kicsit ironikus hangulatát:

Halál, jöjj már el értem,
Terüljön ciprus lombja reám.
Ó, jaj, minek is éltem?
Megölt egy szép, kőszívű leány.
Készíts koporsót, szemfedőt,
Hófehéret.
Nagyobb boldogság szenvedőt
Nem érhet.

Virágot, friss virágot
Ne hozzatok hantomra soha.
Barátok, jó barátok
Ne gyűljenek gyászolni oda.
Az is, ki egykor szeretett,
Elfelejtsen:
Hű szív könnyet sírom felett
Ne ejtsen.

Come away, come away death,
And in sad cypress let me be laid.
Fie away, fie away breath,
I am slain by a fair cruel maid:
My shroud of white, stuck all with yew,
O prepare it.
My part of death no one so true
Did share it.

Not a flower, not a flower sweet,
On my black coffin let there be strewn:
Not a friend, not a friend greet
My poor corpse, where my bones shall be thrown:
A thousand thousand sighs to save,
Lay me, O where
Sad true lover never find my grave,
To weep there.

Jánosházy György *Vízkereszt*-fordítása legalább olyan színvonalas munka, mint a darab eddigi magyar nyelvű változatai. Reménykedhetünk benne, hogy előbb-utóbb – a többi Jánosházy-fordítással együtt – elfoglalja méltó helyét a magyar műfordítástörténetben.

Summary

As a standard October feature of our review, we publish the laureates of the critics' prizes for the top achievements of the 2004/2005 season. 22 theatre critics voted in 13 categories. After the list of the winners we also publish the individual votes and the general evaluations of the past season added by some of the contributors.

With the sixth part of the series, we continue the publishing of the mostly short reviews in which György Karsai, selector for this years Pécs National Theatre Encounter (POSZT) summed up his judgement on the performances he saw.

This time the contributors of our column of reviews went to some festivals in different parts of the country. The Gyula Castle Festival, revolving this time around Shakespeare, attracted two critics: László Zappe saw a pot-pourri of several Shakespearean plays assembled and directed by Attila Vidnyánszky, while Bea Selmeczi visited *Twelfth Night* by a Rumanian and *Macbeth* by an Ukrainian company. Three other critics went to Zsámbék: Balázs Perényi reviews *On the Raft,* adapted from a novel by Boris Vian, Balázs Urbán a musical evening featuring some young performers, all of them students of the same master and György Karsai a daring readaptation of Mozart's *Don Juan,* under the title *D.J., or The Punishment of the Atheist.* The productions of this year's Miskolc Opera Festival are summarized by Tamás Márok, while the yearly festival of Hungarian speaking ethnic minority theatres is treated in a different way: after a general appreciation by István Nánay, five young critics, his pupils review the individual performances. Andrea Tompa visited the 15. Thealter Festival of Szeged and the town's other fringe event called Alternative Theatre Review; Tamás Halász sums up the theatrical program of our big light music youth festival at the so-called Shipyard Island; and Tamás Márok speaks up once more as critic of the evergreen highlight of Szeged's Open Air Festival: Imre Kálmán's *The Czardas Queen.*

This is followed by our column on world theatre. Péter Fábri, having visited Berlin's Theatertreffen, shares his impressions of some great productions.

In a column called Workshop, we present an essay by Vera Gyárfás on György Jánosházy's new translation of Shakespeare's *Twelfth Night.*

Playtexts of the month are *The Assault* and *Bliblia* by Virág Erdős.